

अनन्तशयनसंस्कृतग्रन्थावलिः.

ग्रन्थाङ्कः २३.

20

नानार्थार्णवसंक्षेपः

केशवस्वामिप्रणीतः

संस्कृतग्रन्थप्रकाशनकार्याध्यक्षेण

त. गणपतिशास्त्रिणा ..

संशोधितः ।

प्रथमः सम्पुटः — १. २. काण्डौ ।

स च

अनन्तशयने

महामहिमश्रीमूलकरामवर्मकुलशेखरमहाराजशासनेन

राजकीयमुद्रणयन्त्रालये

मुद्रयित्वा प्रकाशितः ।

कोल्लम्बाद्याः १०८८, क्रैस्ताब्दाः १९१३.

PK
925
K47
1913a
V.1.

NO. XXIII.

THE
NÂNÂRTHÂRĀNAVASAMKŚHEPA

OF

KESAVASWÂMIN

EDITED

BY

T. GAṆAPATI SÂSTRÎ

Curator of the Department for the publication of Sanskrit manuscripts,

TRIVANDRUM.

Part 1—1 & 2 Kandas.

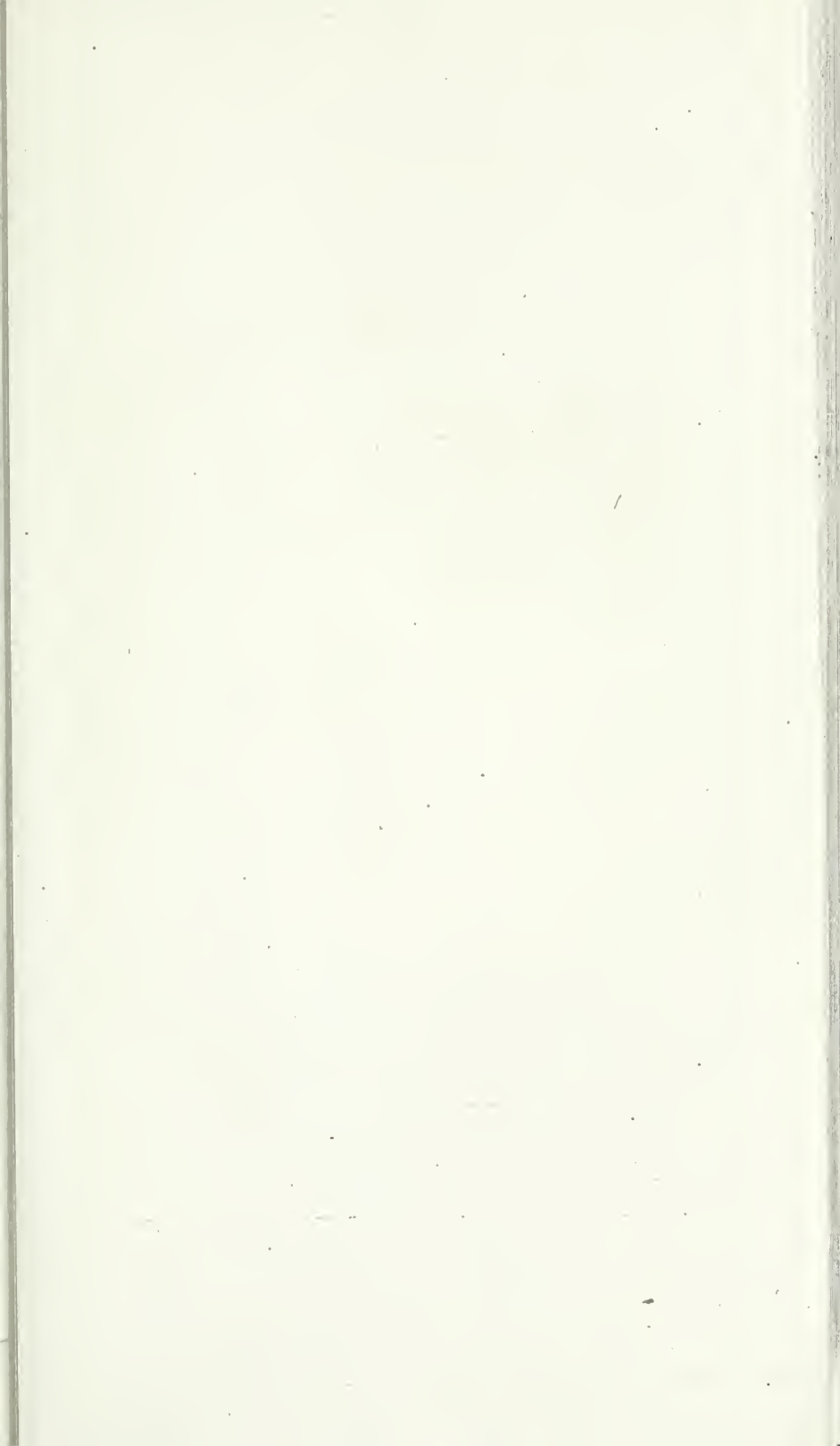
PUBLISHED UNDER THE AUTHORITY OF THE GOVERNMENT OF
HIS HIGHNESS THE MAHARAJAH OF TRAVANCORE.

TRIVANDRUM:

PRINTED AT THE TRAVANCORE GOVERNMENT PRESS.

1913.

(All Rights Reserved.)

PREFACE.

THIS edition of Nānārthārnavaśamskṣhepa, a lexicon is based on the following six palm leaf manuscripts, in Malayalam character.

- (क) Belonging to Govinda Pisharodi, Kailasapuram.
- (ख) Running up to the word कर्त्तिकी, from the Palace Library.
- (ग) Belonging to the Palace Library.
- (घ) Running up to the word यम, belonging to Nilakanthan Namburi, Vaikam.
- (ङ) From Mr. Rājārājavarma Rāja, Ennakkatu.
- (च) Beginning from the word भूजम्बू, belonging to Nilakanthan Namburi, Vaikam.

The Nānārtha-words or homonyms with their different *lingas* are arranged in this work, in six Kāṇḍas. The first Kāṇḍa contains words of one syllable and the second Kāṇḍa, those of two syllables and so on. Each Kāṇḍa is again sub-divided into five Adhyāyas, namely, खीलिङ्गाध्याय, पुलिङ्गाध्याय, नपुंसकलिङ्गाध्याय, वाच्य-लिङ्गाध्याय and नानालिङ्गाध्याय. For facility of reference, the words are arranged in each Adhyāya, in alphabetical order. The work treats of several words and meanings not found in Amarakosa and other common lexicons.

The work was, as is evident from the prefatory verses written at the instance of a Chola King, Sri Rājārāja, son of Sri Kulottunga Chola by Kesavaswāmin, a Chhandoga Brahmin living in the village of Rājendra Chola. The work is accordingly styled with another significant title 'Rājārājīya'. In the work,* 'a short history of Chola Kings,' a Kulottunga is said to have lived in

* Written in Tamil, by Mr. T. A. Gopinatha Rao, M. A., Superintendent of Archaeology, Travancore.

12th Century A.D., and his son was Râjarâja. Another Kulo-ttunga is also mentioned as having lived in the first half of the 13th Century A.D., and his son was also called Râjarâja. Either of these two Râjarâjas may be the patron of the author.

The author is quoted by Mallinâtha† and also by Arunâ-chalanâtha* who lived before Mallinâtha, in their commentaries on Mahākāvya.

The present volume which contains the first two Kāṇḍas forms the first part of the Nânārthārṇavasamkshēpa. The second part with Tryaksharakāṇḍa, and the third, with the remaining three Kāṇḍas will be published in due course.

Trivandrum.

T. GANAPATI SÂSTRÎ.

† “यस्य त्वङ्गी कुटिलसंलक्षयोः । मणिवेधे रत्नभेदे इति केशवः”, vide his commentary on Raghuvamśa Sarga I, Sloka 1.

* “त्रिपुण्यत्रोपपन्नतः इति केशवस्त्वामिषचनापुष्पजादन्वदभिदधानस्य शेषशब्दस्य विशेष्यत्वात्तत्प्रत्यये” . Vide his commentary on Kumārasambhava, called Prakāśikā. Sarga I, Sloka 16.

निवेदना ।

नानार्थार्णवसंक्षेपो नामायं कश्चिन्निघण्टुग्रन्थः । अस्य संशोधनाधार-
तया षड् आदर्शाः कैरलीलिपयस्तालपत्रात्मका आसादिताः । यथा —

(क) कैलासपुरगोविन्दपिषारोटिसकाशादधिगतः ।

(ख) राजकीयग्रन्थशालास्थः कार्तिकीशब्दान्तः ।

(ग) राजकीयग्रन्थशालास्थः ।

(घ) कण्ठिकुलं नीलकण्ठनम्पूरिसंबन्धी यामशब्दान्तः ।

(ङ) एण्णक्काटुराजराजवर्मराजसकाशादधिगतः ।

(च) कण्ठिकुलं नीलकण्ठनम्पूरिसम्बन्धी भूजम्बूशब्दमारभ्य ।

अत्र नानार्थानि सलिङ्गानि नामानि एकस्वरादीनि षट्स्वरपर्यन्तानि षड्-
भिः काण्डैः संगृहीतानि । प्रतिकाण्डं च खीलिङ्ग - पुल्लिङ्ग - नपुंसकलिङ्ग - वाच्य-
लिङ्ग - नानालिङ्गभेदेन पञ्चाध्यायाः । अत्र जिज्ञासितस्य शब्दस्य सुखदर्शनार्थम-
कारादिक्रम आदिवर्णेष्वारुह्यतः । अमरकोशादिष्वनुपलब्धाः शब्दा अर्थाश्च बहु-
लमितोऽध्येतुं शक्याः ।

राजेन्द्रचोळसंज्ञाग्रहारवास्तव्यश्छन्दोगः केशवस्वामी चोळाधिपतेः श्री-
कुलोत्तुङ्गचोळसूनुः श्रीराजराजदेवस्य चोदनया ग्रन्थमेनं प्रणिनायेत्येतत्पूर्व-
पीठिकातोऽवगम्यते । अत एव राजराजसंबन्धाद् 'राजराजीयम्' इत्यप्यस्य
ग्रन्थस्य संज्ञान्तरम् । चोळवंशचरितसंग्रहे* कैस्ताब्दस्य द्वादशशतके स्थित
एकः कुलोत्तुङ्गचोळः कथितः, तत्पुत्र एको राजराजश्च । त्रयोदशशतकपूर्वा-
र्धे स्थितोऽपरः कुलोत्तुङ्गो वर्णितः, तत्सूनुरपरश्च राजराजः । राजराजयोरेन-
योरन्यतरः केशवस्वामिन आश्रयः कामं सम्भाव्यते ।

* अयं द्रमिलभाषाग्रन्थः टि. ए. गोपीनाथराय (एम. ए.) महाशयेन अनन्तशयनराजकी-
यपुरातनवस्तुविचारकार्यालयाभ्यक्षेण प्रणीतः प्रकाशितः ।

॥ श्रीः ॥

सजसजीयारनासा

नानार्थार्णवसंक्षेपः

केशवस्वामिप्रणीतः ।

एकाक्षरकाण्डः ।

छील्लिङ्गाध्यायः ।

श्रीकुलोत्तुङ्गचोलाख्यश्चोलेष्वासीन्महीपतिः ।

यः कलिं भारताद् वर्षाद् बहिश्चक्रेऽतिदूरतः ॥ १ ॥

येन सर्वाणि वित्तानि सकलापि वसुन्धरा ।

कार्याण्यन्यान्यनादृत्य देवब्राह्मणसात्कृता ॥ २ ॥

तस्य सूनुरभूद् देवो राजराजो महीपतिः ।

अभूत्पूर्वमहिमा सन्त्यक्तो राजचापलैः ॥ ३ ॥

यौवने वर्तमानोऽपि सूर्यवंशसमुद्भवान् ।

अत्यशेत स राजेन्द्रान् परिपक्तया भृशम् ॥ ४ ॥

कर्णोऽसौ दानशौण्डानामग्रणीरिति विश्रुतः ।

स ग्राह एव विश्राण्य स्वापतेयमशेषतः ॥ ५ ॥

अहश्शेषं च रात्रिं च देयाभावादानिर्वृतेः ।

तस्य तु श्रीजिवासस्य रात्रिन्दिवमविश्रमम् ॥ ६ ॥

पर्जन्यस्येव वर्षास्तु वस्तूनि बहु वर्षतः ।
 न पिबिद्वपरीयन्ते जैसाः प्रत्युत वर्षनाः ॥ ७ ॥
 धर्मस्यैव समुत्पन्नामावर्धनस्य न निग्रहात् ।
 सुतेन वृषेः साधूनामाधूनां निबन्धनात् ॥ ८ ॥
 अहना राजराजेन कलिः कृतगुणीकृतः ।
 बहुना किं प्रज्जनेन महात्मानोऽपि तदुणान् ॥ ९ ॥
 संसिद्धं कवयोऽवसाः किं पुनर्मर्दसो जनः ।
 महाप्रहारी राजेन्द्रचोलेनो महात्मनाम् ॥ १० ॥
 सर्वविधातद्विज्ञानं श्रीमतामृषितेजसाम् ।
 निवासो विप्रवर्याणां चोत्पन्नासीत् प्रतिष्ठितः ॥ ११ ॥
 महामाहिरभराणां यस्तास्तेष्वेव यज्जमान् ।
 राशे राजेन्द्रचोलेन स्वनाम्ना स्थापितः पुरा ॥ १२ ॥
 राक्षसाश्च समृद्धश्च शिरोभूषणसन्ततिः ।
 तन्महारे वास्तव्यो वत्तगोत्रसमुद्भवः ॥ १३ ॥
 सामपेक्षविदां मान्यः केशवस्वामिनामकः ।
 श्रीराजराजमेवस्य सेवतेऽमृद् द्विजाग्रणीः ॥ १४ ॥
 तं कथयितुं रामासन्त्य सेवमानं महीपतिः ।
 विराजिनीर्षितं वस्तु स्मृत्वाशापकपीडराम् ॥ १५ ॥
 धर्मं । वस्तुसामर्थ्यं चोत्पन्नमतीत्य मे ।
 सतिमेऽस्वउत्तासां वासां नानार्थवाचिनाम् ॥ १६ ॥
 परम्परागौस्त्वहो न चान्यः शब्दविरामः ।
 एकस्मिन्निबन्धुः पञ्चमदस्तरैर्नानभिः कमात् ॥ १७ ॥
 काण्डानि प्रतिपन्नं च पञ्चाध्यायैः कमाद् यथा ।
 लोपुत्रपुराणैर्विज्जलिभिः सतीर्णैर्लोकैः ॥ १८ ॥

१. 'वासनी' ग. पाठः. २. 'णां त्व' ख. पाठः. ३. 'यो महाकमम्' ख. पाठः.
 ४. 'कर्णैः' घ. पाठः.

अनेकार्थैरकारादिक्रमोपेतादिवर्णकैः ।

जिज्ञासितस्य शब्दस्य सुखदर्शनसिद्धये ॥ १९ ॥

इत्युक्तो राजराजेन शिरसादाय शासनम् ।

शास्त्रं कर्तुमुपाक्रंस्त राजराजोक्तवर्त्मना ॥ २० ॥

ओङ्कारममृतं ब्रह्म शिवमक्षरमव्ययम् ।

यन्मामनन्ति वेदेषु तं प्रपद्ये विनायकम् ॥ २१ ॥

यस्यार्थं वन्दे त्वा भव! हर! महिला विलासिनी स्तननमिता ।

शिरसि सरिद् वीचीभिर्भवहरमहिलाविलासिनीस्तननमिता ॥ २२ ॥

बहुष्याचार्यवाक्येषु बहुशः पुनरुक्तिः ।

पुनरुक्तान् विहायार्थानन्यार्थेष्वभिधास्यते ॥ २३ ॥

एकद्वित्रिचतुःपञ्चषट्स्वरैर्नामभिः क्रमात् ।

षट् काण्डाः प्रतिकाण्डं च पञ्चाध्याया यथाक्रमात् ॥ २४ ॥

स्त्रीपुनपुंसकैर्वाच्यलिङ्गैः सङ्कीर्णलिङ्गकैः ।

अनेकार्थैरकारादिक्रमोपात्तादिवर्णकैः ॥ २५ ॥

अस्त्रीविषयजातीनां जातिमात्रे नृता स्मृता ।

अर्थे योनिमति स्त्रीत्वं पुंस्त्वं मेदूवति स्मरेत् ॥ २६ ॥

द्वे द्वयोरिति वा शब्दावस्मिन्नर्थेऽवधारयेत् ।

ये तु शब्दाः प्रवक्ष्यन्ते स्थावरान्तरवाचिनः ॥ २७ ॥

तेषां स्वफलपुष्पेषु प्रतीयात् ह्रीवलिङ्गताम् ।

अस्यार्थस्य यदा क्वापि पुनरुक्तिर्भविष्यति ॥ २८ ॥

एतस्यैव प्रपञ्चस्य स्मरणायेति मन्यताम् ।

स्त्रीपुनपुंसकानां ये शब्दाः स्युर्वाचकाः पृथक् ॥ २९ ॥

लिङ्गमाचक्ष्महे शब्दैस्तैरन्यत् परिभाष्यते ।

त्रि त्रिष्विष्वित्यमी शब्दा वाच्यलिङ्गस्य वाचकाः ॥ ३० ॥

प्रयोदशन्ते त्रिजितस्य त्रयशब्दः प्रयोक्ष्यते ।

हृदि ह्रीं नविति त्वन्तं पुनरन्तमथादि च ॥ ३१ ॥

अधोधादि च नेज्जन्ते पूर्वसाम्बन्धभाक्त्या ।

पञ्जीत्यादिनिषेधेषु नृपञ्ज्यादीतरद्वयम् ॥ ३२ ॥

एवं समीक्ष्य मेधावी लिङं विधात् प्रयत्नतः ।

नामज्ञानेऽप्यलिङ्गात् नात्रियन्ते हि वाग्निभिः ॥ ३३ ॥

अन्याध्या प्रये यत्रकञित् क्षीप्रत्ययोद्भवात् ।

राज्येषु वर्णवृद्धिः स्वात् सन्नहद्गृह्यादिषु ॥ ३४ ॥

तान् प्रमेयं गृह्यतेभोग्ये स्थाने गृह्याद्वरानपि ।

सतीगृह्यत्वंगुह्यतेभयसीगृहीतुत्तान् ॥ ३५ ॥

ग्रन्थप्रणयभिन्तूनां विशेषात् प्राव्यकारिणाम् ।

उपनासिहृदिच्छूनां विभुषां परिपत्सन्पि ॥ ३६ ॥

राजगोष्ठीषु शब्दार्थलिङ्गयोर्नोहरांशयात् ।

विभुषां कल्ले प्राप्ते जिगोभूषां नवीपिणाम् ॥ ३७ ॥

जादरपीजमन्त्रं शास्त्राभिदं सत्यथे दिविल्लूनाम् ।

विजयेपनाजागामिय पतत्रगुणलं पतनीणाम् ॥ ३८ ॥

गल्लेनेम भोगीन्द्रः स्पर्धनानः पराभवेत् ।

अवस्वमेतद्विदुषा बहुज्ञेऽपि वदावदः ॥ ३९ ॥

मिह्रूदिज्येष्ठेषु वैदगीरादिषु तद्विदाम् ।

कुतीरवृद्धा लफलाः स्तल्पकं म्रियते मया ॥ ४० ॥

न्यामानुषेरपर्यन्तात् सप्ततत्त्वा क्रियदावदे ।

प्रत्ययभुमिक्तान्मेधिसाजीठं मशकः क्रियत् ॥ ४१ ॥

यदत्र नतिमान्मेव स्तरिक्तं संभविष्यति ।

नवीपिणः क्षणन्तां तदेक एव हि सर्ववित् ॥ ४२ ॥

द्वन्द्वपूर्वनिपातेषु भूयोभूयः क्वचित् क्वचित् ।
 अन्यधाकरणं दृष्टं पौरस्त्येषु निघण्टुषु ॥ ४३ ॥
 तच्च वृत्तानुरोधेन कृतं तैर्न प्रमादतः ।
 ग्रन्थगौरवभीत्यैव तच्चास्माभिः कृतं तथा ॥ ४४ ॥
 अथ स्त्रियां बहुष्वापः सलिले छन्दसोरपि ।
 शताक्षरेऽष्टनवतिखरे ह्रीखरे एव च ॥ ४५ ॥
 भूमेरधस्ताल्लोकेषु यत् त्विदं जलवाचिनाम् ।
 अतिदेशो वैजयन्त्यां मुस्ते तन्न विरोचते ॥ ४६ ॥
 आप इत्येवनाम्नातं समान्नाये स्तनामसु ।
 तत्र सन्दिह्यतेऽपशब्दो जसन्तः किन्नु पठ्यते ॥ ४७ ॥
 आपशब्दोऽथवा स्वन्त इति तस्यापि दृश्यते ।
 ऋचि प्रयोगः स यथा 'मध्य आपस्य तिष्ठति'* ॥ ४८ ॥
 तस्मादर्थतया व्योम नापशब्दस्येह कीर्तितम् ।
 ऊशब्दो रक्षणे तृप्तौ प्रीताववगतौ गतौ ॥ ४९ ॥
 वृद्धाववाप्तौ दीप्तौ च प्रवेशे श्रवणेच्छयोः ।
 स्वाम्यसामर्थ्ययाच्चासु क्रियायां भावहिसयोः ॥ ५० ॥
 आलिङ्गने च दहनेऽप्यर्थेष्वेकान्विंशतौ ।
 अत्यन्तमप्रसिद्धत्वादेवमादि न वक्ष्यते ॥ ५१ ॥
 ऊर्गनान्नरसोत्साहवलेषु स्याच्चतुर्व्यपि ।
 ऊशब्दस्त्वदितौ स्वर्गेऽप्यृग् वाण्यां पद्यमात्रके ॥ ५२ ॥
 क्ष्माशब्दो भुवि नद्यां च निशब्दो वाचि योषिति ।
 ज्या भूमिमौर्व्योस्त्वग् गन्धद्रव्ये चर्मणि वल्कले ॥ ५३ ॥
 त्विद् ज्वालादीप्तिशोभासु तृद् तु वाञ्छापिपासयोः ।
 द्वाद्द्वारोपाययोरुक्ता द्योशब्दः स्वर्गनाकयोः ॥ ५४ ॥

१. 'द्वा' घ. पाठः. २. 'ति' ख. पाठः.

* सामवेदे (उत्त. प्रपा. ८. सू. १४. म. ३)

धीस्तु कर्तुमिह तुष्टौ च धूस्तु वाक्येऽङ्गुलौ ।
 भारे निरुत्तरोत्तौ च वाचमाह्वयतामनि ॥ ५५ ॥
 तासां प्रकृतं धैर्यं नैर्घातार्थतरिष्य ।
 धूर्ते वनरे तुष्टौ वास्तु रक्षौ रक्षन्वपि ॥ ५६ ॥
 धूर्तैः स्थानमात्रे च सौराष्ट्र्यां व्योमदेहयोः ।
 वा पार्श्व्यां च तदभ्यां च निर्मितोऽसौ निवारणे ॥ ५७ ॥
 धृन्धृतितायां धैर्यज्जनेः धुरिणाह्वये ।
 धृष्टब्धो जन्माच्छरितं धान्तदान्तत्पत्तरोवात् ॥ ५८ ॥
 सत्तासायसमासातो निरुप्यात्र निवेश्यताम् ।
 दम् प्रमाणातिवाञ्छासु दम् तु स्याद् व्यापितोदयोः ॥ ५९ ॥
 दास्य दाप्यां नौण्डरथा तु दब्धे वक्रो च केचन ।
 धीरिन्द्रियां शोभायां स्यात् संपत्तिलवज्जयोः ॥ ६० ॥
 प्रथमायां धिनसौ च व्यापठे भगवानभूम् ।
 ही मिश्रङ्गाह्वये धुवे व्रीचनिर्गयोरपि ॥ ६१ ॥
 ज्जाय सत्तं शशौ लिङ्गनेदे च शब्दने ।
 दृष्ट धुवे शोषणे गतामित्यध्यायः समाप्तवान् ॥ ६२ ॥
 इत्येकाक्षरकाण्डे श्रीलिङ्गाध्यायः ।

अथैकाक्षरकाण्डे मुक्तिज्ञाध्यायः ।

अथैकाक्षरमुक्तिं अकारो विष्णुदेवसोः ।
 कण्ठस्थानसरे चाथ स्वादुकारो हरे हरौ ॥ १ ॥
 ओष्ठस्थानसरे चाथ ग्लौर्गुर्लीनिचन्द्रयोः ।
 आकाशे दिवसे च धुः पुमानात्मनि पौरुषे ॥ २ ॥

१. 'च' ख. पाठः. २. 'तु' ख. पाठः. ३. 'धु' क. घ. पाठः.

* 'धु हीचकलि गगने च' इति तु मेदिनी । 'आकाशे दिवसे च धुः' (पु. २७०. खो. ६०) इति वैजयन्ती । ६ 'पूरुषे' इति स्यात् ।

मास्तु मासे निशानाथे पुमध्यायः समाप्तवान् ॥ २३ ॥

इत्येकाक्षरकाण्डे पुल्लिङ्गाध्यायः ।

अथैकाक्षरकाण्डे नपुंसकलिङ्गाध्यायः ।

अथ क्लीबं स्वमाकाशे स्वर्गे छिद्रे गृहेऽश्रके ।

नक्षत्रेन्द्रिययोर्ब्रह्मण्यथ हृच्चित्तवक्षसोः ॥ १ ॥

इत्येकाक्षरकाण्डे नपुंसकलिङ्गाध्यायः ।

अथैकाक्षरकाण्डे वाच्यलिङ्गाध्यायः ।

अथाभिधेयलिङ्गे स्तो द्वे एवैकाक्षरं मते ।

किं प्रश्नक्षेपकुत्सानां वितर्कस्य च गोचरे ॥ १ ॥

युद्धं सहाये द्वितीयादिसमसङ्घर्षे च वस्तुनि ॥ १३ ॥

इत्येकाक्षरकाण्डे वाच्यलिङ्गाध्यायः ।

अथैकाक्षरकाण्डे नानालिङ्गाध्यायः ।

इडीद् च त्रिषु नाथे स्त्री भेदिन्यां कस्तु ना नगे ।

अर्कानिलविरिञ्चात्मशब्दबुद्धिमनस्त्वपि ॥ १ ॥

अजयस्तु शरीरेऽपि पुंस्येवैनमभाषत ।

कं नाम्न्यप्सु सुखे मूर्ध्नि गूर्ना यले गुदे स्त्रियाम् ॥ २ ॥

गौर्नादित्ये बलीवर्दे क्रतुभेदर्विभेदयोः ।

स्त्री तु स्याद् दिशि भारत्यां भूमौ च सुरभावपि ॥ ३ ॥

१. 'रेष्विमे' क. ग. घ. पाठः. २. 'यां' क. घ. पाठः. ३. 'इत्यादिव' ख. पाठः, 'इत्येयव' ग. पाठः. ४. 'स्त्री' क. ग. घ. पाठः. ५. 'यु' ख. पाठः.

नृसिंहोः स्वर्गवज्रान्तरिमहामाणलोमसु ।

अश्वानां प्रग्रहेऽप्येव* यत्साधारणनामसु ॥ ४ ॥

प्रग्रहस्य मरीचेश्च तमासायेऽनुमाननत् ।

धनुर्गुणे तुष्टुम्भात्परिमभेदे च भास्वतः ॥ ५ ॥

ब्रह्मोत्सवधे तथा बाहू स्कन्दस्वाम्यृक्षु भूरिशः ।

माषवाचार्यदूरिश्च ऽको जयेत्पृथि भाषते ॥ ६ ॥

समासाये समासातः स्तोत्रनामसु स त्रिषु ।

विष्णोस्त्वोर्लक्षणा दुग्धाश्विपचर्मणोः ॥ ७ ॥

चर्मणो गोवितास्तु पित्रे ऐप्ससंशुके ।

नृसिंहोरनिर्णय कश्चिदेनं तमामनत् ॥ ८ ॥

अथ कित् स्वात् त्रिषां ज्ञाने ज्ञातरि त्वेव भेषवत् ।

अथच्छिच्छेजने ली स्याच्छेत्तरि त्वेव भेषवत् ॥ ९ ॥

यात्यचान्तरमतमन्मोर्णोर्ज्ञातो ज्ञातरि तु त्रिषु ।

जूर्णधे ली राक्षसे द्वे त्वयन्दोऽर्थे पुमांसि तु ॥ १० ॥

द्वर्णधे तुष्टुमर्धे च तेषाञ्चः क्रीडने सियाम् ।

क्रीडके त्रिषु सूक्ष्मे तु विधित्येव ध्वनिः पुमान् ॥ ११ ॥

ली से सार्गे च हृत् तु ली ज्ञानदर्शनबुद्धिषु ।

नेत्रे च त्रिषु तु ब्रह्मज्ञानो ऽर्द्धे द्वे हरे ह्ये ॥ १२ ॥

यदा त्वस्य त्रिषां वृत्तिस्तदा नारीति दृश्यताम् ।

विश्वेष्टनामजिष्ये पूर्वेऽर्धाधि च भेषवत् ॥ १३ ॥

प्राग्गवे भात् गुले चैव प्राची तु ली हरेर्विशि ।

प्रथमाप-जनीतस्तत्पञ्चम्य एव वा ॥ १४ ॥

* अजयः । ऽ; 'को अथ बुद्धो धुरि गा ऋतस्य' (अष्ट. १. अध्या. ६. वर्ग. ८)

इजस्तान्धवि । ऽ; चन्द्रमःराज्यरित्पादिः । ‡ अविभक्तिको निर्देष्टः ।

सर्वेषु पूर्वोक्तार्थेष्वित्येवं प्राक्छन्द ईरितः ।
 मेपादिराशौ नक्षत्रे वैयाकरणसंज्ञिनि ॥ १५ ॥
 क्लीबं भं भा तु भासि स्त्री भोजराजेन संसृता ।
 राट् स्त्री छन्दोविशेषे स्याद् द्वार्विशत्यक्षरेऽथ ना ॥ १६ ॥
 पार्थिवे ऋतुभेदे च रैशब्दो धनरुक्मयोः ।
 नृस्त्रियोर्नाम्बुदेऽथ द्वे विः खगे त्रिषु गन्तरि ॥ १७ ॥
 परमात्मनि नाथ स्त्री विद् ज्ञाने ज्ञातरि त्रिषु ।
 ना रौहिणेये विद् तु स्त्रीशण्डयोर्गृह्वाचि(निःनी) ॥ १८ ॥
 अङ्गुल्यां स्त्री समाम्नाये समाम्नाताज(ने? ये)न च ।
 द्वयोर्मनुष्ये वैश्ये च स्वं त्वात्मात्मीययोस्त्रिषु ॥ १९ ॥
 धने तु नप् पुमान् ज्ञातौ तत्कारान्तं तु सत् त्रिषु ।
 सत्ये साधौ विद्यमाने प्रशस्तेऽभ्यर्हिते बुधे ॥ २० ॥
 शोभने च सती तु स्त्री तुवरीसंज्ञभेपगे ।
 लक्ष्मीपतिव्रताशैलतनयासु चतुर्ष्वथ ॥ २१ ॥
 शब्देऽपि क्वाश्चिद् सच्छब्दस्तस्य लिङ्गं विचार्यताम् ।
 सज्जनस्त्वेनमाम्नासीन्नक्षत्रे तन्नपुंसकम् ॥ २२ ॥
 परब्रह्मणि नीरे च वयं ब्रूमो नपुंसकम् ।
 सेशब्दः सेवने स्त्री स्यात् सेवके वाच्यलिङ्गकः ॥ २३ ॥

इत्येकाक्षरकाण्डे नानालिङ्गाध्यायः ।

एकाक्षरकाण्डः समाप्तः ।

अथ द्वादशरकाण्डः ।

सौलिङ्गाध्यायः ।

अथ क्षियां भवान्याः स्तुः सर्वाः संज्ञाः क्षुणाद्वये ।
धान्ये रात्रेर्हरिद्रायां भृमेर्गृत्नाख्यभेषजे ॥ १ ॥
मातुस्तु गधि पेक्षणां पार्श्वत्वां चाथ योपितः ।
प्रियङ्गुहृदेऽध्वान्ता स्याज्ज्वेष्ठस्वतरि मातरि ॥ २ ॥
वाचां मध्वनिनामां स्यात् सतानामेकपाचि च ।
अर्चा पूषात्रतिमयोस्ता श्वशां च मातरि ॥ ३ ॥
नाट्योक्तविनये ज्वेष्ठमग्निन्यामिति केचन ।
नाट्योक्तायेव शृङ्गायां वेक्ष्यायामिति सज्जनः ॥ ४ ॥
अप्या नद्यां भये रागेऽप्यध्वा तु व्योमतोययोः ।
अश्रितु क्रोधां धारायान्ती तु स्यात् फलास्थनि ॥ ५ ॥
नानुर्कारयोरसंगोरन्तु गनशृङ्गले ।
पादभूतजभे च स्याद्वस्त्या त्ववतन्वने ॥ ६ ॥
प्रतिज्ञायकतात्पर्यगोत्रीषु स्यादद्यापरे ।
अत्रा कण्ठे कथातां चेत्यापुरातु तु नामनि ॥ ७ ॥
कण्ठे चेत्यपरेऽप्यतिरुद्धा क्लृप्तभेदतः ।
अतिः प्रत्यभिज्ञे स्यात्प्रभसन्धनभयोऽपि ॥ ८ ॥
अतिनिर्गन्धे विषात् सेतौ तस्यां तयैव च ।
जायमानपातुः स्नात् भोजित्वापौ वनस्पतौ ॥ ९ ॥
द्विदिभारभरने चापुत् पुनर्मादिर्नर्णान् ।
कश्ये च पर्याजतां च तातो भायप्रसंक्षिजः ॥ १० ॥
द्वितीयपदामेस्यां च तृतीयमिहर्षजोः ।
आपुतापधि चत्वारिहृतापतादिदंभूयोः ॥ ११ ॥

अर्पीच्छायाभिरा तु स्यात् सुरायां सलिले दिवि ।
 दैत्याने न क्षितौ वाचि स्यादित्था तु गवि क्षितौ ॥ १२ ॥
 दिवि वाच्यार्व्यनाड्योश्च देवताबुधभार्ययोः ।
 इज्या तु यागे पूजायां जनन्यामपि सज्जनः ॥ १३ ॥
 इष्टिर्यगेच्छयोरीपा रथसीरादिदण्डके ।
 प्रमाणभेदे भगवानष्टाशीतिशताङ्गुले ॥ १४ ॥
 ईहा तु वाञ्छोद्यमयोरीतिर्दिम्बप्रवासयोः ।
 उमा कीर्त्यागतस्यां च गिरिजायां श्रियामपि ॥ १५ ॥
 ऊतिस्तु रक्षणे स्यूतौ चेत्येके तनु नो तथा ।
 वयं तु ब्रूम ऊशब्दकथितैकोनविंशतौ ॥ १६ ॥
 अर्थेषु स्यात् तथा स्यूतौ चेत्यथो ऋद्धिरोपधौ ।
 ऋद्धिरित्येव विख्याता या वृद्धिरिति चापरा ॥ १७ ॥
 तस्यामपि विभूतौ च कक्ष्या साम्यवरत्रयोः ।
 कच्छाख्यगुल्लवले च काञ्च्यां गेहप्रकोष्ठके ॥ १८ ॥
 पार्श्वार्धसमुद्भूतरोगभेदेऽङ्गुलावपि ।
 कथाख्यानाह्वयग्रन्थविशेषे कथनेऽपि च ॥ १९ ॥
 कन्था ग्रामे च भित्तौ च बहुचीरकृताम्बरे ।
 कन्या तु षष्ठराशौ स्यात् प्रियङ्गुवाख्यमहीरुहे ॥ २० ॥
 कुमार्यां शारिवायां च तरणीसंज्ञगुल्मके ।
 कर्मा हाटकपुत्र्यां स्यादपि शालापलालयोः ॥ २१ ॥
 कण्ठस्तु कुरुविन्दे स्याद् भूपणे च त्सरावपि ।
 ककुबुण्णिविशेषे स्याद् भूमृतः शिखरे दिशि ॥ २२ ॥
 वान्वि चैर्काक्षपञ्चाशद्रात्रे सत्रे तु भूमनि ।
 कान्तिः शोभेच्छयोः काञ्ची मेखलापुरभेदयोः ॥ २३ ॥

१. 'ते' क. घ. पाठः. २. 'कोन' क. ग. घ. पाठः. ३. 'त्र' ख. पाठः. ४.
 'च' क. घ. पाठः.

क्षिप्वा क्षये तावन्नास्ति त्रिंशत्क्षिपि ।
 मनुजैः क्षये भेदे वातार्जव्ययोः क्षिपिः ॥ २४ ॥
 कालमोत्रविशेषेऽपि क्रोधात्तत्पुनरेऽल्पकम् ।
 त्रींशत् नर्मणि लीलायामपि क्रोधात्तु विक्रये ॥ २५ ॥
 परिग्रहे च केनादेः फलभोगाय तन्वते ।
 दत्त्वा किञ्चित् कियन्तादित् कालं कोऽस्ति वक्ष्यते ॥ २६ ॥
 चापत्रि चात्रनात्रेऽप्री प्रकर्षे शकले तथा ।
 सत्त्व्यापिशेषे लक्षणां शते क्षोणी पुनर्भुवि ॥ २७ ॥
 मौञ्ज्यां च भेदलायां स्यात् क्षोणी इति तु रोदसोः ।
 खट्वा पर्वतु आचार्यतने त्वन्ये वदन्ति तान् ॥ २८ ॥
 आयुर्वेदमूर्तिर्ले च त्रयमन्वनयन्त्रके ।
 स्वर्ज्मिभुति कण्डूः च गतिर्नाडीत्रणे पथि ॥ २९ ॥
 उपाये च दशायां च यिष्टाद्वे सामर्गीतिगे ।
 गन्तव्ये पुण्यकथाभ्यां प्रस्थाने शरणेऽपि च ॥ ३० ॥
 प्रागृष्यादिप्रवृत्तिः क्षिप्वायुक्तोऽपि चेष्यते ।
 नापा तु बाष्पमार्ग्यायां पितामनुक्तनामवु ॥ ३१ ॥
 वृत्तेष्वनुक्तानां यानि वृत्तानि पञ्चसु ।
 पादैश्चतुर्भिः पद्भिर्वा तेष्वप्युचितेष्वसौ ॥ ३२ ॥
 वृत्तिः क्षिप्वायुदासे स्यात् कारायां गोपनेऽपि च ।
 वृत्तिः सत्त्व्यापिदायां गवि काम्पत्यपादपे ॥ ३३ ॥
 विष्णवेऽनमिषासंज्ञस्यापरे चाप्यथो वृणा ।
 जुगुप्सायां द्रव्यायां च चारितु सुखसंभवे ॥ ३४ ॥
 रोगभेदे परातां च लक्षणीयेऽथ मूर्धनि ।
 चूडा शिलापर्लभ्योश्च चूलिस्तु धनुषोऽटनौ ॥ ३५ ॥

१. 'क्षये च' क. घ. पाठः. २. 'य' क. घ. पाठः. ३. 'तिके' क. घ. पाठः,
 'तके' ग. पाठः. ४. 'शा' क. घ. पाठः. ५. 'च' ख., 'च' ग., 'प' ड. पाठः.
 ६. 'ड' क. ख. घ. पाठः.

पिष्टके चेति विद्वांसः केचिदाचक्षतेतभाम् ।
 छविधर्मणि शोभायां दीप्तौ यज्जद्विजन्मनाम् ॥ ३१ ॥
 देयामास्तरणे चाथच्छायाणातपशोभयोः ।
 सूर्यपत्न्यन्तरे गेहे स्यात् पङ्क्तिप्रतिविम्बयोः ॥ ३७ ॥
 जातिः समूहे मालत्यां साम न्ये जन्मगोत्रयोः ।
 ब्राह्मणादिषु वर्णेषु वेदार्थे सर्वजन्तुषु ॥ ३८ ॥
 स्वभावे प्रभवे छन्दोभेदेष्वाद्यादिकेष्वपि ।
 ज्यानिस्तु हानौ बुद्धौ च रोगे जिह्वा तु वाचि च ॥ ३९ ॥
 ज्वालायां रसने चाथ मञ्जिष्ठासंज्ञभेदजे ।
 जिह्वी दीर्घफलायां च कोशातक्षयामथो जुहुः ॥ ४० ॥
 स्वाग्वंशेषे पुरोडाशेऽप्यथ ज्योत्स्ना शशिद्युतौ ।
 ज्योतिष्मद्रजनौ चाथ झिल्ली चीर्याख्यकीटके ॥ ४१ ॥
 अपि दग्धौदनेऽथ स्यात् तन्द्रा निद्राप्रमीलयोः ।
 तन्द्रिस्तु सुप्तावालस्ये तन्त्रीवीणादिनो गुणे ॥ ४२ ॥
 रज्जौ सिरायामालस्ये गुडूच्यामिति पञ्चसु ।
 तण्डूद्रोणिप्लवे दर्व्यां ताडिराभरणान्तरं ॥ ४३ ॥
 तरुभेदेऽप्यथ तुला सादृश्योन्मानदण्डयोः ।
 स्तम्भपीठे पलशते तथा राशौ च सप्तमे ॥ ४४ ॥
 तुण्डीरास्ये शूननाभौ चुटिः संशयलेशयोः ।
 सूक्ष्मैलायामर्धमात्रौकालेऽपीत्यपरेऽपठन् ॥ ४५ ॥
 तूलिः शय्यान्तरे चित्रकूर्चिकायां च सा पुनः ।
 इच्छापिपासयोस्तृष्णा तृप्तिस्तु सुखतोययोः ॥ ४६ ॥

सौहित्ये चाप्यथ श्रेया गार्हपत्यादिप्राथये ।
 द्वितीये च त्रयोऽयं स्तब्ध दीक्षा यजमपूजयोः ॥ ४७ ॥
 मत्तदेशे च निगमे नीण्डये चोपनयेऽपि च ।
 दृष्टिस्तज्जोऽक्षिणं कुक्षौ च शाने दर्शे दृष्टत् पुनः ॥ ४८ ॥
 वेदोक्तान्तराग्ने च हव्यस्तु तत्तत्तर्षयोः ।
 त्रिले च द्रौह्यज्यैः हव्येऽजी नोदिकाहरे ॥ ४९ ॥
 दोला स्नातोऽभिस्ताने श्रेष्ठे चाधोत्तमस्त्रिषाम् ।
 धर्मास्तुतिं चान्ये ध्युन्मसि पठन्ति तान् ॥ ५० ॥
 धारा प्रजाः वज्रैः सैन्येऽग्ने द्रवसान्ततौ ।
 नाचि सप्तजोऽज्यतनां गतिप्राप्तम्वितादिषु ॥ ५१ ॥
 धावाः प्रजयोः नाचि पालयिजे च भूतान् ॥
 धाभिः पितृज्यास्तौ स्याद् दात्यायामपि कैचन ॥ ५२ ॥
 धीताः कुक्षौ मृतायां च कन्ययागिति क्रमन ।
 धीतिः स्वादृष्टुर्धौ पानेऽप्याधारे च व्यवस्थितौ ॥ ५३ ॥
 धृतिर्गारुणतन्तोर्ध्वार्धौर्ध्वेऽहो सौम्यके ।
 द्वास्तत्तत्पदार्च्छज्योपिरोने निजलोऽन्यसात् ॥ ५४ ॥
 दानासाज्यस्तु धारत्वां जगन्त्यां दुहितर्यपि ।
 नास्तु तु नाहितमयां स्वाष्टु गृहद्वारोर्ध्वदारुणि ॥ ५५ ॥
 दाज्यतर्षयोऽहो दानासाज्यनिरोपयोः ।
 सत्तिज्योर्ध्वेऽपि च सिरायां चेति पद्यतु ॥ ५६ ॥
 दाहिर्धौर्ध्वेऽपि नाते पगन्धर्वह्युर्ध्वोः ।
 चापरोऽग्निरग्नये तेनेनार्धेऽहो पद्यतु ॥ ५७ ॥
 दाहिर्ध्वः प्रजयाज्यस्तौ स्यान्नाज्यारत्नार्धनान्तरे ।
 निजोत्तर्षेऽप्यपस्थायां नास्तोऽन्ते व्रतयाज्ययोः ॥ ५८ ॥

स्यान्निर्वहणनिष्पत्त्योः परमायां गतौ तथा ।
 क्लेशे च क्लृप्तवत्वोश्चेत्यर्थेषु द्वादशस्वसौ ॥ ५९ ॥
 निशा रात्रौ हरिद्रायां निन्दा कुत्सापवादयोः ।
 निधा निधाने पाश्यायां पाश्या पाशकदम्बकम् ॥ ६० ॥
 नीवी स्यात् कवचे वस्त्रे वणिङ्मूलधने तथा ।
 स्त्रीकटीवसनग्रन्थौ नृभुः प्रतिकृतौ ह्रस्वे ॥ ६१ ॥
 कश्चिद् दीर्घकिमावाह नेमिस्तु तिमिशह्रुमे ।
 चक्रप्रान्ते भित्तिमूले कूपे तन्मुखबन्धने ॥ ६२ ॥
 पीनाहसंज्ञ इत्येके परिच्छेदेऽपि कश्चन ।
 वज्रेऽप्याह समान्नायः प्रभा त्वचिंषि भासि च ॥ ६३ ॥
 सूर्यपत्नीविशेषेऽथ प्रजा सूनौ जनेऽप्यथ ।
 पल्लिः कुटीरेऽल्पग्राम आश्रमे व्याधमन्दिरे ॥ ६४ ॥
 प्राणिभेदे च मुसलीसंज्ञेऽथो पङ्क्तिरावलौ ।
 चत्वारिंशत्स्वराथेषु छन्दोभेदेषु सा तथा ॥ ६५ ॥
 एकत्वे दशसङ्ख्यायां तत्सङ्ख्येषु च वस्तुषु ।
 दशकस्य यदा द्वित्वत्रित्वे तत्तद्वचस्तदा ॥ ६६ ॥
 पङ्क्तिस्तु गौरवे पाकेऽथाश्वायां मातरि प्रसूः ।
 पारिः सृणिगुणे घण्ट्यां पालिश्रिहाश्रिपङ्क्तिषु ॥ ६७ ॥
 सेतौ कर्णलतायां च प्रदेशे च तत्संज्ञदे ।
 जातश्मश्रुस्त्रियां क्षेत्रे वप्रेऽथ प्राप्तिवागियम् ॥ ६८ ॥
 उदयेऽधिगमे चाथ पादुं केचित् प्रचक्षते ।
 पादुकोपानहोः स्यादित्येवं शब्दविशारदाः ॥ ६९ ॥

* 'चित्रकृत तिमिशो नेमी' (पु. ४८. श्लो. ४६) इति वैजयन्ती । 'नेमिनां तिमिशह्रुमे' इति तु मेदिनी ।

पीडा कृपाशिरोनालावधालु भ्रित्तिपाक् पुनः ।
 मेणि हर्षेऽप्यथ प्रेक्षा प्रज्ञायां वृत्तदर्शने ॥ ७० ॥
 पीडा तु परिज्ञायां च कषाटस्य च बन्धने ।
 तालसंज्ञेऽथ पीडा स्यात् स्त्रीपुंसाङ्गनपुंसके ॥ ७१ ॥
 क्षिवां च राज्यपातिन्यां दास्यां चाथ वलिध्वनिः ।
 चैनौ पादौ च भस्मा तु वह्निध्वानवृत्तावपि ॥ ७२ ॥
 भेदे सप्तदशस्तोत्रविच्छ्रुतेरिषुधावपि ।
 भ्रित्तिर्भागं सेव्यमानं लक्षणायां च सेवने ॥ ७३ ॥
 भ्रित्तिर्भेदेऽप्युक्तौ च विच्छिन्नौ चाथ भाषणे ।
 भाषा लैकिकप्रत्यये चाभियोगवचने गिरि ॥ ७४ ॥
 भिक्षा तु विक्षितद्रव्ये देयान्ने ग्रासमात्रके ।
 भृतिराचनसेवा तु भित्तिं त्वजय आमनत् ॥ ७५ ॥
 कुञ्जप्रदेशयोः स्यात् तु भूमिः क्षमास्थानमात्रयोः ।
 भूतिर्भस्मनि सन्पत्ताहुत्पत्तौ भ्रष्टेऽपि च ॥ ७६ ॥
 भृतिस्तु धारणे पोषे भृत्तमादेश्व वेतने ।
 मतिर्बुद्धीच्छ्रयोर्माटिस्तत्पत्रसिरास्वपि ॥ ७७ ॥
 कवने चाथ मारिः स्यान्मसूरीसंज्ञके गदे ।
 सर्पजेकतते मृदौ तथा स्याद् देवतान्तरे ॥ ७८ ॥
 जयो भित्तिः स्यान्निश्रेयासमाख्ये भेषजान्तरे ।
 शतपुष्पातमाख्ये च वर्तते भेषजान्तरे ॥ ७९ ॥
 भुक्तिः स्वर्गेऽप्यर्गे च भूतिः क्राटिन्यकावयोः ।
 काकमतिमयोन्नाथ सकलरूपे पाचि मैत्रियाक् ॥ ८० ॥

१. 'बु' क. घ. पाठः. २. 'वा' क. घ. पाठः.

* 'पत्रमाथ्यसिरा माटिः' (पु. ४६. श्लो. १८), 'माटिः ब्रा जागरा वक्षरुदः सत्राहक-
 कृदा ।' (पु. ११६. श्लो. १५३) इति वैजयन्ती ।

यात्रा तु वर्तने गत्यामथ यात्रानुवर्तने ।
 प्रार्थनेऽप्यथ युक्तिः स्यादुपपत्तां च योजने ॥ ८१ ॥
 समाधावथ रक्षा स्यात्त्राक्षारक्षणमस्वसु ।
 रतिः कन्दर्पभार्यायां सुरतोत्कण्ठयोरपि ॥ ८२ ॥
 रागेऽपि परमप्रीतौ रज्जुस्तु स्याद् वराटकं ।
 अष्टहस्तप्रमाणे च राज्ञा तु सुवहाब्धये ॥ ८३ ॥
 भेषजे चापि धेनौ च राट्ठा मुनेषु नीवृति ।
 शोभायां चाथ राजिः स्याद् क्षेत्रेऽथो रसनस्थ च ॥ ८४ ॥
 पङ्क्तौ च राजसर्पे च लेखायां च करादिषु ।
 रीतिर्दग्धसुवर्णादिमले स्थित्यारकूटयोः ॥ ८५ ॥
 प्रचारे स्रवणे पङ्क्तौ स्वभावेऽन्ये तु पित्तले ।
 रुजा भङ्गजरामृत्युरोगेष्वथ रुचिः श्रियाम् ॥ ८६ ॥
 अभिर्वृत्तेऽभिलाषेऽग्नौ दीप्तां स्याद् देवतान्तरे ।
 शोभायां तिन्त्रिणीकायाः फले वृक्षान्धसंज्ञके ॥ ८७ ॥
 रेखा तु कृत्रिमे मार्गे हस्तपादतलादिषु ।
 निरन्तरालपङ्क्तौ च वदन्ति विदितागमाः ॥ ८८ ॥
 रेटिर्वहेश्च रटिते संयतोत्कटवाचि च ।
 तिन्त्रिट्टिके स्पृहायां च तथा कान्त्यर्चिषोरपि ॥ ८९ ॥
 लता तु वल्ल्यां शाखायां प्रियङ्गुस्पृकयोरपि ।
 लतावृहत्यामपि च ज्योतिष्मत्यतिशुक्तयोः ॥ ९० ॥
 शारिबायामपि प्राह कश्चित् तन्न विरोचते ।
 लङ्का तु तरुशाखायां रावणस्य च पत्तने ॥ ९१ ॥
 लक्ष्मीः श्रीभूतिशोभासु वृद्धिसंज्ञे च भेषजे ।
 ऋद्धिसंज्ञे च कस्याश्चिद् विष्णोर्नवसु शक्तिषु ॥ ९२ ॥

१. 'प' ख. ग. पाठः. २. 'न्तृ' क. ख. पाठः. ३. 'न्तृ' क. पाठः. ४. 'ब्र-
 त्स्यां शा' ख. पाठः.

लक्ष्मीं चात्र तीक्ष्णं स्वाद् विद्यासमीडयोरपि ।
 लक्षा विपीलिकायां स्याद्भूर्जनामोऽप्यथो वषट् ॥ ९३ ॥
 तन्मे वेदसि च प्रख्या वर्गे पर्यटने गतौ ।
 वलिर्बटरेत्तायां जरान्तरिभिरुत्तचि ॥ ९४ ॥
 लौक्यं च सुभारौ च वषट्; तीनाग्रभार्थयोः ।
 लोकोत्थोरात्पुष्पोः भार्यायां पूर्वजन्तु च ॥ ९५ ॥
 सृष्टान्तयोश्च प्रिया तु साजविमानयोरपि ।
 सौभाग्यप्रतिज्ञेषु तत्त्वभेदेषु केचनचित् ॥ ९६ ॥
 मन्त्रेषु चाप्यवासायां विहगे च विहाध्वनिन् ।
 धनजयो जगादाथ त्रिगुत् स्यात् क्षणरोचिषि ॥ ९७ ॥
 मनसिदायायां वीथी तु मृदसि पक्षिभार्थयोः ।
 रूपलागां तथैकस्मिन् वीथि तु सावरान्तरे ॥ ९८ ॥
 गुह्यान्त्रेऽपि प्रतानिन्वां लतायां वृत्तिवाक् पुनः ।
 कृष्णाद्यौ वर्तनेऽप्यारभन्वादिचतसृष्वपि ॥ ९९ ॥
 शब्दोच्चारणधर्मेषु नृत्तमध्याग्निषु त्रिषु ।
 नवपादस्वाद्युपान्तेऽप्यप्रतिबन्धप्रवर्तने ॥ १०० ॥
 त्वास्त्वाने ग्रन्थगोपे च सांगीतिगुणान्तरे ।
 सन्मैत्रौ चापरे त्वाहुर्ररणेऽपि निचक्षणाः ॥ १०१ ॥
 वृद्धिजायैषु वृद्धाद्यभेदेषु वर्धने सुखे ।
 नृणातिरिक्तान्त्रे प्रमोके पुत्रजननानि ॥ १०२ ॥
 गुणगुणान्तरे यज्जरांते रोगान्तरेऽपि च ।
 वैजिर्जायै वैजान्तरे जनन्यां च सारित्यापि ॥ १०३ ॥
 शङ्खा पितृभयवोः शिरसा तूक्तौ स्तुतानपि ।
 इच्छायां चाजयः प्राह तदस्तत् स्मर्यते यतः ॥ १०४ ॥

आङ्पूर्वस्यैव शब्दज्ञैः शंसेरिच्छार्थवाचिता ।
 श्रद्धा स्पृहायामास्तिक्ये मन्यन्ते तु विशेषतः ॥ १०५ ॥
 गर्गिण्या अपि वाञ्छायां श्वश्रूः श्वशुरयोपिति ।
 पितृष्वसारं त्वस्यार्थं व्याचष्टे शाकटायनः ॥ १०६ ॥
 शरत् संवत्सरे मेघात्यये शान्तिस्तु मङ्गले ।
 चिकित्सायां शमे चाथ शिञ्चिनिष्पावनामनि ॥ १०७ ॥
 वल्ल्यां शम्यां तथा शीर्णिस्त्वङ्गे विशरणे रुजि ।
 शुण्डा सलीलहस्तिन्यां मदिराहस्तिहस्तयोः ॥ १०८ ॥
 श्रुतिस्तु वेदे श्रवणाक्रियायां श्रोत्र एव च ।
 गीतिधर्मविशेषे च शब्दे चाप्यभिधायके ॥ १०९ ॥
 श्रोणिः कट्यामुपस्थेऽथ संस्था स्यादाकृतौ मृतौ ।
 व्यवस्थायां समाप्तौ च प्राणिधावपि केचन ॥ ११० ॥
 संज्ञाभिधाने सङ्केते हस्ताद्यैरर्थसूचने ।
 सूर्यभार्यान्तरे बुद्धौ चेतनायां च तत्र च ॥ १११ ॥
 उपांशु यच्च क्रियते स्वेष्वनीकेषु विग्रहे ।
 सन्धावधौ प्रतिज्ञायां सन्ध्यासन्धानकर्मणोः ॥ ११२ ॥
 स्वस्त्यशब्दः समाप्तातो भगिन्यामङ्गुलावपि ।
 सरिन्नद्यां तथा छन्देभेदे द्वासप्ततिखरे ॥ ११३ ॥
 संयद् युद्धेऽग्निचित्यायां द्वादशस्विष्टकासु च ।
 संसत् सदासि सत्रारुयक्रतूनां त्वैपि भूमनि ॥ ११४ ॥
 चतुर्विंशतिरात्रे द्वे तयोः पूर्वत्र संसदः ।
 संविद् युद्धे प्रतिज्ञायां सङ्केताचारानामसु ॥ ११५ ॥
 संभाषणे क्रियाकारे ज्ञानतोषणयोरपि ।
 संपद् भूतौ गुणोत्कर्षे स्वाहाभेद्यां च वाचि च ॥ ११६ ॥

अव्ययं तु हविर्दाने सातिर्दानावसानयोः ।
 वेदनायां च तीर्णायामथ सिधितिरिति ध्वनिः ॥ ११७ ॥
 व्यवस्थायामवस्थायां क्रियायामपि तिष्ठते ।
 तिष्ठित्वृत्त्याख्यवृत्त्याख्यनेपजद्वितये गतौ ॥ ११८ ॥
 संराद्धावथ सीता स्यात् पृथिव्यां हलपद्धतौ ।
 सस्ये हरितसस्येऽन्ये सस्यमूनाविवर्तिरः ॥ ११९ ॥
 सुनेलशिरसः प्रादिगगतगगान्तरेऽपि च ।
 जानक्यामय रीषा स्यादवधौ भुनिकूलयोः ॥ १२० ॥
 क्षेत्रव्यवस्थयोश्चेति दावन्तार्थाः समीहिताः ।
 मलन्तापि च सीमास्ति तस्याश्चार्था इमे मताः ॥ १२१ ॥
 अदन्तोऽप्यस्ति सीमः स नानादिभ्यो वक्ष्यते ।
 ईक्ष्यास्तदर्थस्तत्राथ भुया तौहित्यमूर्धयोः ॥ १२२ ॥
 गतेष्टिकायां कुब्जादिलेपद्रव्यान्तरेऽगृते ।
 स्तुषां स्थूणा तु नेहस्य स्वप्ने वातादिषु त्रिषु ॥ १२३ ॥
 लोहप्रतिष्ठतौ तन्त्रधारिण्यामिति पदस्यपि ।
 रश्मिमेखलयोः स्पृष्टा नृष्टिस्त्यागस्वभावयोः ॥ १२४ ॥
 उत्पादने चाथ नृतितीर्णे च गगनेऽपि च ।
 स्तुतिस्तु धर्मशास्त्रे न्यादुत्तराष्टादिन्तयोरपि ॥ १२५ ॥
 हिंसा चौर्यदिके व्रतेऽथो भस्मावविलासयोः ।
 अयज्ञायां च हेमथ दोगा लज्जाविलम्बयोः ॥ १२६ ॥
 अहोरात्रे च पूर्णाऽयमध्यायो व्यङ्गराश्वियाः ॥ १२६ ॥

इति व्यङ्गराश्विः खालिदाभ्यायः ।

अथ अक्षरकाण्डे पुष्टिङ्गाध्यायः ।

अथ पुंसि विरिञ्चाख्या रुद्राक्षे सुश्रुतमुखे ।
तस्मिन् पञ्चमुखे शम्भोः कुमारस्य तु षष्ठमुखे ॥ १ ॥
गुग्गुलुलककुटजेष्विन्द्रस्यामेस्तु चित्रके ।
भल्लातकेऽप्यथार्कस्य भल्लातक्यर्कपर्णयोः ॥ २ ॥
कर्पूरकाम्पिलकयोरिन्दोर्वज्रस्य हीरके ।
कुबेरस्य तु पर्याया वन्द्याके* क्षीरवृक्षजे ॥ ३ ॥
मुत्तेऽअकेऽम्बुदस्याथ शैलेये धरणीभृतः ।
अर्थः फले धने शास्त्रे वस्तुमात्रे प्रयोजने ॥ ४ ॥
हृदये साधने मोक्षे कार्यैर्धर्मनिवृत्तिषु ।
वाच्ये हेतावभिप्राये याचने च हलायुधः ॥ ५ ॥
अङ्गः समीप उत्सङ्गे चिह्ने स्थानापराधयोः ।
रूपकाणां विशेषे च नाटकादेश्च पर्वसु ॥ ६ ॥
उरस्यर्घ्वस्तु पूजायां मूल्येऽप्यवदस्तु वारिदे ।
वत्सरे मुस्तकेऽथावदः(!)पुरोडाशार्पिभेदयोः ॥ ७ ॥
वृक्षावयवभेदे च स्यादगो गिरिवृक्षयोः ।
अश्वोऽश्वे भूवरेऽथाभो ‡ (!)वायावात्मन्यथार्कवाक् ॥ ८ ॥
व्याधौ शशाङ्केऽप्यद्रिस्तु शैले सूर्ये द्रुमेऽम्बुदे ।
अङ्गघ्निः पादपमूले च प्राणिनां चरणेऽपि च ॥ ९ ॥
अन्धुरुधसि कूपेऽपि व्रणेऽशुस्त्वब्धिवप्रयोः ।
असुध्वनिस्तु प्रज्ञायामसवो भूम्नि जीविते ॥ १० ॥
असुस्तु याचके कालेऽप्यश्मा पापाणमेघयोः ।
आधिर्मानसपीडायामधिष्ठाने तथैव च ॥ ११ ॥

* वृक्षोपरिजाते लताविशेषे । ‡ 'अथात्सुः' इति पाठः स्यात् ।

व्यसने कर्मणे वेति चातुर्थ्येण कीर्तितः ।

आत्मनिन्द्रात्तामिनीषु परमात्मनि ॥ १२ ॥

देहे भूते पृथौ जीवौ बुद्धौ मनसि च श्रुते ।

धर्म स्वभावे पुण्डरीकं परमं प्रतियोगिनि ॥ १३ ॥

इन्द्रः पुरन्दरं तूर्णे तूर्णेषु द्वादशस्वपि ।

विशेषतः स्वादेऽस्मिन् परमात्मनि पादपे ॥ १४ ॥

अस्मन्तामने धेनुविशेषे इति पटन्मयम् ।

पक्षौ च नागपूर्वोऽथो ईशो बाहुदसन्तयोः ॥ १५ ॥

उत्तो व्योम्नाम्बुवौ कृमे जलाधारान्तरेऽपि च ।

उत्था तौष्ण्यगुणे शीतो वाष्पे शपसहेषु च ॥ १६ ॥

कृषिर्विषे प्रविशयौ अक्षुरादीन्द्रियेषु च ।

ज्ञानरते ध्यानरतेऽप्युत्तु शिशिरादिषु ॥ १७ ॥

गर्भग्रहणयोगे च शक्ते क्रीडां रजस्वपि ।

ओषः परम्परया स्वाज्जलनोत्तति सद्यसे ॥ १८ ॥

महाजलसगरे च वायवादिभुवनर्षने ।

सज्जलान्तरे मध्ये पारान्त्ये तथोत्सवे ॥ १९ ॥

हृत्पौ पाण्डुरागे च नागाः कलेऽतिमूढाग्रे ।

निर्गन्धानिर्गन्धौ चाथ कण्ठः शब्देऽन्तिके गले ॥ २० ॥

क्षयस्तु रात्रिप्रातंसंस्पर्षे कदम्बापि ।

हरात्मभक्तये तुष्टौ कल्यान्ते राजयक्ष्णपि ॥ २१ ॥

श्रितायां वसतेर्षातोर्हितायां गमनेऽपि च ।

मन्दिरे चाथ कस्यः स्यान्न्याये देवकृमे विधौ ॥ २२ ॥

विभीतके विपत्तये चै तंरते क्रान्ते दिने ।

शालजालिदिक्षेपे च सामग्र्यं दर्शने तथा ॥ २३ ॥

छेदने कारणौपम्याधिवासेष्वथ कर्तव्याक् ।
 अपाठि निष्पत्तिक्षेत्रे कन्दर्पे चेति कैश्चन ॥ २४ ॥
 कलिर्विभीतके तस्य फलेऽनर्थे च संयुगे ।
 कलिर्निश्रीरिति ग्राह शब्दविच्छाकटायनः ॥ २५ ॥
 विवादमात्रे त्वजयः कलिशब्दमभाषत ।
 युगे चतुर्थे चालक्ष्म्यां कलरूपेषु धातुषु ॥ २६ ॥
 कपिर्निकपपापाणे धातौ स्यात् कपतावपि ।
 अश्वकर्णाख्यवृक्षे च काष्ठे चाथ क्रतुर्मखे ॥ २७ ॥
 प्रज्ञाक्रियासङ्कल्पेष्वप्यथ काचोऽक्षिसंभवे ।
 उपतापविशेषे स्यात् तथा मृद्वेदशिक्षयोः ॥ २८ ॥
 शिलायां चाथ काशिः स्यान्मुष्टौ काशाह्वये तृणे ।
 धातौ च काशतौ भूमि त्वेष स्यान्नीवृदन्तरे ॥ २९ ॥
 किणो रूढव्रणस्थाने तथा स्यादासनान्तरे ।
 लक्षणं चासनस्यास्य वैजयन्त्यां यथाभ्यधात् ॥ ३० ॥
 पद्मासनस्यै पदयोः पाणिना पृष्ठगामिना ।
 वामेन दक्षिणाङ्गुष्ठं वामं त्वन्येन पीडयेत् ॥ ३१ ॥
 वेतालासनमित्येतदेकाङ्गुष्ठग्रहात् किणः ।
 धुरस्तु कोकिलाक्षायस्तम्बे गोकुरनाम्नि च ॥ ३२ ॥
 नापितस्योपकरणे कुटिस्तु वृषलालये ।
 पापे वृक्षेऽपि कुभ्रस्तु समुद्रे पर्वतेऽपि च ॥ ३३ ॥
 कुक्षिस्तुन्देऽन्तरुदरपार्श्वयोरपि दृश्यते ।
 इक्ष्वाकोः पूर्वराजस्य पुत्रे कस्मिंश्चिदप्यसौ ॥ ३४ ॥
 कृष्मा तु वाताभावे च शल्ये च क्षेपवाक् पुनः ।
 क्षिप्तिनिन्दावहेलेषु केतुस्तु ध्वजचिह्नयोः ॥ ३५ ॥

१. 'मै' क. घ. पाठः. २. 'ति' ख. पाठः. ३. 'ली' क. घ. पाठः. ४. 'स्थ' ख. पाठः.
 ५. 'ठि' क. ख. घ. पाठः. ६. 'कुष्ठा तु' ख. पाठः.

प्रगाथां ग्रहभेदे च किरणे क्लृप्ताक् पुनः ।
 भजे चन्द्रे शरीरे च क्षेत्रेऽश्रौपधिचन्द्रयोः ॥ ३६ ॥
 सुलभसेके च छेदः क्षौद्रो रजसि चूर्णने ।
 क्षेदशब्दः समान्नाये पठितो जलवाचकः ॥ ३७ ॥
 कोरो वृक्षाक्षुरं बालपुष्पं चाथ सुगुरः शफे ।
 सुक्षितं लोपये चाथ सेदिः स्यात् किरणे तथा ॥ ३८ ॥
 रश्मौ तुरजवशाथ गर्भोऽपवरकालये ।
 अवेऽनी कृशितुमिवाजन्तवोः पनसकण्टके ॥ ३९ ॥
 शिशावपत्ये शुक्लं च राशौ गारधीजयोः ।
 गन्धस्तु गन्धवद्रव्ये चन्दनार्द्रौ महीगुणे ॥ ४० ॥
 प्राणस्य विषये लेसो तथा सन्ध(न्धिः न्य)मात्रके † ।
 गणो बहुत्वसङ्ख्यायां गणने प्रमथे व्रजे ॥ ४१ ॥
 ऋषिभेदे सैन्यभेदे गुह्यमाख्यात् त्रिगुणे * ध्वनौ ।
 अजवरस्य त्वितं ग्रन्थे दृश्यते प्रमथे चले ॥ ४२ ॥
 हत्येवं तस्य यावत्सम्यं समूलत्वं च चिन्त्यताम् ।
 गर्तेस्तु स्यात् समारथाणां मन्दिरेऽप्यवटेऽपि च ॥ ४३ ॥
 ग्रन्थराट् कालो द्रविणे क्षात्रिशर्द्धर्षसमये ।
 वचस्यथ कृतिः करिणोऽप्यदेः काण्डयोर्द्वयोः ॥ ४४ ॥
 सन्धी गन्धभेदे च रज्जुवन्नादिवस्तुनः ।
 रोगभेदेऽप्ययं गन्धः पक्षिषु च तेजसि ॥ ४५ ॥
 सङ्गते च जवे चाथ प्राणो गीतित्तरान्तरे ।
 सञ्चरन्तादिर्भूस्तु व्रजे संवसथे तथा ॥ ४६ ॥

१. 'के' क. ग. घ. पाठः.

† 'गन्धः सन्धन्धकेशयोः' इति हेमः । * 'त्रैगुण्यात् स्युर्धधाक्रमम् । सेनामुखं
 'सुलग्नी' (पु. १०८. खो. ५७, ५८) इति चैजयन्ती ।

ग्रावा शैलशिलाभ्रेषु गुणो मौर्व्यप्रधानयोः ।
 उपकारे सूपकारे तन्तुरज्ज्वन्दित्रयेषु च ॥ ४७ ॥
 सत्त्वादौ भाग आवृत्तौ सन्ध्यादौ द्रव्यमाश्रिते ।
 महाभूतेषु शौर्यादौ दोषस्य प्रतियोगिनि ॥ ४८ ॥
 भारवाहकभेदे च वृद्धनाभौ च गोर्ध्वाक् ।
 घर्मः स्वेदजले ग्रीष्म उष्णे दिवस आतपे ॥ ४९ ॥
 यज्ञे हविर्विशेषे च †महावीरश्रुतेऽश्विनोः ।
 चयः समूहे प्राकारमूलके चयनेऽप्यथ ॥ ५० ॥
 चरुः स्थाल्यां हव्यपाके भेषेऽथ च्यूषवाग् रवौ ।
 वाते युद्धे छदस्तु स्यात् पक्षिपक्षेऽपवारणे ॥ ५१ ॥
 वृक्षपत्रेऽप्यथच्छन्दो वंशेऽभिप्रायवाञ्छयोः ।
 ज्वरस्तु व्याधिनात्रे च हरकोपसमुद्भवे ॥ ५२ ॥
 रोगराजेऽप्यथो जन्तुः प्राणिमात्रे नरं त्वपि ।
 उक्तो निरुक्तेऽथ ज्ञातिरिक्ष्वाकुकुलसंभवे ॥ ५३ ॥
 नृपभेदेऽप्यथो जायुः पित्ते स्याद् भेषजंऽपि च ।
 जिनस्त्वर्हति शाक्ये च जूटस्तु निकुरैम्बके ॥ ५४ ॥
 केशविन्यासभेदेऽथ जोषः प्रीतौ च सेवने ।
 ज्ञातः स्थावरभेदे च सङ्घातेऽप्यथ हिम्बवाक् ॥ ५५ ॥
 डमरे पक्षिणामण्डेऽन्तःकुक्ष्यवयवान्तरे ।
 भागुरिः ग्रीहनि प्राह तच्चिन्त्यं दैवके यतः ॥ ५६ ॥
 भेदेनोपदिशन्त्येनौ शारीरे मुनिपुङ्गवाः ।
 तैप*स्तु बन्धनोपाये वीतंसारुधे पतन्निणाम् ॥ ५७ ॥

१. 'ण्व' क. घ. पाठः. २. 'चू' ख. पाठः. ३. 'व' क. ख. ड. पाठः.
 ४. 'तस्य' क. घ., 'तर्प' ग., 'त्रस्य' ड. पाठः.

† 'महावीरो यज्ञपत्रे । (पु. २७८. श्लो. २०) इति वैजयन्ती । * 'तंस' इति
 स्यात् । 'वीतंस्तूपकरणं बन्धने मृगपक्षिणाम्' इत्यमरः ।

रनौ तर्कस्तु काहोऽपित्तोऽप्यथ तर्कपाक् ।
 सूत्रवेष्टनकायाननजभारभाजने ॥ ५८ ॥
 शोकस्वपीति शब्दशक्तिर्प्रेषु स्मरन्त्यनुम् ।
 ज्ञातो भये मणेरपि त्यागो दाने समुज्जने ॥ ५९ ॥
 तुरतः प्रदीपने चैव जटायामपि कश्चन ।
 तूकः पर्यतजातौ स्यादुपस्थे चाप्यग्नौ तर्पत् ॥ ६० ॥
 तृणग्नौ समुद्रे च चन्द्रे चाप्यथ दर्शनाक् ।
 दर्शनेऽपरपक्षान्तकार्यवैदिककर्मणि ॥ ६१ ॥
 अमायास्यातिथौ चाथ द्वाद इन्द्रियनिग्रहे ।
 दण्डे गृहे द्वादस्तदग्नौ वनवह्नुपतापयोः ॥ ६२ ॥
 दासो दवान्नावग्नौ च द्रुवस्त्वस्तिलशाखिषु ।
 नान्दिदृक्षे पारिजाते दृतिस्त्वम्युदजिह्वयोः ॥ ६३ ॥
 भस्त्रायां चर्मसण्डे च ऋषिभेदेऽथ धाकवाक् ।
 ओदनानुहोर्धातुशब्दस्तु धनलोहयोः ॥ ६४ ॥
 स्पर्णे रेतसि पापाने शरीरे गैरिके रसे ।
 अग्निं स्वभावं आकारे स्याद् भूवादिसुवन्तयोः ॥ ६५ ॥
 वातादिशब्दस्पर्शादिगैरिकादित्वगादिषु ।
 नह्यभूतेष्विन्द्रियेषु पादे पद्माक्षरे तथा ॥ ६६ ॥
 महानान्भ्यां त्रिधात्वादिवाक्येऽन्योऽर्थोऽस्य मृग्यताम् ।
 नगो गिरौ तरौ नरा ऋषौ नात्तापुटेऽप्यथ ॥ ६७ ॥
 नानिर्ममतिभातौ च जैनतीर्थकरान्तरे ।
 स्याद् विद्याधरराजेऽथ नाशो ध्वंसे पलायने ॥ ६८ ॥
 नृतावदर्शने नाहः स्याद् बलमीके वनस्पतौ ।
 पक्षः पार्श्वगुरुताव्यसहायबलशक्तिषु ॥ ६९ ॥

पार्श्वद्वारे विरोधेऽर्धमासे चुल्लीबिलेऽन्तिके ।
 हस्तिपार्श्वे परिज्ञाने केशशब्दात् परश्वये ॥ ७० ॥
 पणो विक्रय्यशाकादिबद्धमुष्टौ ग्लहे धने ।
 द्यूतेऽशीतौ वराटानां कार्ष्णिकव्यवहारयोः ॥ ७१ ॥
 मूल्ये भृतौ व्यवस्थायां विक्रयेऽप्यथ पट्टवाक् ।
 प्रशस्तक्षौमकौशेयाद्यम्बरे व्रणबन्धने ॥ ७२ ॥
 शाणस्य† नेत्रे स्वर्णादिकृतदीर्घाच्छपत्रके ।
 गुवाकनालिकेरादिपत्रमूलस्थवेष्टके ॥ ७३ ॥
 पर्पः शङ्खेऽम्बुधौ वस्त्रे प्लक्षस्तु तरुषु त्रिषु ।
 अश्वत्थे पर्कटीसंज्ञे गर्दभाण्डेऽप्यथो पविः ॥ ७४ ॥
 वज्रे शस्त्रमुखे वायौ दृश्यर्थे त्वव्ययं पशु ।
 पुमान् मृगादौ छगले हर्षनन्दी त्ववोचत ॥ ७५ ॥
 ग्राम्येऽप्यमुक्तात्मसु तु वयं ब्रूमोऽथ पादवाक् ।
 किरणे चरणे वृक्षमूलेऽद्रेः प्रान्तपर्वते ॥ ७६ ॥
 तुर्यभागे पद्यभागे परिमाणान्तरेऽपि च ।
 प्रासस्तु प्रासने कुन्तसमारुख्ये चायुधान्तरे ॥ ७७ ॥
 पाणिः पलचतुर्भागे हस्तेऽप्यथ भगे गुदे ।
 पायुः पाप्मा तु रोगे च दुरितेऽप्यथ पिण्डिवाक् ॥ ७८ ॥
 निष्पीडितस्नेहपिण्डे पिष्टधानादिचूर्णके ।
 पितुस्तूले कर्षमाने पितुस्त्वन्नविरिञ्चयोः ॥ ७९ ॥

१. 'न्धे' क. ग. घ. पाठः. २. 'लादिवेष्टने' क. घ., 'लास्थिवेष्टने' ग. पाठः.
 ३. 'लः' क. घ., 'वैः' ग. पाठः.

‡ 'पट्टो नेत्रेऽपि शाणे स्यात्' (पु. २१६ श्लो. ३४) इति वैजयन्ती । 'पट्टः पेपणपापाणे
 मृणादीनां च बन्धने । चतुष्पथे च राजादिशासनान्तरपीठयोः ॥' इति मेदिनी । 'पट्टश्चतुष्पथ पीठे
 राजादेः शासनान्तरे । व्रणादिबन्धने पेपाइमाने' इति हेमचन्द्रश्च ।

सूर्येऽपि सज्जनः पीकः पुनर्योनौ जलाशये ।
 मुग्धिः स्वादुदपानेऽन्तौ हृदिःरग्निकुसूलयोः ॥ ८० ॥
 अक्षसङ्ग्रामयोः पृष्ठं समाम्नाये समामनत् ।
 प्रैषस्तु प्रेपणे मर्दे बन्धस्त्वाधौ च बन्धने ॥ ८१ ॥
 लीसाख्यलोहभेदे च वैजयन्त्यामपाठि सः ।
 बुधः प्रजापतौ रुद्रे पृष्ठान्ते स्वर्गतुण्डयोः ॥ ८२ ॥
 वृषादेरप्यवाग्भागे अमस्तु विचिकित्सने ।
 मिथ्याज्ञाने गृहादिश्च निर्गमद्वारि वारिणः ॥ ८३ ॥
 शस्त्रमार्जनयन्त्रे च तथा अमणकर्मणि ।
 अदन्तो भर्गवद्वोऽयं सानभेदे महेश्वरे ॥ ८४ ॥
 भरस्त्वतिशये भारे सङ्ग्रामे गरिमण्यपि ।
 भारः सदसद्वितये पलानां च गरिम्णि च ॥ ८५ ॥
 वोढव्ये भरणे चाथ ज्येष्ठभ्रातरि भास्करे ।
 भावोऽथ भातुवाग् देवे शरीरादयवेऽपि च ॥ ८६ ॥
 भुजिर्भुजस्तिवातौ स्वात् पावके भुजतावपि ।
 भुजस्तु गरुडेऽर्कान्योर्धूणस्त्वर्भकभूपयोः ॥ ८७ ॥
 गर्भिण्यां लैणगर्भे च ब्राह्मण्यां श्रोत्रियद्विजे ।
 आर्ये यतौ च केचित् तु प्राहुर्ब्राह्मणमात्रके ॥ ८८ ॥
 भूयद् गिरौ नृपेऽथाप्रितट ऋष्यन्तरे भृगुः ।
 भेदो विशेषे व्यावृत्तागुपजापे विदारणे ॥ ८९ ॥
 भेनस्तु चन्द्रे सूर्ये च भोगो राज्ये धने सुखे ।
 रक्षणेऽभ्यवहारे च सर्पस्य फणकाययोः ॥ ९० ॥
 वैश्वादीनां भृतौ चापि कौटिल्येऽप्यथ मन्त्रवाक् ।
 ऋग्यजुःप्रभृतौ गूढभाषणेऽप्यथ मन्धने ॥ ९१ ॥

मन्थो मथनदण्डे च द्रवसिक्तेषु सक्तुषु ।
मखो यज्ञे यशस्कामसत्रयाजिसुरान्तरे ॥ ९२ ॥
मरुस्तु निर्जले देशे शैले चेक्ष्वाकुवंशजे ।
पितामहेऽम्बरीषस्य नृपेऽपि च नृपान्तरे ॥ ९३ ॥
सोमवंशजहर्षधपुत्रे भूमिनि तु नीवृति ।
दशेरकाख्ये मन्थी तु भास्करे राहुचन्द्रयोः ॥ ९४ ॥
गृहाख्यसोमपात्राणामेकस्मिन् यज्ञकारिणाम् ।
माथस्तु मथने मार्गे भोक्षस्तु स्याद् विमोचने ॥ ९५ ॥
अपवर्गे च मृत्यौ च मुष्कराख्यदृष्टमान्तरे ।
मोहः पुनः स्यादज्ञाने मूर्छायां क्रोध एव च ॥ ९६ ॥
अजयस्त्वाह तन्द्रायामपि यज्ञस्तु केशवे ।
अमावात्मनि योगे च यक्षस्तु व्याधिमात्रके ॥ ९७ ॥
क्षयरोगे पूजने च यक्ष्मा तु व्याधिमात्रके ।
क्षयरोगे च यागस्तु यज्ञेऽप्यागमवेदिनाम् ॥ ९८ ॥
शैवानां प्रथितेषु स्यात् सर्वतोभद्रकादिषु ।
मण्डलेष्वथ यावः स्यान्मासेऽलक्तकसंज्ञके ॥ ९९ ॥
रागद्रव्ये च योगस्तु ध्यानयोजनकर्मणि ।
भेषजे सन्नतौ प्राप्तौ जवे विस्रब्धघातिनि ॥ १०० ॥
केचित् सन्नहनोपाय इत्येकार्थं प्रचक्षते ।
अन्ये सन्नहनेऽप्याहुरुपाये चेति केचन ॥ १०१ ॥
रदो विलेखने दन्तेऽप्यथादन्तो रजध्वनिः ।
रजस्संज्ञगुणे पांसौ स्त्रीपुष्पेऽप्यजयोऽन्नवीत् ॥ १०२ ॥
रागोऽनुरागे मात्सर्ये रक्तवर्णे रजस्यपि ।
लाक्षादिरज्जनद्रव्ये दीप्तौ क्लेशादिकेऽपि च ॥ १०३ ॥

अजयस्तु वदत्यत्र लोहितादिष्वितीदृशम् ।
 गीतिधर्मविशेषे च लब्धस्तुच्छेदकर्मणि ॥ १०४ ॥
 लेखे प्रपन्नविशेषे च क्लृप्ताः द्विगुणेश्च सः ।
 लिङ्गगुणोन्नतान्तरे मत्तौ चित्ते लेपस्तु भोजने ॥ १०५ ॥
 लिङ्गिक्रियायां लोकास्तु स्थानविष्टपदोर्जने ।
 दर्शः समानां भिन्नैः पञ्चे शक्यत्वाद्युक्ते बले ॥ १०६ ॥
 तावत्तत्त्वः कुतौ चाथ व(र्णः? पुंः)जनपदान्तरे ।
 वेदे नदविशेषे च सहस्रकिरणेश्चि च ॥ १०७ ॥
 वारः क्रियाभ्यामृचौ स्याद् समूहेऽवसरे तथा ।
 कालभेदे नृपादीनां चारे चेत्स्याद् कश्चन ॥ १०८ ॥
 वाजोऽन्ते पक्षिपक्षे च वेगे सङ्ग्रामरेतसोः ।
 ह्युच्छ्वादावलौ चैके व्याजश्चक्रापदेशयोः ॥ १०९ ॥
 विविधैरेवे विरिञ्चे च काले कल्पे विधानके ।
 विधातव्येऽप्यथो दिङ्मूर्धेवे यज्ञे च केशवे ॥ ११० ॥
 तस्यावतारभेदे च वामनार्येऽशुमालिनाम् ।
 द्वापदानामन्यतमे चन्द्रे च ब्रीहिका पुनः ॥ १११ ॥
 धान्यमग्निं पट्टिमादिधान्यभेदेऽप्यथ व्रजे ।
 विन्यासे च प्युहसब्दो विन्यस्तेऽपीति कश्चन ॥ ११२ ॥
 नृप चार्द्रक ज्येष्ठ्यां बले च लघुनेऽपि च ।
 नृपौ तु गुणकलयोः कोट्यावदवभेदयोः ॥ ११३ ॥
 नृपा तु नृपभे शक्ते श्रेष्ठे पुंसि तुरङ्गभे ।
 उन्मोभेदे निदानोक्तोऽप्यष्टपञ्चाशदक्षरे ॥ ११४ ॥
 वीर्यं सोमविशेषेऽथ वेनः क्रियाफलरहसोः ।
 प्रवाहे च प्रभावे च वातो रेतसि चाप्यथ ॥ ११५ ॥
 वेपः क्रियायामाफरणे वैशुर्वाहकृमे नृपे ।
 शब्देऽक्षरे वसोगीतोर्दानये ले श्रवणे ध्वनौ ॥ ११६ ॥

शम्बो वज्रे लोहमये वलये मुसलाग्रगे ।
 अरित्रेऽर्थान्तरेऽप्यस्ति शम्बवीजात् कृपावात् ॥ ११७ ॥
 शण्डो नपुंसके दाघि चेत्येकेषामिदं मतम् ।
 एष च प्रतिपत्तव्यस्तालव्योष्मादिवर्णकः ॥ ११८ ॥
 शक्रः कुटजवृक्षे च महेन्द्रेऽप्यथ शम्भुवाक् ।
 हरे हरौ विरिञ्चे च स्यादर्हत्यथ शापवाक् ॥ ११९ ॥
 आक्रोशे शपथे चाथ शास्ता बुद्धे गुरौ नृपे ।
 महाशास्तरि च स्यात् तु शिपिः किरणशेफयोः ॥ १२० ॥
 अथ शुक्तिर्निदाघे स्यान्मातरिश्वनि चाप्यथ ।
 श्लेष्मा कफे चर्मणश्च विकारे दृढकाह्वये ॥ १२१ ॥
 रथस्य शीघ्रवहनसाधने चापि वस्तुनि ।
 श्लोकः पथे यशोवाचोः षण्ड इदृचरपण्डयोः ॥ १२२ ॥
 इत्यन्येषां मतं सोऽयं मूर्धन्योष्मादिरीरितः ।
 एष वर्षवरे नीलवृषोत्सर्गे च कीर्तितः ॥ १२३ ॥
 पित्रो वेश्यापतावुक्तो वेश्याचार्येऽपि कैश्चन ।
 पृथ्व्यमश्वन्द्रे जले रश्मौ तन्तौ मङ्गल इत्यपि ॥ १२४ ॥
 वैजयन्त्यामपाठ्येवं तच्चासम्भ्यं न रोचते ।
 यथा स पठितुं युक्तस्तथान्त्याध्याय ईक्ष्यताम् ॥ १२५ ॥
 सर्गोऽध्याये स्वभावे च निर्माणे च समुज्जने ।
 उत्साहे निश्चये चाथ स्कन्धः समुदये चये ॥ १२६ ॥
 अंसे महीपतौ वृक्षमहाविटपमूलके ।
 स्कन्दो विरिञ्चे तीरे च नद्याः स्तम्बस्तु संहतौ ॥ १२७ ॥
 तृणे च विटपे चाथ स्तम्भः स्यात् प्रतिबन्धने ।
 स्थूणायां च जडीभावे स्पर्शस्तु प्रणिधौ युधि ॥ १२८ ॥

१. 'च' क. घ. पाठः.

* 'कुलो द्वितीयतृतीयशम्बवीजात् कृपो' (५. ४. ५८) शम्भुशब्दः प्रतिगोमे ।

सप्तस्तु सूतौ सूत्रायां सुतौ यागे च वर्तने ।

त्वन्नः सुतस्तु पित्राणे स्तूपे सन्निवस्तु रन्ध्रके ॥ १२९ ॥

अन्त्यस्तोमेऽतिरात्रस्य श्लेपे भक्तसुराजयोः ।

नाट्याज्ञेऽथ स्वर्ग्यूपशकले कुलिशेऽपि च ॥ १३० ॥

सम्भविज्जौ पिरिचेऽथ सायधारोहसूतयोः ।

*स्तीभिः समुद्रे हरये स्तीतिर्धृ(क्षः) उदधिति ॥ १३१ ॥

सृणिस्तु यदौ कुलिशे सुखा जनपदान्तरे ।

भूमि तस्य नृपे सर्ववचनोऽथासुरान्तरे ॥ १३२ ॥

स्याद् दासलेखके सुन्दः स्तूपो वायौ समुच्छ्रये ।

संयुगोपायतनयोर्ध्वमध्वगुडे पशोः ॥ १३३ ॥

सूरः सूर्ये गमस्तौ च स्वेदस्तु स्वेदवारिणि ।

स्वेदनायां तथा स्विचिक्रियायामथ सेतुवाक् ॥ १३४ ॥

वरणाख्यदृमे वारिबन्धेऽप्यायतने तथा ।

स्नेहुः पित्रे तथा रोगविशेषे सन्निपातगे ॥ १३५ ॥

स्नेहो† वसायां गोस्ताजे स्तोमस्तु स्तोतुवृन्दयोः ।

सङ्ख्यायां यज्ञस्तोत्रस्तोत्रियाणां कृतावपि ॥ १३६ ॥

देव्यभेदेऽध्वमाने च दशधन्वन्तराह्वये ।

हवस्तु वज्र धांशायामाह्वाने वज्रिहोमयोः ॥ १३७ ॥

हठः पाण्ड्यां बलात्कारे जलोद्भवतृणान्तरे ।

वारिपर्णीतमारुग्नेऽथ महारुग्भीमनृत्युषु ॥ १३८ ॥

हनुर्हलिस्तु मार्ताण्डे तथोक्त उपगूहने ।

उत्पत्तां कारणे वादे निमित्ते वीजकर्मणि ॥ १३९ ॥

१. 'ते' ड. घ. ङ. पाठः. २. 'स्तम्भिः' ग., 'स्त्वभिः' क. घ. ङ. पाठः. ३. 'तिपिः' ख., 'स्तीपिः' क. घ. ङ. पाठः. ४. 'हा' ख. पाठः. ५. 'गोस्ताजे' क. घ., 'गोस्वज्ञे' ग., 'स्तीस्ताजे' ङ. पाठः. ६. 'व' क. ग. घ. पाठः.

* 'स्तिम्भिः' इति वृहस्पतिधने, 'स्तम्भिः' इति वैजयन्त्यां च समुद्रवाचिनां दृश्येते ।
† 'स्नेहवृद्धिः' श्रोत्रो वृत्तं तैलं वसा तया । मज्जा च' इति वैयकम् ।

पञ्चस्वेपु पदार्थेषु हेतुर्वररुचीरितः ।

प्रयोजके स्वतन्त्रस्य कर्तुरित्यपि शाब्दिकाः ॥ १४० ॥

इति व्यक्षरकाण्डे पुष्टिज्ञाध्यायः ।

अथ व्यक्षरकाण्डे नपुंसकलिङ्गाध्यायः ।

अथ क्लीबेऽभिधानानि सर्वाणि कुमुदस्य हि ।

रजतेऽतिदिशन्त्यार्या रुधिरस्य तु कुङ्कुमे ॥ १ ॥

रूप्यस्याङ्गनभेदे स्युर्वदरस्य तु नागरे ।

अथाभ्रशब्दो जलदे व्योममुस्तकयोरपि ॥ २ ॥

अभ्रकाह्वयधातावप्यस्त्रमायुधचापयोः ।

अग्रं तु व्यसने पापे दुःखेऽथ स्यादलध्वनिः ॥ ३ ॥

हरिताले वृश्चिकस्य पुच्छकण्टक एव च ।

अक्षि नेत्रे तथेक्षवादेः काण्डस्यावयवान्तरे ॥ ४ ॥

अम्बुच्छन्दोविशेषे स्थानवत्यक्षरलक्षिते ।

लमाचतुर्थे राशौ स्यादिति सांवत्सरा विदुः ॥ ५ ॥

ह्रीवरे सलिलेऽथ स्यादम्भो ह्रीवरेतोययोः ।

व्यशीतिस्वरके छन्दस्यष्टाशीत्यक्षरे तथा ॥ ६ ॥

अम्भसी इति तु द्यावापृथिव्योर्द्विवचोन्तकम् ।

अर्णश्छन्दोविशेषेऽष्टसप्ततिस्वरके जले ॥ ७ ॥

अनोऽन्ने शकटे सान्त ओदने सलिलेऽपि च ।

अर्शो दुर्नामनि व्याधिमात्रेऽप्यङ्गस्तु संयुगे ॥ ८ ॥

स्वाङ्गभेदेऽपि चावजस्तु रूपे कश्चित् सरोरुहे ।

अर्मस्तु रूपेऽपत्ये च क्रियायामप्यथो अयः ॥ ९ ॥

कालायसे सुवर्णे च स्यादाज्यं तु घृते युधि ।
 श्रीवेष्टाहवनिर्वासे स्तोत्रेषु च चतुर्थ्यपि ॥ १० ॥
 स्तुर्बहिष्पवमानाद्यान्यूर्ध्वान्यध्वरकर्मणाम् ।
 उन्मानभेदे चै पलसंज्ञेऽप्येतदपाटिपुः ॥ ११ ॥
 आप्तं तु रश्मादाकाशेऽप्यागः पापापराधयोः ।
 रहस्ये चोद्धतशब्दस्तु तानस्तोत्रेषु च त्रिषु ॥ १२ ॥
 परेष्पशिष्टोमस्तात औघ्रिथक्वे सामलक्षणे ।
 वैजयन्त्यां तु शशाङ्गयागमन्त्रेषु भाषितम् ॥ १३ ॥
 अन्ये त्ववैदिकाः प्राहुः तानवेदस्य वाचकम् ।
 सज्जनः त्रपटीदेनं सातः पथाय पैव हि ॥ १४ ॥
 उरो वक्षसि मुख्येऽथ गवादीनां स्तनास्पदे ।
 ऊरुः सीमाख्यसास्रश्च पादभेदे तथा निशि ॥ १५ ॥
 एनः पापेऽपराधे च स्यादोजो बलतोययोः ।
 दीप्तिं प्रकाशेऽवष्टम्भे काव्यालङ्कारभेदके ॥ १६ ॥
 ओक्तो गृहे जलौकायानाश्रये चाथ भूषणे ।
 कण्ठं पर्वणि क्षिण्यं तु नमस्तसंज्ञवस्तुनि ॥ १७ ॥
 पिण्डाके चाथ तुहिने क्षुभं कण्टकिगुल्मके ।
 कूलं तीरे चमूकट्यां तटाके सूप एव च ॥ १८ ॥
 क्षेत्रं पृथिव्यामाकाशे शरीरे योनिवृन्दयोः ।
 केदारदारागारेषु नक्षत्रे पुरि राशिषु ॥ १९ ॥
 पुण्यस्थाने च स्वात्रं तु चोरनिर्मितरन्ध्रके ।
 कुर्दालेऽप्यथ गात्रं स्यात् तनोरवयवे तनौ ॥ २० ॥
 गजानां पूर्वजङ्घादिपादयोरथं गोत्रवाक् ।
 लोके यानेऽप्यथो चर्धं फलकाख्यालङ्कारणे ॥ २१ ॥

१. 'पुं च' क. ग. घ. पाठः. २. 'पि' क. ख. घ. पाठः. ३. 'मे' ख. ग. पाठः.
 ४. 'न्दा' क. घ. पाठः. ५. 'पि' क. घ. पाठः.

त्वचि चिह्नं त्वभिज्ञाने पताकायामथो हृदि ।
 प्रज्ञायामपि चित्तं स्याच्चोचं तु स्यात् तरुत्वचि ॥ २२ ॥
 भृङ्गाख्यगन्धद्रव्येऽथच्छद्मस्खलितयोश्छलम् ।
 छन्दः श्रुतीच्छापयेषु सामगानां विशेषके ॥ २३ ॥
 अनूहसामग्रन्थेऽर्थच्छद्म सन्नानि कैतवे ।
 छदिस्तु पटले गेहे जन्म तूत्पत्तितोययोः ॥ २४ ॥
 जीलं करकपत्र्यां स्यात् कोशे चर्मपुटे दृढौ ।
 तन्त्रं स्वराष्ट्रव्यापारे तन्तुवाने^३ परिच्छदे ॥ २५ ॥
 शास्त्रौषधान्नमुख्येषु प्रयोगेऽश्वरकर्मणाम् ।
 एकस्थेवोभयार्थत्वे कुटुम्बव्यापृतावपि ॥ २६ ॥
 सेनायां सामसूत्रे च सिद्धान्तेऽन्यकुटुम्बके ।
 क्रतुर्कौमाभिवादानामृक्सामानां समागमे ॥ २७ ॥
 तल्पं शय्यादृदारेषु मङ्गे* युद्धेऽप्यथ त्रषु ।
 वङ्गे सीसेऽप्यथ तरो वले दंगे तनुस्त्वदम् ॥ २८ ॥
 विस्तारे च शरीरे च तेजस्तु बलतोययोः ।
 नवनीतेऽनले धर्मे ज्योतिष्प्रचिपि रेतसि ॥ २९ ॥
 प्रभावे पौरुषे सत्त्वे ज्वलत्यन्नात्मनोरपि ।
 तोकं पुत्रे च पुंश्यां च द्रव्यं त्वर्थे गुणाश्रये ॥ ३० ॥
 औषधे पित्तले योग्यक्रकसामेऽप्यिष्टिगामिषु ।
 दानं हस्तिमदे त्यागे खण्डने लवने क्षये ॥ ३१ ॥

१. 'तः' क. ख. घ. पाठः. २. 'च' क. ग. घ. पाठः. ३. 'ने' क. घ. पाठः,
 'पे' ख. ड. पाठः. ४. 'कर्माभि' ग. पाठः. ५. 'पौ' क. घ. पाठः.

† 'तन्त्रं स्वराष्ट्रव्यापारे तन्तुवाने परिच्छदे' (पृ. २२४. श्लो. ११) इति धेजयन्ती ।
 * नौशिरसि ।

शोधने रक्षणे चाथ द्वारं द्वाराभ्युपाययोः ।
 द्युन्नं धने यशस्यजे वले दैन्यध्वनिः पुनः ॥ ३२ ॥
 दीनतायां च शोके च द्यौजशब्दस्तु वासरे ।
 प्रमाणेऽन्ये प्रतोदेऽन्ये ज्योतिष्यथ धनं भवेत् ॥ ३३ ॥
 लज्जाद् द्वितीयराशौ च स्वापतेये च गोव्रजे ।
 धायं त्वदन्तं तिलकतेजसोर्धाम तु त्विषि ॥ ३४ ॥
 गेहदेहप्रभावान्नभोजनव्योमजन्मसु ।
 स्थानेऽधिकरणे सारे धने लक्ष्मणि चाप्यथ ॥ ३५ ॥
 शाखायां त्वपि वैचित्र्ये नान्तशब्दं प्रचक्षते ।
 पदमङ्गौ शरे त्राणे व्यवसायापदेशयोः ॥ ३६ ॥
 चिहेऽङ्घ्रिचिहेऽङ्घ्रिन्यासे पद्यभागोऽशुदस्तुनोः ।
 स्थाने वाक्ये सुतिष्ठन्ते माने पञ्चदशाङ्गुलौ ॥ ३७ ॥
 इन्द्रपुच्छेति वर्गस्याप्यादितस्त्रिषु सामसु ।
 पङ्कं तु गार्हपत्येऽपि पिठरे पक्ष्मवाक् पुनः ॥ ३८ ॥
 पुष्पच्छदे पक्षिपक्षे तथा नयनलोचनसु ।
 किञ्जल्के तन्तुतूलादेरणीयोवयवेऽपि च ॥ ३९ ॥
 पयः सामान्तरे दुग्धे रजन्यामन्नताययोः ।
 परिरिक्षवादिक्कग्रन्थौ धर्मं पात्रो बलान्नयोः ॥ ४० ॥
 पाथः स्थानान्नान्नान्भस्तु पाथिः स्वर्गेन्दुपूपसु ।
 नद्यां ज्योतिष्यथो पिञ्छं मयूरस्य शिखण्डके ॥ ४१ ॥
 विहङ्गपक्षमात्रे च पृष्ठं तु चरमं तनोः ।
 चतुर्षु सामस्तोत्रेषु क्रतोः सामान्तरे कुशे ॥ ४२ ॥
 पेशो रूपे हिरण्येऽथ सूकरस्य हलस्य च ।
 पोत्रं सुखाग्रे पांस्यं तु वले युद्धेऽथ वर्हवाक् ॥ ४३ ॥

वृक्षपत्रे केकिपिच्छेऽप्यथ वीजं फलास्थनि ।

अन्ने रेतस्यपत्ये च हेतावङ्कुरकारणे ॥ ४४ ॥

स्वर्णचेतनयोर्भर्म भर्गस्तेजसि रेतसि ।

भुवः सूर्ये लोकभेदे महस्तूत्सवतेजसोः ॥ ४५ ॥

जले चाथ मुखं वक्त्रे मुख्ये ताम्राभ्युपाययोः ।

आदौ निस्सरणे गेहपुरादीनां च सैन्धवे ॥ ४६ ॥

द्वारेऽथ देहिनां वीजे मेदो धातौ चतुर्थके ।

यशस्तु सत्त्वख्यातिश्रीज्ञानमाहात्म्यवारिषु ॥ ४७ ॥

धनप्रतापयोश्चाथ यजुर्थज्ञात्सवे तथा ।

मन्त्रजातिविशेषे च योङ्गं त्वङ्गुलियोक्तयोः ॥ ४८ ॥

रत्नं स्वजातिश्रेष्ठे च माणिक्यादिमणावपि ।

समाम्नाये समाम्नासीद्धने च सलिङ्गेऽपि च ॥ ४९ ॥

रजस्तु शरदि स्त्रीणां पुष्पे रेणौ जले स्रजि ।

सत्त्वाद्यन्यतमे रात्रौ लोहे तेजसि रेतसि ॥ ५० ॥

अहन्यथ रहस्यवदो मैथुने विजने तु तत् ।

अध्ययं वाथ राधः स्यात् प्ररूढे च धनेऽपि च ॥ ५१ ॥

रिप्त्रं दुःखे च पापे चेत्यामनन्ति विचक्षणाः ।

रेतः शुके जले चाथ रोधस्तीरान्तरिक्षयोः ॥ ५२ ॥

वरणे बन्धने कुड्ये रोधसी इति रोदसोः ।

ललं पल्लव उद्याने लक्ष्म चिह्नप्रधानयोः ॥ ५३ ॥

स्यादुपच्छन्दने लालं गुह्यार्थपरभार्ययोः ।

लिङ्गं बुद्ध्यादिसंहत्यां साङ्गयानां प्रकृतावपि ॥ ५४ ॥

स्त्रीपुंसादौ च संस्थाने शरीरे चिह्नशेषयोः ।

प्रव्रज्यायामवयवे वेपेऽप्यथ वनं जले ॥ ५५ ॥

मातादृष्ट दृष्टकं गृह्यते गृह्यते ।
 दृष्टः काले बले लोका उद्योगिषा प्रकल्पिते ॥ ७३ ॥
 अतिमात्राद्येव प्रकल्पिते ।
 दृष्टे बलेऽथ दृष्टे प्रकल्पिते ॥ ७४ ॥
 दृष्टमदृष्टदृष्टिहेतुस्य प्रकल्पिते ॥ ७५ ॥

[illegible]

॥ ४० ॥ :ከጊዜወቅቱ ከጊዜወቅቱ ከጊዜ
| ከጊዜወቅቱ ከጊዜወቅቱ ከጊዜ ከጊዜ

॥ ७० ॥ गृहे जले च पितृभ्याः पश्यात्तुल्यं वत् ॥ ७० ॥
कलौ च यथापदं च कर्मिणांश्च यथावत् ।

वर्णविद्वत्पुस्तकसूचकस्य । संस्कृतसूचकस्य । १११ ।

[illegible]

॥ ७ ॥ तदा ॥ इति श्रीमद्भगवत्गीतायां अष्टाध्याय्ये अष्टमोऽध्यायः ॥

गन्धद्वयस्यैव स्वादादित्यं वाक्चिकण्ठमयः ।
 शीतलत्वं च शान्तिवृद्धिर्वाग्वाक्* श्रुतिर्निश्चयः ॥ ६६ ॥

॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

[illegible]

अथ अक्षरकाण्डे वाच्यलिङ्गाध्यायः ।

अथाभिधेयलिङ्गः स्यादर्धो बाले तथाल्पके ।

अन्यस्त्वसदृशे भित्तोऽप्यन्तयोऽन्तर्भवनीचयोः ॥ १ ॥

शरीरिशेषिणोरङ्गी विशेषादङ्गवत्यपि ।

सेवके वाचकेऽप्यङ्गी व्यवहाराभियोक्तारि ॥ २ ॥

अदशब्दं त्रिषु प्राहुरत्र तत्र परत्र च ।

आप्यं तु प्रापणीये स्याद् भोजाद्यास्त्वन्मन्येऽपि च ॥ ३ ॥

आप्तः प्रत्ययिते प्रोक्तो लब्धेऽपि कृतबुद्धिभिः ।

इयत् प्रादेशमात्रेऽपि स्यादिदं परिमाणके ॥ ४ ॥

एकशब्दस्तु धीमद्भिः समानातश्च केवले ।

प्रधाने प्रथमेऽन्यस्मिन् समानेऽल्पेऽप्यनौ पुनः ॥ ५ ॥

एकत्वसङ्ख्यायुक्ते स्यात् सङ्ख्येये तत्र चाप्यसौ ।

नित्यैकवचनान्तः स्यादिति प्राहुरथो कृती ॥ ६ ॥

कुशले पण्डिते योग्ये ग्रस्तं वेदितभुक्तयोः ।

लुप्तवर्णपदे वाक्ये गन्तुस्तु पथिकेऽतिथौ ॥ ७ ॥

बुद्धः क्षिणाक्षजन्तौ च क्षिप्ते चाक्ष्यथ चोद्यवाक् ।

चोदनीयेऽद्भुते लक्ष्मणादितेऽपि रहस्यपि ॥ ८ ॥

जाल्मो नीचे च निर्बुद्धौ स्तब्धेऽनालोक्यकारिणि ।

जाल्मो मुख्ये कुलीने च चारौ ज्यायस्तु पूर्वजे ॥ ९ ॥

स्यात् प्रशस्ततरे वृद्धतरे डिन्भस्त्वदोद्धरि ।

शिशौ तिल्यस्तु तैलीने तिलसाधौ तिलाय च ॥ १० ॥

हितेऽथ दध्ने स्यादल्पे शिशौ ह्रस्वेऽथ सत्त्वरे ।

द्राक्षं प्रांसौ च दीप्तं तु स्याद् दग्धे भासितेऽपि च ॥ ११ ॥

हुतं विलीने शीघ्रे च व्यवदीर्णेऽप्यथो रथे ।
 द्वीपिचर्मावृते द्वैषं द्वीपिनोऽवयवे तथा ॥ १२ ॥
 विफारेऽप्यासमुद्रान्तद्वीपसम्बन्धिवस्तुनि ।
 अन्यत्र मानुपात् तत्स्याच्चाथ कश्चित् स्वतन्त्रधीः ॥ १३ ॥
 ध्वस्तं प्रासीकृते लुप्ते नयहीनेऽप्यवोचत ।
 धुतं तु कम्पिते त्यक्ते धूतं त्यक्तेऽपि कम्पिते ॥ १४ ॥
 न्यक्षं कृत्स्ने निकृष्टे च न्यूनमूनविगर्हयोः ।
 प्राज्ञस्तु धीमज्ज्ञात्रोः स्यात् तत्रापि स्यात् क्रमाद् द्वयम् ॥ १५ ॥
 स्व्यर्थे प्राज्ञा तथा प्राज्ञी पात्रशब्दस्तु वक्ष्यते ।
 शोष्टरि त्रातरि पित्रे पिह्लुः क्लिन्नेऽक्षिण तद्वति ॥ १६ ॥
 भङ्ग्यं भाङ्गीनभङ्गव्यभङ्गसाध्यादिषु स्मृतम् ।
 भाक्तस्तु भक्तसाधौ स्यात् तथा लाक्षणिकेऽपि च ॥ १७ ॥
 भिन्नं विदारितेऽन्यस्मिन् मिश्रे चाथ महत्तरे ।
 भूयः स्यादितरेऽप्येष पुनरर्थेऽपि सोऽव्ययम् ॥ १८ ॥
 माप्यं तु हिंस्ये मापीणे मापसाधौ च तद्धिते ।
 म्लिष्टं म्लानेऽप्यविस्पष्टवाक्ये मुग्धं तु नूतने ॥ १९ ॥
 मूढे सौम्ये च मेघ्यं तु बलाहकभवे तथा ।
 मेघसाधौ च याप्यं तु यापनीये विगर्हिते ॥ २० ॥
 रुशद् वर्णविशेषेण युक्ते वाक्येऽप्यमङ्गले ।
 हिंसितर्यपि पूर्वत्र स्व्यर्थे स्याद् रुशतीति हि ॥ २१ ॥
 हिंसितुः स्व्यर्थविषये रुशन्ती रुशतीति च ।
 न्याय्यलब्धव्ययोर्लभ्यं लोलश्चलनतृणयोः ॥ २२ ॥
 व्यग्रस्तु विगताग्रे च व्यापृताकुलयोरपि ।
 वाच्यस्तु कुत्सितेऽर्धाने विहीने वदितव्यके ॥ २३ ॥

विहं सूच्यादिभिर्भिन्ने सदृशेऽप्यथ विज्ञवाक् ।

लब्धे विचारिते प्राप्तसत्ताकेऽप्यथ केचन ॥ २४ ॥

प्रचक्षते विप्रशब्दं मेधाविगतनासयोः ।

तत्तु मेधाविनि न्याय्यं गतनासे त्वताम्प्रतम् ॥ २५ ॥

यस्मात् स्मृतिर्वैध्रं इति न तु वैध्रं इतीदृशी ।

तस्माद् विप्रो गतघ्राणे विप्रो मेधाविनि स्मृतः ॥ २६ ॥

विद्वान् विदद्बुधात्मकेऽप्याहान्यो विदुरेऽप्यमुम् ।

व्यूढं विन्दस्तविस्तीर्णतंहतेष्वथ वैरिवाक् ॥ २७ ॥

अरातो वैरवति च समाम्नाताथ शङ्खवाक् ।

प्रियंवदे च शक्ते च श्रृङ्गं त्वल्पेऽपि सुन्दरे ॥ २८ ॥

मसृणे चाथ शाली स्यात् श्लाघ्यशालिमतोरथ ।

शून्यं रिक्ते मोहवतो वचस्यप्यथ सज्जवाक् ॥ २९ ॥

सज्जदेऽपि सतो जाते स्फूर्तं त्वद्वप्रभूतयोः ।

स्फुटं विकसिते व्याप्ते शुक्तं विस्पष्टयोरपि ॥ ३० ॥

स्वैरस्तु मन्दे स्पच्छन्दे हर्ता चोरेऽपि नेतरि ॥ ३० ॥

इति द्वादशकाण्डे वाच्यलिङ्गाध्यायः ।

अथ द्वादशकाण्डे नानालिङ्गाध्यायः ।

अथ नानार्थशब्देषु नानालिङ्गानधीमहे ।

प्राणिजातिषु नृजातिषु पूर्ववत् स्याद् व्यवस्थया ॥ १ ॥

१. 'क्ष' ख. पाठः. २. 'क्षो' ख. पाठः.

* 'त्रिराघ्रं धान्यराशिरथं तच्छुक्तं शुद्धामेवपि' (पु. १६५. श्लो. ८५) इति वैजयन्ती ।

इन्द्रोः सर्वेऽपि पर्याया हंसस्यापि नपुंसके ।
 रजते स्युः खरस्यापि कुमुदे मूर्धजस्य तु ॥ २ ॥

ह्रिचिरेऽथ नृलिङ्गाः स्युः स्पृकायां तस्कराह्वयाः ।
 स्योनाके तु सृगालस्य वानरस्य तु सिंहने ॥ ३ ॥

कूर्मस्य मकरस्यापि पर्याया निधिभेदयोः ।
 अथैव स्वस्वलिङ्गाः स्युरुशीरे रुमराह्वयाः ॥ ४ ॥

जलमुस्तेऽटवेविन्द्रोः सिध्मादौ देहवैकृते ।
 गणस्याब्धेश्च सङ्ख्यायां शिरसः शिखरे नरोः ॥ ५ ॥

अगुरुण्ययसो गुन्द्रे शरस्य मकरे त्वसोः ।
 पिण्डारे त्ववटोः पाणेर्वहिष्ठे मुस्तकेऽप्यपम् ॥ ६ ॥

धूल्यश्चयोरश्चकन्दे पर्पटे मरिचेऽयसः ।
 सर्पस्य सीसके नागकेसरे द्विपसर्पयोः ॥ ७ ॥

सङ्ख्याभेदे तु शङ्खस्य शस्त्रस्यायसि लक्षणे ।
 अपराधे तु रन्ध्रस्य व्याधेः कुष्ठारुच्यभेदज ॥ ८ ॥

खस्याभ्रके ब्रह्मणि च मीनमेपविपाणिनाम् ।
 मिथुनस्य कुलीरस्य सिंहकन्यातुलालिनाम् ॥ ९ ॥

धनुर्मकरकुम्भानां क्रमाद् द्वादशराशिनि ।
 ध्वजधूममृगेन्द्राणां श्वोक्षरासमहस्तिनाम् ॥ १० ॥

वायसस्य चै पर्यायाः क्रमात् पूर्वादिवेश्मसु ।
 वाट्यालके स्युरन्नस्य शैलेये तु शिलाह्वयाः ॥ ११ ॥

त्वचो लवङ्गे पर्णस्य पक्षे क्ली किंशुके नरः ।
 रूक्षस्याञ्जनभेदे क्ली पुलिङ्गो नागकेसरे ॥ १२ ॥

धुर्धरेऽप्यम्बुजाख्यास्तु निधिभेदे नृलिङ्गकाः ।
 शुभस्य फेनिलतरौ पर्यायाः स्युर्नृलिङ्गकाः ॥ १३ ॥

१. 'चण्डायां त' ख. ड. पाठः. २. 'सिहने' क. ग. ड. पाठः. ३. 'धवा स्ध' ग. पाठः, 'धेव' क. घ. पाठः. ४. 'तु' ख. पाठः.

माक्षिके ह्रीं स्त्रियो लक्ष्म्यां नरः पद्मस्य सारसे ।
 अर्धैर्कशब्दो ना सूर्ये वह्निविन्दौ पुरन्दरे ॥ १४ ॥
 ज्येष्ठभातरि वज्रोऽने स्फटिके स्तुतिमन्त्रयोः ।
 अध्वर्युनामभेदेऽर्कपर्णसंज्ञे च गुल्मके ॥ १५ ॥
 वसिष्ठमदग्न्यादिसामभेदेषु केषुचित् ।
 नपुंसके त्वर्कपर्णगुल्मस्य फलपुष्पयोः ॥ १६ ॥
 अक्षः पुमानामलके द्यूतभेदे विभीतके ।
 आधारे व्यवहारे च शकटे च वराटके ॥ १७ ॥
 रथादिचक्रे कर्पाख्यमानद्यूतशलाकयोः ।
 चतुश्शताङ्गुले मानविशेषे (धः च) रथादिनः ॥ १८ ॥
 चक्रधारककाटेऽथ ह्रीं सौवर्चल इन्द्रिये ।
 अजयत्स्वाह नित्येऽपि तत्र स्याद् भेद्यलिङ्गकम् ॥ १९ ॥
 अन्तर्दोऽपसाने मरणे त्वरूपे निश्चयेऽन्तिके ।
 धर्मे प्रधाने च पुमान् केषाञ्चित् पुनपुंसकम् ॥ २० ॥
 कोटरारभ्य दशमे स्थाने दशगुणोत्तरे ।
 सञ्ज्ञायामेदे समुद्राख्यसञ्ज्ञायां त्वपरे विदुः ॥ २१ ॥
 सा च सञ्ज्ञाष्टमं स्थानं कोटरारभ्य कीर्तिता ।
 एतयोः पूर्वसञ्ज्ञायां विकल्पेनाभ्यधात् त्रिषु ॥ २२ ॥
 छान्दोग्योपनिषदुक्तं सर्वेष्वन्तेष्वितीदृशम् ।
 तत्रार्थश्चिन्तनीयोऽन्यः पैदार्थं मन्वते परे ॥ २३ ॥
 अन्ता तु नृस्त्रियोर्वन्धे घञ्योकारेऽपि चान्ततेः ।
 अन्तनायां तु पुल्लिङ्गो भेद्यवत् तु पचायचि ॥ २४ ॥

१. 'क्षेय' क. पाठः. २. 'क्त' ख. पाठः. ३. 'पा' क. घ. पाठः. ४. 'व्य'
 ख. ग. ङ. पाठः. ५. 'तो' ङ. पाठः. 'के' ख. ग. पाठः.

अर्ममस्त्री स्थले ग्रामे नेत्ररोगान्तरेऽपि च ।
 अट्टो नातिशये घाते क्षौमसंज्ञगृहान्तरे ॥ २५ ॥
 शुष्कस्फुटितभूभागे त्रिषु पक्वौदने तु नप् ।
 अयः शुभावहे दैवे चूताक्षपतने गतौ ॥ २६ ॥
 पुमान् गन्तरि तु प्राहुर्भेद्यलिङ्गं वदावदाः ।
 अयतेरप्येतेरीयतेश्च पचाद्यचि ॥ २७ ॥
 अर्यो महाशास्तरि ना द्वयोर्वैश्ये यदा त्वयम् ।
 वैश्यजातिस्त्रियामर्या स्यादर्याणी च सा तदा ॥ २८ ॥
 यदा तु वृत्तिः पुंयोगात् तदार्या त्रिषु तु प्रभौ ।
 अर्ध्यस्त्रिष्वनपेतेऽर्थाद् विद्वदात्मवतोरपि ॥ २९ ॥
 न्याय्ये च कृकणाल्ये च पक्षिभेदे द्वयोरयम् ।
 शिलाजतुनि तु क्लीवमरं तु त्वरिते त्रिषु ॥ ३० ॥
 तत्राप्यसत्त्वे क्ली ना तु चक्रविष्कम्भदारुणि ।
 अजो हरे विधौ विष्णौ ताते दशरथस्य च ॥ ३१ ॥
 ना निर्जन्मनि तु त्रि स्याद् द्वयोस्तुच्छगले स्मृतः ।
 अञ्जं क्ली लवणे पद्मे ना तु शङ्खशशाङ्कयोः ॥ ३२ ॥
 धन्वन्तरौ चाजयस्तु शङ्खेऽमुं क्लीवमभ्यधात् ।
 नासः स लिङ्गे त्रिषु तु जलसम्भूतवस्तुनि ॥ ३३ ॥
 अग्रं पुरोधिकोर्ध्वेषु पैलमाने* नपुंसकम् ।
 आधिक्यश्रैष्ठ्ययोरेके प्रधाने त्वभिधेयवत् ॥ ३४ ॥
 लिङ्गमाचक्षतेऽस्यान्ये तत्राप्यन्ये नपुंसकम् ।
 अङ्गं शरीरावयवे शरीरोपाययोगुणे ॥ ३५ ॥

१. 'त्रे' ख. ड. पाठः. २. 'भ्यस्त्रिलि' क. घ. पाठः. ३. 'फ' क. घ. पाठः.

* 'अग्रं पुरस्तादुपरि परिमाणे पलस्य च' इति मेदिनी । 'अग्रं पुरःशिखामानशेषाधिक्यफलेषु च' (पु. २२४. श्लो. १) इति वैजयन्ती ।

वैष्णवसंज्ञायां प्रदेशो च नपुंसकम् ।
 नीचुद्ग्रेदे तु पुंस्त्विति तद्राजे तु पुमानयम् ॥ ३६ ॥
 अजसालिनि तु त्रि स्यादथ सम्बोधनादिषु ।
 अज्ञेत्यव्ययमद्वयस्तु पण्णामन्यतमे रस्ते ॥ ३७ ॥
 पुनास्तत्राति तु त्रि स्यादन्धं तु तिमिरे नपुम्* ।
 त्रिषु नेत्रविहीनेऽथ स्यादर्थः शकले पुमान् ॥ ३८ ॥
 समभागे तु शण्डोऽथ संप्रकार्थेऽपि क्लृप्तः ।
 अर्हो नेत्रे निरर्हा तु नृत्तियोरर्हणे तया ॥ ३९ ॥
 अण्डं क्लीबं पित्रादेः पेशीकोशेऽपरे पुनः ।
 मुष्के त्वाहुः परेऽप्येनं पुनपुंसकयोर्विदुः ॥ ४० ॥
 अजं तु त्रिषु अन्ये स्यादोदने क्ली जठेऽपि च ।
 अस्तौऽस्तमवशैवे ना त्रिषु क्षिते गृहेषु नप् ॥ ४१ ॥
 अक्षं क्ली नयनेऽक्षणा स्त्री रजौ व्याधौ पुमांस्त्रि तु ।
 अखण्डेऽथ द्वयोस्तः प्रेते त्रि ब्रक्षितादिषु ॥ ४२ ॥
 अण्वो विष्ण्वपतारे ना तुरङ्गे तु द्वयोरयम् ।
 अन्ध्रस्तनन्यपूर्वायां निपायां जनिते द्वयोः ॥ ४३ ॥
 वैदेहेनाथ पुंस्त्विति नीचुद्ग्रेदेऽथ तन्नृपे ।
 ना तद्देशनिवासे तु ननुष्ये स्याद् द्वयोरयम् ॥ ४४ ॥
 अक्षयः स्वावकनीपे त्रि स्यान्मृद्वज्ञान्तरे पुमान् ।
 अर्थं त्रिषु जठेऽर्पार्थं तद्वहेऽथो नपुंसकम् ॥ ४५ ॥
 आपाणुतिरं मधुनि वैराग्ये त्वर्दमानवत् ।
 शण्डे पुंसि तु गत्यादावखं तु रुधिराशुणोः ॥ ४६ ॥

१. 'म्ल' क. घ पाठः. २. 'गृध्रिकादि' ड. पाठः, 'मक्षिकादि' क. घ. पाठः,
 'गृध्रिकादि' ग. पाठः.

* नपुंसकम् । 'अन्धं तु तिमिरे क्लीबम्' इति नेदिनी ।

ह्री ना तु केशे यत् त्वेतदजयेन प्रमादिना ।

अस्रः कोण इति प्रोक्तं तत्रादृत्य मनीषिभिः ॥ ४७ ॥

तालव्योष्मा द्वितीयो हि वर्णः कोणाभिधायिनः ।

एकीयस्याश्रशब्दस्य स्याद्गणितु नरस्त्रियोः ॥ ४८ ॥

रथाद्यक्षाग्रकीले च क्लीबेऽश्रौ रूप्य एव च ।

वर्धमानतिथिप्रायपक्षे त्वेप पुमानथ ॥ ४९ ॥

चिक्रोडाख्ये प्राणिभेदे द्वयोर्ना त्वहिरम्बुवे ।

वृत्रासुरे च द्वे तु स्यात् पन्नगे स्त्री त्वही गवि ॥ ५० ॥

अप्सु द्यावापृथिव्योश्च स्यादतिस्तु नृलिङ्गकः ।

भूवादिघातुभेदेऽथ स्त्री धनुष्कोटिपीडयोः ॥ ५१ ॥

अरिस्तु शत्रौ ना द्वे तु मनुष्येऽथ त्रिरीश्वरे ।

अङ्घ्रिः शेफे पुमान् नागकेशराह्वयपादपे ॥ ५२ ॥

त्रिस्त्वृजौ व्यञ्जके शुक्ले पेपण्यां तु स्त्रियामयम् ।

अभिः स्त्री काष्ठकुदाले स्यात् कूपे तु पुमानयम् ॥ ५३ ॥

अविः पुंस्यवतौ धातौ सूर्यपर्वतयोरपि ।

द्वयोस्तु मेघेऽथाविर्ना भाःप्राकारार्कवायुषु ॥ ५४ ॥

स्त्री तु पुष्पवतीभूम्योरणुस्तु पवने पुमान् ।

परमाणौ धान्यभेदे सामुद्रलवणे तु नप् ॥ ५५ ॥

सूक्ष्मेपु त्रिषु तत्रापि स्व्यर्थे वाण्वीत्यथाङ्गुलौ ।

रश्मौ चोण्वी स्व्यथानुर्ना प्राणे मर्त्ये तु स द्वयोः ॥ ५६ ॥

अंशुः सूत्रादिसूक्ष्मांशेऽप्येकदेशे लतादिनः ।

चन्द्रे सूर्ये युतौ रश्मौ पुमान् केचित्तु मन्वते ॥ ५७ ॥

सीजिनमन्त्रितमवोरर्थसोरैरुपाद् पुनः ।

द्वयोः पक्षिणि हितार्थे पुमानकतुस्तु केशवे ॥ ५८ ॥

इन्ने च ना दिति सी स्यादसत् तु ह्रीनल्लिङ्गकम् ।

प्रधानतत्त्वे साङ्ख्यानं त्रिस्तु सत्प्रतियोगिनि ॥ ५९ ॥

पुंश्चल्यामसती सी स्यादसत् तु त्रिषु कुतिसते ।

अथे द्वयोः पुनांस्तु स्यादशनौ च मुनौ तथा ॥ ६० ॥

अर्हेस्तु त्रिषु पूज्ये ना जिमेऽली तु द्वयोरलौ ।

पुच्छकण्ठाकिकीटेऽथ ना स्यादष्टमराशिके ॥ ६१ ॥

अन्धी त्वध्वपति त्रि स्याद् धनुराशौ तु पुंस्ययम् ।

दत्तयोश्चाश्विनी तु सी नक्षत्रेऽध्वयुगाहये ॥ ६२ ॥

आर्चिस्तु भासि ज्वालायां शस्त्रे च सीनपुंसकम् ।

आशा सी दीर्घतृष्णायां दिश्यवान्तरदिश्यपि ॥ ६३ ॥

समीपे सज्जनः प्राह पुक्तिव्याप्त्योस्तु पुंस्ययम् ।

आस्या स्यादासनायां सी मुखे मुखविले च नप् ॥ ६४ ॥

त्रिषु तद्भवतत्ताधुतादितक्षेप्यवस्तुषु ।

आसं सी सधरे वाप्ये कचे ना व्यस्ययोगिनि ॥ ६५ ॥

आरस्त्वत्तारणे गत्यामागतौ च पुमानथ ।

कुम्भशाखविशेषेषु स्त्रियामाराध पित्तले ॥ ६६ ॥

पुनपुंसकलिङ्गोऽयमरसन्धनिधिनि त्रिषु ।

आर्या नृशब्दां सी जातिच्छन्दोभेदे च ना पुनः ॥ ६७ ॥

सीविदहे सज्जने तु त्रिरागन्तव्यगम्ययोः ।

पार्ययोगिनि चाधार्द्रं शृङ्गिरे नृशण्डयोः ॥ ६८ ॥

आर्द्रा सी रुद्रनक्षत्रे तदुक्ते कालमात्रके ।

किन्ने तु स्यात् त्रिराद्यं तु त्रिषु पूर्वप्रधानयोः ॥ ६९ ॥

अदनीयेऽपि ना तु स्याद् विरिञ्चेऽथामवाक् त्रिषु ।
अपके ना तु रोगेऽथो आयस्त्रिष्वययोगिनि ॥ ७० ॥

पुंसि तु स्याद् धनोत्पत्तौ स्वामिभाग इतीतिरे ।
लमाचैकादशे राशौ विदुः सांवत्सरा गतौ ॥ ७१ ॥

आगतावथ पुंस्यासः क्षेपणे च धनुष्यपि ।
कैवर्तीमुस्तकाभिग्नमुस्तके तु नपुंसकम् ॥ ७२ ॥

आज्ञा तु स्त्री महीपादेः शासने लग्नराशितः ।
राशौ च दशमे वेश्याविशेषे च महीपतेः ॥ ७३ ॥

यस्याज्ञागणिकेत्याख्या त्रिषु त्वज्ञस्य योगिनि ।
तत्रापि भेद्ये स्वार्थे स्याद् रूपमाज्ञीति मन्यताम् ॥ ७४ ॥

आणिः स्त्रीपुंसयोर्युद्धे रथाद्यक्षाग्रकीलके ।
जङ्घामर्मणि निश्रेण्यां निश्रेणिद्वारि चापरः ॥ ७५ ॥

आजिः स्त्रियां कचित् पुंसि युद्धे सममहीतले ।
आखुर्मुषिकमात्रे स्यादेकेषां सूकरे द्वयोः ॥ ७६ ॥

अन्येषां मूषिकस्यैव जातिभेदे क्रमाह्वये ।
आलुः श्लेष्मातके पुंसि श्लेष्मण्यन्येऽर्थे नपुंसियोः ॥ ७७ ॥

चक्रोष्ट्रसिंहे कन्दे कर्कर्यां तु स्त्रियामियम् ।
आशुः पाटलसंज्ञे ना ब्रीहिभेदे दिवाकरे ॥ ७८ ॥

अलङ्कारसुवर्णे तु स्त्री शृङ्गीकनकाह्वये ।
असत्त्वगामि चेच्छीघ्रे स्यात् सत्त्वे त्रिष्वथ द्वयोः ॥ ७९ ॥

तुरगेऽथायुशब्दो द्वे मनुष्ये शकटे तु ना ।
स्यात् पुरुरवउर्वश्योः पुत्रेऽथायुर्नपुंसकम् ॥ ८० ॥

सान्तं जीवितकालेऽने धने वत्सरनीरयोः ।

अपि स्वाद् विधत्तेदावन्तित्यारण्यकसामनि ॥ ८१ ॥

केचित् तु जीविते प्राहुः क्रतुभेदेऽथ पुन्रपोः ।

इन्द्रः सूर्यात्मनोः पुंसि राजन्यन्येऽथ स त्रिषु ॥ ८२ ॥

आत्मे स्वामिनि चेष्टं तु त्रिषु वाञ्छितं नित्रयोः ।

यागक्रियाकर्मभूते पर्याप्ति यजने तु नप् ॥ ८३ ॥

इच्छायां यज्ञदाने च यज्ञे चाशौ पुनानिपः ।

क्षेप आश्वद्युजे मांसं हविं त्ययसि सौ पुनः ॥ ८४ ॥

इप्सा स्त्री पुत्रसन्तत्यां कुटुम्बे चेति केचन ।

कलत्रे त्वपरे ना तु स्यादाचार्याभिलाषयोः ॥ ८५ ॥

इभ्य आत्मे त्रिषु स्त्री तु हस्तिवातिज्ञनेऽथ तत् ।

इदं स्यादातपे स्त्री त्रिर्दापिते स्त्री त्विडा गवि ॥ ८६ ॥

कुषण्त्यां नादिभेदे भुव्यजे द्विवि वाचि च ।

धनजयस्य वचने दृष्टं भा देवता प्रभूः ॥ ८७ ॥

इत्येवं तस्य वाक्यस्य चिन्त्योऽर्थो बहुवेदिभिः ।

पुमांस्तु देवताभेदे शाकटायनभाषितः ॥ ८८ ॥

इषुः स्त्रीपुंसयोर्वाणे क्रतुभेदे तु पुंस्ययम् ।

विपुत्रोस्तूभयोः स्त्रीत्वे ना त्विन्दुः शशियज्ञयोः ॥ ८९ ॥

कर्पूरे स्त्री तु ललिते ना त्वीडो देवतान्तरे ।

स्तुतौ तु नृलि स्त्री भूयामीशस्तु गिरिशे पुमान् ॥ ९० ॥

ईशाने नृक्षियोरीशा भवेत् स्वामिनि तु त्रिषु ।

उष्णः पुंसि हुताशे स्वाद् ग्रीष्मे शिश्रुमहीरुहे ॥ ९१ ॥

१. 'वा' ग. पाठः. २. 'पुत्रोऽभूतयो' ग. पाठः.

§ 'वातिं देहस्थधातं सेवनाद् गणयति इति वातिज्ञणम्' इति नृहृदभिधानम् । वैजयन्त्यां तु हस्तिवातिज्ञने त्विभ्या' (पु ५३. श्लो. १०३) इत्येव पाठः.

क्ली तु वह्निगुणे त्रिस्तु तद्युक्ते चतुरेऽपि च ।
 उग्रः पुंसि महादेवे मर्त्यजात्यन्तरे पुनः ॥ ९२ ॥
 शूद्रायां क्षत्रियाज्जाते तेनोढायां द्वयोस्तथा ।
 शूद्रायां ब्राह्मणाज्जाते तेनोढायामथ स्त्रियाम् ॥ ९३ ॥
 वचायां च खराश्वाख्याजमोजान्तरभेषजे ।
 उग्रा क्लीवं तु लवणे घटिकालवणाह्वये ॥ ९४ ॥
 कालशेषेऽथ रौद्रे त्रि स्त्री तूस्ता गवि ना घृणौ ।
 उरवः पुंसि स्फिचि परे कर्णपार्श्वेऽप्यधीयते ॥ ९५ ॥
 औखीयानां च शाखाया ऋषिभेदे प्रवक्तरि ।
 स्त्री तु स्थाल्यामुखा यज्ञविदामुख्याग्निसंभृतेः ॥ ९६ ॥
 साधने चतुरश्रे च स्यान्मृत्पात्रान्तरे तथा ।
 यदग्निचयनेऽथोल्वं क्ली स्याद् गर्भाशयेऽथ तत् ॥ ९७ ॥
 पुंस्याहामरदत्तोऽस्मिन्नर्थे शुल्बे तु तन्नपि ।
 रजते भूमिभेदेऽपि सामभेदेऽथ ना क्रतौ ॥ ९८ ॥
 सङ्ख्याज्ञाने विरहिते त्वेष त्रिष्वथ पेलवे ।
 उभ्र ऊर्ध्वस्थिते च त्रिः पुमांस्तु स्याद् प्योमुचि ॥ ९९ ॥
 उद्रो द्वे जलमार्जार ऋषिभेदे तु नाथ ना ।
 उपः प्रस्थचतुर्भागे प्रभातेऽथ स्त्रियामुपा ॥ १०० ॥
 अनिरुद्धस्य या पत्नी वाणामुरमुता च या ।
 तस्यां गवि निशीथिन्यामुपा त्वन्ते निशोऽव्ययम् ॥ १०१ ॥
 उडुर्विप्रे द्वयोर्नपस्त्री नक्षत्रेऽथो उरु त्रिपु ।
 बृहत्युर्वी (तुःति) तत्रापि स्व्यर्थे वा स्यादथ स्त्रियाम् ॥ १०२ ॥
 उर्वी पृथिव्यां नद्यां च स्यादुदरू तु त्रिपूतरे ।
 दिग्देशकालविषय उदीच्ये चौप्युदङ्मुखे ॥ १०३ ॥

१. 'मृ' ख. ग. पाठः. २. 'ल्वे' क. ख. ग. घ. पाठः. ३. 'च' क. ख. घ. पाठः.
 ४. 'वा' क. ग. पाठः.

उदीर्घा तु स्त्रियां राजराजस्य दिशि वा पुनः ।
 एतेषु सर्वेष्वर्थेषु स्यादव्ययभेदं यदा ॥ १०४ ॥
 प्रथमापञ्चमसप्तम्यर्थयुक्तानि पुनः ।
 ना गौतमरौ वहौ चाप्युशीरे तु स्त्रियां त्रि तु ॥ १०५ ॥
 मेधाविनि स्यादुद्भिद् तु सामभेदे नपुंसकम् ।
 एकादशतुभेदे ना स्यादुद्भिज्जे तु स त्रिषु ॥ १०६ ॥
 उक्षा पुंसि बलीवर्दे महति त्रित्वाः पुनः ।
 सन्ध्याप्रभातयोर्नप्स्त्री स्यादूर्जः क्वचित्के पुमान् ॥ १०७ ॥
 उत्साहे पुंसि योऽर्ध्वस्तूपर्ध्वं त्रिपृथिते ।
 ऋषिभेदे तु पुंस्यूषा पुनः स्त्री खजि नप् पुनः ॥ १०८ ॥
 लवणे स्यादूर्जः ना क्षारमृदि नप् पुनः ।
 ऊर्मं व्योम्नि पुरे चान्ये पुंसि प्राणिनि तु त्रिषु ॥ १०९ ॥
 ऊहा न ह्री विचारे स्वात् सामग्रन्थान्तरे तु ना ।
 ऊर्णा सा स्त्री कदल्यादेस्तन्तौ मेपादिलोमनि ॥ ११० ॥
 मशस्तरोमावर्तं च भ्रूमध्यस्थेऽथ हिंसिते ।
 ऊर्जसि हिंसने तु ह्री स्यादूर्जस्तु किलिङ्गके ॥ १११ ॥
 कैश्चिदन्यैः पुना राशौ राशिस्थाने परैः पुमान् ।
 शाकटायनपूर्वैर्युक्तो द्वे तु विहङ्गमे ॥ ११२ ॥
 भवेदूर्जा तु जन्तौ स्त्री स्वेदजेऽस्थिविवर्जिते ।
 इति कश्चिदर्थोऽर्थः स्त्रीपुंसयोर्जलधीचिषु ॥ ११३ ॥
 महातरु इत्यन्ये क्षुत्पिपासादिकेऽपि ।
 अजयः तु पटलेनाभुत्पीडायामपि स्म सः ॥ ११४ ॥
 कर्तुं नपुंसकं विद्यात् खिलोर्ज्जे प्राप्तिवज्ञयोः ।
 गतौ सत्ये तद्धति तु त्रिषु प्राप्ते गतेऽपि च ॥ ११५ ॥

१. 'ऊ' ज्ञ. पाठः.

१. कः ।

ऋक्षो द्वयोरच्छभले गुण्डवृक्षे तु नाथ नैप् ।
 नक्षत्रेऽन्ये त्विन्द्रियेऽपि प्राहुर्निर्लोम्नि तु त्रिषु ॥ ११६ ॥
 ऋक्षयः पुंस्यृषिभेदे स्यान्मृगजात्यन्तरे द्वयोः ।
 ऋजुस्त्रिर्नायकऽर्थे ना हिंसे त्वृष्यो महत्यपि ॥ ११७ ॥
 त्रिररातौ तु पुंस्येष ऋद्धं तु स्यात् समर्धने ।
 क्ली त्रिरावसिते धान्ये समृद्धेऽपि द्वयोस्तृभुः ॥ ११८ ॥
 देवे विदुषि तु त्रि स्यात् पुमांस्तु मधुसूदने ।
 ज्येष्ठे च ब्रह्मपुत्राणां सनकादिकयोगिनाम् ॥ ११९ ॥
 गभस्तिधाराधरयोर्ऋजुस्तु त्रिगुणे त्रिषु ।
 अव्युत्पन्ने वररुचिः पुनर्विदुषि चाब्रवीत् ॥ १२० ॥
 अंशौ तु पुंसि तेनोक्त एतस्तु नरि कर्बुरे ।
 गुणमात्रे तद्वति तु त्रिषु स्यादागतेऽप्यथ ॥ १२१ ॥
 आगतौ क्लीवमैन्द्री तु महेन्द्रस्य दिशि स्त्रियाम् ।
 विशालासंज्ञवल्ल्यां च त्रि तु स्यादिन्द्रयोगिनि ॥ १२२ ॥
 पुमांस्तु यज्ञकतुषु सर्वेष्वैन्द्रो द्वयोः पुनः ।
 ऐन्द्रिरिन्द्रमुते कृष्णकाकेऽप्यैभस्तु पुंस्ययम् ॥ १२३ ॥
 हस्तिकर्कोटकाभिख्यवल्ल्यां क्लीवं तु तत्फले ।
 द्रुमसम्बन्धिनि त्रि स्यादोषो दाहे नरि त्रितु ॥ १२४ ॥
 क्षिप्ने रक्तफलासंज्ञवल्ल्यां (चो? त्वो)ष्टी[†] स्त्रियामथ ।
 ओष्ठो दन्तच्छदे पुंसि मार्जारं त्वोतुवाग् द्वयोः ॥ १२५ ॥
 क्ली तु सामविशेषे स्यादौर्वो ना बडवानले ।
 ऊर्वसम्बन्धिनि त्रि स्यात् कल्यस्तु त्रिषु नीरुजि ॥ १२६ ॥

१. 'न' ख. पाठः. २. 'धे' क. ग. घ. पाठः. ३. 'मियम्' ग. पाठः.

† 'तुण्डिकेयौ रक्तफला विम्बोष्ठी पीलुपर्णपि' (पु. ५७. श्लो. १४७) इति वैजयन्ती ।

कल्याणवाचि दक्षे च सज्जे स्त्री तु गते दिने ।
 सांवरत्तरास्तु लमाख्यराशौ चैनमधीयते ॥ १२७ ॥
 प्रभातेऽथ सुरायां स्त्री ना कक्षः कच्छवीरुधोः ।
 तृणे स्पर्धापत्रे बाहुमूलेऽरण्ये च दुर्गमे ॥ १२८ ॥
 स्त्रियां तु परिधानस्य पश्चादध्वजपल्लवे ।
 केचित् तु बाहुमूलेऽपि कक्षां स्त्रियमधीयते ॥ १२९ ॥
 कर्णोऽतिसूक्ष्मे नाणे च तण्डुलावयवे च ना ।
 सक्तुष्वप्याह पुंभूमि तदेकावयवेऽन्यथा ॥ १३० ॥
 कणा स्त्री जीरके सूक्ष्मजीरकेऽप्यपरे विदुः ।
 पिप्पल्यां च द्वयोस्तु स्यान्मर्त्यजात्यन्तरे क्वचित् ॥ १३१ ॥
 निषादाद् द्रमिडीजाते कर्णेस्तु श्रवणे पुमान् ।
 नावः पृष्ठस्थितारित्रे राधातनयभूभुजि ॥ १३२ ॥
 क्षेत्रभेदेऽप्यथ त्रि स्यान्मूत्रहीनपक्षावपि ।
 धोदिष्ठेऽप्यथ कर्णां स्त्री पशूनां बन्धनार्थके ॥ १३३ ॥
 रज्जुभेदे कला तु स्त्री षोडशांशे हिमश्रुतेः ।
 अंशेऽवयवनात्रे च कलनायां च वैशिके ॥ १३४ ॥
 त्रिशत्काष्ठी*प्रमाणे च काले वृद्धावृणस्य च ।
 शिल्पे मनशिलायां च देहधात्वन्तरे तनौ ॥ १३५ ॥
 गीतौ कुण्डलच्छादिःसन्धावित्युक्तार्थास्तयोदश ।
 यत्तु वाररुचे वाक्ये कलार्थत्वेन दृश्यते ॥ १३६ ॥
 धनं तट्टणवृद्धिस्थं केवलं वेति संशयः ।
 पुंसि त्वङ्गुष्ठसंस्पर्शे वीणातन्त्रीषु शाखिनः ॥ १३७ ॥

१. 'त्व' ख. ग. पाठः.

* 'छा' इति स्यात् ।

तिलकाख्यस्य पुष्पस्थं गन्धे तद्वति तु त्रिषु ।
 अव्यक्तमधुरे शब्दे मूकेऽप्यथ करो नरे ॥ १३८ ॥
 रश्मौ पाणौ महीपस्य भागधेये बनोपले ।
 अजयस्त्वाह मुद्रायां हिंसाविक्षेपयोरपि ॥ १३९ ॥
 श्वेतशालौ गजघ्राणे क्ली तु वारिदकार्मुके ।
 कल्कस्तुरुष्कसंज्ञाकरनिर्यासे ना न तु स्त्रियाम् ॥ १४० ॥
 दम्भे पापाशये पापे स्याद् विष्टौपधौपिष्टयोः ।
 किट्टेऽप्यथ पलोन्मानचतुर्भागे नृशण्डयोः ॥ १४१ ॥
 कर्पं कृषिक्रियायां ना कण्डस्त्वृष्यन्तरे पुमान् ।
 पापे क्ली बधिरे तु त्रिर्भेधाविनि च ना पुनः ॥ १४२ ॥
 क्रमोऽङ्घ्रौ परिपाठ्यां च वेदपाठान्तरे विधौ ।
 क्रान्तौ स्यान्कभेदे च द्वे त्वाखाह्वयमुपिके ॥ १४३ ॥
 क्षमा क्षान्तिपृथिव्योः स्त्री त्रिषु योग्यसमर्थयोः ।
 न्याये हिते क्षपा तु स्त्री निशीथिन्यां पुमांस्तु सः ॥ १४४ ॥
 गोजाविमहिपाणां स्यादत्यार्द्रच्छगणे तथा ।
 धान्यस्तम्बे समान्नाये त्वम्बुनामसु दृश्यते ॥ १४५ ॥
 क्षप इत्येवमेतस्य लिङ्गं रूपं च चिन्त्यताम् ।
 कचो बृहस्पतेः पुत्रे केशे चापि नृलिङ्गकः ॥ १४६ ॥
 नृजातिभेदे शनकीक्षत्रियप्रभवे द्वयोः ।
 कशा स्त्री वाजिताडन्यां द्वे तु रोमशपुच्छके ॥ १४७ ॥
 नकुलस्य प्रभेदे स्यान्मर्त्यजात्यन्तरे तथा ।
 डिण्डिकीवैश्यजे क्ली तु कञ्जं पक्षे कचे तु ना ॥ १४८ ॥
 कच्छो जलाशयप्रान्ते पार्श्वे गुह्याम्बरे तथा ।
 जात्यन्तरे स्यावराणां नान्दीवृक्षाख्यपादपे ॥ १४९ ॥

१ 'स्थे' ख. पाठः. २. 'रिणिका' ख., 'रणि का' क. घ. ङ. पाठः. ३. 'धि' क. घ. पाठः. ४. 'मे' ख. पाठः. ५. 'ँ' क. ग. घ. पाठः.

कूर्मपादे च पुंसि स्यादथ स्यात् पुंसि भूम्नि ।
नीचद्वेदेऽथ दिशोऽनुमनूपे पुंस्यमन्यत ॥ १५० ॥

कच्छं क्लीपेऽनूपदेश इति त्वमरदत्तवाक् ।
क्षरो धाराधरे पुंसि सलिले तु नपुंसकम् ॥ १५१ ॥

कृतौ प्रावृत्समाख्ये स्त्री क्षरी क्षरितरि त्रिषु ।
क्षतं व्रणे क्ली क्षणने लज्जात् पठे च राशिके ॥ १५२ ॥

इति सांवत्तराः प्राहुति तु स्यात् खण्डिते हते ।
क्षत्रं तु स्याद् धने तोये क्षत्रिये च नपुंसकम् ॥ १५३ ॥

पुंसि त्वमरदत्तोऽमुं क्षत्रिये प्रात्रवीदथ ।
कंसो ना पूर्वभूपालभेदे कृष्णस्य मातुले ॥ १५४ ॥

पानपानान्तरे त्वरी लेहे घोषाख्य आढके ।
अजयस्त्वाह हंसेऽपि तत्र लिङ्गं द्वयोरिति ॥ १५५ ॥

कान्धोऽप्ली सूरणे मूलसत्त्वनात्रेऽप्यथो कटः ।
पर्यन्तदेशे ग्रामादेः किलिखगजगण्डयोः ॥ १५६ ॥

शये शयने श्रोणिफलके कालकूटके ।
सज्जनस्त्वाह बलयेऽप्येज्येषु पुमानयम् ॥ १५७ ॥

लवणे त्वयिजे क्लीबे वाक्पतिस्तु नृशण्डयोः ।
अविशेषेण पठति श्रोण्यां तु स्यात् कटी खियान् ॥ १५८ ॥

चापाग्रेषु त्रिषु पुनर्भूशे कण्ठं तु भेषवत् ।
कच्छे च गहने चैतत् स्यादसत्त्वे नपुंसकम् ॥ १५९ ॥

कक्षा कशायां स्त्री भित्तु कमितर्यथ (वाक् स्विका? कर्कवाक्) ।
क्षेताश्चे द्वे पुमांस्त्वजौ हर्षनन्दी त्वभापत ॥ १६० ॥

सिते वर्णे तुरङ्गस्य कश्यपं त्वश्वस्य मध्यमे ।
म(ध्येऽधे) च क्ली कशाहं ॥ त्रिः कृतस्तु पुमानृषौ ॥ १६१ ॥

क्ली जलेऽथ कपिः पुंसि सहस्रकिरणेऽपि च ।
 ऋषिभेदे तथैव स्याद् द्वे तु वानरहस्तिनोः ॥ १६२ ॥
 कचिस्तु पुंसि वाल्मीकी *कृतकोटिमुनावपि ।
 त्रिपु तु स्यात् काव्यकारे पण्डिते च स्त्रियां त्वसौ ॥ १६३ ॥
 अङ्गुलित्रे खलीने च करिस्तु पुरुषे गजे ।
 द्वयोः कर्तारि तु त्रि स्यात् कटुस्तु नरि गुगुलौ ॥ १६४ ॥
 लशुने टङ्कने गन्धभेदे सौरभ्यसंज्ञके ।
 ऊपणाग्न्यरसे चाथ प्राक् शुण्टेर्भक्षलिङ्गकम् ॥ १६५ ॥
 पूर्वोक्तिगन्धरसयोरेकयुक्ते समत्सरे ।
 अप्रियाकार्थतीक्ष्णेपु क्ली शुण्टौ मरिचेऽपि च ॥ १६६ ॥
 स्त्रियां तु कटुरोहिण्यां कम्बुस्तु द्व मतङ्गजे ।
 त्रये तु तण्डुलकणे शङ्खे सङ्ख्यानतरे तथा ॥ १६७ ॥
 शम्बूके चाथ कन्दुर्ना स्यात् कन्दर्पकुसूलयोः ।
 केशवार्थवति त्वेप वाचपलिङ्गः प्रकीर्तितः ॥ १६८ ॥
 तुप्रत्ययेऽथ कन्दुर्ना स्त्रियामप्यपरे विदुः ।
 मूत्रिते स्यात् क्रीडनके स्वेदन्यामपरे पुनः ॥ १६९ ॥
 पाकस्थानेऽथ कटुर्ना वर्णे पिङ्गलसंज्ञके ।
 त्र तु तद्वति भूर्मा तु नागमातरि च स्त्रियाम् ॥ १७० ॥
 कर्पुस्तु ना करीषामौ स्त्री कुल्यातुपकोष्ठयोः ।
 क्षत्ता ना सारथौ द्वाःस्थे दूते मुंसलरुद्रयोः ॥ १७१ ॥
 द्वयोस्तु क्षत्रियायां यः पारधैनुकसंज्ञकः ।
 शूद्राज्जातस्तत्र केचिदन्ये त्वायोगवाहये ॥ १७२ ॥

१. 'जे' ख. ग. ड. पाठः. २. 'पू' ख. पाठः.

* 'हलभूतिस्तूपवर्षः कृतकोटिकविश्व सः' (पु. ९५. श्लो. १५४.) इति वैजयन्ती ।

वैश्यायां जनिते शूद्रादन्ये पारशवाहये ।
 ब्राह्मणादूढशूद्रायां जाते प्रेम्प्यानुते परे ॥ १७३ ॥
 वैजयन्त्यां तु पाठितं योऽयं स्यात् पारथैनुकः ।
 तस्मिन् दौत्यद्वारपाल्यवृत्तावित्यथ भयवत् ॥ १७४ ॥
 कचिल्लिबुत्ते च मृतेऽप्यविनीतेऽप्यथो पुमान् ।
 स्वतन्त्रकारके कर्त्ता भव्यसंज्ञे च पादपे ॥ १७५ ॥
 ह्नी तु तस्य फले त्रिस्तु कारकेऽथ ककुत् त्रियाम् ।
 पुंसि चोक्षणः स्कन्धदेशे प्रोक्षते राजलक्ष्मणि ॥ १७६ ॥
 श्रेष्ठेऽप्यथ पुमान् क्रव्यात् प्रेतदाहानले द्वयोः ।
 राक्षसे त्रि तु मांसादे कर्मशब्दस्तु पुत्रपोः ॥ १७७ ॥
 पुण्ये पापे क्रियाशिल्ययातनानु द्रुमान्तरे ।
 भव्यसंज्ञे कारके च कर्त्ताप्सिततमादिके ॥ १७८ ॥
 अर्धप्रयोगे यज्ञे च भव्यवृक्षफले तु नैव ।
 काली नृडान्यामेकरायां शक्तौ नयमु शक्तिषु ॥ १७९ ॥
 शम्भोः कृष्णनवाम्भोदे वह्निष्वालासु सप्तसु ।
 एकस्यां प्रसहानंश्वृहत्यां श्रुतुदावपि ॥ १८० ॥
 क्षारकीटेऽपि सप्तानां नातृणामेकमातरि ।
 अर्हत्तीर्थकराणां तु याः स्युः शासनदेवताः ॥ १८१ ॥
 तासामेन्यतनायां च कथयामास सञ्जनः ।
 पिप्पलीवृश्चिकारयोश्च नीव्यां कृष्णे तु जीरके ॥ १८२ ॥
 काला मनश्शिलायां च कृष्णघ्नित्वा च त्रियाम् ।
 ह्नी तु कालायसे कालं पुमांस्तु समये यमे ॥ १८३ ॥
 मृत्यौ चापि महादेवे काण्यं त्रिषु तु तद्वति ।
 काष्ठा स्त्रो कालभेदे स्यादष्टादशनिमेषके ॥ १८४ ॥

१. 'नू' ख. पाठः. २. 'बुक्ते च' क. घ. पाठः. ३. 'न' ख. पाठः. ४. 'मक.
 त' क ग. घ. पाठः.

स्थित्याख्यमर्यादायां च दिशि चाप्युपदिश्यपि ।
 दक्षिणोत्तरयोरन्यतरस्मिन् नयने रवेः ॥ १८९ ॥
 आदित्ये परमावस्थोत्कर्षयोरराजिसंज्ञिनः ।
 समभूमिप्रदेशस्याप्यन्ते भूमि तु वारिणि ॥ १९० ॥
 ह्री तु दारुणि कान्ता तु प्रियङ्गुतरुयोपितोः ।
 स्त्री पुमांस्तु धवे नान्दीश्वरे चम्पकपादपे ॥ १९१ ॥
 चम्पकप्रसवे तु ह्री तथा दमनके त्रि तु ।
 प्रिये मनोज्ञे कामस्तु कन्दर्पे काम्यवाञ्छयोः ॥ १९२ ॥
 गुग्गुलौ च निकामे तु ह्री स्यादनुमतेऽन्ययम् ।
 काम्यं कामयितव्ये च कामसाधौ च भेद्यवत् ॥ १९३ ॥
 ह्री तु ताम्रेऽथ काण्डोऽत्री दण्डे नाले जले शरे ।
 शक्तिसंज्ञैवले वर्गे स्तम्भेऽध्याये च कुत्सिते ॥ १९४ ॥
 इक्ष्वादेर्मन्थिभेदे द्रुप्रकाण्डेऽवसरेऽपि च ।
 काण्डी तु हस्तिपिप्पल्यां स्त्री कारस्तु महीपतेः ॥ १९५ ॥
 भागधेये क्रियायां ना स्त्री तु बन्धनवेश्मनि ।
 कारा प्रसेविकायां च त्रि तु स्यात् करयोगिनि ॥ १९६ ॥
 बन्धने नृस्त्रियोः काशस्त्रिभुगन्धाख्यवीरुपि ।
 अस्त्री स्त्रीपुंसयोः काशा दीप्तौ कार्शा तु सा स्त्रियाम् ॥ १९७ ॥
 वाराणस्यामथो कायः शरव्ये निबहे तनौ ।
 ना त्रिः कंदवते क्षारः पुनः क्षरणभस्मनोः ॥ १९८ ॥
 गुडे काचाख्यमृद्भेदे स्वर्जिकाक्षरसंज्ञके ।
 लवणेऽपि यवक्षारे तिक्तस्य लवणस्य च ॥ १९९ ॥
 रसयोर्मिश्रणाज्जाते रसे तद्वति तु त्रिपु ।
 काव्यं ह्री कालिदासादिग्रन्थे पुंसि तु भार्गवे ॥ २०० ॥

ऊर्ध्वभागे करणं च वातं धौं देहात् तथ ।
 मनुष्यवर्तिभ्योऽपि किं हि मर्त्ये मर्त्ये न ॥ २०९ ॥
 पापमभेदं विरुद्धं काले कश्चिद्विचारतः ।
 किञ्चित् प्रमाणमभेदं स्यात् शब्दशब्दभेदमिति ॥ २१० ॥
 विचारकाले च विचारकाले ह्यनन्तरं च ।
 साकल्यमवर्तनी तु मानसमवर्तनी च ॥ २११ ॥
 लयायां च कृतारण्यमवर्तनी च मनुष्याः ।
 विरुद्धं न कश्चिद्विचारं तु विचारं विधिः ॥ २१२ ॥
 कश्चिद्विचारमिति यावत् काले च मनुष्याः ।
 वानावाक्यकाले च विचारं तु मनुष्ये ॥ २१३ ॥
 कालेऽपि कश्चिद्विचारं कश्चिद्विचारं च मनुष्ये ।
 धीरे धीं सति ह्यवर्तनी च विचारकाले ॥ २१४ ॥
 काले च मनुष्याः धीं तु मानसं विचारः ।
 विचारकाले च विचारं तु मनुष्ये ॥ २१५ ॥
 विचारकाले च विचारं तु मनुष्ये ॥ २१६ ॥
 कालेऽपि कश्चिद्विचारं कश्चिद्विचारं च मनुष्ये ।
 विचारकाले च विचारं तु मनुष्ये ॥ २१७ ॥
 कालेऽपि कश्चिद्विचारं कश्चिद्विचारं च मनुष्ये ।
 विचारकाले च विचारं तु मनुष्ये ॥ २१८ ॥
 कालेऽपि कश्चिद्विचारं कश्चिद्विचारं च मनुष्ये ।
 विचारकाले च विचारं तु मनुष्ये ॥ २१९ ॥
 कालेऽपि कश्चिद्विचारं कश्चिद्विचारं च मनुष्ये ।
 विचारकाले च विचारं तु मनुष्ये ॥ २२० ॥

कालिबु स्यादेकाक्षे मृगायां तु विद्यामिमम् ।

कालां पुंति तु शठे च गमने च निमोले ॥ १९७ ॥

क्षामरदुल्लभा न क्षीति विप्र क्षामा विद्यां मुनि ।

क्षी विप्रमृगेषु क्षालां कल्पायमविधानि विप्र ॥ १९८ ॥

क्षीं मृगाने क्षीं कर्तव्ये विप्रविद्याम् ।

क्षीं स्याद्विप्रक्षे पातपात्रे धीमन्मन्त्रैवसे ॥ १९९ ॥

क्षीं द्वे वायसे तस्य समद्वे क्षीं पुमान् पुनः ।

क्षीं द्वे क्षीं तु मृद्वे द्वे वरीतजके विद्याम् ॥ २०० ॥

क्षीः क्रियायां क्षीं विप्र विप्रिपति क्षीं तु कर्तरे ।

क्षीं विप्रिपति तु न विप्रकर्मण्यय स द्वयोः ॥ २०१ ॥

क्षीं विप्रिपति तु न विप्रकर्मण्यय स द्वयोः ॥ २०२ ॥

क्षीः क्षीं विप्रिपति तु न विप्रकर्मण्यय स द्वयोः ॥ २०३ ॥

क्षीं तु विप्रिपति तु न विप्रकर्मण्यय स द्वयोः ॥ २०४ ॥

क्षीं तु विप्रिपति तु न विप्रकर्मण्यय स द्वयोः ॥ २०५ ॥

क्षीं तु विप्रिपति तु न विप्रकर्मण्यय स द्वयोः ॥ २०६ ॥

क्षीं तु विप्रिपति तु न विप्रकर्मण्यय स द्वयोः ॥ २०७ ॥

क्षीं तु विप्रिपति तु न विप्रकर्मण्यय स द्वयोः ॥ २०८ ॥

क्षीं तु विप्रिपति तु न विप्रकर्मण्यय स द्वयोः ॥ २०९ ॥

क्षीं तु विप्रिपति तु न विप्रकर्मण्यय स द्वयोः ॥ २१० ॥

क्षीं तु विप्रिपति तु न विप्रकर्मण्यय स द्वयोः ॥ २११ ॥

क्षीं तु विप्रिपति तु न विप्रकर्मण्यय स द्वयोः ॥ २१२ ॥

क्षीं तु विप्रिपति तु न विप्रकर्मण्यय स द्वयोः ॥ २१३ ॥

क्षीं तु विप्रिपति तु न विप्रकर्मण्यय स द्वयोः ॥ २१४ ॥

क्षीं तु विप्रिपति तु न विप्रकर्मण्यय स द्वयोः ॥ २१५ ॥

कट्फलादेस्तु मूले च प्रसवे च नपुंसकम् ।
 यथाप्रयोगं बोद्धव्यं कुटस्तु कलशे पुमान् ॥ २२१ ॥
 गृहे स्त्रीपुंसयोरेके कुडी कुट इति द्वयम् ।
 अन्ये त्वाहुः क्षुद्रगृहे पत्नीसंज्ञे कुटी स्त्रियाम् ॥ २२२ ॥
 द्वयोस्तु क्षत्रियाज्जाते कुडुटीसंज्ञयोपिति ।
 ननुप्यजातिभेदे स्यादश्मकुट्टनवृत्तिके ॥ २२३ ॥
 कुडस्तु ना वैश्रवणे क्ली घटे लाङ्गलेऽपि च ।
 ननुप्यजातिभेदे तु पत्नीसंज्ञयोपिति ॥ २२४ ॥
 शूद्राज्जाते शिशौ च स्यात् कुडी कुड इति द्वयोः ।
 कुली तु बदरीकण्टकार्योर्ज्येष्ठस्वसर्गपि ॥ २२५ ॥
 भार्यायां क्ली नपि त्वे(नः)त)दृपीणां जलतर्पणे ।
 कुलं वंशे सजार्तीयगणे च स्यान्निकेतने ॥ २२६ ॥
 तथा जनपदे द्वे तु मार्जारेऽथ कुथा त्रयी ।
 मतङ्गजपरिस्तामे ना तु दर्भे कुशः पुनः ॥ २२७ ॥
 अस्त्री दर्भं राममुते ना क्ली ह्रीवैरवारिणोः ।
 कुशा विष्टितिकाष्ठं क्ली वल्गारज्जौ च वाजिनः ॥ २२८ ॥
 अयोविकारे च कुशी केचित् त्वन्ये प्रचक्षते ।
 लाङ्गलस्य मुखे फालसंज्ञे क्ली तूषले कुवम् ॥ २२९ ॥
 द्वयोः पर्शौ कुजस्तु स्यात् पुमानङ्गारके तर्गौ ।
 भूमिजे तु त्रि कुजस्तु न क्ली गङ्गदन्तयाः ॥ २३० ॥
 हनौ लतादिपिहितोदरेऽथो पुंस्युपौ कञ्चित् ।
 कुजस्तु गडुले त्रि स्यान्निखर्वे चापि सज्जनः ॥ २३१ ॥
 गडौ त्वेव नरि प्राहामरदत्तोऽपि सज्जनः ।
 कुम्भा सुगहनायां क्ली वृत्तौ क्ली विदलेऽथ नप् ॥ २३२ ॥
 कुर्वी गृहे कर्मणि च फल्गुसङ्कटयोन्निपु ।
 द्वे गजेऽथास्त्रियां कुष्टं गन्धद्रव्यापधान्तरे ॥ २३३ ॥

पारिभाष्याह्वये व्याधिभेदे त्रि तु भुवि स्थिते ।
 कुण्टः सामखराणां स्यात् सप्तानामादिभे पुमान् ॥ २३४ ॥
 रुदिते क्ली त्रि तु कृष्टिक्रियायाः कर्मतां गते ।
 कुण्डं नपुंसकं स्थाल्यां काञ्जिके वह्निगर्तके ॥ २३५ ॥
 जलाशयविशेषे च देवतादेरथो पुनः ।
 सज्जनः प्राह कुम्भेऽपि कुण्डी तु स्त्री कमण्डलौ ॥ २३६ ॥
 कुण्डा तु जाते जारात् तु पतिवर्त्तामुते द्वयोः ।
 अविदाह्यासु जाते च कुल्या तु सरिति स्त्रियाम् ॥ २३७ ॥
 नीरप्रणालिकायां च कृत्रिमाल्पसरित्यपि ।
 कुलस्त्रियां कण्टकार्यामक्षि तु क्ली पुमान्स्तु सः ॥ २३८ ॥
 रसभेदे कटोश्चापि कपायस्य च मिश्रणात् ।
 जाते तद्वति तु त्रि स्यान् कुलीनेऽपि नृभूमि तु ॥ २३९ ॥
 नीवृद्धेदे दाक्षिणात्ये मध्यदेशस्थितेऽपि च ।
 उदग्देशस्थिते चाथ कुरुसा स्त्री निन्दनेऽथ ना ॥ २४० ॥
 अरत्न्याख्यप्रमाणे स्याद् वज्रेऽप्युप्यन्तरेऽप्यथ ।
 तदपत्येषु बहुषु गोत्राख्येषु द्वयोरथ ॥ २४१ ॥
 क्षुद्रो दरिद्रे कृपणे नृशंसेऽल्पनिकुटयोः ।
 त्रि क्षुद्रा स्त्री कण्टकारीविद्याध्यज्ञानटीषु च ॥ २४२ ॥
 सरघायां च ना त्वेप उत्सवेऽथ ध्रुणः पुमान् ।
 क्षोभे क्रोधे रुचि त्रिस्तु स्यादुन्मत्तेऽथ कुन्दवाक् ॥ २४३ ॥
 शस्त्रमार्जकयन्त्रे ना भ्रमाख्ये पादपान्तरे ।
 शुक्रदुष्पाह्वये तस्य पुनर्नैप् फलपुष्पयोः ॥ २४४ ॥
 कुन्तिर्ना नृपभेदे तन्नीवृद्धेदे तु भूमि च ।
 राज्ञस्तस्य स्यपत्ये स्त्री कुन्ती कुन्तिस्तु कैश्चन ॥ २४५ ॥

कुतूंसके खेहपात्रे पेटेऽन्येषां न तन्मतम् ।
 एलायां च कुण्डिस्तु स्यान्नान्दीवृक्षाख्यपादपे ॥ २४६ ॥
 हस्ते च विकले पुंसि त्रि तु तद्वत्पथो कुट्टिः ।
 नृत्नी गृहेऽतिकुट्टिले कुट्टिः कुट्टयतौ पुमान् ॥ २४७ ॥
 अयसि स्त्री कुरस्तु स्याद् ऋत्विज्राजर्षिभेदयोः ।
 ना नीवृदन्तरे त्वेष पुंभृन्मप्युत्तराह्वये ॥ २४८ ॥
 पर्षे कुरोस्तु राज्ञः स्यात् स्यपत्ये स्त्री कुरुरथ ।
 कुन्तुर्द्वयेभिर्पिके स्यात् पालक्यासंज्ञके तु ना ॥ २४९ ॥
 शाकभेदे कुरुत् तु त्रिगर्हर्हयुते स तु ।
 गर्हं हर्षं स्त्रियां स्त्री तु कुण्डे स्त्री तु कुम्भिनी ॥ २५० ॥
 भूमौ द्वे तु गजे नके स तु कुम्भवति त्रिषु ।
 कुण्ठी त्वथे द्वयोः कुण्डवति त्रिः कुम्भवाक् पुनः ॥ २५१ ॥
 द्वे सुगले नके त्वन्यः शिवायां कुधरी स्त्रियान् ।
 कूटोऽस्त्री पुञ्जनायवेन्द्रिशृङ्गे शरान्तरे ॥ २५२ ॥
 अयश्चलाकासंज्ञाके सीराङ्गे फालसंज्ञके ।
 अयोधनेऽनृते दम्भे व्योम्नि निश्चलयन्त्रयोः ॥ २५३ ॥
 एकं निश्चलयन्त्रेति केचिदर्धमनन्वत ।
 भस्मशृङ्गपशौ तु त्रिः कूर्चोऽस्त्री रमश्रुपीठयोः ॥ २५४ ॥
 भ्रूमध्ये कस्थने दर्भे तन्तुवायपरिच्छदे ।
 तथा यतिपवित्रे च पादाङ्गुष्ठान्तरेऽपि च ॥ २५५ ॥
 स्त्री तु चित्रकराणां स्यात् कूर्ची लेखनसाधने ।
 कूचो द्वे हस्तिनि स्त्री तु कूची कैश्चन वर्णिता ॥ २५६ ॥
 उदधितो विकारे च प्रमदायां च ना पुनः ।
 कूपो भूषितकन्यायां दातुं गर्तोद्वानयोः ॥ २५७ ॥

गुणवृक्षेऽलम्बूषे तु कूपी स्त्री कूप्यवाक् पुनः ।
 ह्री पांशुलवणाभिख्यलवणे भेद्यवत् पुनः ॥ २९८ ॥
 कूपसाधौ त्रि तु कूरो नृशंसे कठिनोष्णयोः ।
 कुद्धे दरिद्रे घोरे च गुणमात्रे तु पुंस्त्वयम् ॥ २९९ ॥
 उष्णे च कठिने च स्यात् पूगवृक्षे स्त्रियां तु सा ।
 वदरीकण्टकार्योः ह्री त्वस्मिन् कूर्मस्तु कच्छपे ॥ ३०० ॥
 द्वयोर्गजस्य त्वङ्घ्रिस्थप्रदेशे ना नखात् परे ।
 कृष्णं नपुंसकं सीसे मरिचे दुरितेऽप्यसि ॥ ३०१ ॥
 करमर्दफले चाथ पुमान् विष्णौ हुताशने ।
 ध्वान्तपक्षे व्रीहिभेदे व्यासे मध्यमपाण्डवे ॥ ३०२ ॥
 बलाहके कलियुगे करमर्दाख्यपादपे ।
 कालवर्णेऽप्यथो नैल्ययुक्ते चकितचेतसि ॥ ३०३ ॥
 वाच्यलिङ्गो द्वयोस्तु स्यात् सपे शूद्रे मृगान्तरे ।
 काककोकिलयोराखुजातिभेदेऽप्यथ स्त्रियाम् ॥ ३०४ ॥
 द्रौपद्यामथ पिप्पल्यां राजिकासंज्ञसर्पपे ।
 जलकाजातिभेदेषु द्वादशस्वपि पदं मृताः ॥ ३०५ ॥
 सविपास्तेषु चैकस्मिन् द्राक्षातिविषयोरपि ।
 हिरण्याद्यास्तु याः प्रोक्ताः सप्त जिहाः शिवागमे ॥ ३०६ ॥
 अभेस्तास्वपि चैकस्यां या दक्षिणदिशि स्थिता ।
 कृतं तु निर्मिते त्रि स्याद् भक्ताय स्थितकिङ्करे ॥ ३०७ ॥
 ह्रीवं त्वादियुगेऽन्नादिपक्कहव्येऽक्षदेविनाम् ।
 अक्षपातप्रभेदे च स्तोमच्छन्दःप्रभेदयोः ॥ ३०८ ॥

१. 'नापिप' क. ख. घ. पाठः.

* 'यवादि त्वकृतं हव्यं तण्डुलास्तु कृताकृतम् । अन्नादि कृतम्' (पु. ११. श्लो. १८.) इति वैयाज्यन्ती ।

एतेषु युगसाधन्यादर्थेषु त्रिषु वर्तते ।

इत्येक आहुः पर्यासि क्रियायां कृत्यवाक् पुनः ॥ २६९ ॥

त्रिः कुञ्जलुब्धभीतावनानितेष्वपरे पुनः ।

विद्विष्टेऽन्ये तु संरब्धे कर्तव्यग्रथितव्ययोः ॥ २७० ॥

कर्तनीये कृतिकृतकृत्यसाधायसु पुनः ।

अजयो विद्विषि प्राह नृलिङ्गं तु प्रयोजने ॥ २७१ ॥

स्त्री तु कृत्या क्रियायां स्याद् वैजयन्त्यां तु दैवते ।

अभिचारोत्थिते स्त्री च नप् चेत्यथ कृशध्वनिः ॥ २७२ ॥

तनुनि त्रिः पुमान् केतुग्रहेषु त्रि तु कृष्टवाक् ।

सानगीतिप्रकाराणां भेदेनैकेन संयुते ॥ २७३ ॥

प्राप्ते च कृष्टिक्रियायां कर्पणे तु नपुंसकम् ।

कृष्णं कष्टे त्वधर्मं स्त्री तद्वति त्रिषु न स्त्रियाम् ॥ २७४ ॥

तपोमात्रे तथा प्राजापत्यसान्तपनादिषु ।

कृत्स्नं जले स्त्री सर्वस्मिन्निः कृष्णस्तु मृगान्तरे ॥ २७५ ॥

द्वयोर्नाड्यौ कृषिस्तु स्त्री कृषिभूमौ च कर्पणे ।

धात्वोः कृषतिकर्पत्योः पुमान् कृष्टिस्तु कर्पणे ॥ २७६ ॥

मनुष्ये च स्त्रियां ना तु विपश्चिन्ति कृतिः पुनः ।

पुमान् कृषात्किन्तुत्योः स्त्री क्रियायां कृतेऽपि च ॥ २७७ ॥

चतुर्क्षरकेच्छन्दोभेदेऽर्थात्यक्षरेऽपि च ।

कृषिस्तु रूपे ना तन्तुवायद्रव्ये च कैश्चन ॥ २७८ ॥

पेठेऽन्यैस्तन्तुनाये द्वे स्त्री तु नापितभाण्डके ।

कार्तिकासंज्ञकेऽथ स्याद् क्षेमशब्दो नृशण्डयोः ॥ २७९ ॥

मङ्गले प्रातरक्षायां मोक्षे त्रिषु तु निर्भये ।

ना चण्डासंज्ञभैषज्ये केशी* तु स्त्रीत्यभापत ॥ २८० ॥

-
१. 'ती' ड. पाठः. २. 'पु' ग. पाठः. ३. 'त' क. ड. पाठः, 'तं तु' ख. पाठः.
४. 'पि' क. ख. पाठः. ५. 'कृ' क. ड. पाठः. ६. 'त्रि' ख. पाठः. ७. 'शे' ड. पाठः.
-

* 'चूडा केशी केशपाशी' (पु. १८१. श्लो. १०१.) इति वैजयन्ती ।

चूडायां यादवाचार्यो ना तु केशः शिरोरुहे ।
 रश्मौ भगे च क्लीबं तु ह्रीविरे क्ष्वेडवाक् पुनः ॥ २८१ ॥
 लंतायां स्यात् सुधिल्याता राजकोशातकीति या ।
 विपे ध्वनौ च ना यौधसिंहनादे तु सा स्त्रियाम् ॥ २८२ ॥
 क्ष्वेडाः वंशशलाकायामपि क्षेत्रं पुनर्नपि ।
 लवणे स्यादूपरजे क्षेत्रसाधौ तु तत् त्रिपु ॥ २८३ ॥
 केशी केशवति त्रिः स्याद् दैत्यभेदे तु नाथ सा ।
 केशिनी स्त्री चोरपुष्पीसंज्ञस्तम्भेऽथ कौशवाक् ॥ २८४ ॥
 अस्त्री स्यात् कुङ्कुले विष्ये निशपे गेहदेहयोः ।
 धनौषे वेष्टकद्रव्ये पुस्तकासिपिधानयोः ॥ २८५ ॥
 शास्त्रे प्रजनने पेश्यां वृषणेऽपि च केचन ।
 कृमिभेदस्य नीडे च कौशेयप्रकृ नौ तथा ॥ २८६ ॥
 कृताकृते हेमरूप्ये सुपिरे रुञ्जनस्त्वमुग् ।
 रन्ध्रे चारुज्ज(?)इत्याह स्त्री तु कोशी विवक्षिते ॥ २८७ ॥
 तनुत्वे न पुमांस्त्वेष मेघे कोलं पुनर्नपि ।
 व्योषेऽर्धकर्णे तक्कोले शुण्ठ्यां च बदरीकले ॥ २८८ ॥
 स्त्रियां तु कोला पिप्पल्यां (शाःश)स्त्रे चऽप्यल्यभेदजे ।
 ना तु भेलकसंज्ञे स्यात् प्लवे सौरौ द्वयोः पुनः ॥ २८९ ॥
 वराहे मूषिके त्रिस्तु खञ्जे कोष्ठस्तु न स्त्रियाम् ।
 कुसूलेऽन्तर्गृहे चान्तःकुक्षौ स्वीयेऽप्यधीयते ॥ २९० ॥
 कोको द्वे चक्रवाके च स्याद्रीहामृगसंज्ञके ।
 मृगान्तरे च ना त्वेष आदाने ना तु कोणवाक् ॥ २९१ ॥
 शनैश्चरेऽश्रौ लगुडे शब्दे कोणा तु नृस्त्रियोः ।
 वाद्यवादनदण्डे द्वे महिषे क्षोमवाक् पुनः ॥ २९२ ॥

अष्टे नृशण्डयोः शण्डे त्वन्ये वस्त्रान्तरेऽद्भुतम् ।
 क्षोभ्यं वक्ताख्यलोहे क्ली क्षोभणीये तु भेद्यवत् ॥ २९३ ॥
 क्रोडं क्ली कर्पमाने स्यादुत्सजे द्वे तु तूकरे ।
 क्रोडा न ना स्यादुरसि स्यात् तु पुंसि शनैश्चरे ॥ २९४ ॥
 योजनस्य तु तुर्यांशे क्रोडो ना क्रोशनेऽथ नप् ।
 सामान्तरेषु क्रोष्टा तु द्वे सृगालेऽथ साः स्त्रियाम् ॥ २९५ ॥
 क्रोष्ठी कुक्कुविवार्या स्यात् क्रौञ्चस्तु कुङ्कुगे द्वयोः ।
 द्वीपभेदे तृतीयेऽस्य जःपुद्गोपस्य पुंस्ययम् ॥ २९६ ॥
 गिरिभेदे च शण्डस्तु सामभेदेषु केषुचित् ।
 सन्मन्धिमात्रे तु कुम्भो लिङ्गमस्य विशेष्यवत् ॥ २९७ ॥
 क्षौद्रं तु सारधे क्लीवं क्षुद्रसम्बन्धिनि त्रिषु ।
 क्षौत्रं कुक्षस्थलाभिख्यनगरे नप्पथ त्रिषु ॥ २९८ ॥
 स्यात् कुशस्य विकारादौ कौम्भं त्वाग्ये दशाब्दिके ।
 क्ली त्रिस्तु कुम्भसम्बन्धे कौन्ती तु स्यौपधान्तरे ॥ २९९ ॥
 हरेणुसंज्ञे कुन्तस्य पुनः सम्बन्धिनि त्रिषु ।
 खगः पुंसि खौ वायौ शरसङ्गमयोरथ ॥ ३०० ॥
 चातके पक्षिमात्रे च द्वे त्रिव्योमादिगामिनि ।
 खल्लो ना सायके द्वे तु गण्डकाख्यमृगान्तरे ॥ ३०१ ॥
 यादोभेदे च मकरसंज्ञेऽथो खण्डमास्त्रियाम् ।
 अर्धे गुडविकारे च कश्चित् स्वादुद्रवेऽन्वधात् ॥ ३०२ ॥
 अठिधजे लवणे क्लीवं भेद्यलिङ्गं तु खण्डिते ।
 खपो मात्वाच्छूद्रपूर्वक्षत्रियाजे नरान्तरे ॥ ३०३ ॥
 'डोम्बीचण्डालजे च द्वे प्राणिभेदेऽथ खप्पवाक् ।
 बलात्कारे च कूपे च ना दुर्मेधसि तु त्रिषु ॥ ३०४ ॥

१. 'न्ध. ड. पाठः.

+ 'चण्डालात् पुत्कसी डोम्बम्' (पु. ७६. श्लो. ४९.) इति वैजयन्ती ।

खरः शराख्यस्तम्बे ना ककुभाह्वयपादपे ।
 रक्षोभेदे दशास्यस्य प्रवीरे दण्डनायके ॥ ३०९ ॥
 हविर्धानाख्यदेशस्य पुरस्ताद् दक्षिणस्य या ।
 वितर्दिर्यज्ञदेशस्था तस्यामुष्णगुणे तथा ॥ ३०६ ॥
 कठिनत्वे च कार्कश्ये रसभेदे च मिश्रणात् ।
 जाते रसानां तिक्ताम्लकपायलवणात्मनाम् ॥ ३०७ ॥
 त्रिस्त्वेषामुष्णतादीनां गुणानां द्रव्य आश्रये ।
 एकैकस्य रसान्तानां चतुर्णामपि मन्वते ॥ ३०८ ॥
 शुष्कपूगफले तु क्ली लताभेदे तु सा स्त्रियाम् ।
 खरा स्याद् देवताडाख्ये रासभे तु द्वयोरथ ॥ ३०९ ॥
 खलं भूस्थानयोस्तक्रविशेषे कथिते च नप् ।
 निष्पीडितरसे कल्के पिण्याकादावथ त्रिषु ॥ ३१० ॥
 नीचे कूरे दुर्जने च पुंश्चल्यां तु स्त्रियां खला ।
 फलग्रहणदेशे तु क्षेत्रस्य क्ली नरि त्वमुम् ॥ ३११ ॥
 अस्मिन्नर्थे वैजयन्त्यामाह पुंसि तु संयुगे ।
 खल्या तु खलवृन्दे स्त्री खलाय तु हिते त्रिषु ॥ ३१२ ॥
 खजस्तु पुंसि मन्थाने त्रिस्तु व्योमादिखार्थजे ।
 खज्जो ना लशुने द्वे तु मर्त्यजात्यन्तरे तथा ॥ ३१३ ॥
 विप्रादन्तावसायिन्यां जाते खोडे तु स त्रिषु ।
 खनिः खनतिधातौ ना स्त्री तु स्यादाकरे निधौ ॥ ३१४ ॥
 गतं तु कश्चिदाहाथो खलिः स्त्री पिष्टतण्डुले ।
 घनद्रवे द्रव्यभेदे जलपके परे पुनः ॥ ३१५ ॥
 पिण्याके खरुशब्दस्तु गीतभेदे स्मरे हरे ।
 दर्पे च ना द्वे पुरुषे कश्चिद् दृष्टे तु स त्रिषु ॥ ३१६ ॥

स्त्री सज्जवति त्रि स्याद् गण्डकाख्यमृगे द्वयोः ।

खण्डी खण्डवति त्रिः स्याद् वनसुद्धे तु पुंस्ययम् ॥ ३१७ ॥

स्वातं ह्री पुष्करिण्यां स्यात् खनने चाथ तत् त्रिषु ।

खननक्रियया प्राप्ते ख्यातिः कीर्तिधियोः स्त्रियाम् ॥ ३१८ ॥

ना तु ख्यात्पयोर्धात्वोः खिद्रो ना शशलाञ्छने ।

ह्री तु विष्णे परे त्वेनमुपतापे प्रचक्षते ॥ ३१९ ॥

खिलं त्वग्रहते स्थाने त्रिषु स्यात् तु नपुंसकम् ।

विध्यर्थदादमन्त्रेषु खेटं त्वह्नी पुरोऽल्पके ॥ ३२० ॥

सज्जनस्तदाह नद्यद्रिमध्यस्थे नगरे तथा ।

ना तु ग्रामविशेषे स्याद् ग्रामधानाहये कफे ३२१ ॥

अजयस्तु मृगव्ये च भेद्यलिङ्गं तु कुत्सिते

खेयं तु परिखायां ह्री ग्वनितव्ये व्यथो नरि ॥ ३२२ ॥

खेलो वेणौ स्त्रियां खेला लीलायानथ खोडंवाक् ।

ना कुलाये त्रिषुटके त्रि तु तक्षेऽथ गव्ययाक् ॥ ३२३ ॥

रागद्रव्यान्तरे मौर्व्या ह्री स्त्री तु निवहे गवान् ।

गव्या गव्यभूतिसंज्ञे चाप्यध्वनानेऽथ गोहिते ॥ ३२४ ॥

सर्वगोतन्त्रभे च त्रिर्गुहस्तु स्यात्तदस्वपि ।

सूर्यादिषु विशेषाच्च राहौ निर्वन्धने तथा ॥ ३२५ ॥

आदाने चोपराने च सोमपात्रान्तरेऽपि च ।

उल्लखलनिभे वन्यां पिशाचादौ तु स द्वयोः ॥ ३२६ ॥

गण्डः कपोले ना गर्वे स्याद् विस्फोटकवर्मणोः ।

बालाया भूपणैऽथस्य ग्रीवाया भूपणेऽपि च ॥ ३२७ ॥

ज्योतिःशास्त्रेषु ये योगाः सप्तविंशतिरीरिताः ।

विष्कम्भः प्रीतिरित्याद्यास्तेषामन्यतमेऽप्यसौ ॥ ३२८ ॥

चतुष्टये कपर्दानां द्वे तु खङ्गाह्वये मं ।

अजयस्य त्विदं ग्रन्थे दृश्यते साध्वसाधु वा ॥ ३२९ ॥

गण्डको रुजि विद्यायां खङ्गे पदचतुष्टये ।

गङ्गा तु स्त्री सुरागेह आकरेऽन्यस्त्ववोचत ॥ ३३० ॥

क्रोशेऽपि स्यात् तु पुंस्येव भाण्डागारेऽथ गर्जवाक् ।

द्वे गजे गर्जने त्वक्ली गर्जा ना तु गदो रुजि ॥ ३३१ ॥

कृष्णस्याप्यनुजे स्त्री तु गदा प्रहरणान्तरे ।

गधं त्वपादबन्धेषु ग्रन्थेषु क्ली त्रिषु त्वदः ॥ ३३२ ॥

गदितव्ये गया तु स्त्री पुण्यक्षेत्रान्तरेऽथ ना ।

धने गृहेऽप्यपत्ये तु द्वे गरस्तु नृलिङ्गकः ॥ ३३३ ॥

ऋषिभेदे निगरणे विषे च कृतकेऽथ नैप् ।

जले गरा तु स्त्री देवताडसंज्ञितान्तरे ॥ ३३४ ॥

गर्दा स्त्री द्रवधारायां धमनीषु च वाचि ना ।

गतं तु क्ली गतौ ना तु प्रकारे त्रि तु दौकिते ॥ ३३५ ॥

ग्रामादौ दौकितवति तथातीतेऽपि सज्जनः ।

गीतिप्रकृतिशब्देषु ये तालव्याः स्थिता अचः ॥ ३३६ ॥

तेषामार्याति शब्दोऽयं विकारो यत्र गीयते ।

गीतिकाले स शब्दोऽयं छन्दोगैरुच्यते ततः ॥ ३३७ ॥

गङ्गुर्ना पृष्ठगैग्रन्थौ ब्रूतेऽमुं शाकटायनः ।

घाटामस्तकयोर्मध्ये मांसपिण्ड इति स्फुटम् ॥ ३३८ ॥

वाक्पतिस्त्वमुमध्येष्ट देशयोरःस्थकिणे भ्रमी ।

कुब्जे तु त्रिरथो गन्त्री स्त्रीलिङ्गा शकटान्तरे ॥ ३३९ ॥

गन्ता तु यातरि त्रि स्याद् गलन्ती तु स्त्रियामियम् ।

कर्कर्या च्यवमाने च भुञ्जाने च गलत् त्रिषु ॥ ३४० ॥

१. 'न' ख. ग. पाठः. २. 'दी' क. ख. ग. पाठः. ३. 'क' क. ड. च. पाठः.

गर्हद् तु भरुडे तूर्ये तेजस्वपि पुमानथ ।

द्वयोः त्वान्मक्षिकाभेदे पक्षिमात्रेऽप्यथ त्रियाम् ॥ ३४१ ॥

तृणधान्यविशेषेऽथ काश्चने स्यान्मृशण्डयोः ।

ब्राह्मोऽवहारसंज्ञे द्वे यादोभेदे पुमांस्तु सः ॥ ३४२ ॥

निर्वन्ध इति केऽप्याहुराचार्यस्य प्रयोगतः ।

मुनित्रयमते त्वस्य साधुत्वं नोपलभ्यते ॥ ३४३ ॥

अत्रार्थे ब्राह्म्यवाक् तु त्रिर्गामीणे स्त्री लतान्तरे ।

घोषसंज्ञे स्वरूपफले ब्राह्म्याथो गालवाङ् नरि ॥ ३४४ ॥

गलने मदनाभिलषणादपे तत्फले तु नप् ।

बलिशेऽप्यथ गानं क्ली गीतां शब्देऽप्यथ त्रियाम् ॥ ३४५ ॥

प्रौष्ठपद्यां पौर्णमास्यां गानी गान्तु पुंस्ययम् ।

अन्ते स्त्री तु पृथिव्यां स्याद् देवजात्यन्तरे पुनः ॥ ३४६ ॥

गन्धर्वाख्ये द्वयोर्ग्रीहिशब्दस्तु त्रिर्गहीतरि ।

कपित्थे तु पुमान् ना तु गिरिः स्थानगमेधयोः ॥ ३४७ ॥

प्लक्षे गिरीयकक्रीडागुडके कन्दुके परे ।

गवां च व्याधिभेदे स्याद् गृणातौ गिरतावपि ॥ ३४८ ॥

गीर्णौ तु स्वयथ गीतं क्ली गाने गानस्य कर्मणि ।

त्रि स्त्री तु गीता योगस्य षष्ठेऽन्यस्त्वाह कश्चन ॥ ३४९ ॥

योगग्रन्थान्तरे शुक्ला त्वक्ली स्याद् गुञ्जने त्रियाम् ।

कृष्णलायां वाद्यभेदेऽप्यथ गुल्मो नृशण्डयोः ॥ ३५० ॥

हृदयग्रन्थिसंज्ञे स्याद् व्याधिभेदेऽपि वीरुधि ।

बलानां सज्जने सैन्यभेदे सभ्येऽपि केचन ॥ ३५१ ॥

षष्ठे च शुल्कसंज्ञेऽन्ये त्वायस्थाने प्रचक्षते ।

शुच्छो ना स्तवके धान्यस्तम्बे वीरुस्तु सप्तम् ॥ ३५२ ॥

एकस्यां हारभेदे च द्वात्रिंशच्चष्टिकेऽथ सा ।
 गुच्छा स्त्री माषधान्ये च गवीधौ च गुडः पुनः ॥ ३९३ ॥
 पिण्डे चक्षुषिकारे च वकुलाख्यमहीरुहे ।
 गोले चेत्यपरे स्त्री तु स्नुहीगुलिकयोर्गुडा ॥ ३९४ ॥
 गुहा स्त्री पृश्निपर्णीति प्रसिद्धायां च वीरुषि ।
 गह्वरे पर्वतस्यापि स्कन्दे तु स पुमान् गुहः ॥ ३९५ ॥
 शृङ्गिधेरगुरस्थाननिनादाधिपतावथ ।
 गुह्यं शिश्वे भगे ह्रीं त्रि गोपनीये रहस्यपि ॥ ३९६ ॥
 गुन्द्रा फलिन्यां स्त्री भद्रमुत्तके क्षुद्रवान्यके ।
 *गवीधुसंज्ञे ना त्वेष स्तम्भभेदे शराह्वये ॥ ३९७ ॥
 गुरुर्वृहत्तरौ बुद्धमुनौ पित्रादिके तथा ।
 पुरोहिते च गोधूमेऽप्युपनीत्यादिकारिणि ॥ ३९८ ॥
 स्त्री तु मातृप्रभृतिषु गुर्वी दक्षि तु तत्रपि ।
 लग्नान्नवमराशौ च प्राहुः सार्वत्सरा इदम् ॥ ३९९ ॥
 नीलिकासंज्ञलोहे च त्रिषु तु स्याच्चतुर्वपि ।
 दुर्जरे बृहति ख्याते लघुनः प्रतियोगिनि ॥ ४०० ॥
 एष्वर्थेषु यदा स्युर्थस्तदा गुर्वीति वा गुरुः ।
 गृहाः पुंभूम्नि निलये भार्गवां चैतयोः पुनः ॥ ४०१ ॥
 गृहं क्लीबेऽपि नप्त्वेव मेघप्रभृतिराशिषु ।
 विशेषालम्बतस्तुर्थे राशौ सार्वत्सरा विदुः ॥ ४०२ ॥
 औपासनाग्नौ शैलेयेऽप्ययं गृह्यं नपुंसके ।
 स्मार्तकर्मविधिग्रन्थभेदे त्रिस्त्वस्वतन्त्रके ॥ ४०३ ॥

१. 'विधौ' ख. पाठः. २. 'धर्मे चे' ख. पाठः. ३. 'ध्व' ग. पाठः.

* 'गुन्द्रा कुत्रकला गुच्छा.....गवेधुश्च गवेधुका' (पृ. १२८. श्लो. ६१) इति वैजयन्ती ।
 'गुन्द्रा गवेधुकायाम्' इति बृहदभिधानम्. 'स्त्री गवेधुर्गवेधुका' इति सिंहः ।

पक्ष्ये च गृहसक्तैषु नृगपक्षिषु चाथ ना ।
 औपासनामौ गृहा तु स्त्रीलिङ्गाथे बहिर्भवेत् ॥ ३६४ ॥
 स्त्रियामथ द्वयोर्गृहः शुनि च ब्राह्मणेऽपि च ।
 त्रि तु मेधाविनि शुर्ध्वनिस्तु पशुषु द्वयोः ॥ ३६५ ॥
 नाभिलोपे गृही तु त्रिर्गृहवत्यथ स द्वयोः ।
 गृहस्थे क्रीडभेदे तु गृहिणी स्त्री यदाह्वयः ॥ ३६६ ॥
 गृहकारीत्यथो गेयं स्त्री गाने गातरि त्रिषु ।
 गातव्येऽप्यथ गेष्णो ना साममात्रे तनोरपि ॥ ३६७ ॥
 अङ्गयोरुभयोः स्यात् तु त्रिषु रक्षोपजीविनि ।
 गोत्रो ना भूधरे मेघे स्त्री तु नास्ति कुले बले ॥ ३६८ ॥
 कुत्सितार्थे च गोत्रा तु स्त्री भूमौ गोगणे त्रि तु ।
 गोत्रातर्यथ गोपस्त्रिर्गोपाले ना तु गोपने ॥ ३६९ ॥
 गोष्ठाध्यक्षे बहूनां च ब्रामाणामधिकारिणि ।
 शारिवायां तु गोपी स्त्री द्वे ननुप्येऽथ गोप्यवाक् ॥ ३७० ॥
 त्रिषु रक्ष्ये गृहनीये द्वे तु स्याद् दाससूनुषु ।
 गोल्ला तु गोदावर्याख्यनदीभेदे स्त्रियामियन् ॥ ३७१ ॥
 नैपाल्यां बालरमणकाष्ठेऽप्यथ नपुंसकम् ।
 काञ्चिके ना तु पिण्डेऽथ गोधा प्राण्यन्तरे स्त्रियाम् ॥ ३७२ ॥
 निहाकासंज्ञकंस्थो नप् स्त्री च हस्तप्रसंज्ञकः ।
 ज्यावातवारणे गोदः पुनर्गोदातरि त्रिषु ॥ ३७३ ॥
 ना क्रीडायां गतौ गोदौ हृदभेदौ कयोरपि ।
 ग्रामे तु सत्समीपस्थे गोदौ नित्यं द्विताद्युतौ ॥ ३७४ ॥
 गोदा तु गोदावर्या स्त्री गोष्ठः सामान्तरे पुमान् ।
 गोस्थाने तु नृशण्डोऽथ गोष्ठी तु सदसि स्त्रियाम् ॥ ३७५ ॥

१. 'दु' ग. पाठः, 'सु' ख. पाठः. २. 'गोष्णा ना' क. ग. घ. ङ. पाठः. ३. 'पि'
 क. ग. घ. ङ. पाठः. ४. 'गोपनी' ङ. पाठः.

गोमान् गोस्वामिनि त्रि स्यान्नदीभेदे तु गोमती ।
 गोधुक् तु पुंसि मेरौ त्रिगोपले गोश्च दोग्धरि ॥ ३७६ ॥
 गौरस्तु ना विरिञ्चे द्वे धवदृक्षेऽसनद्रुमे ।
 शुक्लपीतारुणगुणेष्वेतद्युक्तेषु तु त्रिषु ॥ ३७७ ॥
 अयजस्त्वाह शुद्धेऽपि स चैको लक्ष्यवेदिनाम् ।
 क्लीबमत्रोक्तविटपिद्वयस्य फलपुष्पयोः ॥ ३७८ ॥
 उर्शरि च द्वयोस्तु स्यान्मृगभेदेऽथ सा स्त्रियाम् ।
 गौरी शिवासरस्वत्योः प्रियायां वरुणस्य च ॥ ३७९ ॥
 अर्हतीर्थकराणां तु याः स्युः शासनदेवताः ।
 तातामन्यतमायां च कथयागास सज्जनः ॥ ३८० ॥
 अजातार्तिवक्त्र्यायां तीक्ष्णार्जकहरिद्रयोः ।
 घनो ना मुस्तके भेधे सङ्घाते लोहमुदरे ॥ ३८१ ॥
 मुदरेऽन्येऽपि काठिन्ये कफगन्धेऽभ्रके तथा ।
 भिक्षायाः परिमाणे च हन्तकारद्वयात्मके ॥ ३८२ ॥
 विस्तारे कठिने तु त्रिविपुले मूर्तसान्द्रयोः ।
 कफस्थगन्धयुक्ते च क्ली तु वायान्तरे मुखे ॥ ३८३ ॥
 वायव्यसिप्रभेदे च लोहे तमरकाङ्क्षे ।
 घटा स्त्री घटने गोष्ठ्यां हस्तिसङ्घटनेऽपि च ॥ ३८४ ॥
 वृन्दमात्रे परे दोहपात्रभेदे तु सा घटी ।
 तैलादिभाजने स्वल्पकाले नाडिद्वयात्मके ॥ ३८५ ॥
 मुहूर्तारुयेऽथ ना कुम्भराशौ द्रोणाख्यमानके ।
 नृस्त्रियोस्तु घटी कुम्भे घ्राणा तु स्त्रीनपुंसकम् ॥ ३८६ ॥
 नासायां स्याद् त्रिराघ्राते घ्रातौ तु नपि ना पुनः ।
 घासिर्धुद्धे हुताशे च गर्तामाविति केचन ॥ ३८७ ॥

त्रि तु बहाशिनि घृतं त्वाज्ये तोये च नप् परे ।
 पुंस्त्वप्याहुर्घृणिस्तु स्यान्ना स्त्रियानपि केचन ॥ ३८८ ॥
 रश्मौ ज्वाले निदाघेऽहि वीच्यां घोणा तु सा स्त्रियाम् ।
 नासिकायां ह्यप्रोथे जलस्योपरि गत्वरे ॥ ३८९ ॥
 कुम्भीरमक्षिकासंज्ञे क्षुद्रजन्तावथो नरि ।
 * इत्वरे घूर्णने चाथ घोरान्निभु भयानके ॥ ३९० ॥
 कष्ट इत्यरे द्वे तु सुगाले ह्रीं तु कुङ्कुमे ।
 घोलास्तु ना कपाले स्यात् ह्रीं दण्डाहतके तु सः ॥ ३९१ ॥
 मर्त्यजात्यन्तरे वैश्यवर्धरीजे द्वयोरथ ।
 घोष आभीरपल्लौ ना शब्दे वाचि स्वरे परे ॥ ३९२ ॥
 ब्रह्मबालुकसंज्ञे च विषभेदे लतान्तरे ।
 कोशातक्याह्वये शब्दवर्णधर्मोऽप्यथोऽस्त्रियाम् ॥ ३९३ ॥
 कंसः खलोहे चन्द्रस्तु ना कर्पूरशङ्खयोः ।
 कम्पित्वाद्यह्वये बहिर्नेचकेऽप्यजयोऽब्रवीत् ॥ ३९४ ॥
 सुन्दरं तु त्रिषु ज्ञेयं ह्रीं त्वारण्यकसामनि ।
 अत्र हेत्यृक्समुद्भूते कुलुदे रजतेऽप्यथ ॥ ३९५ ॥
 नृशण्डः कनके स्त्री तु चन्द्रार्घ्यायामथ स्त्रियाम् ।
 पूष्णो रश्मिसहस्रस्य शतानि त्रीणि रश्मयः ॥ ३९६ ॥
 हिमोत्सर्गाय कथितास्तेषु चक्रं तु नप्यदः ।
 पुंस्त्वप्येके रथाङ्गे च संसारे सैन्यराष्ट्रयोः ॥ ३९७ ॥
 जलावर्ते चये वृत्ते मण्डले धनलोहयोः ।
 क्वाव्यालङ्कारभेदे च विषमे माक्षिकेऽपि च ॥ ३९८ ॥
 दद्रुसंज्ञव्याघ्रभेदे व्यूहदन्धत्रभेदयोः ।
 धर्मचक्रादिके शस्त्रभेदे च द्वे तु पक्षिणि ॥ ३९९ ॥

१. 'पुनः' क. ग. घ. पाठः. २. 'पु' क. घ. पाठः. ३. 'थ' ग. पाठः. ४. 'रे त्रिषु तज्ज्ञे' ग. पाठः. ५. 'प' ख. पाठः.

* 'शक्तेरे' इति स्यात् ।

चक्रवाकाह्वयेऽथ स्त्री चर्चा चर्चिक्यचिन्तयोः ।
 मार्जारकर्णिकासंज्ञदेव्यां मार्ष्टुं तु कश्चन ॥ ४०० ॥
 स्यात् पुंश्चल्यां च पार्वत्याः पुनर्नामसु सज्जनः ।
 चर्चिकेत्याह चर्चस्तु राजराजस्य पुंस्त्वयम् ॥ ४०१ ॥
 नवानां निधिभेदानामेकस्मिन्निति निश्चितः ।
 चण्डा स्त्रियां स्याद् दुष्पुत्रसमारुये भेषजान्तरे ॥ ४०२ ॥
 स्वयेय चण्डी तु दुर्गायां त्रिषु त्वत्यन्तकोपने ।
 चम्पा स्त्री नगरीभेदे वृक्षभेदे तु पुंस्त्वयम् ॥ ४०३ ॥
 चको ना सर्पसत्रस्य सर्पभेदेऽपि यष्टरि ।
 व्यथने चिकणे तु स्यात् क्लीबं पूगतरोः फले ॥ ४०४ ॥
 चरं चराचरे त्रिर्ना चरे स्त्री युवतौ चरी ।
 चलं चलाचले त्रिर्ना तुरुष्क इति विश्रुते ॥ ४०५ ॥
 निर्यासभेदे वायौ च पुंश्चल्यां तु चला स्त्रियाम् ।
 विद्युत्यथ चरिर्वायौ चरतौ ना पशौ द्वयोः ॥ ४०६ ॥
 वरणाख्यक्रियायां स्त्री यवसेऽप्यथ चाटुनि ।
 चटुः स्त्रीशण्डयोः पुंसि त्वयं पशुपिचण्डके ॥ ४०७ ॥
 चपले तु त्रिषु स्त्री तु चञ्चुल्लोटौ पतत्रिणः ।
 एरण्डे नाथ चर्मी ना भूर्जद्रौ शङ्करस्य च ॥ ४०८ ॥
 भृत्ये भृङ्गिरिटाभिख्ये स तु चर्मवाति त्रिषु ।
 तथा फलकपाणौ च चक्री तु नरि केशवे ॥ ४०९ ॥
 द्वे कुलाले गृहस्थे च तौलिके भुजगेऽपि च ।
 त्रि तु स्याच्चक्रवन्मात्रे चारस्तु स्यान्नरि स्पशे ॥ ४१० ॥
 वन्धे प्रियालवृक्षेऽथ तत्फले क्लीबमङ्गणे ।
 चारी तु स्त्री नाख्यानान्यां गयास्य च सेचने ॥ ४११ ॥

आर्योपजीविभेदे तु चाटौ ना चटनेऽपि च ।

मिश्रवर्णे कृष्णहरित्सिते तद्वति तु त्रिषु ॥ ४१२ ॥

चान्द्री स्त्री पौर्णमान्यां स्याच्चन्द्रमन्वन्धिनि त्रिषु ।

चारुवृहस्पतौ पुंसि चन्द्रिकायां तु सा भियान् ॥ ४१३ ॥

ऊहापोहक्षमायां च बुद्धौ चार्वा त्रिषु त्वयम् ।

सुन्दरे चित्रवाक्ये च चाटुस्तु स्त्रीनपुंसकम् ॥ ४१४ ॥

राजादिस्तुतिवाक्ये ना त्वयं पशुपिच्छङके ।

दर्व्यग्रे केचन प्राहुर्दर्व्यां त्वेवाह मज्जनः ॥ ४१५ ॥

चित्रं नपुंसकं पुण्ड्रे स्वादात्म्येऽप्यथ त्रिषु ।

आश्चर्यं कर्तुर्गाम्भिर्यवर्णयुक्तेऽप्यथो पुमान् ॥ ४१६ ॥

देवतानुक्रमे प्रोक्त आसुगजे निरन्तरे ।

कर्तुरात्म्यगुणेऽथ स्त्री चित्रा हेमन्तगत्रिषु ॥ ४१७ ॥

पशुकामेष्टिभेदे च विश्रुते श्रुतिशास्त्रिनाम् ।

कृष्णत्रिवृहताभेदे न्यग्रार्थासंज्ञभूतहे ॥ ४१८ ॥

गोदुम्बात्म्यलताजातौ सुभद्राश्रुतिभेदयोः ।

वेदशालिमुखे चापि नक्षत्रे चन्द्रदेवते ॥ ४१९ ॥

तद्युक्ते कालमात्रेऽन्ये तत्कालोत्पन्नयोऽपि ।

द्वयोस्तु पाटीनाभिर्म्यमत्स्यभेदेऽथ चित्वाक् ॥ ४२० ॥

क्लिप्तेऽक्षिण च त्रिः क्लिप्ताक्षेऽप्यथ द्वे विहगान्तरे ।

* आतापिसंज्ञेऽथो चित्वा शकजात्यन्तरे स्त्रियाम् ॥ ४२१ ॥

मारिषात्म्ये तथाङ्गे च भृत्संज्ञेऽथ चित्वा स्त्रियाम् ।

चित्वायां क्लीं तु चयनं चितेस्तु त्रिषु कर्मणि ॥ ४२२ ॥

१. 'क्रियायां' ड. पाठः. २. 'नो' क. ग. घ. ड. पाठः.

* "स्वानां तु--आतपति--इति विग्रहन्, 'आतापी' इति पाठे नन्यते" इत्यमरटीकायां भानुजीदाक्षितः ।

चित्तिस्तु स्त्री समूहे स्याच्चितायां चयनेऽपि च ।
 ज्ञाने च चेततौ त्वेप धातौ स्यान्नरलिङ्गकः ॥ ४२३ ॥
 चीनो ना पीतमुद्रे स्याद् काककङ्कट्टुमान्तरे ।
 मदनाख्ये तथोदीच्यनीवृद्धेदे तु भूमि च ॥ ४२४ ॥
 तदेशराजेषु पुनर्मृगयोश्चापि पुंस्त्रियोः ।
 व्यवस्थयाथ मृगयोर्लक्षणं चैवमभ्यधुः ॥ ४२५ ॥
 ताम्रवर्णो मृगो यः स हरिणः स्याद् स एव यः ।
 सितकोडः स चीनः स्यादित्येकः प्रोक्तलक्षणः ॥ ४२६ ॥
 अन्यः कपोतवर्णो यस्त्रिशदङ्गुलमानकः ।
 इत्यङ्कितोऽथ मदनफले क्लीवमयस्यपि ॥ ४२७ ॥
 चीरं क्लीच्छिद्रवस्त्रे च बलकले च स्त्रियां त्वसौ ।
 सिल्लिकासंजर्कष्ट स्याच्चीरी चुक्रन्तु ना रमे ॥ ४२८ ॥
 अम्लान्ये बीजपूरेऽम्लधतसे च निमन्त्रणे ।
 गुञ्जिकायां द्वयोः स्यात् सुन्दरेऽथ नपुंसकम् ॥ ४२९ ॥
 यन्मस्त्वादिशुचौ भाण्डे सक्षौद्रगुडकाञ्जिके ।
 त्रिरात्रं धान्यराशिस्थं तत्र चिञ्चाफलेऽपि च ॥ ४३० ॥
 त्रिस्त्वम्लरससंयुक्तं चाङ्गेर्या तु स्त्रियामियम् ।
 चुअशब्दः पुमान् नाशे विदग्धे तु त्रिषु स्मृतः ॥ ४३१ ॥
 च्युतिः स्त्री च्यवने योनौ दायौ च च्योततौ तु ना ।
 चूपा गजवरत्रायां स्त्री स्त्रीशण्डस्तु चूपणे ॥ ४३२ ॥
 चूर्णमस्त्री वासयोगे भूलौ क्षारान्तरे त्रि तु ।
 दग्धेऽथ चूर्णिः स्त्रीलिङ्गा ग्रन्थभेदे कपर्दके ॥ ४३३ ॥
 ना तु चूर्णयतौ द्वे तु चूर्चुर्जात्यन्तरे नृणाम् ।
 किरात्यां शम्भराज्जाते वैदेहादिति केचन ॥ ४३४ ॥

पुष्कसादपरे ह्रीं तु चैलं वस्त्रेऽधमे त्रिषु ।
 चैत्रः पुंसि वसन्तस्य प्रथमे मास्यथ स्त्रियाम् ॥ ४३५ ॥
 तत्स्वायां पौर्णमास्यां स्याच्चैत्री भेत्ता तु चित्रया ।
 नक्षत्रेण युते कालभेदे चित्राहये पुनः ॥ ४३६ ॥
 काले जाते च स यदि स्यादस्त्र्यर्थस्ततश्च सः ।
 पारिशेष्याद् यथायोगं विज्ञेयो नपि पुंसि वा ॥ ४३७ ॥
 चैत्यं चिताङ्गे बुद्धाण्डे वाशिक्राज्याधिवासने ।
 देवालये च ह्रीं स्यादुद्देश्यौ तु केचन ॥ ४३८ ॥
 पुंस्यप्याहुरथो चैत्राश्चेदिनीवृत्ति केचन ।
 पुंभृङ्गीत्याहुरेप द्वे चेदिराजस्य पुत्रयोः ॥ ४३९ ॥
 चोलस्तु पुंसि कूर्पासे करमर्दाख्यपादपे ।
 तत्कले ह्रीं दाक्षिणात्ये नीवृद्धदे नृभूमनि ॥ ४४० ॥
 तद्राजे नास्य सन्ताने द्वयोजानपदेषु च ।
 गृहच्छदिःपु न ह्रीं स्याच्छोक्षस्तु त्रिषु सुन्दरे ॥ ४४१ ॥
 गीतभेदे तु नाथ स्यात् कारजकर्मणि ।
 चौलं ह्रीं त्रि तु चोलस्य विकारादावथो नपि ॥ ४४२ ॥
 पुंस्यप्येके छत्रमुष्णवारणे ह्रीं तु भेषजे ।
 मिसिसंज्ञे द्रोणिकारव्यस्तम्बे कुस्तुम्बुरुण्यपि ॥ ४४३ ॥
 छत्रा छान्नस्तु शिष्ये ना मधुभेदे नपुंसकम् ।
 छान्नो ना करुणामिख्यपादपे छगले द्वयोः ॥ ४४४ ॥
 छिद्रं रन्ध्रेऽपराधे च दूषणे त्वजयोऽब्रवीत् ।
 एतेषु ह्रीवलिकं स्यात् त्रिषु तुच्छिद्रवत्यर्धः ॥ ४४५ ॥
 छिन्नं (त्रणे ? वृक्षे) त्रिषु ह्रीं तु निश्चरे दध्नि सा पुनः ।
 छिन्ना गुल्फ्यां ह्रीं छेकः पुनर्ना मृगपक्षिषु ॥ ४४६ ॥

१. 'वि' क. ग. घ. पाठः.

† 'कृते त्वेनच्छिन्नदातवृक्षणच्छात...' (पु. २०९. श्लो. १०२). इति वैजयन्ती ।

गृहासक्तेषु वैदग्ध्ययुक्तेषु त्रिषु स स्मृतः ।

जयस्तु पीतमुद्रे ना नान्दीवृक्षे पुरन्दरे ॥ ४४७ ॥

पुरन्दरसुते जित्यां होमभेदेषु केषुचित् ।

दुर्गायां तु जया स्त्री स्याद् पार्वत्यां त्वजयोऽब्रवीत् ॥ ४४८ ॥

अन्यत्रापि कचिद् देवीविशेषेष्वपि दृश्यते ।

अर्हत्तीर्थकराणां तु याः स्युः शासनदेवताः ॥ ४४९ ॥

तासामन्यतमायां च कथयामास सज्जनः ।

जयस्य हेतुभूतायां विद्यायामपि कुत्रचित् ॥ ४५० ॥

तृतीयायां तथाष्टम्यां त्रयोदश्यां तिथिष्वपि ।

शमीद्रुमे हरीतक्यमग्निमन्थाख्यपादपे ॥ ४५१ ॥

वचाजीरकतर्कारीष्वथ स्तम्भान्तरे जपा ।

रक्तपुष्पे जपाख्येऽथो उपांशूच्चारणे पुमान् ॥ ४५२ ॥

शब्दस्याथ जवः पुंसि वेगे त्रिषु तु तद्वति ।

जवा तु स्त्री रक्तपुष्पस्तम्भभेदे जपाह्वये ॥ ४५३ ॥

जन्योऽपवादे नात्रार्थेऽमरदत्तोऽब्रवीन्नपि ।

जनवादे तु पुंस्येन सिंहः क्लीवेऽजयोऽपठेत् ॥ ४५४ ॥

क्ली युद्धे जनितस्ये च त्रि तूत्पादयितव्यके ।

जनितर्यपि जामातुः स्निग्धेषु ज्ञातयस्तु ये ॥ ४५५ ॥

भृत्याश्चापि नवोढायास्तेषु चान्ये तु केचन ।

विगीतेऽपि द्वयोस्त्वेव मातृवाहकक्रीडके ॥ ४५६ ॥

जम्भस्तु दंष्ट्रापार्श्वस्थदन्ते ना भुक्तिपादयोः ।

दैत्यभेदे च जम्बीरतरौ क्लीवं तु तत्फले ॥ ४५७ ॥

१. 'जनः' क. ग. घ. ङ. पाठः. २. 'जी' क. ग. घ. पाठः. ३. 'श्व' ग. पाठः.

४. 'पु' ग. ङ. पाठः. ५. 'च' क. ग. पाठः.

विदारणे तु वक्रस्य जन्मा स्त्री स्त्री पुनर्जटा ।

केवलसन्दर्भभेदे च मांसीसंज्ञैषान्तरे ॥ ४९८ ॥

ततोः शिफायां च जटीं स्वीकारान्तं प्रचक्षते ।

द्रोणाख्यपरिमाणस्य चत्वारिंशत्यध त्रिषु ॥ ४९९ ॥

जटो जटावति मिस्तु जडोऽनालोच्यकारिणि ।

शीतले स्तब्धनिर्द्वयोः पङ्कगन्धिजले तु नप् ॥ ४९० ॥

पुंसि शीतगुणेऽधाहाजयस्तोये जलं नपि ।

*जटो तु त्रिषु जगत्तु द्वयोः स्वाद् विप्रभेकयोः ॥ ४९१ ॥

जर्णो ना पादपे चन्द्रे †कर्वे पक्षिणि तु द्वयोः ।

त्रिषु वृद्धेऽथ जर्तो ना स्वादे प्रजननाद्ये ॥ ४९२ ॥

योनिरोन्म्यपरे कश्चिदाभीरे च जनः पुनः ।

जनने जननायां च प्रतिवेशविवाहयोः ॥ ४९३ ॥

राजन्यबन्धायप्राज्ञे मनुष्ये त्विति सज्जनः ।

ह्रीवं दमनके प्राणिदूते चाथ जनी खियाम् ॥ ४९४ ॥

जतुकृत्संज्ञवल्ल्यां च स्नुषातिवल्ल्योरपि ।

जनिस्तु पत्न्यामुत्पद्यो वरयोपिति च खियाम् ॥ ४९५ ॥

जायतौ तु पुमांसी तु जग्मून्मूटपादपे ।

तत्फले जन्तु जन्मूश्च नस्त्रियोः स्यादथ द्वयोः ॥ ४९६ ॥

चतुष्पाजातिभेदेऽथ अनुर्ना वर्ममेवयोः ।

ह्रीवेऽवसानेऽससन्धौ जन्मुस्तु द्वे शरीरिणि ॥ ४९७ ॥

अपत्ये च पुमांस्त्येष प्रादुर्भावे प्रजापतौ ।

पितर्यपि जगत् तु ह्री जगतीति खियामपि ॥ ४९८ ॥

१. 'तु' ग. पाठः.

* 'अनेङ्मूकस्तु जटो जलो मूक.....' (पृ. २०१. श्लो. १४) इति वैजयन्ती । † कामे ।

लोके स्त्री तु जगत्पृष्ठाचत्वारिंशत्स्वरादिषु ।
 छन्दोभेदेषु सुरभौ पृथिव्यां चाथ तत् त्रिषु ॥ ४६९ ॥
 त्रसे चराचरे चापि मनुष्ये तु द्वयोरथ ।
 जटावति जटी त्रि स्यात् लक्षवृक्षे तु पुंस्ययम् ॥ ४७० ॥
 जवी वेगवति त्रिः स्याद् द्वे तु वातप्रमीमृगे ।
 जालं गवाक्षभेदे क्ली पुष्पक्षारकवृन्दयोः ॥ ४७१ ॥
 आनाये कपटे चापि भारताद् दक्षिणे क्वचित् ।
 वर्षात् स्यादन्तरद्वीपे मर्त्यजात्यन्तरे पुनः ॥ ४७२ ॥
 †विप्रीवैदेहजे द्वे स्यात् पटोलयां तु स्त्रियामियम् ।
 जाली जारस्तु नादित्ये तथैवोपपत्तावथ ॥ ४७३ ॥
 अविवाहासु कन्यासु या स्यात् कन्याप्रसूतिजा ।
 कन्या तस्यां स्त्रियां जारी हिमवद्वह्नितर्यपि ॥ ४७४ ॥
 क्लीवं तु रक्तकुमुदे जातं त्वस्त्री कदम्बके ।
 त्रिरूपन्ने जन्मानि क्ली जाभिस्तु स्त्री कुलस्त्रियाम् ॥ ४७५ ॥
 तृणेऽङ्गुलौ च स्वसरि नीवृद्धे च कुत्रचित् ।
 जामि तु क्ली जलेऽभ्यासात् समानगुणवस्तुनः ॥ ४७६ ॥
 आलस्ये चेतसो जानुस्त्वस्त्री द्वात्रिंशदङ्गुले ।
 मानभेदेऽप्यूरुनङ्गासन्धौ चाप्यथ जालिवाक् ॥ ४७७ ॥
 त्रिषु जालवति द्वे तु दाशे स्यात् स्त्री तु जालिनी ।
 पिप्पल्यां चित्रशालायां जिह्वां तु कुटिले त्रिषु ॥ ४७८ ॥
 अलसे क्ली तु पापे द्वे सर्पे क्ली तु जितं जये ।
 त्रिषु तु स्वीकृते तत् स्याद् युद्धभग्राभिभूतयोः ॥ ४७९ ॥

१. 'पु' ख. ग. पाठः.

† 'जालं वैदेहकाद् विप्रा' (पु. ७४. श्लो. ३३) इति तु वैजयन्ती ।

जिशी द्वे शकुनौ कश्चित् त्वाह ना क्रोधकालयोः ।
इति जिष्णुस्तु ना विष्णाविन्द्रे मध्यमपाण्डवे ॥ ४८० ॥

अग्नौ च जित्वरे तु त्रिजित्वा त्विन्द्रेऽपि योद्धरि ।
ना स्त्री तु जित्वरी नद्यां वाराणस्यां च वाणिजाः ॥ ४८१ ॥

जीवो ना गीष्पतां जन्तौ क्षेत्रज्ञे त्रि तु जीवति ।
त्रये प्राणे स्त्री तु मौर्व्या जीवन्त्याल्यलतान्तरे ॥ ४८२ ॥

स्याज्जीवनक्रियायां तु नृस्त्री छन्दान्तरे पुनः ।
द्विपट्टिस्वरके क्लीवं जीरन्त्वग्न्यन्नयोः पुमान् ॥ ४८३ ॥

अजाग्यां तु नृशण्डः स्याद् द्वे त्वश्चे जीविवाक् पुनः ।
टक्के ना शकटे द्रव्ये गुल्मे चाथ द्वयोः पशौ ॥ ४८४ ॥

मर्द्दां च चटके चाथ जीवन् स्यात् प्राणति त्रिषु ।
जीवन्ती तु स्त्रियां जीवासेन्नशाकलतान्तरे ॥ ४८५ ॥

ज्योतिष्मतीगुड्योश्च जूर्णस्तु स्यान्नृलिङ्गकः ।
वज्रेऽपि यावनालेऽपि त्रि तु वृद्धे स्त्रियां पुनः ॥ ४८६ ॥

जूर्णा स्याद् वल्लजेष्वेपा जूर्णस्तु स्त्री ज्वरे क्लृप्ति ।
शरीरे च पुमांस्त्वेव आदित्ये च विरिञ्चने ॥ ४८७ ॥

सर्मारणे हुतवहे भयश्चिह्नं तु सत्त्वरे ।
ज्येष्ठस्तु पूर्वजे वृद्धतमे शस्ततमे त्रिषु ॥ ४८८ ॥

त्रपुर्वीरेयोस्तु क्ली स्याल्लोहे नीलिकाह्वये ।
अपि द्वयोस्तु हंसेऽथ ज्येष्ठा स्त्री शम्भुशक्तिषु ॥ ४८९ ॥

नदस्वेकत्र चालर्माशृहगोलिकयोरपि ।
इन्द्रदैवतनक्षत्रेऽप्यथ ज्येष्ठी स्त्रियामिदम् ॥ ४९० ॥

ज्येष्ठानक्षत्रसंयुक्तपर्णमास्यां पुमांस्तु सः ।
शुक्रमासे त्रि तु ज्येष्ठसन्त्रन्धिन्यथ जैत्रवाक् ॥ ४९१ ॥

क्ली द्यूते जयनेऽथ त्रिर्जयशीले स्त्रियां पुनः ।
 जैत्र्यास्फोताख्यवल्लीयां स्याद् विष्णुकान्तान्यनामनि ॥ ४९२ ॥
 ज्योतिरात्मनि सूर्येऽग्नौ हविर्होमा^१चिदीप्तिषु ।
 ग्रहनक्षत्रतारासु नक्षत्रेऽपि विशेषतः ॥ ४९३ ॥
 दिलोचने धने पुत्रे सामभेदेषु केषुचित् ।
 ज्योतिष्टोमाख्ययज्ञे च क्लीबं दीप्तौ तु वा स्त्रियाम् ॥ ४९४ ॥
 नित्यं पुमांसमग्नौ चामरदत्तोऽन्वशादिदम् ।
 पुन्नपुंसकलिङ्गस्तु ज्योतिष्टोमे मतो मम ॥ ४९५ ॥
 ज्यौत्स्त्री तु स्त्री पटोल्यां स्याज्ज्योतिष्मद्रजनावपि ।
 त्रि तु ज्योत्स्नावति स्त्री तु क्षपा नागबलाहये ॥ ४९६ ॥
 भैषज्ये ना तु विपिने द्वे मत्स्ये मकरेऽपि च ।
 झरो ना निर्झरे स्त्री तु झरा स्याज्झरणे त्रि तु ॥ ४९७ ॥
 झटो झटितरि द्वे तु शूद्रामैत्रेयजे नरे ।
 टङ्कोऽस्त्री परशौ शैलशृङ्गे पाषाणदारणे ॥ ४९८ ॥
 मुद्रितोन्मानभेदे च टङ्कणे चाथ नृस्त्रियोः ।
 मृगभेदे वैयवस्थाने^३ ना तु कश्मीरविश्रुते ॥ ४९९ ॥
 महीरुहान्तरेऽथ स्यात् फले तस्य नपुंसकम् ।
 तलश्चपेटे तालाख्यदुमे शीतगुणे च ना ॥ ५०० ॥
 त्रि तु तद्वाति शण्डे तु तालसंज्ञतरोः फले ।
 पाताले समदेशे च चतुर्भागे पलस्य च ॥ ५०१ ॥
 पाणिना दक्षिणेनैव वीणातन्त्र्याश्च ताडने ।
 अजयस्तु पठत्येनैत् कार्यवीजे धनेऽपि च ॥ ५०२ ॥

१. 'वा' ख. घ. ड. पाठः. २. 'प्य' ख. पाठः. ३. 'तो' ग. पाठः. ४ 'नं का'
 ड. पाठः.

॥ 'अग्नेर्भ्राजन्ते अर्चयः' इति श्रुतेरिदन्तोऽपि ।

अधःस्वल्पयोस्त्वस्त्री हस्तत्रे तु तला तलम् ।
 इति स्त्रियां च शण्डे चाप्यध लिङ्गत्रये तटम् ॥ १०३ ॥
 प्राहुर्जलाशयप्रान्ते तीरे त्वन्येऽत्रिसानुनि ।
 तङ्कः सन्भावनायां च भयेऽप्यस्त्री ततं पुनः ॥ १०४ ॥
 वीणादिवाये ह्रीं ना तु पितरि त्रि तु विस्तृते ।
 व्यासे त्रयं तु त्रितये त्रिस्त्रिवेधां त्रयी जियाम् ॥ १०५ ॥
 नपुंसो त्रयाणां वृन्दे स्यात् त्रसं तु त्रिषु जङ्गमे ।
 त्रसी तु स्त्री त्रासभेदे यस्मिन् सति दिशां भ्रमः ॥ १०६ ॥
 गन्तुं विवेकशून्यत्वादित्येवं कश्चिद्वर्षीत् ।
 त्र्यम्भा स्त्रियां त्रिवृत्संज्ञवल्यां त्र्यश्रौ तु सा त्रिषु ॥ १०७ ॥
 त्वचं तु ह्रीं सूक्तटाख्यगन्धद्रव्येऽथ वल्कले ।
 त्वचा स्यान्मृत्तिलोर्ना तु तटिस्तटतिधातुके ॥ १०८ ॥
 सूनायां तु स्त्रियां ना तु तरिर्वैश्वानरोऽनले ।
 स्त्री चर्मवृत्तपेडायां नावि चाथ तद्गुः स्त्रियाम् ॥ १०९ ॥
 अस्त्रधरायां लम्बाख्यराशौ वैपुषि सा पुनः ।
 तन्वीति पिप्पलीसंज्ञभेषजे ना तु पादपे ॥ ११० ॥
 नान्दीवृक्षाहये त्रिस्तु विरलेऽल्पे कृशेऽपि च ।
 तन्तुस्तु सूत्रे ना यज्ञसंस्थायां चाथ स द्वयोः ॥ १११ ॥
 एकत्र भेदे भेदानां मण्डल्याहयभोगिनाम् ।
 ग्राहाख्यवादोभेदे च सामभेदे पुनर्नपि ॥ ११२ ॥
 स(र्वभिः/र्वाभि)र्चित्यायाः पुच्छे पक्ष्याकारस्यं वस्तुनः ।
 छुरिकायां च खड्गादिमुद्यौ चाप्यस्त्रियामथ ॥ ११३ ॥
 तत्ता स्याद् भास्करे पुंसि भेषलिङ्गं तु तापके ।
 त्वष्टा प्रजापतौ बहौ देवतक्षणि तक्षणि ॥ ११४ ॥

१. 'टी' ड. पाठः. २. 'रेडन' क. ख. ग. पाठः. ३. 'देदे च सा' ग. पाठः.
 ४. 'क्षित्याः' ड. पाठः. ५. 'स्तु' क. ख. पाठः.

विष्णवम्रजे माध्यमिकदेवे दिनकरे च ना ।
 त्रि तु त्वक्षितरि स्यात् तु तक्षा ना वर्धकौ स तु ॥ ११५ ॥
 विप्रीकरणजे मर्त्यजातिभेदे द्वयोस्तथा ।
 आयोगवे च वृत्तिश्चेत् तक्ष्णं तस्य ना पुनः ॥ ११६ ॥
 तक्षा दीपे ज्वरे सूर्य आतपे क्ली तु पुत्रयोः ।
 तपस्तु नपि कृच्छ्रादौ धर्मसन्तापयोरपि ॥ ११७ ॥
 लमान्नवमराशौ च प्राहुः सांवत्सरा इदम् ।
 शिशिरर्तौ त्वचि प्राह शश्वतः पुन्नपोः पुनः ॥ ११८ ॥
 भावमासे तमस्तु क्ली पापे नरकशोकयोः ।
 गुणत्रयस्यान्यतमे साङ्ख्यानं प्रकृतौ बले ॥ ११९ ॥
 अज्ञाने ज्वलति ध्वान्ते रात्रौ राहौ नु ना तैमाः ।
 तालः कालक्रियामाने तृणराजाख्यपादपे ॥ १२० ॥
 अङ्गुष्ठमध्यमामाने चपेटे त्रपुसेऽपि च ।
 इष्टुभेदे च नाथ स्त्री ताली दृढदलाह्वये ॥ १२१ ॥
 तृणट्टुमे तामलकीसौराष्ट्रीमुसलीषु च ।
 प्रतिताल्यामथ क्लीबं हरिताले फलेषु च ॥ १२२ ॥
 अत्रोक्तस्थावराणां स्यात् कांस्यताल्यां तु तत् त्रये ।
 तारस्तु शुद्धमुक्तायां मुक्ताशुद्धौ च तारणे ॥ १२३ ॥
 रदेऽपि सज्जनः प्राह तारा तु स्यान्नरास्त्रियोः ।
 नक्षत्रे नेत्रमध्ये च रजते तु नृशण्डयोः ॥ १२४ ॥
 त्रिषु तूच्चस्तरे शब्दे विशदेऽप्यथ पङ्कजे ।
 प्रणवे च नपि स्त्री तु तारा योषिति वालिनः ॥ १२५ ॥
 सुगतस्य च ताम्रं तु स्यात् क्लीबं शुल्बस्तंभयोः ।
 ना शुल्बवर्णसदृशे वर्णे तद्वति तु त्रिषु ॥ १२६ ॥

१. 'वा' क. ख. घ. ङ. पाठः. २. 'मतः' ङ. पाठः. ३. 'क्षु' क. घ. पाठः.
 ४. 'तु कार' ग. पाठः. ५. 'कू' ख. ङ. पाठः.

ताम्रा तु स्त्री कृष्णलास्यवल्ल्यां ताक्षर्यस्तु ना रथे ।

गरुडे शैलजे विष्णौ विष्णोर्वामनविग्रहे ॥ १२७ ॥

सौवर्चलास्यलवणे पुनः स्त्री द्वे तुरङ्गमे ।

तान्तस्तु मासे ना तान्तिमति तु त्रिः पुमान् पुनः ॥ १२८ ॥

विस्तारे तान्तिशब्दोऽथ गीतिधर्मं नपुंसकम् ।

तापस्तता पुमान् स्त्री तु तापी रयानिम्नान्तरं ॥ १२९ ॥

ताडो ना ताडने ताडी स्त्री तालीसंज्ञपादपे ।

तार्पि भारतवर्षस्थद्वीपभेदे नपुंसकम् ॥ १३० ॥

तृणसम्बन्धिनि त्रिः स्यात् त्राको धर्मं नृलिङ्गकः ।

त्रि स्याच्छरणदेशीये त्वायूस्तु श्लेषके पुमान् ॥ १३१ ॥

अरत्नीनां च यूपस्य स्यादरत्नौ चतुर्दशे ।

त्वाष्ट्री तु स्त्री सूर्यपत्नीभेदे त्वष्टुः पुनस्त्रियु ॥ १३२ ॥

सम्बन्धिमात्रे यस्यापि त्वष्टां स्याद् देवतात्र च ।

अपत्ये तु द्वयोस्त्वष्टुरथ तापिर्नृलिङ्गकः ॥ १३३ ॥

दैत्यभेदे तापयता नदीभेदे तु केचन ।

स्त्रीति पातरि तु त्राता त्रिर्ना तु सितसर्पपे ॥ १३४ ॥

तिक्तस्तु पर्वटे पुंसि पटोले गुग्गुलावपि ।

विरसास्यरसे षण्णां रत्नानां कटुकैऽपि च ॥ १३५ ॥

गन्धे च सुरभावेतद् गुणत्रययुते त्रितु ।

स्त्री तिक्ता कटुरोहिण्यां तिप्यन्तु नरि मारुते ॥ १३६ ॥

महादेवे कलियुगे वह्नौ पुण्यास्यतारके ।

तद्युक्ते कालसामान्ये तज्जाते तु त्र्यध स्त्रियाम् ॥ १३७ ॥

तिप्यामलक्यां तिष्मस्तु वंजे चोष्णगुणेऽपि च ।

त्रि तु तद्वति तीक्ष्णे च तेजिते च त्रिकं तु नप् ॥ १३८ ॥

पृष्ठवंशाधरे त्रिस्तु त्रयाणां निवहेऽथ ना ।

शालङ्कायनसंज्ञेषु मुनिभेदेषु भूमि च ॥ १३९ ॥

तिर्थेऽतु साचिभेदे त्रिनरं त्वाह पशुपुत्रम् ।

त्रिवृत् श्री त्रिवृतासंज्ञलताभेदेऽथ पुंसि सः ॥ १४० ॥

नवसङ्ख्यात्मके स्तोमे त्रि तु स्तोत्रे च तद्वति ।

तद्युक्तेऽप्यहरादौ स्याद् रज्ज्वादौ त्रिगुणे तथा ॥ १४१ ॥

तीर्थमस्त्री पुण्यजले पुण्यक्षेत्रेऽध्वरे भगे ।

जलावगाहमार्गे च मन्त्राद्यष्टादशस्वपि ॥ १४२ ॥

शास्त्रे निदाने योग्ये च स्त्रीपुण्ये दर्शनेऽपि ।

उपाध्यायेऽप्युपाये च प्राज्ञाचार्यकुलेऽपरः ॥ १४३ ॥

नदीप्वन्योऽथ तीक्ष्णोऽस्त्री विषे क्लीबं तु संयुगे ।

गरे चाप्यजयोऽवादीलोहे कालायसाहये ॥ १४४ ॥

अयोभेदे परे पुंसि त्वौष्ण्ये तीक्ष्णार्जकाहये ।

स्तम्भे च चारभेदे चातिहिंसाकारधारिणि ॥ १४५ ॥

सूर्येऽर्थे स्त्री वचायां स्यात् तोक्षणां त्रिनिशितोष्णयोः ।

आत्मत्यंजि च तीव्रं तु त्रि(तू/पू)रुष्टनितान्तयोः ॥ १४६ ॥

उष्णे च क्ली त्वसत्त्वेऽथ तीरं कूले नपुंसकम् ।

तीरी तु शरभेदे स्त्री योऽल्लो वेगसमन्वितः ॥ १४७ ॥

तुङ्गस्तु पुंसि पुन्नागदृमे प्रांशौ तु स त्रिषु ।

स्त्रियां तु तुङ्गा स्याद् वंशरोचनासंज्ञभेषजे ॥ १४८ ॥

अजगन्धाह्वयस्तम्भे पुनस्तुङ्गी पुमान् पुनः ।

तुग्नो यवे वरिष्ठे तु त्रिरक्षाकाशयोस्तु नप् ॥ १४९ ॥

तुत्थं रसाङ्गने क्लीबं नीलीसंज्ञौषधौ तु सा ।

सूक्ष्मैलायां च तुत्था स्त्री रथचः स तु स्त्रियाम् ॥ १५० ॥

१. 'व्यवहारादौ र' ग. पाठः. २. 'का' ग. पाठः. ३. 'च' क. घ. पाठः. ४. न्यपि च' क. घ. ड. पाठः. ५. 'क' क. ख. घ. पाठः.

तुम्हा नाभावताम्नां तु तुम्ही तुम्हं तु तत्फले ।
 क्रीयं तुच्छं तु शून्ये त्रिपुल्लुखे तु नपुंसकम् ॥ १११ ॥

तुजस्तु दाने यज्ञे च वलादानादिके च ना ।
 तुजा तु रक्षणे स्त्री स्वाहिसायां तु नरत्रियोः ॥ ११२ ॥

तुजस्तु व्यथिते त्रि स्याज्जान्दीदृक्षे तु पुंस्ययम् ।
 तुष्टस्तु नान्दीदृक्षे ना तुष्टां स्त्री तद्वति त्रिषु ॥ ११३ ॥

तुषस्तु पुंसि धान्वानां त्वचि तत्तद्वशे तथा ।
 हिरण्वादेश्व शकले विभीतकतरावपि ॥ ११४ ॥

तत्फले स्त्री तुमिस्तु स्त्री पुंस्यप्येके प्रचक्षते ।
 वाचभेदे लये चाल्पकालभेदे च संशये ॥ ११५ ॥

सूक्ष्मैकानां च ना त्वेष तुदतौ स्त्री पुनस्तुरिः ।
 तन्नुवायोपकरणभेदे पुंसि तु वारिधौ ॥ ११६ ॥

तुतोर्तिधातौ च स्त्री तु तूयं तोये द्रुते त्रिषु ।
 तूयोऽस्त्री वाचनिर्वोपे स तु वाये नपुंसकम् ॥ ११७ ॥

तूरो ना वाचनिर्वोपे गतित्वरजहिसयोः ।
 पुनः स्त्रीपुंसयोस्तूरा तूयं तु स्यान्नपुंसकम् ॥ ११८ ॥

वासोदशायां तूपा तु तुष्टां स्त्रीपुंसयोरथ ।
 तूर्णं त्रिषु स्यात् त्वरिते हिंसिते स्त्री तु हिंसने ॥ ११९ ॥

तृप्तं तु नपि षट्षष्टिस्वरे छन्दोन्तरे तथा ।
 तृप्तौ त्रि तु स्वात् प्रीते च सुहिते चाथ तृप्त्रवाक् ॥ १२० ॥

स्त्री पापदुःखयोर्ना तु पुरोडाशे तृपं पुनः ।
 स्त्रीयं स्यान्नल्लिकाभेदे मुखपासंशकेऽथ तत् ॥ १२१ ॥

दूर्वायवेक्षुप्रभृतिभुद्रस्थावरजातिषु ।
 नृशण्डयोरथ पुमांस्तेरः कतकपादपे ॥ १२२ ॥

ह्री तु तस्य फले वक्त्रेऽप्यथ तैलो नृशण्डयोः ।
तिलशेहे तिलस्य त्रिः सम्बन्धिन्यथ तोग्म+वाक् ॥ ५६३ ॥

हरियवे ना हरितवर्णं चाथ त्रि तद्वति ।
ह्री त्वभ्रे कर्णमूलेऽथ तोडं सशिखमुण्डने ॥ ५६४ ॥

ह्रीवेऽपनयने पुंसि दण्डोऽस्त्री निग्रहे मथि ।
आज्ञायां शासने राज्ञां हिंसायां लगुडे नृपे ॥ ५६५ ॥

सेनायां वृक्षशाखायामथ दक्षः प्रजापतौ ।
प्राचेतसे बले पुंसि त्रिषु चारुणि पेशले ॥ ५६६ ॥

कुङ्कुटे तु द्वयोः स्त्री तु भुवि दक्षा दशा पुनः ।
परमायामवस्थायामवस्थामात्रकेऽपरे ॥ ५६७ ॥

आयुषो दशमांशेऽन्ये विपाके कर्मणः परे ।
दीपवर्तौ च वर्तौ च वस्त्रस्यान्ये तु मन्वते ॥ ५६८ ॥

अस्मिन्नर्थे स्त्रियां भूम्नि पुंभूम्न्यन्येऽथ दंशवाक् ।
दशनाख्यक्रियायां ना मक्षिकायां तु स द्वयोः ॥ ५६९ ॥

वन्यायां स्त्री तु तज्जातिभेदे दंश्यल्पकेऽथ ना ।
दन्तः स्याद् दशने शैलकटकेऽन्यस्त्ववोचत ॥ ५७० ॥

दंष्ट्रायां हस्तिनश्चेति दन्ती तु स्थावरान्तरे ।
नागदन्तीसमाख्ये स्त्री दत्तं तु नपि हेमनि ॥ ५७१ ॥

त्रिषु विश्राणिते दध्नः पुनश्चन्द्रसमुद्रयोः ।
ना त्रि त्वल्पे च कुशले दलभं तु नपि वल्कले ॥ ५७२ ॥

गोत्रकृत्यपिभेदे ना दर्व्यशब्दस्तु राक्षसे ।
द्वयोर्देशविशेषे तु पुंभूम्न्यप्यथ दस्मवाक् ॥ ५७३ ॥

१. 'णोऽप' क. ख. घ. ड. पाठः.

† 'तोकम् कर्णमले पुंसि हरिते च हरियवे' इति तु मेदिनी । 'कर्णमूलेऽभ्रहरितोस्तोकम् तोकम्नो हरियवः' (पु. २३३. श्लो. ३८) इति वैजयन्ती ।

पुंसि बहौ च वज्रे च त्रि तूपक्षयकारिणि ।
 द्रवो नर्मणि निर्यासे द्रवणे च पलायने ॥ १७३ ॥
 पुंसि स्त्री तु द्रवा नद्यां त्रिधनप्रतियोगिनि ।
 दरः शङ्गे भवे श्वश्रे छिद्रनाथे तु सज्जनः ॥ १७५ ॥
 नृशण्डः कन्दरे तु स्त्री दरी स्वल्पार्थके पुनः ।
 दरोऽव्ययमिति प्राहुर्दलं तु स्त्री तरुच्छदे ॥ १७६ ॥
 न स्त्री भागेऽथ ना दून्दः समासे चार्थचोदिते ।
 नृशण्डस्तु युधि स्त्री तु रहस्ये मिथुनेऽपि च ॥ १७७ ॥
 युग्मे च भैद्यलिङ्गे तु युग्मावयववस्तुषु ।
 दक्षिस्तु पुंसि श्रीपिष्टसंज्ञनिर्यासवस्तुनि ॥ १७८ ॥
 स्त्री तु क्षीरविकारे स्याद् विप्रप्रियमिति श्रुते ।
 दर्विः समुद्रे चैके च ना ग्री तु प्रतिकीलके ॥ १७९ ॥
 दस्तुस्तु द्वे चतुष्पद्यौ नर्त्यजात्यन्तरेषु ये ।
 चौर्यादिदोषदुष्टत्वाद् भवेधुः सद्बहिष्कृताः ॥ १८० ॥
 तेषु ना तु रिषो त्रिस्तु तस्करेऽथ द्रवन् त्रिषु ।
 पलायके द्रावके च द्रवन्ती तु स्त्रियामिषम् ॥ १८१ ॥
 न्यग्रोर्धासंज्ञकस्तस्ये दरत् तु स्त्री भये हृदि ।
 नद्यां प्रपाते चेत्येके विष्टायामिति कश्चन ॥ १८२ ॥
 हिमवत्तट इत्यन्ये राजभेदे तु पुंस्ययम् ।
 तस्यैव पुमपत्येषु भूम्नि देशस्य भूपतेः ॥ १८३ ॥
 दण्डी पुंसि यमे द्वाःस्थेऽप्यथ दण्डवति त्रिषु ।
 द्वे शुक्रे द्वे तु दंष्ट्री स्यात् संप्रं ग्राहाख्ययादसि ॥ १८४ ॥
 वराहे नृपिके व्याघ्रेऽप्यथ दंष्ट्रावति त्रिषु ।
 दासो भृत्ये द्वयोः स्त्री तु पडश्रासंज्ञवीर्ये ॥ १८५ ॥

स्याद् दासी नीलक्षिण्ड्यामप्यथ दाशो द्वयोरयम् ।

भृत्यकैवर्तयोस्तत्र स्यर्थे दाश्यथ नृस्त्रियोः ॥ १८६ ॥

दाने (द्वे ? च) स्त्री तु दाशात्र दशायोगिनि तु त्रिषु ।

दान्त(स्तु ? स्त्रि) दमिते दान्तियुक्ते दान्तविकारके ॥ १८७ ॥

स्यर्थे तु पूर्वयोर्दान्ता वाच्ययोरुत्तमे पुनः ।

स्यर्थे दान्ती दमनके पुनर्दान्तौ च तत्रापि ॥ १८८ ॥

दाक्षस्त्रिर्दक्षसम्बन्धिन्यग्न्यायां तु स्त्रियामियम् ।

कपिलायां भवेद् दाक्षी दायस्तु त्रिषु दातरि ॥ १८९ ॥

ना तु दाने विभक्तव्यपित्रादिद्रविणे तथा ।

अजयस्त्वाह सोलुण्ठभाषिते रक्षणादिषु ॥ १९० ॥

यौतकादिधने चाथ दात्य आयुक्ते त्रिषु ।

ना यज्ञेऽन्यस्तु दाने कृत्वाह दाकस्तु दातरि ॥ १९१ ॥

त्रिद्वे तु यजमाने स्याद् दानुस्तु त्रिषु दातरि ।

द्वयोस्तु यजमाने ना त्वर्के वातेऽप्यथो नपि ॥ १९२ ॥

पुंस्यप्यन्ये दारु काष्ठे क्ली पुनर्दिवदारुणि ।

दार्वा दारुहरिद्रायां स्त्री द्विजस्तु द्वयोर्भवेत् ॥ १९३ ॥

ब्रह्मक्षत्रियविट्स्वण्डजातेषु दशनेषु ना ।

द्विजा तु स्त्री हरेण्याख्यगन्धद्रव्ये द्विकं पुनः ॥ १९४ ॥

मनआत्मद्वये क्लीवं काके तु द्वे स तु त्रिषु ।

सङ्गे द्विपरिमाणे स्याद् द्वाभ्यां क्रीतादिकेष्वपि ॥ १९५ ॥

दिग्धस्तु विपलिसेपौ त्रिषु लितप्रवृद्धयोः ।

क्ली स्यादुपचये लेहेऽप्याहेदं वैजयन्तिका ॥ १९६ ॥

दिव्यं क्ली व्योम्न लशुने गाने तन्त्रीसमुद्भवे ।

प्रत्यये च त्रि तु दिवि भवे दिष्टस्त्वनेहसि ॥ १९७ ॥

ना ह्री संवदने दैवे कृतान्तेऽपि धनञ्जयः ।

दैवाद् भेदेन पठति दानभूषणयोरपि ॥ ५९८ ॥

यन्मृत्तिकाम्भसा खानं तत्रापि त्रिं तु भाषिते ।

दत्ते च दि(ष्ट)टि(ष्ट)स्तु पुमान् प्रमाणेऽष्टाङ्गुलेऽथ सः ॥ ५९९ ॥

स्त्री दानोक्तिगुलेषु स्यादथामित्रे द्विपत् पुमान् ।

त्रिस्तु द्वेष्टरि मर्त्ये तु द्विपाद् द्वे व्यङ्ग्ये त्रिषु ॥ ६०० ॥

दीनस्तु पुंसि पुत्राणे केतव्यां च त्रिषु त्वयम् ।

दरिद्रे कृपणे क्षीणे दीर्णी तु ककुभि स्त्रियाम् ॥ ६०१ ॥

त्रिषु मित्रे च भीते च दीर्णं दीप्ता तु विदुति ।

स्त्रियां प्रज्वलिते तु त्रिर्दीप्यन्तु नरि जीरके ॥ ६०२ ॥

सराश्चासंज्ञमैषज्ये त्रि तु दीपयितव्यके ।

द्वीपेऽस्त्रियामन्तरीपसंज्ञेऽन्तर्वारिणस्तटे ॥ ६०३ ॥

जलाशयविशेषे तु द्वीपी स्त्रीति प्रचक्षते ।

दीर्घं त्रिष्यायते मात्राद्वयकालस्ये तथा ॥ ६०४ ॥

ह्री तु स्यादुभयोः सान्नोः तर्ह्यन्वेदगर्गतयोः ।

द्वीपिर्द्वे धापदे काले पुमान् दुःखं तु नप्यदः ॥ ६०५ ॥

क्षीरे गवादिके तु त्रिः कृतदोहे तथैव तत् ।

पयःप्रभृतिके चाथ दुर्गे ह्री नरके वने ॥ ६०६ ॥

राष्ट्रे तु ना परे त्वाहुर्द्विप्रापनगरे नरम् ।

अन्ये ह्री दुर्गमे तु त्रिः कात्यायन्यां तु सा स्त्रियाम् ॥ ६०७ ॥

दुर्गा दृणी तु कच्छप्यां स्त्री मौर्व्यां तु दृणाथ नप् ।

दृणं धरुषि दुःसां तु ह्री व्यथावामथ त्रिषु ॥ ६०८ ॥

तत्साधने द्युतिस्तु स्त्री प्रभाभिगमकान्तिषु ।

पुमांस्तु द्योततौ ना तु द्युयार्कस्वर्गराजसु ॥ ६०९ ॥

१. 'भा' ख. ड. पाठः. २. 'पु' क. घ. पाठः. ३. 'तु' क. ग. घ. ङ. पाठः. ४. 'द्व' ख. पाठः. ५. 'दी' क. घ. पाठः.

अभिगन्तरि तु त्रिः स्यादित्येके दूतवाक् पुनः ।
 द्वे सन्देशहरे शुके तु ना दूती तु सा त्रियाम् ॥ ६१० ॥
 सञ्चारिकायामित्येके दूष्यं तु स्थूलपूययोः ।
 क्ली (तु ? त्रि) दूषयितव्येऽथ दृढं क्लययज्जीरयोः ॥ ६११ ॥
 दृढा त्रियामामलक्यां तमालक्यां तथौपधौ ।
 तालमूलीसमाख्यायां त्रि तु स्थूलेऽधिके भृशे ॥ ६१२ ॥
 बलवत्यप्यथ श्लेष्मसंज्ञे चर्मविकारके ।
 नृशण्डयोरथो दृश्या स्त्री सेवायामथ त्रिषु ॥ ६१३ ॥
 दर्शनयि भूषणे क्ली दृष्टं तु त्रिषु वीक्षिते ।
 ज्ञाते क्लीबं तु भूपानां भये स्वपरचक्रजे ॥ ६१४ ॥
 ऐहिकार्थेऽप्यथो देवः पुमान् खड्गे महीपतौ ।
 नाट्योक्तिविषयक्षमापे चक्षुरादीन्द्रियेषु च ॥ ६१५ ॥
 स्त्री तु राजकुलोद्भूतराजपत्न्यां तथा पुनः ।
 महिष्यां नाट्यभाषास्थनृपतेर्मध्यमूर्ध्वयोः ॥ ६१६ ॥
 गुडूचीस्पृकयोर्देवी सुरे तु द्वे पुमान् पुनः ।
 देष्णो बाहौ द्वयोस्तु स्याद् यजमानेऽथ स त्रिषु ॥ ६१७ ॥
 सुरूपे दानशीले च देवा तु नरि देवरे ।
 अमौ च केचन त्वाहुः स्त्री पितृव्यस्त्रियामिति ॥ ६१८ ॥
 देशी तु नां गुरौ त्रिस्तु केचिन्मार्गोपदेशके ।
 स्त्री तु प्रदेशिनीनाम्न्यामङ्गुल्यां देशिनी भवेत् ॥ ६१९ ॥
 द्वेषी तु निम्नवृक्षे ना द्वेषशीले तु भेषवत् ।
 शत्रौ च दैत्यं तु क्लीबमुशीरे ना विभीतके ॥ ६२० ॥
 द्वे दैतेये स्त्री तु दैत्या मुरासंज्ञकभेषजे ।
 दैष्टं क्ली याज्ञिकानां स्याद् प्रोक्षण्यासादने त्रि तु ॥ ६२१ ॥

सन्वन्धिनि स्याद् दिष्टस्य दिष्टश्चाथ विधौ नपि ।

दैवं त्रिदेवसम्बन्धे द्रोणा स्त्री चतुराङ्के ॥ ६२२ ॥

दारुषान्नविशेषेऽथ काकजात्यन्तरे द्वयोः ।

अथत्थासस्तु ताते ना शाकस्तम्बान्तरे तथा ॥ ६२३ ॥

स्त्री तु द्रोणी द्रोणपुष्पीसंज्ञस्तम्बे गिरिप्लवे ।

शैलस्य शिलयोः सन्धौ द्रवमाण्डे तथापरे ॥ ६२४ ॥

आहुः काष्ठांशुवाहिन्यां द्रोहन्तु द्रोहणे पुमान् ।

द्वे तु विम्रसपीजाते मर्त्यजात्यन्तरे विदुः ॥ ६२५ ॥

दोषो वातादिके दुष्टौ गुणस्य प्रतियोगिनि ।

ना दोषा तु भुजायां स्त्री स्यात् त्वाकागन्तमव्ययम् ॥ ६२६ ॥

रात्रावथ रजन्यामित्यस्मिन्नर्थे परं विदुः ।

द्योतस्तु द्योतनायां ना दीप्तौ द्योता तु सा स्त्रियाम् ॥ ६२७ ॥

ज्ञेया पिङ्गलकेशादिकन्यायां सुरभावपि ।

धर्मोऽध्वरी सुकृते सान्धे स्वभावे लग्नराशितः ॥ ६२८ ॥

राशौ तु नवमे प्राहुर्गोहृता नां तु सोमपे ।

न्यायाचारयमार्हिसाग्न्यज्ञचापेषु राज्ञि च ॥ ६२९ ॥

प्रधानशेषे सत्ये च श्रुतौ दण्डविनिर्णये ।

सतां तु सङ्गतेऽप्येनमजयः समुपादिशत् ॥ ६३० ॥

ध्वजं त्वरणी पताकायां चिह्ने पूर्वदिशो गृहे ।

शिश्वेऽथ तालवृक्षे ना वृक्षमात्रे तु सज्जनः ॥ ६३१ ॥

धन्यः पुण्यवति त्रि स्याद् धनस्य च निमित्तके ।

धन्या लतावृहत्यां स्त्री कुस्तुम्बुराणि चाप्यथ ॥ ६३२ ॥

धवो ना धवने पत्यौ योषितामजयः पुनः ।
 प्रभुमात्रेऽब्रवीदेनं तदसन्मूलहानितः ॥ ६३३ ॥
 धुरन्धराख्यद्वौ क्ली तु तत्फले द्वे तु मानवे ।
 धरो ना भूधरे तूले कार्पास्यां स्त्री पुनर्धरा ॥ ६३४ ॥
 भूमीगुडूच्योर्ध्वस्तु ना वृक्षेऽर्केऽप्यथो नपि ।
 गृहे नभसि सूत्रे च धत्रा तु दिवि सा स्त्रियाम् ॥ ६३५ ॥
 धनुशब्द उकारान्तः प्रियालाख्यद्वमे पुमान् ।
 क्ली तु तस्य फले पापेऽप्यथ धर्ता त्रि धारके ॥ ६३६ ॥
 ना तु धर्मे धन्व तु क्ली चापे व्योमन्यथ शाश्वतः ।
 स्थलेऽप्याह मरौ पुंसि ध्वजी तु ध्वजसंयुते ॥ ६३७ ॥
 त्रिः शौण्डिके च ध्वजिनी सेनायां स्त्री धनी तु ना ।
 कुबेरे त्रिस्तु धनवन्मात्रे वार्धुपिके तथा ॥ ६३८ ॥
 धन्वी तु ना धनूराशौ धानुप्के तु भवेत् त्रिषु ।
 धनुर्नृशण्डश्चापे क्ली चतुर्दन्तप्रमाणके ॥ ६३९ ॥
 धाना स्त्री गूरुहां बीजे कुस्तुम्बुरुणि चाप्यसौ ।
 भ्रष्टे यवे भूमनि च हर्षनन्दी त्ववोचत ॥ ६४० ॥
 धाना यवानां भ्रष्टानां स्थूलचूर्ण इतीदृशम् ।
 क्ली दांने धौरणे पाने धान्यं तु स्त्रीनपुंसकम् ॥ ६४१ ॥
 कुस्तुम्बुरुणि सस्ये क्ली ध्वाङ्गस्तु बककाकयोः ।
 द्वयोस्तत्रापि च स्व्यर्थे ध्वाङ्गी ध्वाङ्गा तु नृस्त्रियोः ॥ ६४२ ॥
 स्याद् घोरवाशिते धात्रः पुनर्द्वे कितवेऽथ सा ।
 धात्री स्व्यामलकीभूम्योरुपमातरि चाथ ना ॥ ६४३ ॥
 ध्वाङ्गिर्ध्वाङ्गतिधातौ स्याद् स्त्री तु स्याद् घोरवाशिते ।
 धाता तु ना विरिञ्चे त्रिः पित्रे धातरि धर्तरि ॥ ६४४ ॥

धिष्ण्यस्तु याज्ञिकानां ना वह्निर्देष्टुं केषुचित् ।
 तेषां स्थानेषु चान्ये तु वह्निमात्रे प्रचक्षते ॥ ६४५ ॥
 शुक्राक्षारकयोः क्ली तु नक्षत्रे स्थानमेहयोः ।
 अजयस्तु बलेऽप्येतत् स्वनिघण्टावचीकृतम् ॥ ६४६ ॥
 आसनेऽथ स्त्रियां धिष्ण्या स्यादुलकायामथो पुमान् ।
 धीरोऽवधौ मन्थरे तु त्रिधृतिमद्विदुषेरपि ॥ ६४७ ॥
 स्त्री तु धीरा गुह्य्यां स्याद् धीया व्याधौ पुमान् द्वयोः ।
 मत्स्ये कश्चित् तु देवे द्वे त्रि तु कर्मकरे स्त्रियाम् ॥ ६४८ ॥
 धीवरीत्याह ना तु स्याद् ध्रुवः शम्भुविरिञ्चयोः ।
 औत्तानपादौ क्लीलेऽथ त्रिनित्ये निश्चये स्फुटे ॥ ६४९ ॥
 ध्रुवा तु स्त्री सालपण्यां गीतिमुग्धेदयोर्भुवि ।
 धूर्चः पुंसि महादेवे नीपे कुरवकेऽपि च ॥ ६५० ॥
 धूर्धरे च प्रमूने तु क्लीयमपां नहीरुहान् ।
 अयोमयेऽपि पत्राङ्गे भेयलिङ्गे तु यञ्चके ॥ ६५१ ॥
 धूको व्याधौ नरीत्येक कामिलायां तु केचन ।
 धूका स्त्रीत्यभ्यधुर्धृष्टिर्धपणे स्त्री पुषांस्त्वयम् ॥ ६५२ ॥
 रश्मौ धृ(धु?ष्णु)*र्ना सन्तोष शैले चौरं तु रा त्रिषु ।
 प्रगल्भे वैजयन्त्यां तु धृष्टे चेत्याह ना पुनः ॥ ६५३ ॥
 धृत्वा धिष्णो गिरावर्धौ यतिनि स्त्री तु धृत्वरी ।
 भूमौ धेनुन्तु हस्तिन्यां नवमृतगन्धीगिरोः ॥ ६५४ ॥
 स्त्री क्ली तु सामभेदे स्याद् ध्योतन्तु नरि मारुते ।
 शठे तु त्रिर्नटः पुंसि दुण्डुवृक्षे द्वयोः पुनः ॥ ६५५ ॥

१. 'करत्' ग. पाठः. २. 'पा' ड. पाठः. ३. 'हु' स. ड. पाठः.

* धृष्णुधृष्टे प्रगल्भे च' (पु. २२८. श्लो. ९) इति वैजयन्ती ।

शैलालिनि नदी तु स्त्री स्याद् विट्मलताह्वये ।
 भैषज्य इति कोऽप्याह परे त्वेतदसाधिविति ॥ ६९६ ॥
 तृतीयवर्गोपान्त्यत्वात् तस्येत्याहुर्नडी हि सा ।
 नडः पुंस्यपिभेदेऽथ नृशण्डो धमनाह्वये ॥ ६९७ ॥
 सन्धे ब्रात्यात् क्षत्रपूर्वक्षत्रियाजे नरं द्वयोः ।
 नडी तु विट्मलतासंज्ञे स्याद् भैषजे स्त्रियाम् ॥ ६९८ ॥
 नदो नामरदत्तेन शब्दे ख्यातः सरस्वति ।
 स्तोतर्यपि नदी तु स्त्री निम्नगायां नरं पुनः ॥ ६९९ ॥
 वक्त्रे नमस्कृतं च त्रिर्धनधुरेऽप्यथ तत्रापि ।
 अगुरौ तगरे* चैव गन्धद्रव्यप्रभेदयोः ॥ ६९० ॥
 नमनेऽप्यथ नन्दा स्त्री सुहितसंज्ञमहीरुद ।
 तिथिषु प्रतिपत्पष्ठचोरेकादश्यां तिसृष्वपि ॥ ६९१ ॥
 पार्वत्यां चाथ ना पूर्वराजभेदेषु केचुचित् ।
 गोपालाधिपभेदेऽपि नन्दनाख्ये तु कर्मणि ॥ ६९२ ॥
 नृस्त्रियोरथ नम्रः स्यात् पुंति वेतालिकादिषु ।
 दिगम्बरे तु त्रिः शास्त्रप्रोक्ताभिरहिते तथा ॥ ६९३ ॥
 नरः पुंस्यर्जुने विष्णोरवतारान्तरे नये ।
 मनुष्यजातौ तु द्वे स्यात् स्व्यर्थे नारीति तत्र च ॥ ६९४ ॥
 नपुंसकं तु सलिले नखरे तु नखोऽस्त्रियाम् ।
 क्ली तु शुक्त्याख्यभैषज्ये नक्रस्तु ग्राहसंज्ञके ॥ ६९५ ॥
 द्वयोर्जलचरे ग्राह शाकटायन इत्यमुम् ।
 ग्राहादन्यत्र कुम्भीरेऽमरसिंहादयोऽभ्यधुः ॥ ६९६ ॥

१. 'द' क घ. ड. पाठः, 'ग' ग. पाठः.

* 'नन्धावतं तु तगरः' (पु. ६९. श्लो. १९५) इति वैजयन्ती ।

नवस्तु ना स्तुतां त्रिस्तु नवीने स्त्री तु सा नवा ।
 कार्पासीसंज्ञके गुल्मे नष्टस्तु त्रिस्तिरोहिते ॥ ६६७ ॥
 पलायिते मृते चाथ नष्टा स्त्री स्पृष्टमैथुना ।
 या कन्यका भवेत् तस्यां नन्दिस्तु स्त्री मुखे तथा ॥ ६६८ ॥
 भेरीसंज्ञकवाद्येऽथ देवदेवस्य शूलिनः ।
 प्रतीहारे नृलिङ्गः स्याद् धातावपि च नन्दतौ ॥ ६६९ ॥
 न्यस्तुर्गुरुकुलेयासिशिष्ये मुन्यन्तरे च ना ।
 मृगभेदे द्वयोर्नृणां पुनर्द्वौहित्रपौत्रयोः ॥ ६७० ॥
 पौत्रपुत्रेऽपि च द्वे स्याद् द्वेऽपत्ये तदनन्तरे ।
 नपादेप तकारान्तः सर्पे दान्तं नपाद्ध्वनिम् ॥ ६७१ ॥
 प्रनादात् तज्जनो दृष्ट्वा सर्पेऽपत्येऽभ्यभाषत ।
 नन्दी नन्दीधरे मापे नाट्यनान्याश्च पाठके ॥ ६७२ ॥
 ना नन्दिनी तु स्त्री गौर्या हरीतक्यां ननान्दरि ।
 सूक्ष्मैलायामयोध्यायां प्रशस्ते वास्तुभूतले ॥ ६७३ ॥
 नभः (क्रीवाभ्रयोः खर्गोः स्वर्गाभ्रयोः क्लीवं) सूर्ये वारिणि चाथ तत् ।
 नभसी इति तु यावापृथिव्योरास्त्रियां पुनः ॥ ६७४ ॥
 श्रावणे मासि वर्षास्वप्यजयस्तु पटत्यमुम् ।
 द्वेऽपि त्रिषु तत्र स्यादथ नाको नृलिङ्गकः ॥ ६७५ ॥
 सूर्येऽन्तरिक्षे तु खर्गोऽप्येनं केचिन्नृशण्डयोः ।
 पुत्रयोस्तु द्वयोर्नागः पुनर्ना नागकेसरे ॥ ६७६ ॥
 नेपे च नागदन्त्यां च नागवल्ल्यां च कश्चन ।
 अस्त्री तु वक्त्रे सीसे च द्वे तु ग्राहाख्ययादसि ॥ ६७७ ॥
 गजे सर्पे त्रि तु स्थूले तस्मिंस्त्वर्थे त्रियां यदा ।
 तदा नागीति लीपि स्यान्नाथस्त्विन्द्रे पुमांस्त्रि तु ॥ ६७८ ॥

प्रभौ स्त्रीपुंसयोस्तु स्याद् याचजैश्वर्यादिकेष्वयम् ।
 नाली त्रयी धान्यकाण्डे नाला चाब्जादिदण्डके ॥ ६७९ ॥
 क्ली तु रन्ध्रे च शेफे च नादो ना स्तोतरि ध्वनौ ।
 नदसम्बन्धिनि त्रिः स्यान्नाड्यं घोषाख्यलोहके ॥ ६८० ॥
 नृत्ते तौर्यत्रिके च क्ली त्रि तु नाटयितव्यके ।
 नारं क्ली भारताद् वर्षाद् दक्षिणे प्रतिजानके ॥ ६८१ ॥
 कस्मिंश्चिदन्तरद्वीपे त्रि तु स्यान्नरयोगिनि ।
 नारीति योपिच्छिन्निद्रव्योः स्त्री स्याल्लिङ्गं त्वनिश्चितम् ॥ ६८२ ॥
 आपो नारा इति प्रोक्ता इत्यत्राथान्यलिङ्गकः ।
 नायो नेतरि ना त्वेष प्रापणे स्त्री त्वथो दिशि ॥ ६८३ ॥
 नायो नाभिस्तु जन्वन्ने यस्य संज्ञा प्रतारिका ।
 रथचक्रस्य मध्यस्थपिण्डिकायां च ना पुनः ॥ ६८४ ॥
 आयक्षत्रियभेदेऽन्त्यमनौ मुख्यमहीपतौ ।
 वर्षे तु भारते क्लीवं नाम तु क्लीवमम्भसि ॥ ६८५ ॥
 अस्त्री तु प्रातिपदिके संज्ञायां चाव्ययं पुनः ।
 प्राकाश्योपगमादीनामर्थानां द्योतकं विदुः ॥ ६८६ ॥
 निष्क्रोऽस्त्री हेम्नि दीनारे साष्टकर्षशते पले ।
 अजयः शाश्वतश्चैनं हेम्न एव पलेऽपठीत् ॥ ६८७ ॥
 वक्षोभूपान्तरे कर्षे सज्जनस्तु रहस्यापि ।
 त्रि तु निर्गतकायेषु निजं तु त्रिः सनातने ॥ ६८८ ॥
 आत्मिये च स्वभावे तु क्ली पुंसि त्वात्मनि स्मृतम् ।
 निभं तु स्यान्नपि व्याजे तत् तूत्तरपदं त्रिषु ॥ ६८९ ॥
 सदृशे निष्पद्यशब्दस्तु मर्त्यजात्यन्तरे द्वयोः ।
 अन्ध्रीशबरजे निष्ठ्या पुनः स्वातौ स्त्रियामथ ॥ ६९० ॥

नीली स्योऽधिभेदे स्यात् कौलीसंज्ञे पुमांस्तु सः ।

काण्वे शौक्ये च गुणयोऽसि तु तद्वति तत्र च ॥ ६९१ ॥

स्यर्थे नीलेय वस्त्रे स्याद् संज्ञायां तु द्वयं भवेत् ।

नीला नीली च नीलेय प्राणिनि स्यादथो पुमान् ॥ ६९२ ॥

नीचः शनैश्चरे नीचैःस्वरे च त्रि तु तद्वति ।

वामने च निकृष्टे च नीडं त्वस्त्री कुलायके ॥ ६९३ ॥

गृहे च नीयैशब्दस्तु पूर्वराजे कचिन्नरि ।

द्वे ब्राह्मणे धर्मशाले पुनस्त्रिरथ नीकैवाक् ॥ ६९४ ॥

द्वे ज्ञातौ च स्वर्गे चाथ न्युज्जो गव्याह्वये तरो ।

ना तत्फले तु ह्रीं त्रिस्तु कुब्जेऽधोमुख एव च ॥ ६९५ ॥

वैजयन्त्यां तु ना व्याधावित्युक्तं न्युज्जवाक् पुनः ।

पद्मयोक्तारेषु ना त्रिस्तु नन्दरेऽथाजयोऽवदत् ॥ ६९६ ॥

अतिप्रिये द्वयोस्तु स्तः नूतमागधयोः पृथक् ।

नूया (नूधाश्च सः अनूधाश्च) प्रोक्तौ सकारान्तौ मनीषिभिः ॥ ६९७ ॥

नेत्रं नाट्यां तरोर्मूले वस्त्रे वृद्धि मथो गुणे ।

ह्रीं पुंसि चान्ये नेपस्तु नयै वृद्धे पुरोहिते ॥ ६९८ ॥

ना त्रिस्तु भूतके नेमस्त्वजे वज्रे पुरोहिते ।

अर्धे च ना त्रिः सदृशे समीपे चाथ खे नपि ॥ ६९९ ॥

नेत्वं घावापृथिव्योश्च पुमांस्तु शशलाञ्छने ।

नेत्ता भव्यतरो पुंसि तत्फले ह्रीं त्रि सारथौ ॥ ७०० ॥

१. 'की' ड. पाठः. २. 'ड' क. ग. घ. पाठः. ३. 'च' ड. पाठः. ४. 'के' ख. पाठः. ५. 'केनचित्' ड. पाठः.

* 'न्युज्जः सन्यद्मनाज्ञे च ग्रात्रः पद्मप्रणवैरपि च' इति तु मेदिनी ।

नीतिक्रियाकर्त्तरि च प्रभौ चाथ नृशण्डयोः ।

पद्मं सरोरुहे क्लीवं सङ्घचाभेदे तथेन्द्रिये ॥ ७०१ ॥

गजचिन्तुष्वष्टकायां नागराजान्तरे तु ना ।

निधिभेदे व्यूहभेदे वर्णे पीतसितासिते ॥ ७०२ ॥

त्रि तु तद्वति पद्मा तु लक्ष्मीभाग्योः स्त्रियामियम् ।

तथैव पद्मचारिण्यां कश्चित् त्वाहाप्यविश्रुतम् ॥ ७०३ ॥

स्याद् पद्मनालिकायामित्यथ सामान्तरे प्लवः ।

उडुपे प्लवने मेघे जलपूरेऽप्यथ द्वयोः ॥ ७०४ ॥

चण्डाले मर्कटे भेके पक्षिजात्यन्तरे तथा ।

यस्याख्या शकटविल* इत्यथ स्यात् त्रि^१ पक्षिषु ॥ ७०५ ॥

श्वेतवारलपर्यन्तहंससारसकादिषु ।

सौश्रुतोक्तेषु कैवर्त्तमुस्तके तु नपुंसकम् ॥ ७०६ ॥

परं प्रकृष्टे द्विपति पूर्वार्वाक्प्रतियोगिनाः ।

अन्यस्मिन् केवले द्वरे त्रिषु ना परमात्मनि ॥ ७०७ ॥

शण्डः परार्धसंज्ञायाः सङ्घचाया द्विगुणात्मनि ।

सङ्घचायां वैजयन्ती तु तत्सङ्घचेयेषु यन्तुषु ॥ ७०८ ॥

वा त्रिष्वित्याह पठ्यं तु व्यनपेते पथो हिते ।

यागाङ्गेषु च नित्येषु विष्टुत्यादिषु मन्वते ॥ ७०९ ॥

ऋक्सामेषु तथा दाशरात्रिकेष्वथ सा स्त्रियाम् ।

जातिच्छन्दोविशेषेऽस्य स्यादार्थाख्यस्य चान्तरे ॥ ७१० ॥

गणेषु त्रिषु यस्यादावर्धयोर्दृश्यते यतिः ।

बृहतीच्छन्दसो भेदे यस्य स्याद् द्वादशाक्षरम् ॥ ७११ ॥

१. 'घः' ख. ग. पाठः.

२. 'कवि' ग. पाठः.

३. 'त्रिषु' ग. पाठः.

* दात्युद्दथाय शकटाविले प्लवपरिप्लवौ (पु. २७. श्लो. १२) इति तु वैजयन्ती ।

उपोत्तमं पदं पादाक्षयोऽन्येऽष्टाक्षराः स्मृताः ।

हरीतक्यां च पञ्चाथो गायत्र्यादिषु सप्तसु ॥ ७१२ ॥

छन्दस्तु नप्यथो पञ्चा स्त्री नार्गे वृषले द्वयोः ।

ह्रीं पादपद्वयम्भे स्मात् त्रिः पद्यं पदसाधुनि ॥ ७१३ ॥

पदाङ्गयोग्यदेशे च यच्चाकरणकं त्रयम् ।

पादस्य वेधकं तत्र शर्करादावथो नपि ॥ ७१४ ॥

पत्रं पुंस्यपि चान्येषां पक्षिपक्षे तरुच्छदे ।

वाहने छुरिकायां च पर्णे तु ह्रीं तरुच्छदे ॥ ७१५ ॥

पलाशवृक्षप्रसवे पलाशाख्यतरौ तु ना ।

पलं नृशण्डयोर्मते मानेऽप्यक्षचतुष्टये ॥ ७१६ ॥

प्रस्थोऽस्त्री गिरिसानौ च कुट्टवानां चतुष्टये ।

प्रज्ञा बुद्धौ स्त्रियां त्रिस्तु विदुषि प्रश्नवाक् पुनः ॥ ७१७ ॥

त्रि पुराणे छन्दसि तु ह्रीं पञ्चाशदक्षरे ।

पङ्क्तौऽस्त्री कर्दमे पापे पण्डा स्त्रीपुंसयोर्गतौ ॥ ७१८ ॥

तत्त्वबुद्धौ स्त्रियामेव पुमानेव नपुंसके ।

पक्वं तु कथिते नाशोन्मुखे परिणते त्रिषु ॥ ७१९ ॥

अजयस्तु खलेऽप्याह तस्यार्थश्चिन्त्यतां बुधैः ।

ह्रीं तु पचने विद्याच्चतुर्क्षीरैर्जदक्षि च ॥ ७२० ॥

पटस्तु वस्त्रे केचित् तु सुवस्त्रे पुनपुंसकम् ।

पटी तु स्त्री विशिष्टे स्यात् पटे प्रावरणात्मके ॥ ७२१ ॥

इति कश्चित् प्रियाकाख्यतरौ ना ह्रीं तु तत्फले ।

पञ्चः शिवायां ना त्रिस्तु पादपीठेन गन्तरि ॥ ७२२ ॥

पाण्टिसंज्ञे तु पच्छी स्त्री भवेद् वारुटकान्तरे ।
 पन्नं स्कन्ने त्रिषु क्ली तु जिह्वायां पदवाक् पुनः ॥ ७२३ ॥
 पुंसि ग्रामनिवेशे त्रिः शून्ये पर्वस्तु ना हरे !
 इक्ष्वादीनां तु काण्डस्थग्रन्थिमध्ये नपुंसकम् ॥ ७२४ ॥
 पर्विः काके द्वयोर्हिस्ते पुनस्त्रिषु पतिस्तु ना ।
 पाणिग्राहे च पततिधातौ वाथः जयोऽत्रवीत् ॥ ७२५ ॥
 गतौ मूलेऽप्यथो पत्नी भार्यायां स्त्री त्रि तु प्रभौ ।
 वृद्धादिस्तु पतिर्यस्यास्तत्रान्यार्थसमासके ॥ ७२६ ॥
 वृद्धपत्नी वृद्धपतिरित्याद्यं रूपमुजयेत् ।
 ग्रामादेश्च यदा स्व्यर्थः स्वामित्वेन निवक्ष्यते ॥ ७२७ ॥
 ग्रामपत्नी ग्रामपतिरित्याद्यं तत्र च द्विधा ।
 पत्तिः पुनः स्त्रियां ज्ञेया पतने पदनेऽपि च ॥ ७२८ ॥
 एकेभैकरथव्यश्वपञ्चपद्मवले तथा ।
 लेपेन कृतलेखायां बाह्वादौ पतिके तु ना ॥ ७२९ ॥
 पठिस्तु त्रिषुपि त्रिः स्यान्ना तु वेदस्य पाठके ।
 स्त्रियां फलकिकायां स्यादल्पायां युद्धकारिणाम् ॥ ७३० ॥
 पचिस्तु नास्त्रौ पचतौ लुभुक्षायां तु सः स्त्रियाम् ।
 पणिस्तु वणिजि त्रि स्याद् धातौ ना पणनार्थके ॥ ७३१ ॥
 पपीस्तु सूर्ये रश्मौ च ना हस्तिनि तु स द्वयोः ।
 पटुः पुंसि पटोल्याख्यवल्लीजातौ रसान्तरे ॥ ७३२ ॥
 लवणाख्ये तद्वति तु त्रिषु निर्व्याधिशूरयोः ।
 अमन्दक्षयोश्चान्ये विशदप्रज्ञ ऊचिरे ॥ ७३३ ॥
 अन्यो विस्पष्ट आचष्टे ब्रूते त्वजयशाब्दिकः ।
 तीक्ष्णे च निस्त्वरे चैषु यदा स्व्यर्थेऽस्य वर्तनम् ॥ ७३४ ॥

१. 'ण्टी' स. पाठः, 'ण्डि' ग. पाठः. २. 'लिमः' क. घ. पाठः. ३. 'दात्यर्थे स्वा'
 क. घ. पाठः. ४. 'दि' स. क. पाठः. ५. 'पल्लिका' ख. क. पाठः.

तदा पट्टी पटुरिति ह्रीं तु स्याल्लवणद्वये ।
 ऊपाख्ये सैन्धवाख्ये चैत्येवं नानावृण्वन् बुधाः ॥ ७३५ ॥
 प्रत्यक्षं प्रतीच्येऽभिमुखं प्रतीच्यभिमुखे त्रिषु ।
 देशे पुंसि प्रतीची तु पश्चिमायां दिशि स्त्रियाम् ॥ ७३६ ॥
 प्रथमापञ्चमीसप्तम्यर्थेष्वेवोऽपि वाच्यम् ।
 पचि सर्वेऽपि चाचार्याः ह्रीं वमन्ये समामनन् ॥ ७३७ ॥
 भाष्यकारस्तु भगवान् योगसूत्रे प्रयुक्तवान् ।
 गुणपर्वणि इत्येवं पठ्यतस्तुल्ये नरम् ॥ ७३८ ॥
 विषुवादाववसरे पञ्चदश्यां तथोन्मथं ।
 प्रतिपत्पञ्चदश्याश्च सन्ध्यां ग्रन्थिद्वयान्तम् ॥ ७३९ ॥
 इक्षुषेष्वादिदण्डानां ग्रन्थ्यां त्वेवेति केचन ।
 पट्टा वन्तं द्वयोः पुंसि त्वन्ये गत्यवमानयोः ॥ ७४० ॥
 पञ्ची पुंसि शरं द्वे तु रथेने सर्वत्रगेऽपि ।
 पत्रिणी तु स्त्रियां पत्न्याः कनिष्ठम्वरि स्मृता ॥ ७४१ ॥
 पञ्चं तु (यत्रै यस्यापि) तत्र स्यात् भेद्यलिङ्गकम् ।
 पञ्ची द्वयोर्गजे पञ्चवति तु त्रिः स्त्रियां पुनः ॥ ७४२ ॥
 पत्रिनी सरसीलक्ष्म्याः पञ्चस्तम्बेऽथ पक्षिवाक् ।
 द्वे स्वगे पण्डिते तु त्रिः पक्षवत्यथ पक्षिणी ॥ ७४३ ॥
 पश्चाभ्यामिदं याहोभ्यां रात्रिर्युक्तात्र सा स्त्रियाम् ।
 प्राप्तान्तु पुंस्यमुष्वेकं त्वन्मित्रं प्रचक्षते ॥ ७४४ ॥
 बहुत्वमस्याथ वलं वायुवायुविशेषयोः ।
 द्वन्द्वानां प्रथमे सास्त्रि चक्षुरादीन्द्रियेषु च ॥ ७४५ ॥
 यथाख्यभेषजेऽर्थं त्रिः पूर्णे ह्रीं तु पूर्णे ।
 त्रयी तु भाजने पात्री ह्रीं तु योग्ये नृणादिके ॥ ७४६ ॥

१. 'न्या' क. घ. पाठः. २. 'स्य' ड. पाठः. ३. 'य' क. ख. घ. ड. पाठः.
 ४. 'तु' क. ख. घ. ड. पाठः.

आढके पण्डिते वित्ते नद्याः कूलद्वयान्तरे ।
 प्रधानाङ्गे च मुगुणे पारगु नरि पारणे ॥ ७४७ ॥
 क्लीं नद्यादेः परे तीरे घटासंज्ञे तु गोदुहाम् ।
 दोहपात्रे स्त्रियां पारी पालस्तु त्रिषु पालके ॥ ७४८ ॥
 ना त्राणे जडकन्यायां पुनः पाली स्त्रियामियम् ।
 अस्त्री द्रोणाह्वये दारुपात्रे पाकस्तु पर्वते ॥ ७४९ ॥
 पक्तां परिणतौ दैत्यभेदे सूर्ये तरोः फले ।
 करमर्दतरो गुप्ति तत्फले तु नपुंसकम् ॥ ७५० ॥
 शिशौ द्वे त्रिः प्रशस्येऽथ पातं त्रिस्तोतशुष्कयोः ।
 ना तु राहौ च पतने क्लीं तु त्राणे च शोपणे ॥ ७५१ ॥
 पापस्तु कुत्सिते क्रूरे त्रिषु क्लीवं तु दुष्कृते ।
 विभीतकफले चाथ विभीतकतरो पुमान् ॥ ७५२ ॥
 पाशो ना पाशनायां सुव्यताः पाशयतेर्घञि ।
 रज्ज्वादिप्रान्तविन्यस्तग्रन्थिभेदे तथा पुनः ॥ ७५३ ॥
 मृगपक्ष्यादिवन्धार्थयन्त्रभेदे च तत्कृते ।
 अन्ये त्वाहुः परः कर्णात् मुकर्णे केशतश्चये ॥ ७५४ ॥
 स्त्री तु केशाच्छिखायां स्यात् केशपाशिन्यथ त्रिषु ।
 याप्ये प्रत्ययसंज्ञः स स्वार्थिको निहतस्वरः ॥ ७५५ ॥
 पाठो ना पठने स्त्री तु प्राचीनारुयलतान्तरे ।
 पाठा पार्श्वे तु न स्त्री स्यात् पशुवृन्दात्मके तनोः ॥ ७५६ ॥
 कक्षाधोदयवे किञ्च वक्रोपायेऽन्तिकेऽथ ना ।
 आर्हतानां तीर्थकरभेदे पा(र्थ्यो? इय्यो) तु ते स्त्रियौ ॥ ७५७ ॥
 चावापृथिव्योः पानं तु त्राणशोपणयोर्नपि ।
 पीतो च ना तु निःश्वासवायौ प्रायः पुनः पुमान् ॥ ७५८ ॥

बाहुल्येऽप्यशनत्यागे मृता प्रगमने तथा ।
 बाल्यादिवयसि त्रिस्तु तुल्येऽर्थे प्राच्यवाक् पुनः ॥ ७५९ ॥
 प्रान्नाक्षिणे शरादत्या देशे ना प्राग्भवे त्रिषु ।
 पाक्यं तु त्रिषु पक्षव्ये क्लीवं तु विडसंज्ञके ॥ ७६० ॥
 लवणे भूमिलवणसंज्ञे च लवणेऽथ नप् ।
 प्राध्वं स्याद् दूरमार्गं च बन्धने चेति मन्वते ॥ ७६१ ॥
 प्रवणे तु त्रिरित्येवं केचिदन्ये तु मन्वते ।
 आनुकूल्यार्थकं प्राध्वमव्ययं चेत्यथ स्त्रियाम् ॥ ७६२ ॥
 पाष्णिगुल्मत्तनार्या स्यात् पादग्रन्थेरधोऽपि च ।
 पुमांस्तु पृतनाकट्यां पाण्डुस्तु नरि राजनि ॥ ७६३ ॥
 धृतराष्ट्रानुजे पाण्ड्यदेशराजान्तरेऽपि च ।
 शालिजात्यन्तरे रोगभेदे खर्जूरपादपे ॥ ७६४ ॥
 वर्णभेदे तद्वति तु त्रिः खर्जूरफले तु नप् ।
 पातुः पुंसि विरिम्बेऽन्यस्त्वाह रक्षितरि त्रिषु ॥ ७६५ ॥
 प्लावी तु पक्षिमृगयोर्द्वयोरथ नपुंसकम् ।
 पाथिज्योतिषि नद्यां च खर्गे चन्द्रेऽप्यधास्त्रियाम् ॥ ७६६ ॥
 सूर्ये प्रियस्तु करुणसंज्ञवृक्षे भवे त्रि तु ।
 बलभे तुन्दरे स्त्री तु प्रियानीप्सितयोपिति ॥ ७६७ ॥
 पिङ्गे मण्डलिसर्पाणां प्रभेदे महिषे द्वयोः ।
 ना पिशङ्गाहये वर्णं ऋषिभेदे च सर्पपे ॥ ७६८ ॥
 पिशङ्गवर्णदुक्ते तु त्रि स्त्रियां पिङ्गलाहये ।
 पिङ्गा पक्ष्यन्तरे ब्रह्मरीतिसंज्ञे च लोहके ॥ ७६९ ॥
 पिण्डो गुडोरक्तो पुंसि सङ्घाताजीवयोरपि ।
 अजयस्तु निवापेऽपि शब्दवित् प्रात्रवीदमुम् ॥ ७७० ॥

१. 'थेऽर्थे' क. घ. ड. पाठः २. 'ल्ये' ख ग. पाठः. ३. 'दिदम्' ग. पाठः.

† 'पिण्डो गुडोरक्तः । गण्डोरश्च गण्डोलश्च' (पु. १६७. श्रो. १०१) इति तु वैजयन्ती ।

पुङ्गले बोलसंज्ञे च भेषजे वपुषि त्वमुम् ।
 पुमांसं कश्चिदाह स शण्डं पिण्डी त्वियं स्त्रियाम् ॥ ७७१ ॥
 भक्तपिण्डे देवपीठेऽप्यथ रोमपुटे पिटः ।
 कण्डोले च पुमान् क्लीं तुच्छदिगेऽवयवान्तरे ॥ ७७२ ॥
 पिटाटिकाहये पिच्छा पुनः शल्मलिषष्टके ।
 यवाभामोदनोद्भूतमण्डे प्राह तु सज्जनः ॥ ७७३ ॥
 सर्वपिच्छिलमण्डेषु पक्षिपक्षे तु नप्यदः ।
 पिच्छस्तु गुणभेदे स्याद् यद्वान् पिच्छिल उच्यते ॥ ७७४ ॥
 शाकटायन इत्याह पित्र्या पुनरियं स्त्रियाम् ।
 पौर्णमास्यां त्वि तु पितृदैवते पितुर्गते ॥ ७७५ ॥
 पितृसाध्वादिके चाथ पतुं पतितुमेष्टरि ।
 पित्सं त्रिभिर्हगे तु द्वे पीतस्तु नरि गन्धके ॥ ७७६ ॥
 हरिद्रावर्णसदृशे वर्णे तद्वति तु त्रिषु ।
 पित्रतेः पीयतेश्चापि क्रियायाः कर्मतां गते ॥ ७७७ ॥
 क्लीं तु पीतिक्रियायां स्याद् हरिद्रायां तु सा स्त्रियाम् ।
 पीताथ पीथशब्दस्तु क्लीयं क्षीरे जलेऽपि च ॥ ७७८ ॥
 बालपेयघृते तु स्यादंन्ये तु नवनीतके ।
 अमौ च पीतिस्त्वथे द्वे क्रियायां पित्रतेः स्त्रियाम् ॥ ७७९ ॥
 पीतुर्ना भास्करे बालघृतपानार्थभाजने ।
 चक्षुषि द्वे तु विहगे पीलुस्तु नरि पादपे ॥ ७८० ॥
 ज्ञेयो गुडफलाभिल्ये काण्डे गुप्पेऽथ सज्जनः ।
 वृक्षे कट्फलान्म्याह ब्रूते त्वजयशाब्दिकः ॥ ७८१ ॥
 फालास्थिखण्डकेऽप्येनं द्वे त्विमे पीयुवाक् तु ना ।
 आदित्ये किरणे काले स्यादुलूके तु स द्वयोः ॥ ७८२ ॥

पुण्यस्तु ना कलियुगे नक्षत्रे तिप्यनामनि ।

तद्युक्ते कात्तसामान्ये त्रिस्तु जातेऽत्र नप् पुनः ॥ ७८३ ॥

वैरूपाष्टकवर्गस्य स्यादन्त्ये साञ्जि तत् तथा ।

कूश्माण्डस्य फले पुण्यं पुनः क्ली जलपुष्पयोः ॥ ७८४ ॥

व्योम्नि हेस्त्रि तथा धर्मे (ब्रुः) ते च शुभकर्मणि ।

गङ्गाध्वयोस्तु पुण्या स्त्री मनोहे तु त्रि पावने ॥ ७८५ ॥

अजयस्तु मनोहात् तं भेदेनाह मनोहरे ।

पुण्ड्रं तु तिलके न स्त्री पुमानिध्वन्तरे क्रिमौ ॥ ७८६ ॥

पुष्पगुल्मेऽतिष्ठत्तादये नोवृद्धेदे तु भुञ्जि च ।

चरेन्द्रीसंज्ञकेऽथ स्याद् धवलायां गदि स्त्रियाम् ॥ ७८७ ॥

पुण्ड्रा पुष्पं तु कुसुमे क्लीबमन्ये तु पुंस्यपि ।

आर्तये योपितां ना तु विकासे स्त्री तु पुण्यसौ ॥ ७८८ ॥

भेषजे तु बलाख्येऽथ कर्तरीनाञ्जि पञ्चिणाम् ।

स्यात् पुष्पोऽवयवे पुंसि श्येनपक्षिणि तु द्वयोः ॥ ७८९ ॥

पुत्रस्तु तनये पुंसि पुत्री दूहितरि स्त्रियाम् ।

पुटी त्रयी करण्ड्यां क्ली नगरे ना समुद्रके ॥ ७९० ॥

द्वे नृजात्यन्तरे शूद्रकवटीजे मृतं पुनः ।

प्लवने क्लीबनश्वस्य गतिभेदेऽप्यथ त्रिषु ॥ ७९१ ॥

तद्वत्यथे त्रिमात्रे च वर्णे सिक्तेऽप्यथास्त्रियाम् ।

पुस्तो लेख्ये क्लि लेप्यादिकर्मणि द्वे तु पुल्लवाक् ॥ ७९२ ॥

दयीकराख्यभुजगभेदे कीटकृमिष्वपि ।

कीटेषु च सुरं तु क्ली पुंस्यन्ये गेहदेहयोः ॥ ७९३ ॥

१. 'न्ये तद्धर्मे च' ग. पाठः. २. 'जः' क. ग. घ. ङ. पाठः. ३. 'टिन्त्र' ख. ङ. पाठः. ४. 'भेदे कृ' ख. ङ. पाठः.

ध्यामाह्वयभेषजस्तम्बे सर्वतोभद्रकादिषु ।

शैवागमप्रसिद्धेषु मण्डलेष्वपि ना तु सः ॥ ७९४ ॥

गुग्गुलौ नगरे त्वेषा पुरी लिङ्गत्रये द्वयोः ।

मर्त्यजात्यन्तरे शूद्रमहिषीजेऽथ केचन ॥ ७९५ ॥

आहुः पुरिमिकारान्तामपि स्त्री नगरे बुधाः ।

कश्चित् तु पुंसि राश्याह ना तु शैलान्तरे पुरुः ॥ ७९६ ॥

गङ्गाद्वारप्रदेशस्थे मनुष्ये तु द्वयोरयम् ।

महति त्रिषु नैरुक्ताः पुनर्वहुषु मन्वते ॥ ७९७ ॥

पूर्वा स्त्रियामिन्द्रादिशि व्यपरप्रतियोगिनि ।

दिग्देशकालविषयेष्वग्रप्रथमयोरपि ॥ ७९८ ॥

पुराणे पुंवहुत्वे तु पूर्वजेष्वेव वर्तते ।

पितामहादिष्वथ ना पूज्यः स्याच्छूरे त्रि तु ॥ ७९९ ॥

पूजनीयेऽथ पूरो ना नद्याः सालिलवृंहणे ।

पुनर्नवायां नृस्त्री तु पूर्ती पूरी तु सा स्त्रियाम् ॥ ८०० ॥

वंशवाद्येऽथ पूर्ते क्ली खातादौ पुण्यकर्मणि ।

त्रि तु पूर्णे रक्षिते च पूर्णं तु सालिले नपि ॥ ८०१ ॥

पूर्त्तां च पौर्णमास्यां तु पूर्णा स्त्री स्यात् तिथिष्वपि ।

पञ्चमीदशमीपञ्चदशीषु तिसृषु त्रि तु ॥ ८०२ ॥

पूरिते च समग्रे च प्रवदन्ति मनीषिणः ।

आकर्णकर्मणे चेषोः पूगस्तु निवहे पुमान् ॥ ८०३ ॥

क्रमुकेऽद्रौ च केचित् तु पूगीमर्थेऽत्र मन्वते ।

स्त्रियां तस्य फले क्लीवं पूषस्तु नरि पादपे ॥ ८०४ ॥

ब्रह्मदारुसमाह्वयेऽथ पूषा स्त्रीपुंसलिङ्गकः ।

वृद्धिक्रियायां पूतिस्तु तृणजात्यन्तरे पुमान् ॥ ८०५ ॥

दुःखदुर्गन्धयोश्च स्याद् दुर्गन्धवति तु त्रिषु ।
 पवनाख्यक्रियायां तु स्त्री कुन्त्यां तु पृथा स्त्रियाम् ॥ ८०६ ॥
 त्रयोदशाङ्गुले त्वेव माने पुंसि पुनरितः ।
 मुनिवाक्यधिरुद्धत्वात् पृथो हस्ततले जगे ॥ ८०७ ॥
 व्याख्यात्रा येन तेनैतदसम्यगभिभाषितम् ।
 पृथिव्यां किरणे त्वर्गे सूर्ये देवान्तरेषु च ॥ ८०८ ॥
 स्त्रीयं तुञ्जे च साम्नोश्च बृहद्विरिति गीतयोः ।
 त्रिषु त्वल्पवर्जन्तौ विन्दुश्चित्रपञ्चावपि ॥ ८०९ ॥
 विराजः पृथ्व्य इति त्वत्र वर्णनिबन्धनः ।
 विन्दुमत्त्वनिमित्तो वा प्रयोग इति संशयः ॥ ८१० ॥
 पृथुः पुंस्यादिराजन्यभेदे वैश्य इति श्रुते ।
 अन्यत्रापि क्वचित् पक्ष्ये वासुदेवस्य राजनि ॥ ८११ ॥
 राक्षसिहासुसंज्ञस्य जनकेऽप्यनरण्यजे ।
 विस्तीर्णे तु त्रि तत्रापि पृथुः पृथ्वीति वा स्त्रियाम् ॥ ८१२ ॥
 स्त्री तु पृथ्वी पृथिव्यां स्यादुभयं कृष्णजरिके ।
 पृथुः पृथ्वी च वाष्पाख्यभेषजे पृथुरेव सा ॥ ८१३ ॥
 मर्कटे तु द्वयोः स्त्री तु पृषत् पुण्ड्रे तु (!) विप्रुषि ।
 तथा दध्युपासित्ताग्नये पशुनात्रस्थविन्दुषु ॥ ८१४ ॥
 तन्तुवायस्य तन्त्रे च मृगभेदे तु स द्वयोः ।
 त्रयी तु पेथी पेडायां पेटिकायां च सा पुनः ॥ ८१५ ॥
 पेठा दास्यां स्त्रियामेव पेया तु विरलात्मनि ।
 यवाग्वां त्रिस्तु पातव्ये रक्षितव्येऽथ नृस्त्रियोः ॥ ८१६ ॥
 प्रेता प्रेतोत्तरे च स्यादासन्धां च द्वयोः पुनः ।
 दासे प्रेतस्तु मृतके त्रि द्वे भूतान्तरेऽथ नप् ॥ ८१७ ॥

पेतवं तसे भुवो भागे द्वे तु मेपे परः पुनः ।
 पशौ गालितमुष्केऽमुं व्याचष्टे तदसद् विदुः ॥ ८१८ ॥
 पेरुर्ना भास्करे शैले सपुत्रे द्वे तु पक्षिणि ।
 कलविक्लाह्येऽथ स्यात् प्रेम प्रेमा च न खियाम् ॥ ८१९ ॥
 खेहे केलौ च दासं तु प्रेम्णो द्वे भेद्यवत् पुनः ।
 प्रेषितव्येऽथ पोतो ना यानवात्रे द्वयोः पुनः ॥ ८२० ॥
 शिशौ दशाब्दद्वित्रिंशे पुत्रयोरपरे विदुः ।
 चतुष्पदां तु तरुणे केचिदन्धे प्रयक्षते ॥ ८२१ ॥
 प्रोथोऽस्त्री हयघोषायां त्रिः भिन्नं यूनि तु द्वयोः ।
 प्रोष्ठः पुंस्यपमे प्रोष्ठी दाफयी रज्यथ पौरवाक् ॥ ८२२ ॥
 बलभद्रे श्वेतशार्ङ्गे ना ह्री तु ध्यागकाह्ये ।
 भेषजे पुरवास्यादिपुरसम्बन्धिनि त्रिणु ॥ ८२३ ॥
 पौपस्तु तैपमासे ना सामभेदे नपुंसकम् ।
 पौपी तु पौर्णमास्यां स्त्री संयुक्ता पुष्यमेनया ॥ ८२४ ॥
 पौंस्त्रं पुंसवने क्लीवं पुंसः सम्बन्धिनि त्रिणु ।
 फलं फाले धने बीजे निष्पत्तौ भोगलाभयोः ॥ ८२५ ॥
 सस्ये हेतुकृते चर्मसंज्ञसत्त्वनिवारणे ।
 शस्त्राणां च मुखेऽत्रोक्तस्मादराणां प्रसूनयोः ॥ ८२६ ॥
 ह्रीं पुंस्यप्यपरे ना तु करमर्देऽथ सा श्रियाम् ।
 कार्पास्यां लवलीराजकोशातक्योः फलाथ सा ॥ ८२७ ॥
 कोशातक्यां फलिन्यां च ताम्रादिफलके तथा ।
 फली स्यादजयरत्नाह मत्स्यभेदेऽपि शब्दवित् ॥ ८२८ ॥
 फल्गु तु त्रिष्वसारे ली काकोटुम्बरिकाह्ये ।
 वृक्षभेदे त्रि तु फली फलयुक्ते पिपां पुनः ॥ ८२९ ॥

१. 'के' ग. पाठः. २. 'द्वे' ड. पाठः. ३. 'प्रो' ग. घ. पाठः.
 ४. 'ह्रीं पुंस्यप' ग. पाठः.

कौशातक्यां च फलिनी त्रियङ्गवाह्यपादपे ।
 फालो लाङ्गलकूटे ना श्वेताकं दाडिमे तथा ॥ ८३० ॥
 निष्पत्तौ शरणेऽथ स्त्री तैक्ष्णिले च फलस्य तु ।
 विकारादौ त्रि फुल्लं तु त्रये विकसने त्रि तु ॥ ८३१ ॥
 आश्चर्यं स्याद् विकसितेऽप्यथो विशरणे नपि ।
 निष्पत्तौ चाथ शण्डे स्यात् पुंसि चत्वारो विदुः ॥ ८३२ ॥
 बलं रूपेऽस्थनि स्थौल्ये शक्तिरेतश्चनूप्वथ ।
 बलभेदे वायकाख्ययवभेदे च नाथ तन् ॥ ८३३ ॥
 कश्चिद् दैत्यान्तरेऽप्याह तदसाध्विव लक्ष्यते ।
 दैत्ये दन्त्यौष्ठचवर्णादिर्वलशब्दस्य दर्शनात् ॥ ८३४ ॥
 त्रिषु तु स्याद् बलवति स्त्री तु वाट्यालके बला ।
 पिप्पल्यां च परे त्वेनं काके प्राहुर्द्वयोरिति ॥ ८३५ ॥
 अन्ये तु तदसत् प्राहुर्दन्त्यौष्ठ्यादित्वनन्तरात् ।
 वक्रन्तु ना दाल्भ्यमुनावेकचक्रावतावपि ॥ ८३६ ॥
 द्वे तु कङ्कालये पक्षिभेदे जात्यन्तरे नृणान् ।
 पुलकशीक्षत्रियोज्ञाते ब्रह्मस्त्वृष्यन्तरे पुमान् ॥ ८३७ ॥
 सूर्यं स्वर्गं द्वयोस्तु स्याद् ब्राह्मणे तुरगेऽपि च ।
 बलिः पूजोपहारे ना भागधेये नृपस्य च ॥ ८३८ ॥
 प्राणनार्थकधातौ च दैत्यभेदेऽथ नृन्निभोः ।
 देवतार्चनतूर्येऽथ वाग्निर्द्वे श्येनकाकयोः ॥ ८३९ ॥
 बभ्रुर्ना केशवे पूर्वराजभेदपिभेदयोः ।
 अन्नौ कटारवृषभे धने वर्णे च पिङ्गले ॥ ८४० ॥
 त्रि तु तद्वति खलवाटे द्वे त्वोतौ गङ्गुलेऽपि च ।
 बभ्रूः कपिलगन्ध्यां स्त्री बन्धुर्ना स्वर्गने स्वरे ॥ ८४१ ॥

१ 'क' ख. ड. पाठः. २. 'दालमु' क. घ, 'दाहमु' ख, 'गाह्यमु' ग. पाठः. ३. 'वि'
 ख. ड. पाठः, 'लि' क. घ. पाठः. ४. 'पु' ग. पाठः.

लम्नाचतुर्थराशौ च वन्धुं सांवत्सरा विदुः ।
 भेद्यलिङ्गं त्वधिकेप्ये वन्धुर्नाति तु सूत्रकृन् ॥ ८४२ ॥
 शब्दस्वरूपानिष्ठत्वे प्राहेत्याहुर्धनुस्तु ना ।
 प्रतान्तहोमवहौ स्याद् भेद्यलिङ्गं तु वाच्ययोः ॥ ८४३ ॥
 त्रित्वादिसङ्ख्यासङ्ख्येयं महार्थेऽप्यत्र च स्त्रियाम् ।
 यदा वृत्तिस्तदा बहौ बहुरित्यपि वा द्वयम् ॥ ८४४ ॥
 ब्रह्मा रुद्रहृषीकेशविरिञ्चाकैन्दुबह्वि ।
 यज्ञे विप्रे च भृगवादिष्वृत्विग्भेदे च पुंस्ययम् ॥ ८४५ ॥
 स्त्रीवं तु वेदे मन्त्रेऽन्ने स्वेऽध्यात्मः तनतपस्तु च ।
 मोक्षे जपे धने चाथ बलभद्रे व(ले?ली) पुमान् ॥ ८४६ ॥
 कारवेष्टविशेषे च बृहत्कैकोटकाहये ।
 शोणाम्लाने नालिकेर मापधान्ये च मण्डि च ॥ ८४७ ॥
 पष्ठे शरीरधातूनां बलयुक्ते(पु?तु) स त्रिपु ।
 बर्हिस्तु क्ली कुशे यज्ञे जलं व्योम्नि महत्यपि ॥ ८४८ ॥
 ना त्वमौ वाणशब्दस्तु बलिपुत्रासुरे पुमान् ।
 इक्ष्वाकोश्च प्रपौत्रे स्यात् तथैवानेकहान्तरे ॥ ८४९ ॥
 ककुभाख्ये नृशण्डस्तु शरतद्भेदयोरथ ।
 वाणा नृस्त्री नीलशिण्ड्यां बालस्तु शिशुमूर्खयोः ॥ ८५० ॥
 त्रिर्ना तु नालिकेरेऽथ पञ्चवर्षगजे द्वयोः ।
 बाला तु मल्लिकाभेदे हरिद्रायां च सा स्त्रियाम् ॥ ८५१ ॥
 ब्राह्मं त्रिब्रह्मसम्बन्धे स्त्री तु सप्तयु मातृयु ।
 एकस्यां दिशि चोर्ध्वायां ब्रह्मरीत्याख्यलोहके ॥ ८५२ ॥
 मत्स्याक्ष्याख्यवृणस्तम्बे वाचि ब्राह्मी पुमान् पुनः ।
 रात्रेः स्यात् पश्चिमे यामे पुमांस्त्वश्रुणि वाष्पवाक् ॥ ८५३ ॥

१. 'रका' ख. ग. पाठः.

१। 'नालिकेरे तु लाङ्गलो । दाक्षिणात्योऽफलोऽनालः सुततः कूर्चकेशरः । सदाफलो बली च' (पु. ६३. श्लो. २२०, २२१) इति वैजयन्ती ।

सुखतोयादिसंभूते धूमाभासे च वस्तुनि ।
 शाकभेदे च वाष्पी तु स्त्रीलिङ्गा भेषजान्तरे ॥ ८९४ ॥
 हिङ्गुपत्रां ह्ये वाश्वा न स्त्री दुःखनिषेधयोः ।
 ना तु क्षुद्रफले पूगे वंशे चाथ प्रवाहणे ॥ ८९५ ॥
 बाह्य नृत्नी स्त्रियां वार्हा वार्हा तु विधिर्हिमे ।
 स्त्री तु स्वकल्पिते नृते वाहं तु स्याद् भृशे त्रिषु ॥ ८९६ ॥
 स्त्रीवं त्वनुमतां च स्यात् प्रतिशयां च धिक् पुनः ।
 अवश्यमर्थं देवानां प्रियः प्राह हलधुवः ॥ ८९७ ॥
 बाहुः पुरुषभेदे ना कश्चिन्मृत्नी पुनर्हिमे ।
 प्रमाणभेदे पद्मत्रिंशदङ्गुल्युल्लेखेऽप्यत्र गीर्वाणः ॥ ८९८ ॥
 गृहादिद्वारपार्श्वस्थयाश्चिकित्सातदाशु ।
 विस्वोऽस्त्री मण्डलसमप्रतिमानुखलक्षणा ॥ ८९९ ॥
 प्रतिविम्बे तत्प्रकृतां समानत्वे विधानयोः ।
 आदर्शे स्त्री तु विम्बी स्यादोष्ठीगञ्जलान्तरे ॥ ९०० ॥
 स्त्री तु तस्याः फले द्वे तु लज्जलान्तरे विदुः ।
 यो नानावर्णभाक् तस्मिन्मथ विन्दः पुमान् दुर्मे ॥ ९०१ ॥
 श्रीफलाद्ये फले त्वस्य स्त्री भानेऽपि पन्थाद्ये ।
 विन्दुर्ना विप्रुपि पशुशरीरन्मध्यस्तु च ॥ ९०२ ॥
 लवेऽन्योऽवयवेऽप्यन्यो वैजयन्त्यां तु दृश्यते ।
 नश्यत्प्रत्यूहोपायां स्त्रीलिङ्गा दृश्यते पुनः ॥ ९०३ ॥
 पुष्टिस्तोऽमरकोशस्य धेमे सारत्वतादिते ।
 बीजो ना यावद्गुणान्ये यवक्षारान्तरे तथा ॥ ९०४ ॥
 धान्ये स्याद् वंशजे तु त्रिर्वीजो बीजवति त्रिषु ।
 ताते तु पुंसि बुद्धो ना रुगते त्रि तु पण्डिते ॥ ९०५ ॥

ज्ञातरि ज्ञायमाने च फुल्ले च क्ली तु बोधने ।
 विद्वद्बोद्धोस्त्रिषु बुधो ना तु चान्द्रमंसायनौ ॥ ८६६ ॥
 अजयस्तु सुरेऽप्याह तत्र न्यायाद् द्वयोर्भवेत् ।
 बुधा तु धिपणायां स्त्री वृद्धिसंज्ञे च भेषजे ॥ ८६७ ॥
 मुण्डीसंज्ञतृणस्तम्बे तुमं त्वग्नी कडङ्गरे ।
 मलनिष्पृतधान्यस्य ॥ ८६८ ॥
 गोकरीपेन्धने तु स्त्री बुधा क्लीवं तु वारिणि ।
 बुस्तः प्रहंसने पुंसि धनुष्कोटौ नपुंसकम् ॥ ८६९ ॥
 मूपायां तु बुका स्त्री स्याच्छिवमल्लयां तु ना बुकः ।
 बृहत् त्वारण्यके साम्नि त्वामिद्धीत्यृक्समुद्भवे ॥ ८७० ॥
 क्ली त्रिर्महति तत्रापि स्वयर्थे स्याद् बृहतीत्यथ ।
 प्रसहासंज्ञवार्ताख्यामिति केचिदथापरे ॥ ८७१ ॥
 सर्वेऽपि क्षुद्रवार्ताख्यां छन्दोभेदेषु केषुचित् ।
 षट्त्रिंशदक्षराद्येषु गन्धर्वाधिपतेरपि ॥ ८७२ ॥
 विश्वावसोः स्त्री वीणायां बृहती पठति त्विमाम् ।
 अजयो वा(पि?चि) च क्लीवं पुनर्वोलामिति ध्वनिः ॥ ८७३ ॥
 साज्ये मधुनि तक्रोले ना तु स्यादम्भसां भ्रमे ।
 जायौ गन्धरसाभिष्ये मपौ लेखनिकोद्धृते ॥ ८७४ ॥
 बोधिस्त्वर्थे स्त्रियां सम्यग्ज्ञाने च द्वे तु कुकुटे ।
 अश्वत्थे तु पुमान् बुद्धे त्वप्यमुं सज्जनोऽपठीत् ॥ ८७५ ॥
 भगः पुनः स्मृतो यत्ने यशोवीर्यार्कभूतिषु ।
 कान्तीच्छाज्ञानवैराग्यधर्मैश्वर्यतपस्तु च ॥ ८७६ ॥
 धैर्यसौभाग्यमाहात्म्यधनशुक्रश्रुतेषु च ।
 बुद्धौ चादित्यभेदानामेकस्मिन्नपि नाथ नप् ॥ ८७७ ॥

योयौ केचित् त्वभेदेन मन्यन्ते पुत्रपुंसकम् ।
 सूर्यतद्भेदयोस्त्वेव पुमानेव न संशयः ॥ ८७८ ॥
 भ्रातृस्तु ना तरङ्गे स्याद् भजने च स्त्रियां पुनः ।
 मातुलान्याहये धान्ये भज्जा भद्रस्तु नोक्षणि ॥ ८७९ ॥
 गजभेदे द्वयोः स्त्री तु सामभेदे शुभे सुखे ।
 एतयोस्त्वर्थधोरेकयुक्ते वृहति च त्रिषु ॥ ८८० ॥
 साधौ च स्त्री तु भद्रा स्याद् दूर्वाशारिवयोस्तथा ।
 राज्ञायां चाथ पक्षस्य त्रयः स्तुतिविधिसंज्ञकाः ॥ ८८१ ॥
 तेषां द्वितीयविधिषु भवन्तु प्राप्तिस्तत्तयोः ।
 शम्भौ जन्मनि संसारे शुभेऽप्याह तु सज्जनः ॥ ८८२ ॥
 कोपेऽथ भवितव्ये च त्रि भण्डं तु नपुंसकम् ।
 कोशस्थेऽर्थे धनवतां हास्यकारिणि तु त्रिषु ॥ ८८३ ॥
 भण्डी मण्डूकपर्णाख्यतृणस्तम्बेऽऽध्यामियम् ।
 परिहासे तु भण्डा स्त्रीपुंसयोर्भक्तवाक् पुनः ॥ ८८४ ॥
 सेवायामोदने स्त्री त्रिः सेविते भक्तिनत्यपि ।
 भवस्तु योषे ना मर्त्यजातिभेदे तु स द्वयोः ॥ ८८५ ॥
 नटीविमोक्षवे भव्यः पुनर्ना पादपान्तरे ।
 रौंररज्जाह्वये स्त्री तु फले तस्य धने तथा ॥ ८८६ ॥
 कल्याणाख्यगुणे च स्याद् भेद्यलिङ्गं तु तद्वति ।
 योग्ये भवितरि प्राप्ये भवितव्ये तु तत्रापि ॥ ८८७ ॥
 भ्रात्रिः स्त्री भ्रनणे धात्योर्भ्रमतौ भ्राम्यतौ च ना ।
 भवस्तु भतेरि त्रिर्ना दर्णे भर्तु त्रि पोष्टरि ॥ ८८८ ॥
 स्वानिधारकयोर्ना तु पाणिप्राहे भवत् पुनः ।
 सर्वनाम् त्रि पूज्ये स्यात् स्व्यर्थे तत्र भवत्यसौ ॥ ८८९ ॥

१. 'नागर' ख. पाठः. २. 'ती तु पो' ग. पाठः.

१ 'मण्डूकपर्णां भण्डीरी भाण्डो योजनवत्त्वयि' (पु. ५७. श्लो. १४५) इति तु वैजयन्ती ।

त्रि त्वेव जायमाने च विद्यमाने च तत्र च ।
 स्वयर्थत्वे स्याद् भवन्तीति ना तु गोत्रस्य कर्तरि ॥ ८९० ॥
 अपिभेदे भवन्ती तु स्त्रीलिङ्गा लट्श्रुतौ स्मृता ।
 भसत् तु स्त्री दकारान्ता विद्यायां गुह्यकोष्ठयोः ॥ ८९१ ॥
 आस्ये तु क्लीबमाचार्याः केचिदेनं प्रचक्षते ।
 भावो लीलाक्रियाचेष्टाभूत्यभिप्रायजन्तुषु ॥ ८९२ ॥
 पदार्थमात्रे सत्तायामात्मयोनिस्त्वभावयोः ।
 केचित् त्वात्मनि योनौ च प्रसिसंस्कारजन्मसु ॥ ८९३ ॥
 शृङ्गारादे रसस्यापि कारणे चान्तरात्मनि ।
 नाद्योक्तिविषये प्राज्ञे पुंसि त्रिषु तु मानिनि ॥ ८९४ ॥
 भवसम्बन्धिनि बुधे भवितर्यपि ना पुनः ।
 भागो भाग्ये तुरीयांशे रूपकार्थेऽशमात्रके ॥ ८९५ ॥
 भगसम्बन्धिनि पुनस्त्रि क्ली सामान्तरेऽथ नप् ।
 भाग्यं जन्मान्तरकृते शुभे कर्मणि चाशुभे ॥ ८९६ ॥
 अशुभे च शुभे चापि कर्ममात्रे परे विदुः ।
 भक्त्ये तु त्रि वृद्ध्यायलाभशुल्कोपदात्मना ॥ ८९७ ॥
 दीयते यत्र भागोऽसौ तत्र तत्रापि साधुनि ।
 भार्या स्त्री सहधर्मिण्यां ना त्वादिक्षत्रियान्तरे ॥ ८९८ ॥
 भारसाध्वादिके तु त्रिर्भासस्तु द्वे खगान्तरे ।
 शकुन्तारूपे नृस्त्रियोस्तु दीप्तौ सामान्तरे तु नप् ॥ ८९९ ॥
 भामस्तु कुधि ना स्त्री तु भामा योषात सा त्रि तु ।
 ईर्ष्यावत्यथ भार्त्रे क्ली पोषे त्रिषु तु यो नरः ॥ ९०० ॥
 भृतिं गृहीत्वा वसति तत्र भर्तुश्च योगिनि ।
 भाण्डं क्लीबममत्रेऽथभूपणे भूपणे तथा ॥ ९०१ ॥

वणिङ्मूलधनेऽन्ये तु पण्ये केचित्पुष्करे ।
 भाण्डी तु स्त्री शिरीषद्रौ भण्डसन्वन्धनि त्रिषु ॥ ९०२ ॥
 भ्राजो ना श्लोकभेदेषु कश्चित् सामान्तरे तु नप् ।
 भाष्यं तु स्त्री विवरणग्रन्थजात्यन्तरे यथा ॥ ९०३ ॥
 महाभाष्यादि तत्र स्याद् भाषणीये तु भेद्यवत् ।
 भातुर्ना भास्करे वसे नृस्त्रियोस्तु गभस्तिषु ॥ ९०४ ॥
 भास्वानिन्दौ रयौ पुंसि भेद्यलिङ्गं तु भान्तरे ।
 भास्वतीति स्त्रियां नद्यासुपस्त्वप्यथ भिद्यवाक् ॥ ९०५ ॥
 नृजातिभेदे शबरादिष्वपूर्वान्ध्रिकान्ते ।
 द्वयोः स्यात् सज्जनस्त्वाह पुष्टिङ्गं पक्षणे त्रि तु ॥ ९०६ ॥
 भिन्ना स्यादद्वे स्त्री तु व(स्त्रेऽस्त्रे)ऽन्यो दरणेऽवदत् ।
 भिद्युः पुंसि परित्राजि त्रि तु भिक्षणशीलके ॥ ९०७ ॥
 चतुर्थकलाशिनि च भिद्युस्तु नरि मन्मथे ।
 वज्रे च घृणसंज्ञे तु क्रिमौ द्वे ना तु भीमवाक् ॥ ९०८ ॥
 शम्भौ च भीमसेने च त्रि तु क्रूरे भयानके ।
 भीष्मः सान्तनवे पुंसि भेद्यलिङ्गं भयानके ॥ ९०९ ॥
 भीरुः पुंस्त्रीरुदतरौ स्त्रियां †चोर्वारुयोपितोः ।
 योषिद्वेदे परे त्रिस्तु कातरेऽथ भुजः पुमान् ॥ ९१० ॥
 भूर्जसंज्ञहने नृस्त्री बाहौ भूमानगोचरे ।
 पदार्थभेदे च शुरिक् पुनः स्त्री बाहुकन्दयोः ॥ ९११ ॥
 उक्तापुल्लतिपर्यन्तच्छन्दस्स्वेकाक्षराधिके ।
 छन्दोभेदे वसायां च कश्चित् तु भुवि चावदत् ॥ ९१२ ॥

अन्यस्तु राजनि पुमानित्याह क्ली तु भूतवाक् ।
 महाभूतेषु भवनाक्रियायां प्राप्तिस्तत्त्वयोः ॥ ९१३ ॥
 न्याय्ये प्राणिनि चान्यस्तु वाच्ययोरेतयोस्त्रिषु ।
 अतीततुल्यलब्धेषु देवयोन्यन्तरे पुनः ॥ ९१४ ॥
 नृशण्डो मातरि त्वस्य भूता स्त्री भूरिवाक् पुनः ।
 प्रचुरे त्रिषु हेम्यस्त्री भूर्णिस्तु स्त्री भृतौ तथा ॥ ९१५ ॥
 कश्चित् तु धरणौ द्रूते त्रि तु भ्रमणशीलके ।
 द्वयोस्तु भृङ्गो धूम्यादे भ्रमरे च पुमान् पुनः ॥ ९१६ ॥
 भृङ्गराजे परस्त्वाह भृङ्गारेऽन्यो लवङ्गके ।
 अन्ये तु वर्णभेदे त्रिः पुनस्तद्वति नप् पुनः ॥ ९१७ ॥
 त्वक्पत्रसंज्ञभेषज्ये भृत्यो दासे द्वयोः त्रियाम् ।
 भृत्या स्याद् वेतनेऽथो ना (भूँ?भृ)मिर्वायौ जलेऽपि च ॥ ९१८ ॥
 द्वयोस्तु हस्तिनि त्रिस्तु भेरवाक् कातरेऽथ सः ।
 स्त्रियां स्याद् दुन्दुभौ भेरी भे(लुँ?ल)†स्तु त्रिषु कातरे ॥ ९१९ ॥
 पूज्याप्रौज्यप्रहीणेषु पुमांस्त्वृण्यन्तरे कश्चित् ।
 *चिकित्साग्रन्थकारे स्यादुडुपेऽप्यथ भेकवाक् ॥ ९२० ॥
 मेघे ना द्वे तु गण्डूके मर्त्यजात्यन्तरेऽपि च ।
 निषादत्राक्षणीजाते कातरे तु त्रिषु स्मृतः ॥ ९२१ ॥
 उर्दाच्यनीवृद्धेदे तु भोलाः पुंभूम्यथ द्वयोः ।
 द्वीपिसंज्ञकशार्दूलभेदे भोजः पुनर्द्वयोः ॥ ९२२ ॥
 राजन्यमात्रे भोजाख्यनीवृद्धेदेऽस्य राजनि ।
 मर्त्यजात्यन्तरे चापि ज्ञेयः क्षत्रियगोलके ॥ ९२३ ॥

१. 'अग्नि' ग. पाठः. २. 'प' क. ख. ग. घ. पाठः. ३. 'पूजप्र' ग. पाठः.

† 'भेलौ तूडुपभीलकौ' (पु. २३४. श्लो. ५२) इति वैजयन्ती । * चिकित्साग्रन्थ
 ४ तयोरभेदाद् भेडसंहितेत्युच्यते ।

पुंभूमि तु विन्ध्याद्रिपार्श्वस्थे नीवृद्धन्तरे ।
 भोगी तु तर्पे द्वे स्त्री तु भोगिनी नृपयोपिति ॥ ९२४ ॥
 धन्या कृताभिप्रेक्षाया या तस्यां भववत् पुनः ।
 भोगवत्त्वजयस्त्वाह वैद्यावृत्त्यकरेऽ तथा ॥ ९२५ ॥
 भूपालेऽप्यथ भौमो ना पृथिवीतनयग्रहे ।
 भूमिसन्वन्धिनि त्रि स्याद् मद्रं तु ह्रीं मुखे तथा ॥ ९२६ ॥
 सज्जनस्तु शुभे प्राह त्रि तु तद्वति भाषितः ।
 पुंभूमि नीवृद्धेऽथ मन्द्रो ना सामवर्तिनाम् ॥ ९२७ ॥
 स्वराणामपि सप्तानां स्वरे पष्ठेऽथ स त्रिषु ।
 गम्भीरशब्दे मन्द्रा तु वाचि स्त्री मन्द्रवाक् तु ना ॥ ९२८ ॥
 शनैश्चरे त्रि तु स्वल्पे तथाज्ञापदुरागिषु ।
 निर्भाग्ये च कनिष्ठे च दधिभेदे तु नप्यदः ॥ ९२९ ॥
 मन्दजाते द्वयोस्त्वेष गजभेदे मद्रस्तु ना ।
 गजदानजलेऽन्ये तु तद् दन्मेद्रात् प्रवर्तते ॥ ९३० ॥
 तत्रैवेत्यनुबन् हर्षं गवं गन्धे च गेति ।
 मदी तु मत्तावस्थायां स्त्री सध्यं तु नपुंसकम् ॥ ९३१ ॥
 यस्तुद्वयस्यान्तराले सङ्गच्छाभेदेऽपि कुत्रचित् ।
 सप्तद्वलंसप्तसप्तमात्रा यः स्याद् दशगुणोत्तरः ॥ ९३२ ॥
 छन्दसाहुक्तपूर्वाणां तृतीये छन्दसि त्रि तु ।
 न्याज्ये वलमसङ्गे तु शरीराङ्गे नृशण्डयोः ॥ ९३३ ॥
 हिमोत्सर्गाय सवित् रश्मयः स्युः शतत्रयम् ।
 तत्रैकत्र शते ह्यदिन्याख्येषु रदिरदिमषु ॥ ९३४ ॥
 स्त्रियो मध्या अधो मत्स्यं ह्रीं सर्माकृतिसाधने ।
 क्षेत्रस्य कृष्टस्य मतिमतसाधौ तु स त्रिषु ॥ ९३५ ॥

॥ व्यापृतिरेव वैद्यावृत्त्यं, तत्करे व्यावर्तक इत्यर्थः ।

मत्स्यस्तु मीने द्वे नीवृद्धेदे तु नरि भूमनि ।
 तद्राजे तु पुमान् मीनराशौ चाथो मयं धने ॥ ९३६ ॥
 ह्री स्त्रीभूम्नि मघा अग्निनक्षत्रे कालमात्रके ।
 तद्युक्तेऽथ मयः पुंसि दैत्यतक्षणि हिंसने ॥ ९३७ ॥
 प्रक्षेपणे च द्वे तूष्ट्रे तथाश्वेऽथो मलोऽस्त्रियाम् ।
 स्यात् पापकिट्टविष्ठासु वातादिषु च नप् पुनः ॥ ९३८ ॥
 कांस्याद्यलोहे स्यात् त्वेष मर्त्यजात्यन्तरे द्वयोः ।
 मालुकीशूद्रजेऽथोक्तो मल्लो योधे परैः पुमान् ॥ ९३९ ॥
 बलीयः पुरुषे त्वन्यैः पात्रभेदे तु नृस्त्रियोः ।
 मल्लो मल्ली च मल्ली तु मल्लिरापीठयोः स्त्रियाम् ॥ ९४० ॥
 नृस्त्रियोर्धारणे मल्लो मल्ला चेति द्वयोः पुनः ।
 ब्राह्मणपूर्वक्षत्रियाजे ब्राह्म्याञ्जात्यन्तरे नृगाम् ॥ ९४१ ॥
 महः पुंस्तुत्सवे स्त्री तु मही वाचि गवि शितौ ।
 सज्जनस्तु नदीभेदेऽप्याह द्विवचनेन तु ॥ ९४२ ॥
 चावापृथिव्योरास्त्रासीद् मङ्गस्त्यौर्वोपजीविनि ।
 त्रिर्मङ्गलस्य पाठितयैके मङ्गला तु मङ्गले ॥ ९४३ ॥
 स्त्री मङ्गं त्वस्त्रियां नावः शिरस्यक्ली तु मङ्गने ।
 मङ्गने गमनं विद्यादथ सर्वरसाग्रके ॥ ९४४ ॥
 मण्डमस्त्री स्त्रियां मण्डी *यागुल्यां मण्डने पुनः ।
 नृस्त्री मण्डाऽथ ना रश्मौ ह्री तून्मानान्तरे भवेत् ॥ ९४५ ॥
 पञ्चमापे मतं तु ह्री स्यादाकूतेच्छयोस्तथा ।
 ज्ञाने च वाञ्छिते तु त्रिर्ज्ञयिमानेऽथ मत्तवाक् ॥ ९४६ ॥

१. 'ह्य' क. ग. घ. पाठः. २. 'स्त्व' क. ख. ग. घ. पाठः.

* 'यागुली मण्डिका समे' (पु. १६५. श्लो. ७८) इति तु वैजयन्ती ।

त्रि(तु)पु क्षीवे च हृष्टे च क्लीबं तु मदकर्मणि ।
 मर्तस्त्वृष्यन्तरे पुंसि मर्त्यलोकेऽप्यथ द्वयोः ॥ ९४७ ॥
 मनुष्ये मर्कशब्दस्तु देवदास्तौ पुमान् ।
 मनोविरिज्योर्बायौ कश्चित् त्वाहाभ्रचन्द्रयोः ॥ ९४८ ॥
 आदित्येऽप्यथ सर्पे द्वे त्रि तु विघ्नस्य कर्तरि ।
 मणिः स्त्रीपुंसयो रत्ने मणिवन्द्येऽप्यलिङ्गे ॥ ९४९ ॥
 अजादिषण्ठप्रभये स्तनाकारे च वस्तुनि ।
 काष्ठलोहादिनिष्पाद्यगुलिकायामथाजयः ॥ ९५० ॥
 गोलमात्रे परे त्वेवं शुद्धमध्यगुले विदुः ।
 मेहनावयवे त्वन्ये शेफाग्रं स च मन्वताम् ॥ ९५१ ॥
 कश्चित् प्रायुक्त घण्टायां धातौ तु मणतौ पुमान् ।
 मालिस्तु मत्स्यभेदे स्त्री स्यात् कपालकरद्वयोः ॥ ९५२ ॥
 इत्येवमजयः स्माह धातौ तु नरि महतौ ।
 मालिस्तु शस्त्रां कृपणतृष्णायामिति कश्चन ॥ ९५३ ॥
 स्त्रियां पुंसि त्वदिध्यास्यो वाक्यपतिः पठति स्म तम् ।
 धातौ तु मत्स्यतौ पुंसि मालिस्तु धरणौ स्त्रियान् ॥ ९५४ ॥
 उदाहृतो ह्यसौ भागवृत्तिकारेण वाक्तिनः ।
 इत्यत्र कृत्कारान्तो महति त्वेप भेद्यवत् ॥ ९५५ ॥
 मधुस्तु ना चैत्रमासे वसन्ते दानवान्तरे ।
 पूर्वध्रियभेदे च विप्रभेदे च कुत्रचित् ॥ ९५६ ॥
 मधूकद्रौ कुरवके मद्यभेदे च कुत्रचित् ।
 मध्वासवाख्ये मधुररसे मिश्ररसे तथा ॥ ९५७ ॥
 वैजयन्त्याह कटुकस्वादुतिक्तत्रयात्मके ।
 एतद्वसद्वयवति पुनस्त्रिः क्ली तु वारिणि ॥ ९५८ ॥

क्षीरे पुष्परसे मद्ये मन्त्रभेदेषु केपुचिन् ।
 शाकवल्ल्यां तु जीवन्तीसंज्ञायां स्त्री नृनप् पुनः ॥ ९९९ ॥
 क्षौद्रपौक्तिकपूर्वेषु मधुभेदेषु * तत्सुरे ।
 मनुस्तु पुंसि मन्त्रे स्यात् पूर्वे च क्षत्रियान्तरे ॥ ९९० ॥
 स्त्रियां तु तस्य भार्यायां मनावी च मनाय्यपि ।
 मयुद्धं किन्नरे ना तु प्रक्षेपे मन्तुवाक् तु ना ॥ ९९१ ॥
 वैमनस्येऽपराधे च तथा शोके प्रजापतौ ।
 अजयस्त्वाह विज्ञे त्रिस्तथैव स्यात् प्रियंवदे ॥ ९९२ ॥
 मन्युर्दैन्ये कृपायां च शोके क्रोधे क्रता च ना ।
 त्रिषु मेधाविनि द्वे तु मद्रुः सलिलवायसे ॥ ९९३ ॥
 मर्त्यजात्यन्तरे निष्ठवरुटीजे तथा पुनः ।
 माहिष्य आयुर्वेदेन जीवत्यम्बष्ठसंज्ञके ॥ ९९४ ॥
 स्यात् पारधैनुके चापि यस्याघोषणवृत्तिता ।
 मस्तुस्तु नृस्त्रियोर्मुष्टौ पिण्डिताङ्गुलिरूपके ॥ ९९५ ॥
 वैजयन्त्यामिदं प्रोक्तं दधिमण्डे तु तन्नपि ।
 मर्जुः सम्मार्जनीशुद्धोर्नदीतीरे परः पुनः ॥ ९९६ ॥
 नद्यां तीरेऽपि चेत्याह शिलायां च स्त्रियामियम् ।
 रजके तु द्वयोः कश्चिन्ना तु मन्ता प्रजापतौ ॥ ९९७ ॥
 त्रिरेष्टृज्ञातृविद्वत्सु महत्† तु क्लीबवारिणोः ।
 राज्ये वृन्दे च पूज्ये तु त्रि बृहत्यापि ना पुनः ॥ ९९८ ॥
 महल्लोके च बुद्धौ च महती तु स्त्रियामियम् ।
 त्रिवृत्संज्ञलताजातौ वीणायां नारदस्य च ॥ ९९९ ॥

१. 'च' क. घ. पाठः.

* तेषां सुरा तत्सुरं 'विभाषा सेनासुरा —' (२. ४. २५) इति क्लीबत्वम् । † मह-
 यन्दः क्लीबे वारिवाचक इत्यर्थश्चेत् प्रत्येतव्यः, तर्हि 'महत् क्लीबं तु वारिणि' इति पाठो भवेत् ।

हृश्यते वेदसूत्रेषु रात्रिरवयवान्तरे ।

महच्छब्दस्तस्य लिङ्गं विविञ्चन्तु विचक्षणाः ॥ ९७० ॥

रात्रिरवयवः सोऽपि पश्चिमो याम ईरितः ।

कैश्चिदन्यैलिभागावशेषा रात्रिरितीरितः ॥ ९७१ ॥

मरुत् तु ना देवभेदे पवने शिखरे गिरेः ।

कैश्चित् तु मरुदेशेऽपि रूपे चर्त्विजि नप् पुनः ॥ ९७२ ॥

हेभि स्याद् देवमात्रे तु द्वे सृष्टकायां तु सा सियाम् ।

यद्वा पुंस्यपिभेदे स्यात् क्रीडाकान्तिशिरस्सु च ॥ ९७३ ॥

तृती तु कश्चित् त्रिषु तु मदितर्यथ मन्त्रिवाक् ।

राज्ञो धीसचिवे पुंसि स्यात् तु मन्त्रवति त्रिषु ॥ ९७४ ॥

माला स्त्री लज्जि मालस्तु मर्त्यजात्यन्तरे द्वयोः ।

सूतीशद्वोद्भवेऽत्रार्थे स्वयर्थं मालीति जातिङीप् ॥ ९७५ ॥

पुमांस्तु कालपण्याख्यतुलस्यां च कठिञ्जरे ।

धारणे चान्तरद्वीपे पुनः स्त्री दक्षिणामुतः ॥ ९७६ ॥

वर्षा(त्) स्याद् भारतात् त्रिस्तु प्रहतक्षेत्रभूतले ।

माया स्त्री शान्वरीदुह्योर्विष्णोर्नवतु शक्तिषु ॥ ९७७ ॥

एकस्यां साहचर्यत्वे च प्रभानाद्येऽथ सा त्रिषु ।

मायते^१ यश्च मां याति तत्रापि स्यादथ स्त्रियाम् ॥ ९७८ ॥

मात्रा प्रवृत्तौ कर्मस्य परिष्कारान्तरे^२ धने ।

परिच्छदे परिच्छन्दे शैलेऽन्ये त्वेकदेशके ॥ ९७९ ॥

ह्रस्ववर्णप्रयोगस्य काले पारे तु कश्चन ।

स्यात् तूत्तरपदे ह्यत्र मात्रं कात्स्न्येऽवधारणे ॥ ९८० ॥

१. 'के' क. ख. ड. पाठः. २. 'व' ख. पाठः. ३. 'वारस्तु' क. ख. घ. ड. पाठः.

* 'मात्रा परिच्छन्देऽर्थेऽशे प्रवृत्ता कर्मभूषणं' (पु. २३५. श्लो. ६२) इति वैजयन्ती ।

अन्ये तु त्रायते मां यस्तत्र त्रिष्विति मन्वते ।

मानं तु ह्रीं परिच्छेदे प्रस्थादौ चापि हिंसने ॥ ९८१ ॥

लमाद् दशमराशौ च विदुः सावैत्सरा इदम् ।

प्रक्षेपे प्रणिदाने च सम्भवे सम्भवस्त्वसौ ॥ ९८२ ॥

आधारानतिरिक्तत्वमाधेयस्येह ना पुनः ।

ज्ञाने चित्तसमुन्नत्यां पूजायां च स्त्रियां पुनः ॥ ९८३ ॥

मानी कुडुवसंज्ञस्य परिमाणस्य सा द्वये ।

म्लानं म्लानवति त्रि स्यात् ह्रीं तु म्लानौ द्वयोः पुनः ॥ ९८४ ॥

मण्डूकभेदे गृहजे मारस्तु नरि मन्मथे ।

मृतिमारणयोः स्त्री तु मारी स्याद् देवतान्तरे ॥ ९८५ ॥

देवतान्तरमप्येतत् कालरात्राति सञ्जनः ।

माल्यं ह्रीं कुसुमे पुष्पमालायां चाथ भेद्यवत् ॥ ९८६ ॥

धार्ये माध्यस्तु कुन्दाख्यद्वये ना प्रसवेऽस्य नप् ।

माघसाधौ पुनस्त्रि स्यात् पौर्णमास्यां पुनः स्त्रियाम् ॥ ९८७ ॥

मघानक्षत्रयुक्तायां मार्घी मासे तु तद्वाति ।

माघो ना त्रिर्मघासंज्ञनक्षत्रयुतकालजे ॥ ९८८ ॥

मार्गो नाध्वनि मार्घी च मार्गशीर्षाख्यमासि च ।

तथा मृगमदे सौम्यनक्षत्रेऽप्यत्रयीदिदम् ॥ ९८९ ॥

वैजयन्त्यां नृस्त्रियोस्तु मार्गो मार्गणकर्मणि ।

मार्गो तु पौर्णमास्यां स्त्री मार्गशीर्ष्या त्रिषु त्वियम् ॥ ९९० ॥

मृगस्य स्याद् विकारादौ मांसं तु पिशिते नपि ।

वाक्पातिस्तु नरेऽप्याह निर्मूलत्वादसाधु तत् ॥ ९९१ ॥

मांसी तु स्यामिषीसंज्ञगन्धद्रव्येऽथ माषवाक् ।

ना ह्रीवं चापरे वृष्यसंज्ञधान्यान्तरे तथा ॥ ९९२ ॥

पञ्चगुणात्मकोन्मानभेदेऽन्येषां पुनर्मतम् ।
 तर्पणलोन्मानतुलितं वस्तुनीत्यपरः पुनः ॥ ९९३ ॥
 कार्पापप्राग्भेदेऽथ पुंस्येव मपणे विदुः ।
 मपणं हिंसनं विद्यात् सर्वलोकतते पुनः ॥ ९९४ ॥
 मृत्यौ मरणसंज्ञे स्त्री मारिर्मारयतीति पुनः ।
 धातो ना भातृशब्दस्तु पार्वत्यां जननीगवोः ॥ ९९५ ॥
 ब्राह्मचाद्यास्तु च देवीषु *वेपणीसरितोरपि ।
 अकारादिकवर्णानामाज्ञाये तारकानु च ॥ ९९६ ॥
 अधिन्यादिषु पौष्याख्यपौर्णमास्यां च सा स्त्रियाम् ।
 मानकारिणि तु त्रि स्यात् स्व्यर्थे मात्रीति तत्र च ॥ ९९७ ॥
 मित्रं तु भेषजे क्लीवं स्थापेयाख्ये सुहृद्यपि ।
 लमाच्चतुर्थराशौ च मित्रं साव्वत्सरा विदुः ॥ ९९८ ॥
 ना त्वर्के चार्कभेदे च मिषं तु क्ली छलेऽथ तत् ।
 घर्षरीनृपस्तम्भूते मर्त्यजात्यन्तरे द्वयोः ॥ ९९९ ॥
 मीनो ना द्वादशे राशौ द्वे तु मत्स्ये त्रि हिंसिते ।
 यष्टौ तु मीना स्त्री क्ली तु हिंसने मीढवाक् पुनः ॥ १००० ॥
 मेघे द्वयोर्नृगणे क्ली भेषजिज्ञं तु मूत्रिते ।
 देवरे तु निडुक्ता या यात्यन्यं सान्निवारिका ॥ १००१ ॥
 तस्यां मीढा जिज्ञां भीरं पुनः स्यात् क्लीबलिङ्गकम् ।
 नांस्पचन्यामुत्सायां ना पुनरवधौ नृनप् पुनः ॥ १००२ ॥
 गुण्डः स्थान्मस्तके त्रिस्तु परिवापितकेशके ।
 स्त्री तु गुण्डा च गुण्डी च स्तम्भे श्रमणिकाख्ये ॥ १००३ ॥
 सा तु गुण्डैव भिक्षुक्यां गुण्डने तु नरस्त्रियोः ।
 अजयस्त्वाह भुरग्यं स्यात् क्ली वक्रोपाययोरिति ॥ १००४ ॥

* वेपणशब्दः पुल्लिङ्गो भान्वाकवाची ।

त्रिषु तु स्यान्मुखभवे प्रधाने प्रथमेऽपि च ।
 मुष्कस्तु वृषणे न स्त्री स्त्रीभगावयवे तु ना ॥ १००५ ॥
 मुक्ता स्त्री मौक्तिके त्रिस्तु विसृष्टेऽतीतसंस्तौ ।
 मुस्ता तु मुस्तके लिङ्गत्रये पुंशण्डयोः पुनः ॥ १००६ ॥
 विषभेदे मुरा तु स्त्री गन्धकुट्याख्यभेषजे ।
 दैत्यभेदे तु ना मुद्रा पुनः स्वादपसरान्तरे ॥ १००७ ॥
 लाञ्छने चाङ्गुलीये च यस्तु स्थालिखिताक्षरम् ।
 हस्तविन्यासभेदेषु स्थापनीनिष्ठुरादिषु ॥ १००८ ॥
 मुद्रस्तु दातरि त्रि स्यान्मुनिस्तु स्वादृषौ पुमान् ।
 अगस्त्यर्षौ च सुगते कुशे दमनके तथा ॥ १००९ ॥
 अगस्त्यसंज्ञवृक्षे च मण्डूके तु द्वयोश्चि तु ।
 वाचंयमेऽथ मुष्टिः स्त्रीपुंसयोः फलकदिनः ॥ १०१० ॥
 खट्वादिनश्च ग्रहणप्रदेशे पलसंज्ञके ।
 उन्मानभेदे मुहृदपिण्डि वाङ्गुलिबंधतौ ॥ १०११ ॥
 धानुष्कहस्तविन्यासभेदे प्राद्ये च मुष्टिना ।
 द्रव्ये मूलं तु नप्यन्ये पुंस्यप्यादिसमीपयोः ॥ १०१२ ॥
 नक्षत्रभेदे पादे च भूरुहाणां वशीकृतौ ।
 स्त्रीये च कारणे चाथ मूल्यं वेतनवस्त्रयोः ॥ १०१३ ॥
 क्लीवं त्रिषु तु यस्य स्यान्मापमुद्रादिवस्तुनः ।
 ग्रहणे मूलमुत्पाद्यं तेषु मापादिवस्तुषु* ॥ १०१४ ॥
 यः पटादिरुपादानद्रव्यतुल्यप्रयोजनः § ।
 तत्रापि भूतशब्दस्तु व्रीहावातश्चने च ना ॥ १०१५ ॥
 आचमन्यां तृणैर्वद्धभारे व्रीधादिवस्तुनः ।
 वस्त्रवेष्टनबन्धेऽथ बद्धे त्रिः क्ली तु बन्धने ॥ १०१६ ॥

* 'मूलमस्यावर्हि' (४. ४. ८८) § 'नौवयोर्भर्मविषमूलमूल... सम्मितेषु' (४. ४. ९१) इति सूत्राभ्यामुभयत्र यत्प्रत्ययः ।

मूत्रास्तु त्रिप्यवाचि स्यात् क्लीवमादिलवारिणि ।
 अथायां वेसराज्जाते चतुष्पादन्तरे द्वयोः ॥ १०१७ ॥
 दैत्यभेदे तु पुल्लिङ्गो यो वराहत्वमागतः ।
 विरातार्जुनयोर्मध्ये स्पर्धाहेतुतया तयोः ॥ १०१८ ॥
 तेजसावर्तनीसंज्ञे पुनर्लोहकृतां त्रिदाम् ।
 भाण्डे मूपाथ नृत्ती स्वाचौयं चरे तु स त्रिषु ॥ १०१९ ॥
 प्रहेलिकान्तरे तु स्त्री मूषा स्यात् काव्यकारिणाम् ।
 त्रि तु स्यात् तन्निद्रतेऽप्यग्रे कृद्धमुर्च्छितयोरपि ॥ १०२० ॥
 क्लीवं तु मोहने ना तु पश्चान्नेषणयोर्भृगः ।
 मृगशीर्षाख्यनक्षत्रे तद्युक्ते काष्ठात्रके ॥ १०२१ ॥
 मकरादयराशौ च विदुः सांवत्सरा अनुग् ।
 द्वे तु हस्तिविशेषे च कुरङ्गेऽप्यथ भेद्यत् ॥ १०२२ ॥
 मृतः प्रेतं याचितं तु भेद्ये क्ली मरणेऽपि च ।
 मृतस्तु मरणे न क्ली पुमानेवान्तकेऽथ नप् ॥ १०२३ ॥
 मृदु वक्त्रे कोमले तु त्रि स्यादकृष्टिनेऽपि च ।
 मेध्यः प्राचृषि ना त्रिषु भेद्यसाधुनि तद्वयं ॥ १०२४ ॥
 मेधा स्त्री धारणाशक्तविषणायां धनेऽपि च ।
 ना तु यज्ञे सज्जने तु नृत्ती मेधाविनि त्रिषु ॥ १०२५ ॥
 मेध्यं तु शुचिनि त्रिः क्ली वले धनमुवर्णयोः ।
 ना तु मुञ्जेऽथ नद्यां स्त्री मेध्वार्कस्य तु रश्मिषु ॥ १०२६ ॥
 वृष्टिसर्जनकार्येषु शतेष्वेव चतुर्ष्वपि ।
 द्वितीये रश्मिषु शते मेध्वा भेषः पुनर्नरि ॥ १०२७ ॥
 सर्वेषां प्रथमे राशावुरभे तु द्वयोरयम् ।
 हिमोत्सर्गार्थरश्मिनां शतेषु त्रिषु कुत्रचित् ॥ १०२८ ॥

शते रश्मिषु मे(ध्याःप्यो)ऽथ मेनो ता पूर्वपार्थिवे ।
पृषदधाह्वये स्त्री तु मेना नार्या स्त्रियां पुनः ॥ १०२९ ॥

येहा भूमौ पुमान् मूत्रव्याधिभेदेऽपि मूत्रणे ।
म्लेच्छाः स्युर्म्लेच्छवाचो ये विप्रकृष्टा वनौकसः ॥ १०३० ॥

तत्र द्वयोर्म्लेच्छने तु म्लेच्छा नृश्री नपि त्वदः ।
तामे मेली तु(मेःम)प्या* स्त्री मेलस्तु नरि सङ्गमे ॥ १०३१ ॥

मेदा तु स्व्योपधीभेदे मेदने ना द्वयोः पुनः ।
वैदेहकनिपादीजे मर्त्यजात्यन्तरे भवेत् ॥ १०३२ ॥

मेही तु द्वीपिसंज्ञे स्याद् व्याघ्रजात्यन्तरे द्वयोः ।
मेघलिङ्गं तु यस्यास्ति मेहस्तत्र द्वयोः पुनः ॥ १०३३ ॥

मैत्रो विप्रे तथान्यत्र मर्त्यजात्यन्तरेऽपि च ।
वैश्यपूर्वकवैश्याजे ब्राह्म्यात् स्यात् तु नपुंसकम् ॥ १०३४ ॥

पुरीषोत्सर्जने मित्रसम्बन्धिनि तु स त्रिषु ।
स्त्रीशण्डयोस्तु मित्रत्वे मैत्री मोचा तु शल्मलं ॥ १०३५ ॥

कदलीमात्र इत्येके सुगन्ध्यल्पफला तु या ।
तस्यां कदल्यामित्यन्ये वृक्षस्य तु रसे पुमान् ॥ १०३६ ॥

शिग्रौ तु कश्चित् पाटल्यां पुनः स्त्रीपुंसयोरपि ।
मोक्तस्तु मोचने शिष्ये ना चतुष्पदि तु द्वयोः ॥ १०३७ ॥

मोकी तु रात्रौ स्त्री मौढी† पुनर्भक्षान्तरे स्त्रियाम् ।
मर्मरासंज्ञके मूढसम्बन्धिनि तु सा त्रिषु ॥ १०३८ ॥

मौलिस्तु नृस्त्रियोर्मूर्ध्नि चूडामकुटयोरपि ।
तथा संयतकेशेषु यक्षो वैश्रवणे पुमान् ॥ १०३९ ॥

१. 'ध्या' ड. पाठः. २. 'य' ख. पाठः.

* 'मेली मसंजलं पत्राञ्जनं च स्यान्मसिर्द्वयोः' इति त्रिकाण्डशेषः । † 'मौढी तु मर्मरा' (पु. १६४. श्लो. ७०) इति तु वैजयन्ता ।

देवजात्यन्तरे तु द्वे स्वापेयाख्ये तथा शुनि ।
 यमो धैवस्वते पुंसि यमने च शनश्चरे ॥ १०४० ॥
 शब्दवर्णविशेषेषु शिक्षाकाराश्चतुर्ध्वनि ।
 शरीरसाधनापेक्षे सत्यादां नित्यकर्मणि ॥ १०४१ ॥
 वलिगताख्यस्य वोढानां गनिभेदस्य व्याघ्रम् ।
 भेदेष्वेकत्र भेद स्यात् स्त्री तु युगे त्रिषु त्वदः ॥ १०४२ ॥
 यमजे शुम्भवति च यमा तु यमुनाधुनौ ।
 स्त्री यम्याधिति तु व्याघ्रापृथिव्योर्द्वे तु वायसे ॥ १०४३ ॥
 हीनाधिकारतुरगेऽप्यथ स्त्रीयं यत् स्मृतम् ।
 यमने हस्तिफानां च पादकर्मणि तत् स्मरेत् ॥ १०४४ ॥
 भेदलिङ्गं तु वद्रे स्यात् तथैवोपरतेऽपि च ।
 यन्त्रं तु स्त्री लघूपायकर्मनिर्माणसाधने ॥ १०४५ ॥
 यन्त्रणायाम् तु नाथ स्त्री यया स्मिमनीपयोः ।
 भेदलिङ्गं तु महति यवोत्पत्तुचिते पुनः ॥ १०४६ ॥
 क्षेत्रे यव्यं त्रिषु यवसार्था यन्त्रिते तथा ।
 यव्या तु नद्यां स्त्री यम्या पुनः रात्रौ स्त्रियां त्रि तु ॥ १०४७ ॥
 विद्याद् यमयितव्ये च यन्त्रये यमसाधुनि ।
 यजित्नु यजमाने द्वे इति कश्चिद्वोचत ॥ १०४८ ॥
 धातौ तु यजतो पुंस्त्वे यजित्नु त्रिजितेन्द्रिये ।
 परित्राज्यपरं स्त्री तु यमने पयकारिणाम् ॥ १०४९ ॥
 पदच्छेदान्तरे कारागृहे धातौ तु पुंस्ययम् ।
 यततो यद्विशब्दस्तु नृनिषोर्दण्डमात्रके ॥ १०५० ॥
 गृहस्थदण्डे त्वाहान्यस्तोमराख्यायुधान्तरे ।
 तरवारितमारुख्येऽन्ये खड्गादन्यत्र चायुधे ॥ १०५१ ॥

१. 'स्त्रियां य' ग. पाठः. २. 'ति या' ग. पाठः. ३. 'धुनि ।' ग. पाठः. ४.
 'रा' क. स. पाठः. ५. 'त्यां' ड. पाठः.

तथा हारलतायां च मधुकाख्ये तु भेषजे ।
 स्त्री ययीस्तु पुमान् सूर्ये मोक्षमार्गेऽप्यथ द्वयोः ॥ १०५२ ॥
 अश्वे स्याद् ब्राह्मणे कश्चित् स्त्री त्वाप्तावपरे पुनः ।
 दिव्यवृष्टौ दीर्घवृष्टावित्यन्ये ययुवाक् पुनः ॥ १०५३ ॥
 द्वे (त्वःअ)श्वे नाश्वमेधाश्वे यजुस्तु नरि पावके ।
 अध्वर्यौ यजमाने तु शिष्ये च द्वे यदुस्तु ना ॥ १०५४ ॥
 आदिक्षत्रियभेदे तद्वंशजेषु तु स द्वयोः ।
 मनुष्ये चाथ यन्ता ना सूते हस्तिपके त्रि तु ॥ १०५५ ॥
 कारके यमनस्याथ यावोऽलक्तकमापयोः ।
 यवसम्बन्धिनि त्रि स्याद् यामस्तु प्रहरे पुमान् ॥ १०५६ ॥
 यमने च नपि त्वेष सामभेदेषु केपुञ्चित् ।
 ण्यो यमाच्चेति वक्तव्यमित्येतद्वचनं यतः ॥ १०५७ ॥
 अनार्षं तत एवास्य याम्यशब्दस्य दुष्टता ।
 अर्थेषु यमसम्बन्धियमदेवतकादिषु ॥ १०५८ ॥
 अतः स इह नास्माभिरुक्तो यातं तु नच् गतौ ।
 †हस्त्यारोहकमर्त्यस्यादङ्कुशस्य च वारणे ॥ १०५९ ॥
 गते तु त्रिर्यतियतसम्बन्धिनि च नप् पुनः ।
 अपि पुंस्यपरे यानं वाहने गमने तु नप् ॥ १०६० ॥
 यातु क्ली राक्षसे ना तु पाप्मन्यन्यस्तु मन्यते ।
 पार्थिके त्रिष्विति स्त्री तु याता देवरयोपिति ॥ १०६१ ॥
 त्रिस्तु गन्तरि तत्रापि स्व्यर्थे यात्रीति मन्यताम् ।
 युगं तु क्ली चतुर्हस्तप्रमाणेऽन्य(तमं? मते) पुनः ॥ १०६२ ॥
 पडशीत्यङ्गुले माने प्रोक्तं चाङ्गुलमानकम् ।
 अणुसंज्ञकभान्यानां चतुर्दशकमङ्गुलम् ॥ १०६३ ॥

१. 'पु' ग. पाठः.

† 'हस्त्यारोहककृत्ये' इति पाठः स्यात् ।

इत्येवमथ कालेषु कृतत्रेतादिषु स्मृतम् ।

मन्मपर्वसु युग्मे च त्रि तु तद्वत्यथो नृनप् ॥ १०६४ ॥

लाङ्गलस्यन्दनादीनामीपाबन्धनदारणि ।

क्राद्विसंज्ञकभैषज्ये पुनः स्त्री स्याद् युगाऽथ नप् ॥ १०६५ ॥

युग्यं शर्वस्य धनुषि वाहने त्रि तु वोढरि ।

युगस्य युगलाधौ च युक्तस्तु त्रिः समाहिते ॥ १०६६ ॥

न्याय्यसंयुक्तयोश्चाथ प्रकारे भागवृत्तिकृत् ।

हरतेर्गतताच्छील्य* इत्यत्र नरनभ्यधात् ॥ १०६७ ॥

युतं पृथक्कृते युक्ते वद्धे च त्रिषु नप् पुनः ।

मिश्रणे च पृथक्कारे बन्धने च युतादितः(?) ॥ १०६८ ॥

युद्धस्तु दार्ढी सङ्गमे ना योद्धरि तु स त्रिषु ।

मूषमन्त्री तिरश्चां स्याद् वृन्दे वृथी पुनः स्त्रिधात् ॥ १०६९ ॥

मागधीसंज्ञके पुष्पवह्निभेदेऽथ मूषवाक् ।

व्यञ्जनस्य रसे न स्त्री छायादां तु स्त्रियामियम् ॥ १०७० ॥

यूपा स्त्रीपुंसयोस्तु स्याद्विसायां योग्यवाक् पुनः ।

अपूपे चन्दने क्षीरे वाहने च नपुंसकम् ॥ १०७१ ॥

वृद्धिसंज्ञापथे चाथ त्रिः प्रवीणे क्षमे परे ।

उपायिन्यपरेऽस्माकं त्वर्हे स्त्रीशण्डयोः पुनः ॥ १०७२ ॥

क्राद्विसंज्ञकभैषज्ये ना तु पुण्याख्यतारके ।

अथो पुनर्नवायां स्त्री रक्तायां गुणनेऽपि च ॥ १०७३ ॥

भरणीसंज्ञनक्षत्रे पुनर्भूमनि चाप्यथ ।

योनिः स्त्रीणां भगे स्नाने गृहे कारणताम्रयोः ॥ १०७४ ॥

१. 'युतानितः' ख, 'युनादितत्' ड. पाठः. २. 'ग' ड. पाठः. ३. 'प्र' क. ख.

प. ड. पाठः.

* 'क्राद्वेऽनुसंपरिभ्यश्च' (१. ३. २१) इति सूत्रस्थं वातिकम् ।

आकरे च स्त्रियां पुंसि योगी तु नरि पादपे ।
 नागरङ्गाह्वये यावत्शूकरव्यलवणे त्रि तु ॥ १०७९ ॥
 समाधिशीले संयोगशीले योगवति स्मृतः ।
 योगिनी तु स्त्रियां शैलराजपुत्र्यामथ त्रिपु ॥ १०७६ ॥
 यौनं स्याद् योनिसम्बन्धे क्ली गर्भाधानसंस्कृतौ ।
 रसो रागे विषे वीर्ये तिक्तादौ पारदे द्रवे ॥ १०७७ ॥
 रेतस्यास्वादने हेम्नि निर्यासेऽमृतशब्दयोः ।
 देहधातुविशेषे च शृङ्गारादौ फले जले ॥ १०७८ ॥
 कषायभोजनाच्चेपु स्नेहे हिङ्गुलवौलयोः ।
 लशुने च हरिद्वर्णे श्लाकस्तम्बान्तरे तथा ॥ १०७९ ॥
 देवमारिपसंज्ञेऽथ कश्चिदन्यः स्म मन्यते ।
 मांसेक्षुमुरशुक्तेषु नागे चेति पुमान् परे ॥ १०८० ॥
 शण्डेऽप्याह रसा तु स्त्री दूर्वापातालभूमिषु ।
 द्राक्षायामपि पाठायामथ रक्तं नपुंसकम् ॥ १०८१ ॥
 रुधिरं कुङ्कुमे ताम्रे स्त्रीपुष्पे रागवस्तुनि ।
 पत्राङ्गाख्ये पुमांस्त्वेव रोहीतक इति श्रुते ॥ १०८२ ॥
 महीरुहप्रभेदे स्यात् तथा वर्णे च लोहिते ।
 त्रि तु तद्वद्रागवतोरनुरक्तेऽपि यत् पुनः ॥ १०८३ ॥
 आपादितान्यवर्णं स्याद् वर्णात् तत्राप्यथो रथः ।
 वेतसे स्यन्दने पुंसि चक्रवाके तु स द्वयोः ॥ १०८४ ॥
 रथी तु गन्ध्यां स्त्री रथ्या पुनः स्त्री रथसंहतौ ।
 विशिखामार्गयोः स्यात् तु रथस्य त्रिपु वोढरि ॥ १०८५ ॥
 तस्य स्वीये तद्विते च रम्या तु रजनौ स्त्रियाम् ।
 रमणीये त्रिपु रजः पुनः पुंशण्डयोर्युधि ॥ १०८६ ॥

१. 'पो' ग, 'घो' ड. पाठः. २. 'स्तु' ग. पाठः. ३. 'क' क. घ, 'क' ड. पाठः.

४. 'पु' क. ख. घ. ड. पाठः.

ना तु शब्दे परे त्वाहुरतिशब्देऽपरे पुनः ।

नृशण्डमविशेषेण शण्डा तु विधवास्त्रियान् ॥ १०८७ ॥

न्यग्रोधीसंज्ञकस्तम्बे स्त्री ना तु पुरुषेऽथ नप् ।

स्वसम्बन्धार्थशून्येऽन्तःकरणे ना तु रज्ज्वाक् ॥ १०८८ ॥

स्थानमात्रेऽपरे नृत्तयुद्धस्थाने पुनः परं ।

अजयस्त्वाह दर्पेऽपि क्लीं तु स्यान्नागसीतयोः ॥ १०८९ ॥

रत्नं तु सुरते क्लीवं कृतगमे तु तत् त्रिषु ।

तन्निष्ठेऽप्यथ पुल्लिङ्गे रज्जो दण्ड उदाहृतः ॥ १०९० ॥

द्वे त्वथ स्त्री पुनः सम्भा कदल्यामप्सरोन्तरे ।

गौरवर्णकदल्यां तु केचित् सौत्री तु मेखला ॥ १०९१ ॥

या तस्यामपि नैरुक्ताः पुनर्दण्डे नरं विदुः ।

रमा तु लक्ष्म्यां स्त्री त्रिस्तु रन्तरि क्लीं तु रन्ध्रवाक् ॥ १०९२ ॥

विवरे चापराधे च भूषणे त्वपरे विदुः ।

लम्नादप्यष्टमे राशौ विदुः सांवत्सरा इदम् ॥ १०९३ ॥

मर्त्यजात्यन्तरे तु द्वे विप्रमैत्र्याममुद्धवे ।

रश्मिस्तु तांयधनयानृत्त्रियोरथ रश्मिवाक् ॥ १०९४ ॥

पुंसि क्वचित् स्त्रियां च स्यात् प्रमदे क्षिणेऽपि च ।

ज्वालायानपि च ग्राह वैजयन्त्यां द्वयोः पुनः ॥ १०९५ ॥

रश्मिर्मुग्धान्तरे नीवृद्धेदे तु नरि ना पुनः ।

रतुर्दूते स्त्रियां नद्यां बन्धने पथि चाथ ना ॥ १०९६ ॥

रामो दाशरथौ विष्णौ रत्नां परशुरामके ।

वलभद्रे ध्वजे शब्दे मौलौ लक्ष्मणि वर्णयोः ॥ १०९७ ॥

शुक्ले कृष्णे वररश्मिस्त्वाहामुं शबलेऽथ सः ।

वाच्यलिङ्गः शुक्लकृष्णशबलेषु गुणिव्यसौ ॥ १०९८ ॥

चारुप्रधानयोश्चापि रामा तु स्यन्तरे स्त्रियाम् ।
 राकशब्दस्तु पुल्लिङ्गो ज्ञेय आतपसूर्ययोः ॥ १०९९ ॥
 राका पुनः स्त्रियां पूर्णचन्द्रे स्यात् पूर्णिमान्तरे ।
 जातार्तवायां कन्यायां रातं तु त्रिषु दाशिते ॥ ११०० ॥
 रतसम्बन्धिनि स्यर्थे राता रानी यथाक्रमम् ।
 उक्तयोरर्थयोः क्ली तु दाने कन्यान्तरे पुनः ॥ ११०१ ॥
 राता विहारशाले स्त्री राधा स्त्री कर्णमातरि ।
 विशाखाख्ये च नक्षत्रे तद्युक्ते कालमात्रके ॥ ११०२ ॥
 जाते तु तत्र त्रिर्ना तु राधो वैशाखमासि च ।
 पौर्णमास्यां तु वैशाख्यां राधी स्त्री राष्ट्रवाक् पुनः ॥ ११०३ ॥
 नृशण्डयोरजन्ये च विषयेऽप्यथ राम्भवाक् ।
 ना दण्डे वैणवे रम्भासम्बन्धिनि तु सा त्रिषु ॥ ११०४ ॥
 गाशिः क्रत्वन्तरे पुञ्जे मेपादावाढके च ना ।
 साम्नोस्त्वग्निन्नरोवर्गगीतयोः स्यान्नपुंसकम् ॥ ११०५ ॥
 राजा ना सोमवल्ल्यां च चन्द्रे च द्वे तु पार्थिवे ।
 क्षत्रिये च प्रभौ तु त्रिरस्मिन्नर्थत्रये यदा ॥ ११०६ ॥
 स्यर्थे वृत्तिस्तदा राज्ञी ब्रह्मरीत्याह्वये पुनः ।
 लोहे राज्ञी स्त्रियामेव रितं तु क्ली गतौ त्रि तु ॥ ११०७ ॥
 गतेऽथ वेद एवेदं हिंसने क्ली त्रि हिंसिते ।
 रिष्टं त्वभावे क्ली पापेऽप्यथ त्रिरशुभे शुभे ॥ ११०८ ॥
 थाप्ये च रिक्तशब्दस्तु शून्ये त्रि क्ली तु रेचने ।
 क्षीयमाणतिथिप्रायपक्षे तु नरि स त्वयम् ॥ ११०९ ॥
 चतुर्थ्यां च नवम्यां च चतुर्दश्यां तिथौ पृथक् ।
 रिक्ता स्त्री रिपुशब्दस्तु शत्रौ ना त्रि तु चोरके ॥ १११० ॥

रुक्मं ह्रीं हेमन्ययोभेदे तीक्ष्णसंज्ञे पुमान् पुनः ।

वक्षोविभूषणे निष्कसंज्ञे रुच्यस्तु ना स्मृतः ॥ ११११ ॥

पाणिग्राहे रुचिकरे पुनः (स्त्रीः स्त्रिः) रथ भूषणे ।

विलेपने च शण्डोऽथ रुद्रो ना सूर्यसारथी ॥ १११२ ॥

विनाशे दर्शनीये तु त्रिद्वयोर्ब्राह्मणे स्मृतः ।

शण्डो नृजातिभेदे द्वे वरुणशिवसम्भवे ॥ १११३ ॥

चतुष्पाज्जातिभेदे च स्यादश्ववेसरोद्भवे ।

रुद्राणी त्वद्विजायां स्त्री ना तु रुद्रः शिवेऽनले ॥ १११४ ॥

देवभेदेषु मन्त्रेष्वप्येकेषु स्तोतरि त्रिषु ।

रुद्रा तु स्यान्नरि प्रावृत्काले प्रावृद्धवनस्पतौ ॥ १११५ ॥

भूमौ तु रुद्री स्त्री स्यादथ रूपं नपुंसकम् ।

स्वभावाकृतिसौन्दर्यवपुषु श्लोकशब्दयोः ॥ १११६ ॥

नाटके नाटकासेषु शुक्लकृष्णादिकेष्वपि ।

ग्रन्थावृत्तौ च मृगजात्यन्तरं तु द्वयोरयम् ॥ १११७ ॥

रूपेण तु पुमान् रूपो रूप्यं तु ह्रीं विभूषणे ।

आहते हेमरजतद्वये रजत एव च ॥ १११८ ॥

त्रि तु प्रशस्तरूपेऽपि रूपणीयेऽथ रुक्षवाक् ।

निशारे दधनि ह्रीं वमनेऽपि त्वप्यचिक्रणे ॥ १११९ ॥

त्रिषु वृक्षे तु ना रुद्रः पुनः पुंसि यवे त्रि तु ।

कृतप्ररोहणे शब्देऽवयवार्थवत्पि कृते ॥ ११२० ॥

रेफस्तु पुंसि मूर्धन्यान्तःस्त्रावणं त्रि कुत्सिते ।

स्तोतयप्यथ रेणुः स्त्री हरेण्पादयभेषजे ॥ ११२१ ॥

स्त्रीपुंसयोस्तु पांसौ स्यात् वसरेण्वष्टकेऽपि च ।

रोको रश्मौ पुमान् ह्रीं तु रन्ध्रे रोहित् पुनर्नरि ॥ ११२२ ॥

अमेरश्चे तथा वर्णभेदे त्रिषु तु तद्वति ।

स्त्रियां लृट्यस्य भार्यायां नद्यङ्गुलिलतासु च ॥ ११२३ ॥

अजयस्तु द्वयोराह मत्स्यजात्यन्तरेऽपि च ।

रोही रोहितकामित्यदुभे ना रोहवत्सु तु ॥ ११२४ ॥

त्रिषु रोदः पुनः शण्डे स्त्रियां च व्योमन्यथापरे ।

पृथिव्यां च यदा तु स्त्री तदा भवति रोदसी ॥ ११२५ ॥

इति छन्दन्तमथाप्यन्ये रोदसी इति मन्वते ।

सहोक्तौ भूदिवोरेव रोद्रे तु क्लीयमातपे ॥ ११२६ ॥

पार्थव्यां तु स्त्रियां रौद्री शिवशक्त्यन्तरेऽपि च ।

उग्रतायां च सप्तानां मातृणामेकनातरि ॥ ११२७ ॥

त्रिषु तूग्रसे रुद्रसम्बन्धिन्यथ लक्षवाक् ।

शरव्ये क्ली नृशण्डस्तु व्याजे करुणनाम्नि तु ॥ ११२८ ॥

महीरुहप्रभेदे ना दर्शनाङ्गनयोरपि ।

अयुते तु दशाम्यस्ते लक्षं लक्षा च नपुस्त्रियोः ॥ ११२९ ॥

लक्ष्यं शरव्ये क्ली शब्दे सिद्धे लक्षणतस्तथा ।

द्रष्टव्ये त्वङ्गनीये च त्रिषु लग्नस्तु न स्त्रियाम् ॥ ११३० ॥

राशीनामुदये त्रिस्तु सक्ते मत्तगजे तु ना ।

लट्वा स्त्री पक्षिभेदे च कुसुम्भेऽप्यथ केचन ॥ ११३१ ॥

लट्ः कटाहे पुंसीति प्राहुर्लेप्चः पुनः पुमान् ।

ऋपिस्थाने द्वयोस्तु स्यादपत्ये लम्बवाक् पुनः ॥ ११३२ ॥

नृस्त्रियोर्लेम्बने स्त्री तु लम्बोक्तोचे परः पुनः ।

आह भूमिविशेषेऽथ लघु निस्तारशप्रियोः ॥ ११३३ ॥

त्रिषुरुप्रतिपक्षे च स्यादिष्टेऽल्पमनोज्ञयोः ।

एकमात्रस्वरे चैषु स्यथे लघ्वी लघुस्तथा ॥ ११३४ ॥

क्लीवं त्वर्गुरसंज्ञाकनन्वद्रव्येऽप्युदीरके ।
 गुग्गुली तु पुमान् स्त्री तु स्पृष्टायां लघुरेव सा ॥ ११३५ ॥
 लघञ् मैथे टकारान्तो वायौ च नरलिङ्गकः ।
 हिरण्यनापकस्यापि भेदे स्त्री त्वप्सरस्वसी ॥ ११३६ ॥
 ललट् त्रिषु विलासस्व कर्तरि स्त्री तु भूषणे ।
 लम्बनाख्ये ललन्ती त्याट्टाला तु मुखजे जले ॥ ११३७ ॥
 लवलीवृक्षसंज्ञौ च स्त्री काञ्च्यौ त्वजयोऽब्रवीत् ।
 द्वे तु जात्यन्तरे नृणां मैत्रेयब्राह्मणीभुते ॥ ११३८ ॥
 विलासे तु पुनर्लालः स्यादुपचर्तैन्दने तु नष्ट ।
 लघातसव्दस्तु पुनर्लालो वृत्तिक्रादानभाजने ॥ ११३९ ॥
 आत्ते तु भेषलिङ्गः स आदाने तु नपुंसकम् ।
 लिङ्गं तु भुक्ते दिग्धे च त्रिः क्ली भोजनलेपयोः ॥ ११४० ॥
 लिखित्तु शिलिषनि द्वे स्यात् कश्चित् तु विदुषि त्रिषु ।
 धातौ तु लिखितौ पुंसि भृशदेशे तु ना लिङ्गः ॥ ११४१ ॥
 गोत्रभेदे सज्जनस्तु मन्त्रेऽप्याह द्वयोः पुनः ।
 नृगे लुब्धस्तु नृगयैः ना कदर्ये तु स त्रिषु ॥ ११४२ ॥
 काह्नापति च लेखस्तु पुनर्लाल्ये विलेखने ।
 द्वे तु देवस्थ लेखा स्त्री कृत्रिमायां लि(खा?पा)*विति ॥ ११४३ ॥
 वैजयन्त्यां शाश्वतस्तु राज्यां वररुचिः पुनः ।
 सीनायामपि लेख्यं तु स्त्री पत्रे लिखिताक्षरे ॥ ११४४ ॥
 त्रि तु लेखयितव्यं च लेखितव्येऽप्यथो नरि ।
 लेखः सिंहाख्यराशौ स्यादादेये तु स भेषवत् ॥ ११४५ ॥

१. 'ग' ड. पाठः. २. 'न्यां' ड. पाठः. ३. 'क' ड. पाठः.

† 'लवलीवृक्षसंज्ञे च' इति पाठः स्यात् । * 'लिपिस्त्रिवालेख्यलेखा स्याद् रेखा तु स्वा-
 दकृत्रिमा.....लेखा तु कृत्रिमा' (पु. १३८. श्लो. २४) इति वैजयन्ती ।

लेढा तु मृदुवाते ना लेहके त्रिरथो नृनप् ।
 लोहं तैजसमात्रे च मरिचे हेम्ययस्यपि ॥ ११४६ ॥
 गन्धद्रव्येऽप्यगुर्वाल्ये लोपस्तुच्छेदने पुमान् ।
 अदर्शने च शब्दस्य शुक्रभेदे तु सा स्त्रियाम् ॥ ११४७ ॥
 लोपा लोभ्यं त्वारकूटे क्ली ना मुद्गे त्रिषु त्वयम् ।
 लोभनीयेऽथ लौहं स्याल्लोहसम्बन्धिनि त्रिषु ॥ ११४८ ॥
 क्लीबलिङ्गं त्वयस्येतद् वैजयन्त्यामधीयते ।
 वरो ना भूपजामात्रोर्दवादेरीप्सिते क्रुधि ॥ ११४९ ॥
 सम्भक्तौ च निरोधे च वृड्वृजोर्भाववाचकः ।
 यवक्षारे तुरुष्काख्यनिर्यासे मारिषान्तरे ॥ ११५० ॥
 लतामारिष इत्युक्ते चटके तु द्वयोरयम् ।
 अथोत्तरेषु षट्सु क्ली तक्कोले कुङ्कुमेऽपि च ॥ ११५१ ॥
 गुग्गुलौ हरिताले च महोदर्याख्यमुस्तके ।
 वर्तुलाकाररचितवह्निकुण्डेऽप्यथ स्त्रियाम् ॥ ११५२ ॥
 पथ्यागुञ्जाहरिद्रासु दूर्वादारुहरिद्रयोः ।
 आस्फोर्ताकण्टकार्योश्च वराथ स्याद् वरी इति ॥ ११५३ ॥
 कण्टकारीशनावयोर्रथ श्रेष्ठे विशेष्यवत् ।
 क्लीबमेव मनागिष्टे केचिदाहुस्तदव्ययम् ॥ ११५४ ॥
 वर्णस्त्वक्षर एवास्त्री केषांचिदपरे पुनः ।
 विलेपने प्रकारे च शोभःयां चास्त्रियां विदुः ॥ ११५५ ॥
 ना तु द्रव्याश्रितगुणमात्रे शुक्लादिके पुनः ।
 विशेषादथ विप्रादौ स्तुतौ गीतिक्रमे कुथे ॥ ११५६ ॥
 अजयस्त्वाह चित्रेऽपि उक्तिमात्रे च दृश्यते ।
 आकृत्यां माल्ययशसोर्वृते वेपे परे पुनः ॥ ११५७ ॥

ब्रह्मचर्यं च वर्णा तु तुवरीसंज्ञधान्यके ।
 पृथुवीजे स्त्रियां वर्षां त्वस्त्री कुलिशशस्त्रयोः ॥ ११५८ ॥
 मणिदेवे रत्नभेदेऽप्यशनौ चासनान्तरे ।
 जङ्घे पद्मासनावस्थे तत्सन्धिनिहितौ करौ ॥ ११५९ ॥
 ताभ्यामेव स्थितौ भूमावन्तरिक्षासनं च तत् ।
 इति लक्षणमप्युक्तं यस्य नामान्तरं तथा ॥ ११६० ॥
 मत्तभेदे च गोनृत्रयावकाहारजीवने ।
 मासमेकं पुमांस्त्रेप यज्ञभेदे जिघांसतः ॥ ११६१ ॥
 द्विपज्जनपदं स्त्री तु वज्रा म्नुह्याख्यभूसूदे ।
 तत्रैव पत्ररहितस्नुह्यां वज्री भवेत् पुनः ॥ ११६२ ॥
 ह्रीवेरे ह्रीं दशा तु स्त्री वन्ध्यायां दुहितर्यपि ।
 स्त्रीमात्रे चेति केषाञ्चिन्मतमन्ये तु मन्वते ॥ ११६३ ॥
 वन्ध्यास्त्रिधां वन्ध्यगव्यामित्यथो गजयोपिति ।
 अमिमन्धाख्यवृक्षे ना त्वायत्तत्वप्रभुत्वयोः ॥ ११६४ ॥
 जने स्पृहायां त्रिस्त्रेप आयत्ते द्वे तु मानुषे ।
 करणीवैश्यसम्भूते स्यादथो वर्षमस्त्रियाम् ॥ ११६५ ॥
 वृष्टौ संवत्सरे जम्बूद्वीपांशे भारतादिके ।
 प्रावृट्संज्ञर्तुभेदे तु वर्षाः स्त्रीभूम्नि ना पुनः ॥ ११६६ ॥
 वत्सः संवत्सरे वृक्षभेदे कुटजसंज्ञके ।
 ऋषिभेदे च तद्वंश्यपुरूपे तु भूमनि ॥ ११६७ ॥
 फले तु कुटजस्य ह्रीं द्वे तु तर्णकसंज्ञके ।
 गोपोते बालमात्रेऽन्ये तनयादौ त्रिषु त्वयम् ॥ ११६८ ॥
 वर्ये स्याद् वक्षासि त्वस्त्री ना वस्त्रो मूल्यमेद्वयोः ।
 आगमे ह्रीं तु लवणे रुमाजे वप्रयाक् पुनः ॥ ११६९ ॥

अस्त्री क्षेत्रे वास्तुभूमौ प्राकारे सानुरोधसोः ।

प्राकारमूलके त्वाह वैजयन्त्यां पुमांस्त्वसौ ॥ ११७० ॥

पितरि त्रि तु वन्ध्यं स्यान्निष्फले स्त्री तु योषिति ।

अयोग्यायां गर्भधृतेर्वलस्तु नरि पर्वते ॥ ११७१ ॥

मेघे दैत्यविशेषे च धान्ये निष्पावसंज्ञके ।

द्वे तु काकेऽथ बल्ला स्त्री तुवरीसंज्ञधान्यके ॥ ११७२ ॥

द्वे नृजात्यन्तरे मल्लीक्षत्रियप्रभवेऽथ सा ।

नृस्त्रियोः स्यात् संवरणे बल्कस्तु दशने नरि ॥ ११७३ ॥

अस्त्री तु बल्कले ना तु वधो हननवज्रयोः ।

बले स्त्री तु कलम्ब्याख्यजलशक्ते वधा त्रि तु ॥ ११७४ ॥

हिसके वैजयन्त्याह बहस्तु नरि मारुते ।

स्कन्धदेशे गवाश्चाद्वैर्बहा तु सरिति स्त्रियाम् ॥ ११७५ ॥

वयौ स्त्री तरुशाखायां ना तु गत्यशनादिषु ।

व्रजस्तु नान्ये ण्डेऽपि गोष्ठे मार्गसमूहयोः ॥ ११७६ ॥

आपस्तम्बप्रयोगेऽसावश्वगोष्ठे च दृश्यते ।

ना तु मेघे च शैले च नियमे तु व्रतोऽस्त्रियाम् ॥ ११७७ ॥

ह्रीं त्वृतौ वत्सरे मासे विष्णावग्नौ धनान्नयोः ।

भुक्तौ कर्मणि चाथाह विधाने चापि सज्जनः ॥ ११७८ ॥

महाव्रतसमाख्ये स्यात् क्रतुभेदेऽप्यथ त्रिषु ।

व्यक्तं स्यान्निश्चिते स्पष्टे विदुष्यन्यस्त्वभापत ॥ ११७९ ॥

पुमांसं विदुषि ह्रीं तु व्यञ्जनाहयकर्मणि ।

व्यङ्गस्तु भेके (द्विः द्वे) त्रिस्तु विरूपाङ्गगताङ्गयोः ॥ ११८० ॥

ना तु नीलपृषद्रूपवक्रव्याधौ नृभूमि तु ।

वङ्गाः स्युर्देशभेदे तद्वाजे वाङ्गः पुमानथ ॥ ११८१ ॥

तस्यापत्येषु बहुषु वक्ताः पुंभूति नप् पुनः ।
 त्रपुणि स्वानृत्स्त्रियोस्तु गतौ वक्ता भवेत् तु ना ॥ ११८२ ॥
 वंशः पृष्ठास्थि गेहोर्ध्वकाष्ठे वेणौ गणे कुले ।
 नासोर्ध्वास्थीक्षुभेदे च वंशवाद्ये तु सा स्त्रियाम् ॥ ११८३ ॥
 वंशी वन्यस्तु पुंसि स्याद् ध्रान्ये मर्कटकाह्वये ।
 वेत्रे च ह्रीं तु वन्या स्याद् वनवृन्दे लतान्तरे ॥ ११८४ ॥
 तिरुकोशातकीसंज्ञे ह्रीं तु कंसोत्पले त्रि तु ।
 वनसाधौ वंशभये पुनर्दृश्यत्रिषु स्त्रियाम् ॥ ११८५ ॥
 वंश्या कुस्तु नदीसंज्ञभेदे स्यात् तु दयवाक् ।
 त्रिषु श्रेष्ठे स्त्रियां दर्वा तत्र या स्यात् पतिवरा ॥ ११८६ ॥
 यदी रज्जौ त्रयी ना तु न्यग्रोधेऽन्वस्त्ववोचत ।
 अपूपभेदे द्वे त्वेप वेणुकीवैश्यजे नरे ॥ ११८७ ॥
 वण्डो दात्रस्य मुष्टौ ना भागे विभजने पुनः ।
 नृत्त्रियोरथ वण्डो ना पुरुषे मृतभार्यके ॥ ११८८ ॥
 अजिविष्टे त्रिषु ह्रीं तु वण्डं निष्कुपितत्वचि ।
 अग्राक्षिप्ते सज्जनस्तु शिक्षमात्रेऽथ स त्रिषु ॥ ११८९ ॥
 दुश्चर्मणीति कोऽप्याहच्छिन्नपुच्छपशावपि ।
 केचित् त्वरूपेऽथ वक्त्रो ना विष्णावपि शनैश्चरे ॥ ११९० ॥
 अक्षारके च ह्रीं तु गन्धद्रव्यान्तरे विदुः ।
 तगराख्ये स्त्रियां त्वेषा वक्ता वीणान्तरे त्रि तु ॥ ११९१ ॥
 कुटिले वक्त्रशब्दस्तु ह्रीं वि पुंस्यपि चापरे ।
 अनुष्टुप्छन्दसो वृत्तविशेषेषु तथा मुखे ॥ ११९२ ॥
 वक्त्रः पुंस्त्वृषिभेदे स्याद् धूमवर्मप्रभेदयोः ।
 उपदीक्षाजातिमात्रे वक्त्रो वक्त्री च नृत्त्रियोः ॥ ११९३ ॥

ज्ययो वित्तसमुत्सर्गे विगमे पक्षिणो गतो ।
 लमाच द्वादशे राशौ ना त्रिस्तुल्ये त्रपाययोः ॥ ११९४ ॥
 वर्तिर्द्विपदशायां स्त्री दीपे गात्रानुलेपने ।
 वस्त्रस्य तु दशायां स्वान्नृस्त्रियोरथ नृस्त्रियोः ॥ ११९५ ॥
 वस्तिर्भूत्राशये नाभेश्चाधोदेशे भिषज्यताम् ।
 स्यात् खेहनोपकरणे कश्चिन् त्राहाम्बरस्य च ॥ ११९६ ॥
 दशायां ना तु धातौ स्याद् वसा(पा/वा)दादिके तथा ।
 वक्त्रिः* पर्शुसमाख्येऽस्थिन् पार्श्वस्य स्त्री पुमान् रथे ॥ ११९७ ॥
 अहि च त्रिस्तु कुटिले शल्यके तु द्वयोरयम् ।
 वह्निस्त्वमौ पुमानक्षिण द्वे त्वथे वह्निवाक् तु ना ॥ ११९८ ॥
 अमावुर्ध्वे द्वयोस्त्वथे धनिस्त्वमौ च सानुनि ।
 याच्नायां वनतौ धातौ वनतौ च पुमानथ ॥ ११९९ ॥
 शकुनौ द्वे धमिस्त्वमौ धातौ च वनतौ पुमान् ।
 स्त्री तु वान्तावथो वर्त्तमानौ महेन्द्रसमुद्रयोः ॥ १२०० ॥
 त्रिः सान्द्रे स्त्री तु वन्दिः स्यात् प्रग्रहे ना तु वन्दतौ ।
 त्रि तु वन्दिनि वर्त्तन्तु शकटे स्त्री द्वयोः पुनः ॥ १२०१ ॥
 शरभाख्यमृगेन्द्रे स्यादिति कश्चिद्वोचत ।
 वर्त्तिरुद्देहिकाशूनाभ्योः कल्केऽपि कश्चन ॥ १२०२ ॥
 स्त्रियां पुंसि तु धातौ स्याद् वटतौ वेष्टनार्थके ।
 वसुभामौ हृदे योक्ते किरणेऽन्धुकपादये ॥ १२०३ ॥
 पादपे पीतमुद्रे चारत्निसंज्ञप्रमाणके ।
 आदिक्षत्रियभेदे च देवभेदेऽप्यथ त्रिषु ॥ १२०४ ॥

१. 'सूत्रिस्तु त्रपाययोः' ग. पाठः. २. 'ध सा' क. ख. घ. ङ. पाठः. ३. 'क्री'
 क. ख. घ. पाठः. ४. 'धि' क. पाठः. ५. 'ने' ग. ङ. पाठः. ६. 'स्निग्धा' ग., 'मि'
 ङ. पाठः. ७. 'चि' ग., 'ति' क. घ. पाठः. ८. 'टी रुद्देहि' ग. पाठः. ९. 'ति'
 ख. ङ. पाठः.

* 'पार्श्वस्य वङ्क्तिः पश्चिमी पृष्ठरयास्थि' (पु. १०२. श्लो. ११५.) इति तु वैजयन्तो ।

प्रशस्तेऽथाजयः प्राह स्वादौ च द्वे तु मानुषे ।
 स आह शण्डलिजं तु सलिले व्रविणे मणौ ॥ १२०५ ॥
 वसिराह्ये च भैषज्ये क्षीरस्वामी वचोऽपटीत् ।
 बलु तु त्रिषु चारौ च मधुरे वाचि तु स्त्रियाम् ॥ १२०६ ॥
 क्ली नेत्रोन्नि वप्ता तु त्रिषु व्रीह्यादिवापके ।
 कारके मुण्डनस्यापि ना तु ताते वणिक् पुनः ॥ १२०७ ॥
 क्रयविक्रयिके त्रि स्याद् वणिज्यायां पुनः स्त्रियाम् ।
 व(र्मेऽर्मे) नै स्त्री परिच्छेदे शरीरश्रेष्ठयोरपि ॥ १२०८ ॥
 सुश्रुतिस्तु महत्याह सज्जनस्तु पटल्यदः ।
 शुष्मसंज्ञवलेऽन्यस्तु वदस्तुच्छायावचिन्म ॥ १२०९ ॥
 वज्री तु वज्रयुक्ते त्रि पुलिङ्गस्तु पुरन्दरे ।
 वर्णी वर्णवति त्रि स्याद् द्रव्यचारिण्यथ स्त्रियाम् ॥ १२१० ॥
 स्त्रीनात्रे स्त्रीविशेषे च हरिद्रायां च वर्णिनी ।
 व्रती व्रतवति त्रि स्याद् द्वे त्वथे त्रि तु वन्दिवाक् ॥ १२११ ॥
 पाठके स्तुतिवाक्यस्य द्वे तु स्तवनर्जाविनाः ।
 वैदेहं नागधे चार्पि वशी तु त्रिः प्रयां स्मृतः ॥ १२१२ ॥
 द्वयोस्तु जलमार्जारे वार्ता तु स्यात् स्त्रियामियम् ।
 वार्ताक्यां वर्तनोदन्तकृपिप्रभृतिवृत्तिषु ॥ १२१३ ॥
 निःसारारोग्ययान्तु क्ली वृत्तिमर्जीरुजोस्त्रिषु ।
 सम्बन्धिनि च वृत्तस्य वृत्तेश्चाथ त्रिषु स्मृतः ॥ १२१४ ॥
 वामः स्यात् पुन्दरे सव्ये प्रतिकूले स्त्रियां पुनः ।
 महादेवस्य नवमु शक्तिप्वेकत्र योयिति ॥ १२१५ ॥
 योषिद्भेदे परे वामा स्यादध्यायां तु वाम्वसौ ।
 सज्जनस्तु द्वयोरुष्ट्रे ना तु स्याद् वरुणे स्मरे ॥ १२१६ ॥

१. 'यस्त्वाह' क. ग. घ. ङ. पाठः. २. 'ण' क. ख. घ. ङ. पाठः. ३. 'ही' क. ङ. पाठः. ४. 'ह' क. ख. ङ. पाठः. ५. 'ष्टि' ङ. पाठः.

बालस्तु ना संवरणे चलने केशपुच्छयोः ।
 केचित्तु करिणः पुच्छे केचित् त्वध्वस्य बालयौ ॥ १२१७ ॥
 ह्रीव्रीरे तु नपि स्त्री तु तत्र या जलकाह्वया ।
 बाली हर्षुलङ्घन्यायामपि स्यात् तु नृलिङ्गकः ॥ १२१८ ॥
 व्यासो द्वेपायनमुनी विस्तारे चाप्यसौ तु नप् ।
 धनुर्विशेषे विगतक्षेपादौ तु व्यथो पुमान् ॥ १२१९ ॥
 व्यालो दुष्टगजे द्वे तु श्वापदे मुजगे तथा ।
 अजयस्त्वपठद् व्याघ्रे स ण्व त्रिः खलेऽपठौत् ॥ १२२० ॥
 बहुप्रदे शटे चाथ शार्दूले व्याघ्रवाग् द्वयोः ।
 व्याघ्री तु कण्टकारी स्त्री वायस्नु तरि वेष्टने ॥ १२२१ ॥
 मण्डले नगरे सीमि भोजने बलये गृहे ।
 त्रया तु वाटी गेहान्तःकृते फलफले वने ॥ १२२२ ॥
 इत्कटे तु स्त्रियामेव वाटी नर्त्यान्तरे पुनः ।
 धिष्मन्त्रीजे द्वयोरस्त्री वृत्ता वाशा पुनः स्त्रियाम् ॥ १२२३ ॥
 आट्टरूपे पाणि तु स्याद् वाशी नैरुक्तसम्भता ।
 आदित्यस्य गभस्तीनां शतानि त्रीणि सृष्टये ॥ १२२४ ॥
 हिमस्य तेषामेकस्मिन् शते रश्मिषु ताः स्त्रियः ।
 वाशं सागप्रभेदे क्ली कर्द्वेदेत्यृनि स्थिते ॥ १२२५ ॥
 अथ त्रिविंशतम्वन्धे वाशिते तु स नृक्षियाः ।
 स्व्यर्थं वाशीति पूर्वत्र स्याद् वाशा तु परत्र सा ॥ १२२६ ॥
 वाश्रस्तु पुरुषे शब्दे सङ्ज्ञाते च पुमानथ ।
 वाश्रा धेनौ स्त्रियां वातः पुनर्वायौ नरि त्रि तु ॥ १२२७ ॥
 कृतवाने क्रियायां तु वातेः क्लीबमथ त्रिषु ।
 वानं शुष्कफले शुष्के व्यूतिशोषणयोस्तु नप् ॥ १२२८ ॥

वातेर्धातोः क्रियायां च कटे त्वप्यजयोऽर्थात् ।
 वापस्तु पुंसि वीणायां शब्दे चाथ नपुंसकम् ॥ १२२९ ॥
 ज्ञेयं हुडुक्किष्वायां वाणी तु गिरि ना श्रियाम् ।
 वायं तु क्लीयनानां च त्रिवीचे वादनीयके ॥ १२३० ॥
 बाहस्तु ना बलोवदं बहनेऽन्य-बोधयन् ।
 प्रस्थद्वयेऽर्थस्वार्थौ न्यादन्वयः कंसकुलेऽवदत् ॥ १२३१ ॥
 खारीचतुष्टये तन्मये द्वे तु गर्दभघोटयोः ।
 बाह्वं बाहयितव्ये च बाढव्ये बाहसाधुनि ॥ १२३२ ॥
 त्रिषु क्ली बाहने बाध्या पुनः स्त्री भेषजान्तरे ।
 बलमंजे त्रिषु पुनर्धेयधेयप्रथितव्ययोः ॥ १२३३ ॥
 ब्रातस्तु ना समूहे स्यादन्वये तु ब्रातलक्षणम् ।
 बाहुस्तंभर्जीवाश्च नानाजानीयका अपि ॥ १२३४ ॥
 अथ्यवस्थितवृत्ताश्च सत्ता ब्राता इतिद्वयम् ।
 मनुष्ये तु द्वयोरन्ये पुनर्भावे प्रचक्षते ॥ १२३५ ॥
 कुर्वन्त्यनुपनीता ये विवाहं ब्राह्मणादयः ।
 मात्या ब्राताश्च ते सर्वं तरुताश्चावृत्तानु ये ॥ १२३६ ॥
 इत्येवमाहुर्ग्रातस्य लक्षणं ब्रात्ववाक् पुनः ।
 कुर्वन्त्यनुपनीता ये विवाहं ब्राह्मणादयः ॥ १२३७ ॥
 तेषु नान्ये तु संस्कारहीनग्रात्रे प्रचक्षते ।
 द्वयोस्तु प्रतियोगानां प्रतिलोमजनानुषे ॥ १२३८ ॥
 ब्रात्रा तु ब्रातचर्यायां स्त्री त्रि तु ब्रतसाधुनि ।
 बाक्षं क्लीवं बने वृक्षसम्बन्धिन्ये पुनस्त्रिषु ॥ १२३९ ॥
 बाजिस्तु पुस्त्यसने (?) केशवज्ञावपि श्रियाम् ।
 द्वे त्वश्च ब्राजिवाक् सूत्रसार्थस्थे तु द्वयोरयम् ॥ १२४० ॥

वातिस्तु वायौ ना भातौ गतिगन्धनकर्मणि ।
 स्त्री तु तत्क्रिययोः शोषे वारिस्तु स्त्री मतङ्गजाः ॥ १२४१ ॥
 यत्र देशेषु गृह्यन्ते तत्रे त्वाद्याजयः कृती ।
 कलश्याप्सु* तु न क्रीये वाशिस्तु नरि पात्रके ॥ १२४२ ॥
 स्याद् वाशतो वाशयतो वाश्यतावपि धानुषु ।
 भेद्यलिङ्गं तु भीरो स्यादिति केचित् स्त्रियां पुनः ॥ १२४३ ॥
 चतुष्पदि स्यात् प्रजनप्राप्तायामपरः पुनः ।
 द्वे गोमायाविति प्राह वारिस्तु द्वे तुरङ्गमे ॥ १२४४ ॥
 जङ्घायां तु स्त्रियां शुष्कफले तु नरि मन्यते ।
 पट्वर्गशबरस्वामी वास्तुस्तु नरशण्डयोः ॥ १२४५ ॥
 गृहभूमौ गृहे सीम्नि गुरुज्ञायां पुरेऽपि च ।
 वाजी तु ना शरे बहौ पर्वतेऽपि धनजयः ॥ १२४६ ॥
 द्वे त्वश्वपक्षिणोर्वाजवति तु त्रिरथोपसि ।
 वाजीति स्वयथ वाग्मी स्याद् वाचां युक्तिपटौ त्रिषु ॥ १२४७ ॥
 शुके तु द्वे अथो बाली पुमान् मुन्नीवपूर्वजं ।
 अधिन्याख्ये तु नक्षत्रे बालिन्यौ (तुःस्तः) स्त्रियावथ ॥ १२४८ ॥
 केशह्रीविरपुच्छादिसंयुक्तार्थेऽभिधेयवत् ।
 विश्वा त्वतिविषाभूम्योः स्त्री शुष्ठ्रां स्त्रीनपुंसकम् ॥ १२४९ ॥
 सर्वनाम तु सर्वस्मिस्त्रिषु क्ली तु जगत्पदः ।
 विश्वे तु देवभेदेषु पुंसि भूमि च मन्यताम् ॥ १२५० ॥
 विषा त्वतिविषायां स्त्री क्ष्वेडे तु स्यान्नृशण्डयोः ।
 जले तु क्ली विधा तु स्त्री भुनो वृद्धिप्रकारयोः ॥ १२५१ ॥

१. 'त्रह त्वज' क. रा. ग. पाठः. २. 'स्व' रा. पाठः. ३. 'तु' ग. पाठः.
 ४. 'न्यास्तु' ग. पाठः.

* 'कलश्यामासु च क्रीये' इति स्व न, कलश्यां वारिशब्दस्य नलिङ्गताया दर्शनात् ।

तथा विधाने हस्त्यन्त्रे विधाने तु नमुसकम् ।

उच्चारणप्रभेदेषु स्पृष्टनादिषु नः ॥ १२५२ ॥

द्विचं धने त्रिषु पुनः प्रथितेऽपि विचारिते ।

विष्टिस्तु कर्मणि दृढात् कारिते नाथ तद्वति ॥ १२५३ ॥

त्रिराजसूत्रके त्वर्थे स्त्रीलिङ्गा शाब्दिकः पुनः ।

वेदनायामिति प्राह कालभेदे प्रयोगेन ॥ १२५४ ॥

अजयस्त्वाह मूल्येऽपि दृढात्कारितकर्मणि ।

विष्टुस्तु ना कुर्वरेऽकं त्रि तु सर्वगतिवयोः ॥ १२५५ ॥

स्वामिन्यथ विष्टुः पुंसि विष्णोः चन्द्रे हुताशने ।

वायौ काले राक्षसे तु द्वे त्रि तु स्वाहुषट्पुने ॥ १२५६ ॥

अजयस्तु प्रकरणे दन्त्योष्ठ्यादिप्रदानके ।

दन्त्योष्ठ्यादिं च विष्टुषो वाचकं विन्दुरित्युच्यते ॥ १२५७ ॥

विष्टुद्वाचिनमोष्ठ्यादिविन्दुशब्दं न विधत्ताम् ।

एकं मत्वा द्वयोर्ग्रीं विन्दुर्वाचि विष्टुः ॥ १२५८ ॥

इत्युक्तवान् प्रधानव्यं त्वेनद् वेदोक्तव्यः ।

विष्टुक् तु नानागतिषु विष्टुः नानार्थता यत्ना ॥ १२५९ ॥

तदा विष्टुः स्त्री त्वेव रोगभेदे विष्टुः ।

इदं सर्वत इत्यर्थे रयादव्ययमर्थो विष्टुः ॥ १२६० ॥

स्त्री छन्दोजातिभेदेषु वेष्टुनिश्चक्षुषि पुनः ।

द्वे यज्ञभेदे तु पुनान् विष्णोः विष्टुः पुनः विष्टुः ॥ १२६१ ॥

तद्विति त्रिषु तु ज्ञेयं दीप्ते विष्टुः पुनः विष्टुः ।

दिवि पुंसि तु सूर्येऽथ वीर्ये चार्थशक्तयोः ॥ १२६२ ॥

स्कन्दे कुर्वरे राहौ च पुत्रे श्वे तु स त्रिषु ।

अजयस्तु परेऽप्याह तद् विष्टुः विष्टुः ॥ १२६३ ॥

विष्टुतभरणे पक्षिक्षेपके वृत्तिवतः पुनः ।

विष्टुषे पक्षिणां क्षेपेऽप्यथ वीर्यं नमुसकम् ॥ १२६४ ॥

असारहस्तिनुरगे हस्त्यारोहाङ्घ्रिकमेणि ।
 वारणे चाङ्कुशस्य स्याद् गतिकान्त्यशनादिषु ॥ १२६५ ॥
 विगतौ त्रिस्तु विगते शान्ते कान्तगतादिषु ।
 वीथ्रं पुंस्यनले वार्यौ मेघे ह्रीं तु नभस्यथ ॥ १२६६ ॥
 विमले त्रिषु वीर्यं तु ह्रीवं स्यादवरेतसोः ।
 शक्त्याह्वयवले शौर्यसंज्ञके च पराक्रमे ॥ १२६७ ॥
 अजयस्त्वाह दीमौ च नैतदन्यत्र दृश्यते ।
 माहात्म्ये स्त्री तु वीर्यातिथलसंज्ञौपधेऽथ ना ॥ १२६८ ॥
 स्याद् वीक्रोऽर्थेऽनिले नाशे वसन्तेऽक्षिमले पुनः ।
 वीका स्त्रीत्यत्रधीत् कश्चिद् वीक्षाशब्दस्तु नृस्त्रियोः ॥ १२६९ ॥
 विसर्गे वीक्षणाभिहित्यक्रियायां चाप्यथ स्त्रियाम् ।
 वीचिः पङ्क्त्यर्गिलेशेषु स्यात् पुंस्यपि च कश्चन ॥ १२७० ॥
 वीडुर्दृष्टे त्रि ह्रीवं तु बले व्युष्टं तु नप्यदः ।
 प्रभाते च विवासे च व्युष्टिते तु त्रिषु स्मृतम् ॥ १२७१ ॥
 व्युष्टिः प्रयोजनाभिहित्यफले प्राहुः तु सज्जनः ।
 महीरुहफले तत्तु स्यात् प्रमत्तस्य भारितम् ॥ १२७२ ॥
 शास्त्रव्युष्टिरिति प्राहुः शास्त्रस्यैव प्रयोजनम् ।
 अन्विचित्येष्टकानां च भेदेऽष्टाद्विधासयोः ॥ १२७३ ॥
 स्त्री ना तु कतुभेदे स्याद् व्रतिभेदे तु स त्रिषु ।
 कालेऽष्टमेऽष्टमे मुक्ते यस्तत्र वृषवाक् तु ना ॥ १२७४ ॥
 बृहस्पतौ बलीवर्दे धर्मे पुंसि पुरन्दरे ।
 राशौ च वृषभाभिख्ये पृथ्वते बलकर्णयोः ॥ १२७५ ॥
 द्वे त्वथे नृपिके देवे त्रि तु स्याद् भूरिरेतासि ।
 श्रेष्ठेऽपि मुकुले ह्रीं तु रेतस्यन्तःपुरेऽथ सा ॥ १२७६ ॥

वृषा कदल्यां न्यग्रोधीसंज्ञस्तम्बेऽपि भेषजे ।
 ऋद्धिसंज्ञेऽथ वृष्यं त्रिर्यत् किञ्चित्प्लुक्कवर्धनम् ॥ १२७७ ॥
 तस्मिन् पुंसि तु मापाख्यभान्य इक्षौ च सा पुनः ।
 वृष्या स्त्रियां विदार्या स्याद् वृद्धिसंज्ञे च भेषजे ॥ १२७८ ॥
 वृत्तं तु ह्रीं नरेऽप्यन्ये स्वरूपाचारवृत्तिषु ।
 पञ्चव्यक्तिषु सम्भक्तौ त्रिषु तु स्याद् दृढे मृते ॥ १२७९ ॥
 अतीताधीतकटिनवर्तुलपु वृतेऽथ नप् ।
 वृन्तं तरुणां प्रसववन्धने च वृक्षेऽथ ना ॥ १२८० ॥
 कालिङ्गसंज्ञवल्ल्यां स्याद् वृद्धन्तु स्थितिरे त्रिषु ।
 त्रिनात्रसामवर्णे च स्याद्व्यतिनननीदिणोः ॥ १२८१ ॥
 ना तु वैवस्वते ह्रीं तु शैलेषु वृत्रवाक् तु ना ।
 दैत्यभेदे गिरौ भेषे शत्रौ ध्वान्तौ च नप् पुनः ॥ १२८२ ॥
 पापे वृक्षस्तु ना मूर्धे चन्द्रे जाटयपावके ।
 वज्रे वृक्षे देशभेदे पुनर्गमिन् च नप् पुनः ॥ १२८३ ॥
 लाङ्गले त्रिषु तु स्तेने धूर्ते द्वे तु मृगान्तरे ।
 ईहामृगाख्ये शुनि च वृक्षां तु स्त्री यथोदितम् ॥ १२८४ ॥
 निरुक्ते वृद्धवाशिन्यां वृष्णिस्तु क्षत्रियान्तरे ।
 तद्वंश्येषु च भेषे तु द्वे अथावष्टके भ्रियान् ॥ १२८५ ॥
 वृत्तिनिरोधे सम्भक्तौ ना तु धात्वोः स वर्तते ।
 वृत्तार्ता चाथ ना वेशो वेश्याजनसमाश्रये ॥ १२८६ ॥
 अजयस्तु पठत्यनेन गृहमात्रेऽपि शब्दवित् ।
 प्रवेशे वेशके तु त्रिरथोग्रीवैश्यजं द्वयोः ॥ १२८७ ॥
 मर्त्यजात्यन्तरे वेश्यं पुनः ह्रीं मल्लिकान्तरे ।
 गणिकायां तु वेश्या स्त्री ना तु वेषस्त्रिविष्टे ॥ १२८८ ॥

१. 'वृ' क. ग. ड. पाठः. २. 'व्याप्तिषु' ग. पाठः. ३. 'स्पन्तौ' ग. पाठः. ४. 'तु'
 ग. ड. पाठः.

रूपे च कश्चित् क्लीवं तु व्योम्नि कश्चित्तु वारिणि ।
 वेणस्तु द्वे मनुष्याणां जातिभेदे प्रकीर्तितः ॥ १२८९ ॥
 पुत्रे वैदेहकाम्बष्ठयोर्वेननाम्न्येव जीवति ।
 लङ्घनलवनाद्यैः स्यात् तूग्रराज्ञीयुतेऽपि च ॥ १२९० ॥
 मायासम्मोहनादीनि वृत्तिश्चेत् तस्य स त्वयम् ।
 वेणा स्यान्नृत्त्रियोर्ज्ञाननिशामनगतिष्वपि ॥ १२९१ ॥
 चिन्तायामपि वादित्रग्रहणेऽप्यथ वेनवाक् ।
 द्वे नृजात्यन्तरेऽम्बष्ठीवैदेहकसमुद्भवे ॥ १२९२ ॥
 स्यात् पारधैनुके चाथ वैदेहकम्बष्ठजेऽपि च ।
 ना तु प्रजापतौ यज्ञे मेधाविनि तु स ि ॥ १२९३ ॥
 ध्यानान्यप्यथ वेलो ना चूते क्ली तत्फलेऽथ सा ।
 वेला कूले समुद्रस्य तदम्बुविकृतावपि ॥ १२९४ ॥
 तरङ्गे वत्सरे काले व्यवस्थायामपि स्त्रियाम् ।
 वेला तु वेलने नृत्नी विडङ्गे तु नपुंसकम् ॥ १२९५ ॥
 वेटी स्त्री नावि वेटस्तु ना शब्दे वेष्टवाक् तु ना ।
 श्रीवेष्टसंज्ञे निर्यासे वेष्टने तु नरस्त्रियोः ॥ १२९६ ॥
 वेष्टा वेध्यं शरव्ये क्ली वाद्यभेदे तु सा स्त्रियाम् ।
 वेध्या वेणिस्तु केशानां बन्धभेदे जलसुतौ ॥ १२९७ ॥
 कश्चित्तु मध्ये नद्यादेर्मेष्यां स्थाच्च लतान्तरे ।
 देवताडाहये ना तु धातौ स्याद् वेणतावथ ॥ १२९८ ॥
 वेदिर्वितर्दौ यागाय परिष्कृतमहीतले ।
 अग्निकुण्डे चतुष्कोणे त्वाग्नि(दःकु)*ण्डे परे विदुः ॥ १२९९ ॥
 ना तु वेदयतौ ज्ञेयो वेगी तु नरि मारुते ।
 त्रि तु वेगवति त्रिस्तु वेधा विदुषि तं पुनः ॥ १३०० ॥

१. 'पुत्र' ग. पाठः. २. 'ज्ञानि' ग. पाठः.

* 'कुण्डं हवित्री हवनी कुण्डे स्याद् वतुले परम् । वेदिः स्त्रियां चतुष्कोणे' (पु. १२, श्लो. १०९. ११०) इति वैजयन्ती ।

कश्चित् सर्वविदि स्नाह ना तु विष्णुविरिञ्चयोः ।
 देशेऽप्यन्येऽथ शस्त्रेऽस्त्री ललाटास्थिगमर्मणोः ॥ १३०१ ॥
 सङ्ख्याभेदे निखर्वाख्यसङ्ख्याया दशकात्मके ।
 कम्धौ च बलये चाथ निधिगंदे पुमानयम् ॥ १३०२ ॥
 अमादात्यातिथौ सर्पराजभेदार्थभेदयोः ।
 मणिभेदे शुक्तिसंज्ञभेपजेऽपि प्रयुज्यते ॥ १३०३ ॥
 ज्ञातो ना मातुलज्ञे च भव्यधुर्धूरयोरपि ।
 सिते च सर्पये तस्य फले चार्थं ननुसकम् ॥ १३०४ ॥
 पापे वज्राख्यलोहे च प्रमृतेऽत्रोक्तशाखिनाम् ।
 त्रिन्तु धूतं च शत्रौ च मार्जारं तु द्वयोरयम् ॥ १३०५ ॥
 शल्यमखी शलाकायां शङ्कुसंज्ञावृधान्तरं ।
 अजयस्तु वदत्येनं काण्डेऽर्थस्तस्य भिन्यतान् ॥ १३०६ ॥
 विद्धा शरीरं लम्बेऽन्तः पुत्रास्तु नदनतुभे ।
 मद्रगजान्तरे चाथ श्वानि संज्ञगृणे द्वयोः ॥ १३०७ ॥
 शय्या स्त्री शयनीये च ग्रन्थगुक्ते च सा त्रि तु ।
 शयार्थो पाणिभवे नन्दिरे तु ननुसकम् ॥ १३०८ ॥
 शन्या तु युगकीले स्त्री माने पट्त्रिंशद्द्वगुले ।
 अथो शनयितव्ये त्रिः शमितव्ये तु तद्वपि ॥ १३०९ ॥
 शमन्तु शान्तौ पुल्लिङ्गो माने च चतुरङ्गुले ।
 शमी तु स्यात् सङ्कुफलासंज्ञवृक्षान्तरे भियान् ॥ १३१० ॥
 मुद्रमापादिसस्यानां बीजयोऽयां च कर्मणि(?) ।
 शशस्तु रोमकर्णाख्यदृगे द्वे ना तु भेपजे ॥ १३११ ॥
 बोलसंज्ञे शब्दं तु क्ली श्वादिडः शल्ले त्रि तु ।
 गन्तव्यथ द्वयोः स स्याद् ग. भाख्यचतुःपदि ॥ १३१२ ॥

शफः पुंसि च शण्डे च लाङ्गलाङ्गान्तरे खुरे ।
 महावीराख्यपात्रस्य परिग्रहणकाष्ठयोः ॥ १३१३ ॥
 पृथश्च यस्येत्यृचि च गीतयोः सामभेदयोः ।
 शयो ना शयने पाणौ कृकलासे तु स द्वयोः ॥ १३१४ ॥
 शवस्तु कुणपे न स्त्री जले तु स्त्री गनौ तु ना ।
 शप्पं बालवृणे स्त्रीवं रूपे च भगवांस्त्वमुम् ॥ १३१५ ॥
 नरं वररुचिः प्राह शस्त्रं तु स्त्रीवमायुधे ।
 अयस्यृङ्मन्त्रभेदेषु शंसायाः साधनेषु च ॥ १३१६ ॥
 लुरिकायां तु शस्त्रा स्त्री शकले तु शकले नपि ।
 केचिन्वात्तरसे प्राहुः शकले स्याच्च वलकले ॥ १३१७ ॥
 मुद्गरे च त्रिषु त्वेष भीतौ पातरि चाप्यथ ।
 शको ना पशुविष्टायां देशभेदे जले तु नः ॥ १३१८ ॥
 शका तु गवयाभिर्यपशुजातौ स्त्रियामियम् ।
 शरः पुंसि शरद्गायौ क्षीरादेर्मुखवन्धने ॥ १३१९ ॥
 इन्द्रसंज्ञतृणस्तम्बे हिंसामार्गणयोरपि ।
 स्त्री तु ह्रीवैरजलयोः शतं त्वस्त्री बहुः यपि ॥ १३२० ॥
 दशानां दशके चाथ शंस्यः शंस्ये त्रि ना पुनः ।
 अमावाहवनीयाख्ये शर्वस्तु स्याच्छिञ्च पुमान् ॥ १३२१ ॥
 शर्वाणी तु मृडान्यां स्त्री शक्तिस्त्वृष्यन्तरे पुमान् ।
 स्त्री साङ्ग्यप्रकृतौ लक्ष्म्यां सामर्थ्ये नीतिवेदिनाम् ॥ १३२२ ॥
 प्रसिद्धासु प्रभावादिजातासु स्यात् तिसृष्वपि ।
 नैरुक्ताः कर्मणि प्राहुः शक्त्वभेदे तु सा द्विधा ॥ १३२३ ॥
 शक्तिः शक्ती च तच्चापि शस्त्रं कासूरिति स्मृतम् ।
 शक्तिस्तु कुञ्जरे क्रौञ्चसंज्ञपक्षिणि च द्वयोः ॥ १३२४ ॥

१. 'नी' ड. पाठः. २. 'स्मा' ख. पाठः. ३. 'शु' क. ख. ड. पाठः. ४. 'कि' ख.
 व., 'ति' क. पाठः.

शत्रिस्तु पर्वते पुंसि द्वयोस्तु गजमेपयोः ।
 शङ्कुः शम्भौ चतुर्थके पुमान् सङ्ख्यानतरेऽपि च ॥ १३२५ ॥
 शतादिसङ्ख्यानपुत्रस्य वाधार्थं लिङ्गमन्वशात् ।
 शङ्कुः पुंसीति भगवांस्तच्च सङ्ख्यानतरं विदुः ॥ १३२६ ॥
 कोटीनां लक्षमाचार्याः केचित् पुंशण्डयोः पुनः ।
 कीले मेदेऽजमेदे च गोत्रे चान्ये तु मन्वते ॥ १३२७ ॥
 वृक्षपत्रसिराजाले द्वे तु मार्जारहंसयोः ।
 जलजन्तुप्रभेदे च राक्षसेऽथ नपुंसकम् ॥ १३२८ ॥
 एतमुत्पादिवर्गस्य तृतीये सामान्यथापरं ।
 पुनपुंसकयोरेणमविशेषेण मन्वते ॥ १३२९ ॥
 अग्राण्वर्थं तथा ग्रीहं शङ्कुरग्राभिर्गोचरः ।
 इत्यर्धर्चादिवर्गस्य वैजयन्त्यां प्रपञ्चने ॥ १३३० ॥
 शयुस्तु नाकं स्वप्ने च द्वयोस्त्वजगरेऽथ ना ।
 शरुः स्यादायुधं क्रोधे द्वयोस्तु स्यात् कपिजले ॥ १३३१ ॥
 शङ्खस्तु पुंस्यग्नित्रे स्यात्तन्मात् पष्ठे च राशिके ।
 त्रि तु शातयितयुक्तमिन्द्रशत्रुपदे यथा ॥ १३३२ ॥
 शरता प्रजापतौ पुंसि चण्डाले तु द्वयोरिति ।
 कश्चित् कश्चित् शरतां स्यात् स्तोतरि त्रिषु ना पुनः ॥ १३३३ ॥
 मित्रावरुणयोश्चेति पितरीति च मन्यते ।
 शका तु हस्ते ग्रन्थादौ पुंस्यथो शकरी स्त्रियाम् ॥ १३३४ ॥
 नद्यां विद्युति कान्त्यां च बाहौ छन्दोन्तरे तथा ।
 षट्पञ्चाशत्सूत्रे स्त्री तु शङ्खिनी स्थावरान्तरे ॥ १३३५ ॥
 चौरपुष्पसमारूपेऽथ शङ्खी शङ्खवति त्रिषु ।
 श्यामो ना हरिते वर्णे वर्णे कृष्णे तथा(र्बुध्)दे ॥ १३३६ ॥

१. 'त्रि' ख. ड. पाठः. २. 'क्षय' ग. पाठः. ३. 'धौ' क. ४. 'प्रा' ड. पाठः.
 ५. 'गन्दरे' ख. ड., 'नवरौ' क. घ. पाठः.

पीलुटुमे च श्यामा तु निशीथिन्यां स्त्रियामियम् ।
 पिप्पलीफलनीविद्युत्पालिनीशारिवासु च ॥ १३३७ ॥
 स्त्रीव्यञ्जनकृतायां च कन्यायां विहगान्तरे ।
 पोतकीसंज्ञकेऽथ ह्री मरीचे व्योम्नि च त्रि तु ॥ १३३८ ॥
 उक्तवर्णवतोः श्यावः पुनर्ना सवितुर्हये ।
 वर्णं च कपिशे त्रिस्तु तद्वति त्रिस्तु शान्तवाक् ॥ १३३९ ॥
 शामिते शान्तियुक्ते च ना तु स्यात् सुनिपण्णके ।
 नाट्यस्थरसभेदे च ह्री तु *शान्ताथ सास्त्रियाम् ॥ १३४० ॥
 शाको हरितके पत्रपुष्पादिदशके तरोः ।
 मूलपत्रकरीराग्रफलकाण्डाधिरूढकम् ॥ १३४१ ॥
 त्वक् पुष्पं कवकं चेति शाकं दशविधं स्मृतम् ।
 इत्युक्ते वृक्षभेदे तु ना पृथुच्छदसंज्ञके ॥ १३४२ ॥
 अजयो द्वीपभेदेऽपि ब्रवीत्यस्य ह्यनन्तरे† ।
 शकटे च पुमांस्त्री तु शाकी शाके महत्यसौ ॥ १३४३ ॥
 नानाजातीयशाकानां समाहार इतीतरे ।
 शाणस्तु निकपे पुंसि स्यादुन्मानान्तरे तथा ॥ १३४४ ॥
 चतुष्टये स माषाणां दाने शाणी तु सा स्त्रियाम् ।
 गोणीसमाख्यादपने त्रि तु स्याच्छृणयोगिनि ॥ १३४५ ॥
 शदस्तु शप्ते षड्के च शदने स्वर्णवन्धयोः ।
 ना त्रिस्तु शत्तरि शदसम्बन्धिनि च सा पुनः ॥ १३४६ ॥
 गृह्यकारस्यै शौदाभिरित्युक्तेश्चिन्त्यतां गतिः ।
 शाला तु मेहे गेहैकदेशे तु स्त्री तरोस्तथा ॥ १३४७ ॥

१. 'स्यात्' म. पाठः. २. 'दशने' क. ग. घ. ङ. पाठः. ३. 'स्तु' ग. पाठः. ४. 'दा-
 षाभि' क. ग. घ. पाठः. ५. 'के चि' क. घ. पाठः.

* 'शान्तावथास्त्रियाम्' इत्येव पाठ्यं भाति । † आनन्तर्यं च स्कन्दपुराणे कौमारिका-
 षण्डे ३७. तमाध्याये १६. १७. श्लोकयोरुक्तमनुसन्धेयम् ।

स्कन्धसञ्जातशाखायां सूक्ष्मैलायां च ना पुनः ।

पक्षरे गमने त्रिस्तु गन्तरि श्वाल्वाक् तु ना ॥ १३४८ ॥

आशुगत्यां द्वयोस्तु स्याच्छुनि शाखा पुनः स्त्रियाम् ।

तरोर्लतायां देहस्य पादे गद्दौ तथाङ्गुलौ ॥ १३४९ ॥

वेदव्यक्तिषु चाथो ना स्कन्ददेवस्य पृष्ठजे ।

देवभेदे नृस्त्रियोस्तु व्याप्तौ श्राद्धं पुनर्नपि ॥ १३५० ॥

पितृणां भोजनायां स्यात् तत्तु श्रद्धावति त्रिषु ।

तत्रापि स्वयर्थवृत्तित्वे श्राद्धा श्राणा त्रियं स्त्रियाम् ॥ १३५१ ॥

यवान्वां त्रि तु पक्षे स्यात् क्षीराच्च हविषस्तथा ।

अन्यत्र क्ली तु पाकेऽथो शार्ङ्गं क्ली सामयु कचित् ॥ १३५२ ॥

द्वे तु पक्ष्यन्तरे शार्ङ्गं पुनर्धनुषि शार्ङ्गिणः ।

अजयः शृङ्गविहितचापेऽप्याह विशेषतः ॥ १३५३ ॥

धनुर्मात्रे च नप् शृङ्गविकारे तु त्रिषु स्मृतः ।

शृङ्गसम्बन्धिमात्रे चाप्यथाहतुर्वदिकौ ॥ १३५४ ॥

शार्ङ्गः पक्षिविशेषे द्वे इति शारः पुनः पुमान् ।

वायौ कर्तुरवर्णे च त्रि तु तद्व्यथो नृनप् ॥ १३५५ ॥

द्यूतशारौ वरादेऽपि शररस्त्रान्यत्रोचत ।

शारिः क्ली शारिकासंज्ञविद्वेजे नृस्त्रियोः पुनः ॥ १३५६ ॥

पर्याणभेदे द्यूतस्य गुडे शारयत्नौ तु ना ।

शालुः कपाये ना त्रिस्तु तद्वति द्वे तु दर्दुरे ॥ १३५७ ॥

शार्ङ्गी तु पुंसि गोविन्दे तथा शार्ङ्गवति त्रिषु ।

शियः शम्भौ पद्मरागे गोरसे शीशुकीलयोः ॥ १३५८ ॥

मुनिपण्णाख्यशाके च नाथ वातमृगे द्वयोः ।

अथो शिवा क्ली पार्वत्यां शन्मोर्नवमु शक्तिषु ॥ १३५९ ॥

१. 'स्तु' ड. पाठः. २. 'न' क. ग. घ., 'न न' ख. पाठः. ३. 'स्त्रियो तु शा'
ग. पाठः.

एकशक्तौ गवीध्वाख्यधुद्रधान्ये नदीपु च ।
 हरीतक्यामामलक्यां तामलक्यां शमीद्रुमे ॥ १३६० ॥
 तुलस्यां क्रोष्टुभेदे च दीप्तजिह्वाह्वयेऽथ तत् ।
 क्लीबं वारिणि कल्याणे स्थौण्ये मूलकान्तरे ॥ १३६१ ॥
 चाणक्यमूलकाभिल्ये व्योम्नि त्रि तु शुभान्विते ।
 शिला त्वश्मनि पेपण्यां द्वारायःस्थितदारुणि ॥ १३६२ ॥
 मनःशिलायां शैलेये धातौ माक्षिकसंज्ञके ।
 द्वारनासाविधारण्यां स्थूणाशीर्षे तु सा द्विधा ॥ १३६३ ॥
 शिला शिली च बध्वां तु शिली गण्डूपदस्य च ।
 ण्णु स्त्री क्ली तु धान्यानामार्जने मिलसंज्ञके ॥ १३६४ ॥
 शिरसा तु स्त्री शिफाशास्त्रावृणिज्वालानु मूर्धनि ।
 चूडायां केकिचूडायां चूचुकेऽप्यग्रमात्रके ॥ १३६५ ॥
 अजयस्तु प्रधानेऽपि सञ्जनोऽग्रंऽपि भूरुहः ।
 ना तु सर्पान्तरे सर्पसत्रयाजिफणाभृताम् (?) ॥ १३६६ ॥
 शिम्बो द्वे मृगजातौ स्याद् बीजकोश्यां तु सा स्त्रियाम् ।
 शिम्बा मुद्रादिसस्यानामथोचे शाकटायनः ॥ १३६७ ॥
 शिम्बा निष्पाववल्लीति शितं तु त्रिपु तेजिते ।
 ना तु बाणे शितिस्तु स्त्री तेजने ना तु वर्णयोः ॥ १३६८ ॥
 शुक्ले कृष्णेऽप्यृजौ वर्णद्वयैकवति तु त्रिपु ।
 शिरिद्वयोर्व्यालमृगे शृणातौ तु पुमानयम् ॥ १३६९ ॥
 शिशुः पुंसृषिभेदे च स्कन्दे च द्वे तु बालके ।
 शिशुर्भोजनशाके स्त्री ना तु शोभाजनद्रुमे ॥ १३७० ॥
 श्लिकुर्न ना विपादे ना ज्योतिषेऽपि मृगास्थनि ।
 शिखी नाग्न्यंशुवृक्षेषु शरे केतुग्रहे द्विजे ॥ १३७१ ॥

परिवाजि तथा वृक्षविशेषेऽश्मन्तकाह्वये ।

अथो शिखावाति त्रि स्याद् द्वे कुकुटमयूरयोः ॥ १३७२ ॥

शीलमल्ली स्वभावेऽपि सद्बृत्तेऽप्यथ शीतवाक् ।

क्लीवं जले च शैत्ये च त्रिस्तु तद्वति ना पुनः ॥ १३७३ ॥

श्लेष्मातके वेतसे च शीघ्रो ना मारुते त्रिषु ।

क्षिप्रे क्लीवं त्वसत्त्वे चत्याहुरेकेऽथ शीरवाक् ॥ १३७४ ॥

द्वयोरजगरे स्त्री तु शीरा कार्पासिकाह्वये ।

स्तन्वे लताकुशे त्वेके शीरीत्याहुर्द्वयोः पुनः ॥ १३७५ ॥

शीरीर्षी न्यङ्गौ कृमां चाथ मये शीथुर्नृशण्डयोः ।

पक्षैरिधुरसैः सिद्धमद्यभेदेऽपि मन्वते ॥ १३७६ ॥

श्रीनांस्तु पुंसि गोविन्दे कुधरे गृहकंतुषु ।

इक्ष्चरालयवलीवर्दं कदम्बतिलकाख्ययोः ॥ १३७७ ॥

वृक्षयोर्गुगुलौ द्वे तु शुके लक्ष्मीवति त्रिषु ।

शीवा त्वजगरे द्वे स्यात् सर्प इत्यपरे पुनः ॥ १३७८ ॥

नृगाल इत्यथ शुभं क्लीं जले मङ्गले तथा ।

लम्बाच्च नवमे राशौ भेदलिङ्गं त्वतः परम् ॥ १३७९ ॥

मञ्जुप्रशस्तयोश्चापि मङ्गलेन समन्विते ।

अर्घ्यायां तु शुभा स्त्री स्याच्छुक्लस्त्वर्कसितत्वयोः ॥ १३८० ॥

अध्वरे दक्षिणासावप्यसौ चन्द्रे च भार्गवे ।

ज्येष्ठमासे क्रतावंशौ यज्ञयात्रगृहान्तरे ॥ १३८१ ॥

ना द्वे द्विजे शिशौ चाथ क्लीं जनं धनपुण्ययोः ।

रेतस्याक्षिरुजाभेदे सामभेदे च काश्यने ॥ १३८२ ॥

त्रि तु मेध्ये सिते चाथ धर्मसर्जनरश्मिषु ।

शतत्रये त्रियः शुक्राः शुक्रस्तु गरलिङ्गकः ॥ १३८३ ॥

ज्योत्स्नापक्षे श्वेतवर्णे त्रि तु तद्वति नक् जले ।
 शुक्रस्तु कीरे द्वे क्ली तु स्थौणेयाह्वयभेपजे ॥ १३८४ ॥
 ना तु व्यासमुनेः पुत्रे रावणानुचरेऽप्यथ ।
 शुक्लं क्ली काञ्जिके कल्कजातावित्यपरं विदुः ॥ १३८५ ॥
 यन्मस्त्वादि शुचौ भाण्डे सक्षौद्रगुडकाञ्जिके ।
 त्रिरात्रं धान्यराशिस्थं तत्रापि त्रि तु पूतिताम् ॥ १३८६ ॥
 आपन्ने परुषेऽम्ले च शुल्कं त्वक्षी महीपतेः ।
 मार्गादिषु प्रदेयेऽर्थे विवाहाय वराद् धने ॥ १३८७ ॥
 ग्राह्ये शुष्मं तु नप् तोये संयोगवलयोरपि ।
 कश्चित्तु पुंसि सधितर्यपि मातृकालयोः ॥ १३८८ ॥
 शुक्ला त्रयी पल्लवस्य कोश्यां वृक्षस्य ना पुनः ।
 ऋषिभेदेऽमुना प्रोक्तमधीते वेत्ति वापि यः ॥ १३८९ ॥
 तत्राथ क्ली श्रुतं शास्त्रे श्रवणाख्ये च कर्मणि ।
 त्रिषु त्वाकर्णितेऽस्मात्तु वैजयन्त्यां पृथग् जगौ ॥ १३९० ॥
 आकर्णितादवधृते क्लीबं शुद्धस्तु ना रक्षी ।
 त्रि तु पूते केवले च क्ली तु शुद्धौ जले त्रि तु ॥ १३९१ ॥
 शुभ्रं दीप्तिमति स्याच्च शुक्ले शौक्ल्ये तु पुंस्ययम् ।
 शुण्डो ना तृणभेदे स्यात् पशौ पेश्यां च स त्रि तु ॥ १३९२ ॥
 अल्पे क्षीपुंसयोस्तु स्याच्छोषणे शुण्णवाक् तु ना ।
 अर्के कश्चित्तु रश्मौ च द्रूते कुक्षिनिदाययोः ॥ १३९३ ॥
 वले तु क्ली शुनस्तु द्वे शुनि वायौ तु ना नपि ।
 सुखेऽथ शुचिरीशाने सूर्ये चन्द्रेऽग्निशौक्ल्ययोः ॥ १३९४ ॥
 उपधाशुद्धसचिवे ग्रीष्मे चापादमासि च ।
 त्रि तु शुद्धेऽनुपहते शुक्ले शुक्तिः पुनः स्त्रियाम् ॥ १३९५ ॥

मुक्तास्फोटेऽङ्गोलदलसंज्ञभेजवस्तुनि ।

तिन्निर्ज्वलां तिन्निर्ज्वलादाः फले दुर्नामिकाद्वये ॥ १३९६ ॥

जलजन्तौ च घोटानां रोमावर्तान्तरेऽपि च ।

सज्जनस्त्वपठीदेनामुन्माने कर्पसंज्ञके ॥ १३९७ ॥

वैजयन्त्यां तु कर्पाख्यमानस्य द्विगुणेऽपठीत् ।

अक्षिरोगविशेषे च पुमांस्त्वृष्यन्तरे स्मृतः ॥ १३९८ ॥

सखाय आनिर्णीदेति पञ्चवर्गस्य दर्शके ।

शुभिस्तु नार्के यतिनि स्याद्वपाविति कश्चन ॥ १३९९ ॥

द्वे तु विभे सुन्दरे तु व्यथ स्त्री शोषणे शुषिः ।

रन्ध्रे च ना तु धातौ स्याच्छुष्यतौ शुण्ठिवाक् तु ना ॥ १४०० ॥

धातौ स्याच्छुण्ठतौ स्त्री तु नागरे शुन्ध्युवाक् तु ना ।

सूर्येऽग्रावहनीत्यन्यः शकुनौ तु द्वयोरथ ॥ १४०१ ॥

शुन्ध्यवोऽप्सु खिचः शूरः पुनर्धारे त्रिषु द्वयोः ।

कुक्कुटे श्वेतशालौ तु पुमान् शूलं तु न खियाम् ॥ १४०२ ॥

रुग्भेदे शखभेदे च शूद्रवाक् तु द्वयोरियम् ।

तुर्यवर्णे सङ्करजेऽप्येतयोः पुनरर्थयोः ॥ १४०३ ॥

स्व्यर्थे शूद्राथ पुंयोगे शूद्री स्त्री भूम्नि तु स्मृता ।

धर्मात्सर्गाधिपशनीनां त्रिशत्याः प्रथमे शते ॥ १४०४ ॥

शूद्राः स्त्री रश्मिषु ह्रीं तु रजते शूद्रवाक् पुनः ।

अस्त्री धान्यस्य सूक्ष्माग्रे शुक्लानुक्रोशयोरथ ॥ १४०५ ॥

परिमाणान्तरे शूर्पमन्त्री द्रोणद्वयात्मके ।

सज्जनः पुनराह्ननमर्धप्रस्थे तथैव सः ॥ १४०६ ॥

द्रोणाख्यपरिमाणस्य माने ग्राह चतुर्गुणे ।

प्रस्फोटनक्रियायां च साधने शूर्पवाक् तु नप् ॥ १४०७ ॥

वले सुखे च श्रूपा तु शाकभेदे स्त्रियामियम् ।
 वैजयन्त्यां कासमर्दे स्माह शूली तु शङ्करे ॥ १४०८ ॥
 पुंसि शूलवति त्वेष त्रिषु शृङ्गस्तु न स्त्रियाम् ।
 विषाणे शैलशिखरे वररुच्यादयः पुनः ॥ १४०९ ॥
 सानौ क्रीडाम्बुयन्त्रे च प्रधानेऽन्यस्तु मन्यते ।
 प्राधान्येऽन्यः प्रभुत्वेऽथ जीवकाह्वयभेषजे ॥ १४१० ॥
 ना ह्री तु ज्वलिनि स्त्री तु शृङ्गी स्याद् भेषजान्तरे ।
 यस्य कर्कटशृङ्गीति संज्ञा यस्याह्वयो विषा ॥ १४११ ॥
 तत्रापि भेषजे मत्स्यविशेषेऽन्ये त्वभुत्सत ।
 मद्राराख्यस्य मत्स्यस्य प्रियायामित्यथो गृध्रः ॥ १४१२ ॥
 गुदे स्त्री कृमिजातौ च ना तु स्याद् दानवान्तरे ।
 ख्याते बलिरिति स्यात्तु गृङ्गी ना वृषभाह्वये ॥ १४१३ ॥
 भेषजे वृषभेऽथ च यस्य शृङ्गपदे भवेत् ।
 मांसबुहुद उक्ता तु शृङ्गिणी सुरभौ स्त्रियाम् ॥ १४१४ ॥
 महिषे तु द्वयोः शृङ्गवति तु त्रिः पुमान् पुनः ।
 शेषोऽप्रधानेऽनन्तारख्यसर्पराजेऽथ शार्ङ्गिणः ॥ १४१५ ॥
 अवतारान्तरेऽपत्ये त्रिस्त्वन्यत्रोपयुक्ततः ।
 माल्याक्षतादिदाने तु स्त्री शेषा शेषवाक् तु नप् ॥ १४१६ ॥
 सुखे धने च शेषा तु निद्राभेदे स्त्रियामियम् ।
 प्रचलासंज्ञके श्वेतस्त्वृषिभेदे नृलिङ्गकः ॥ १४१७ ॥
 कुलशैलान्तरे मेरोरुत्तरानीलपर्वतात् ।
 उत्तरे शुक्लवर्णे च स्यादथो त्रिषु तद्वति ॥ १४१८ ॥
 क्लीवं तु दक्षि रजतेऽप्यथ श्वेता सुरान्तरे ।
 पैष्टिकीसंज्ञके स्त्री स्यान्नदीभेदे लतान्तरे ॥ १४१९ ॥
 निरूपितः श्वेतशब्दः श्वेतस्तु श्वेतवर्णके ।
 पुमांस्तद्वति तु त्रि स्यात् तत्रापि स्व्यर्थता यदा ॥ १४२० ॥

तदा श्येता तथा श्येनी मृगे द्वे त्वपि पक्षिणि ।
 श्येनसंज्ञतृणप्राणिजात्योः स्यादंतयोर्थदा ॥ १४२१ ॥
 स्व्यर्थे वृत्तिस्तदा रूपं श्येतीत्येवाथ पुंस्त्वयम् ।
 श्येनः सामान्तरेषु ग्यात् क्रतुभेदे जिघांसतः ॥ १४२२ ॥
 द्वे त्वश्चे पत्रिसंज्ञे च पक्षिभेदे स्त्रियां पुनः ।
 श्येना स्यात् प्राचिकासंज्ञपक्षिजातावथ द्वयोः ॥ १४२३ ॥
 शकुनाव्यजगरे श्येत्यः श्रेष्ठः पुनस्त्रिषु ।
 स्यात् प्रशस्यतमे स्त्री तु तत्रे श्रेणिस्तु नृस्त्रियोः ॥ १४२४ ॥
 समानजातीयानां स्वाच्छिद्विपनां संहगावथ ।
 व्याचष्टेऽष्टादशगणविशेष इति शब्दवित् ॥ १४२५ ॥
 हर्षनन्दी तथा पक्वो धारायानपि नर् पुनः ।
 श्रेयः सामविशेषे स्याद् होइयमानुकोद्भव ॥ १४२६ ॥
 तथा मोक्षे च धर्मे च गङ्गले त्रि तु तद्वति ।
 स्यात् प्रशस्यतरे चाथ स्व्यर्थे वृत्तिर्यदा तदा ॥ १४२७ ॥
 एतयोरर्थयो रूपं श्रेयसीति स्त्रियां पुनः ।
 श्रेयसी हस्तिपिप्पल्यां स्यात् पथ्यापाठयोरपि ॥ १४२८ ॥
 शैलस्तु भूधरे पुंसि शिलासन्धनिधनि त्रिषु ।
 वृत्तौ शैलभवायां स्त्री शैलीत्येवं प्रचक्षते ॥ १४२९ ॥
 शैलः पुनर्द्वयोर्मर्त्यजातिभेदे यदुद्भवः ।
 अनन्यपूर्वप्राप्त्यां विप्रनात्यात् प्रकीर्तितः ॥ १४३० ॥
 शिखासन्धनिधनि पुनश्चिरथा शोणवाङ् नरि ।
 हिरण्यवाहुसंज्ञे स्यान्नदभेदेऽपि पादपे ॥ १४३१ ॥
 दुष्टसंज्ञे रक्तवर्णे त्रि तु तद्वति तत्र च ।
 स्व्यर्थे शोणी च शोणा च घोटभेदे तु स द्वयोः ॥ १४३२ ॥

उक्तः कोकनदच्छाये शोकस्तु शुचि ना स्त्रियाम् ।
 शोकी रात्रावथो शौण्डः शुण्डासम्बन्धिनि त्रिषु ॥ १४३१ ॥
 मत्ते च कुङ्कुटे च द्वे शौण्डी तु जलदावलौ ।
 पिप्पल्यां च स्त्रियां पङ्कः पुनः पण्णां गणे त्रिषु ॥ १४३४ ॥
 विशेषात् काममदयोर्लोभहर्षरूपामपि ।
 मानस्य चेत्यमीपां ना पण्णां सङ्क्षेपेऽथ षड्ध्वनेः ॥ १४३५ ॥
 सम्भवत्सु समासेषु कशब्देन कृतेष्वदः ।
 तत्तत्समासप्राप्तं स्याद्विज्ञानमत्यवधार्यतान् ॥ १४३६ ॥
 पष्ठं तु पूरणे पण्णां त्रिः पष्ठी तु स्त्रियां तिथौ ।
 स्कान्धां पष्ठविभक्तौ च पार्वत्यां चाथ पण्डवाक् ॥ १४३७ ॥
 अस्त्री वृक्षसमूहे स्यात् पद्मादीनामितीतरे ।
 शाश्वतस्तु गवां पत्यौ पुंस्याह ष्ट्यूमवाक् पुनः ॥ १४३८ ॥
 कैश्चिदेवेप्यते नान्यैर्लिङ्गं तस्य पुमान् मर्तः ।
 चन्द्रे रश्मौ तथा तन्तौ मङ्गले चाथ नञ् जले ॥ १४३९ ॥
 सत्त्वं स्वभावे सत्तायां द्रव्येऽन्तःकरणे बले ।
 पराक्रमे साङ्ख्यचगुणे व्यवसायात्मभावयोः ॥ १४४० ॥
 माहात्म्ये पौरुषे त्वस्त्री पिशाचादौ च जन्तुषु ।
 प्राणे चाथ समं तुल्ये साधौ च त्रिषु स त्वयम् ॥ १४४१ ॥
 सर्वशब्दस्य पर्यायः सर्वनामसु सा त्वियम् ।
 स्त्री समा वत्सरे केचित् स्त्रीभूतार्थेऽत्र मन्वते ॥ १४४२ ॥
 सभा सभ्येषु सङ्घाते श्रुते सदसि मन्दिरे ।
 स्त्री त्रिस्तु तत्र यद् वस्तु व्योमायं भेन संयुतम् ॥ १४४३ ॥
 सद्यः तु पुष्पस्तम्बेषु त्रिषु स्त्री तरणौ तथा ।
 नीलक्षिण्ड्यां पीतक्षिण्ड्यामित्यप्यतिब्रलाहये ॥ १४४४ ॥

१. 'तम्' ड. पाठः.

§ तरणिधौषधिभेदः ।

बलासंज्ञे च भैषज्यस्तम्बयोरोपधावपि ।
 मुहपर्ण्यभिधानायां भेषलिकं तु सोढरि ॥ १४४९ ॥
 सङ्ख्यमस्त्री रणे स्त्री तु सङ्ख्या स्याद् गणने तथा ।
 एकत्वादौ विचारे च सङ्ख्यं तु त्रिषु दक्षिणे ॥ १४४९ ॥
 शरीरभागे वामे च सोतव्यसहितव्ययोः ।
 तथा प्रेरयितव्ये च मृतके त्वनले पुमान् ॥ १४४७ ॥
 सङ्ख्यस्तु त्रिः सभासार्थौ तथा सामाजिकेऽपि च ।
 सज्जनेऽप्यथ यागस्थे पूर्वोऽप्याहवनीयतः ॥ १४४८ ॥
 अग्निभेदे पुमान् सङ्ख्यः पुनर्ना पर्वतान्तरे ।
 पश्चिर्मार्णवपार्श्वस्थे सोढव्ये तु त्रि नप् पुनः ॥ १४४९ ॥
 आरोग्ये स्त्री तु सत्यं स्याच्छपथे तथ्य एव च ।
 त्रि तु तद्वति सत्या तु सत्यभामाह्वये स्त्रियाम् ॥ १४५० ॥
 पत्न्यन्तरे केशवस्य रूपशस्तु नरि संयुगे ।
 चरेऽथ यजमानस्य पत्न्याः सकलने स्पृशा ॥ १४५१ ॥
 चोक्तेण स्वयं ना स्पर्श उपतापप्रदानयोः ।
 स्पर्शने कादिवर्णेषु भावसानेषु सज्जनः ॥ १४५२ ॥
 पुनर्जारेऽवदद् द्वे तु स एवानृत किङ्करे ।
 त्रि तु स्मरि सिंहेस्तु पठति स्तोपतसरि ॥ १४५३ ॥
 स्वरः पट्जालुदात्ताद्योरज्वर्णे कण्ठजस्वने ।
 अरे च शोभने पुंसि त्रि तु स्याच्छोभनारके ॥ १४५४ ॥
 अतिशीघ्रेऽप्यथो सामस्वयम्मादितु पश्यु नप् ।
 स्वयं पुनर्वर्तुमीतो युज्यं रमितं त्रिषु ॥ १४५५ ॥
 शोभनत्वादिसंयुक्ते त्वन्ने तत् स्यान्नपुंसकम् ।
 स्वर्णं तु हेमिं स्त्री रक्तनालिकेरे तु पुंस्ययम् ॥ १४५६ ॥

स्वक्षस्तु त्रिषु यस्याक्षशब्दार्थः शोभनोऽक्षि वा ।
 तत्र तत्रापि च स्व्यर्थे स्वक्षा पूर्वे परत्र तु ॥ १४५७ ॥
 स्वक्षी स्याच्छोभने त्वक्षे परवल्लिङ्गतां स्मरेत् ।
 स्वजस्तु शोभने छागे द्वयोरौरसपुत्रयोः ॥ १४५८ ॥
 प्राणिजात्यन्तरे त्रिस्तु स्वशब्दार्थसमुद्भवे ।
 प्रशस्ताजार्थयुक्ते च प्रशस्ते त्वजवस्तुनि ॥ १४५९ ॥
 परवल्लिङ्गतां विद्यादथ स्तनभवे त्रिषु ।
 स्तन्यं क्षीरे तु तत् क्लीवं सरस्तु नरि मारुते ॥ १४६० ॥
 क्षीरे तु क्ली द्वयोस्त्वेप निपादशनकीमुते ।
 मर्त्यजात्यन्तरे त्रिस्तु स्थिरस्य प्रतियोगिनि ॥ १४६१ ॥
 सलस्तु देवदेवस्य भृत्ये भृङ्गिरिटाह्वये ।
 पुमान् पत्राङ्गशब्देन प्रसिद्धे तु नपुंसकम् ॥ १४६२ ॥
 भेषजेऽथ सटा च स्त्री जटायां व्रतिनामथ ।
 सिंहस्य केसरे नै(पू)ष्ठी* मर्त्यजात्यन्तरे पुनः ॥ १४६३ ॥
 द्वे भटीविप्रजेऽथ स्युर्नावृद्धेदे(स्थः नृ)भूमनि ।
 सल्लोः सल्लो पुनः स्त्रीत्वे क्षत्रियाभेद ईरिता ॥ १४६४ ॥
 सङ्गो ना सङ्गमे युद्धे लवणे तु नपुंसकम् ।
 सैन्धवाख्येऽथ नप्स्त्रीत्वे स्थली स्थलमिति द्वयम् ॥ १४६५ ॥
 विद्यादुन्नतभूभागे टावन्ता तु स्थला स्त्रियाम् ।
 क्षेत्रादिनिम्नभूमिष्ठसालिलस्य निवारणे ॥ १४६६ ॥
 कृत्रिमे मृन्मये सन्नं त्वनुदात्तविशीर्णयोः ।
 अल्पे नाप्ययसन्ने च भेदालिङ्गं समागमनम् ॥ १४६७ ॥

१. 'नृ' क. ग. घ. ङ. पाठः. २. 'लाः' ख. पाठः. ३. 'ल्या' ख. पाठः.

* 'सटा जटांकरयोः' इति मेदिनी ।

गते च वृद्धाः सत्तौ तु स्त्री सखा तु त्रिषु स्मृतः ।

सहायमुद्बोधोः स्वर्थे यदा वृत्तिस्तदा सखी ॥ १४६८ ॥

इति भाषाप्रयोगे स्याद् रूपं बन्धौ तु केचन ।

पुमानिति प्रभुवते सखिस्तु पथियान्वयोः ॥ १४६९ ॥

दाने नदीतटे नृत्नी द्वे तु श्लेच्छे पुमान् पुनः ।

सनतौ च सनोतौ च धात्वोः स्त्री तु स्थविः (फःच)ले ॥ १४७० ॥

कुष्ठी(?)मांसे द्वयोस्तु स्यात् तुलनाये त्रि कुष्ठिनि ।

स्तरिर्वीमे पुमान् स्त्री तु तृणे सर्जः पुनः स्त्रियाम् ॥ १४७१ ॥

वनरपतौ विद्युति च कश्चिद् वणिजि तु द्वयोः ।

स्रष्टा तु सृष्टिकृन्मात्रे त्रिर्ना हरिविरिञ्चयोः ॥ १४७२ ॥

सज्जाद् तु पुंति विष्णवर्कहुताग्नेन्द्रेषु राज्ञि तु ।

येनैष्टं राजसूयेन मण्डलस्येश्वरश्च यः ॥ १४७३ ॥

शास्ति यश्चाज्ञया राजस्तत्र स्यादथ सा स्त्रियाम् ।

पङ्क्तिशत्यक्षरेऽन्तःस्थाछन्दोभेदे स्वराद् पुनः ॥ १४७४ ॥

चतुस्त्रिंशत्स्वरेऽन्तःस्थाछन्दोभेदे स्त्रियां पुमान् ।

विष्णावैध्वर्यवद्भेदे स्वस्य राज्ञि च ना पुनः ॥ १४७५ ॥

स(रः११): सान्तयान्तमन्ये वायौ मेघे दृनान्तरे ।

सरास्तपपतत्र्योस्तु द्वे संश्र्यत् तु नृलिङ्गकः ॥ १४७६ ॥

अध्वर्यौ कुहके तु त्रि स्रवत् तु लावके त्रिषु ।

स्रवन्ती तु स्त्रियां नद्यां स्रज्वा पुनरसौ त्रिषु ॥ १४७७ ॥

मालाकारे परस्त्वाह मत्स्यघाते पुमान् पुनः ।

पदसङ्घात इत्येकः सत्री पुनरसौ पुमान् ॥ १४७८ ॥

सञ्चारचारभेदे स्याच्छब्दना यस्य वर्तनम् ।
 भेदलिङ्गस्तु विपिनयज्ञभेदादिमत्ययम् ॥ १४७९ ॥
 सदो यज्ञमहावेदेर्हविर्धानद्वयस्य यः ।
 पश्चाद्देशस्तत्र शण्डो गोष्ठ्यां तु स्त्रीनपुंसकम् ॥ १४८० ॥
 द्यावापृथिव्योस्तु क्लीबे द्वित्ववत् सदसी इति ।
 सरस्तु सलिले क्लीबं तटाके तु नपि स्त्रियाम् ॥ १४८१ ॥
 तत्रापि स्वर्थवृत्तित्वे सरसीति स्त्रियां पुनः ।
 महासरस्तु सरसीं दाक्षिणात्याः प्रयुज्यते ॥ १४८२ ॥
 सहो जले बले च क्ली हेमन्ते तु पुमानयम् ।
 मार्गशीर्षे तु मासि स्यात् पुन्नपुंसकयोरयम् ॥ १४८३ ॥
 साध्रिस्तु नपि संयोगे ना त्वन्नावनङ्गपि ।
 सहिष्णौ त्रिषु सारस्तु तरोर्मज्जि धने बले ॥ १४८४ ॥
 स्थिराङ्गे* रेतसि व्योम्नि सरणे च नरि त्रि तु ।
 सुन्दरोत्कृष्टयोर्दत्तस्तूत्कृष्टे नरमभ्यधात् ॥ १४८५ ॥
 न्याय्ये तु सिंहचिरिति दत्तस्तु क्लीति सा पुनः ।
 सारी स्त्री भ्रुकुटौ सारलः पुनर्नान्ये तु नप्यपि ॥ १४८६ ॥
 प्राकारे ना तु विटपिमात्रे वृक्षान्तरे तथा ।
 अश्वकर्णाद्वेये गत्यां मत्स्यभेदे तु स द्वयोः ॥ १४८७ ॥
 स्थालं भोजनपात्रे क्ली स्यादुखायां तु सा स्त्रियाम् ।
 खाली ना तु महादेवे स्थितिकर्मणि चाप्यथ ॥ १४८८ ॥
 स्थानं क्लीबं नरेऽप्यन्ये प्राहुर्गेहावकाशयोः ।
 सम्बन्धभेदे जन्तूनां स्यान्निवृत्तिप्रसङ्गयोः ॥ १४८९ ॥
 अपकर्षे च सादृश्ये क्लीबं तु स्थितिकर्मणि ।
 एकारान्तं पुनः केचित् स्थाने इत्यव्ययं विदुः ॥ १४९० ॥

१. 'लं' क. घ. पाठः. २. 'जन्तूनां' क., 'बन्धूनां' ग. पाठः. ३. 'न' ख. पाठः.

* 'स्थिरांशे' इति स्यात् ।

युक्तार्थे कारणार्थे च तमेह द्रुमहे वयम् ।
 शब्दभेदाद(वः थ) स्थाप्यः स्थाने ना भुवि तु द्वियाम् ॥ १४९१ ॥
 स्थाया स्थातरि तु त्रि स्यात् स्थाप्यं तु स्थापनीयके ।
 त्रिनिक्षेपे तु ना क्ली तु द्वीरे स्यालवाक् पुनः ॥ १४९२ ॥
 ना पत्नीनातरि स्त्री तु स्याली पत्न्याः स्वसर्थसौ ।
 वैजयन्त्यां तु निर्मलं पत्न्या अनुजयोर्द्वयोः ॥ १४९३ ॥
 इत्युक्तमथ सान्त्वं क्ली सान्त्वने भेदवत् पुनः ।
 मन्वते मधुरे वाक्ये सार्थस्त्वर्थवति त्रिषु ॥ १४९४ ॥
 सन्द्भभेदे तु पुमान् प्राणिनां साध्यवाक् तु ना ।
 गणदेवप्रभेदेषु रश्मौ च त्रिषु तु स्मृतः ॥ १४९५ ॥
 साधनीये त्रि तु स्फारं प्रभूते स्फुरणे तु ना ।
 मौर्व्या तु सह चापस्व लाञ्छने स्यान्नपुंसकम् ॥ १४९६ ॥
 सातं तु क्ली सुखे त्रिस्तु क्षीणेऽपि सतयोगिनि ।
 एतयोरर्थयोः पूर्वं स्वर्थे साता परत्र तु ॥ १४९७ ॥
 साती साज्यं तु नप् श्राद्धभेद एकादशेऽहनि ।
 त्रिस्तदाज्यसहिते सात्वाः पुनः पुंभून्नि नीवृत्ति ॥ १४९८ ॥
 मध्यदेशस्थिते कारुकुत्सीयाख्ये तथा पुनः ।
 प्राज्यां नीवृत्तिशेषे च तयो राज्ञोः पुमानयम् ॥ १४९९ ॥
 द्वयोस्तु तदपत्येषु स्थाणुन्तु गिरिशे पुमान् ।
 कुर्वदेशे चाथ न क्ली ध्रुवके साधु तु त्रिषु ॥ १५०० ॥
 चारौ व्याकृतशब्दे च सज्जनेऽप्युचितेऽपि च ।
 केचित् तु धर्मशीलेऽन्ये पुनः संयत ऊचिरे ॥ १५०१ ॥
 ना तु वार्धुषिके कैश्चित् पण्डितस्तदसद् यतः ।
 स्वादौपाधिकशब्दत्वादस्य लिङ्गं विशेपकम् ॥ १५०२ ॥

पतिव्रतायां तु स्त्री स्यात् साध्वी स्वादुस्तु पुंस्ययम् ।
 मथुराख्यरसे त्रिस्तु तद्युक्ते प्रियमृष्टयोः ॥ १९०३ ॥
 मनोज्ञे च जले तु स्त्री द्राक्षायां तु स्त्रियामियम् ।
 स्वाद्वी क्लीबं तु पठितं शाकटायनसूरिणा ॥ १९०४ ॥
 लिङ्गानुशासने तस्य चिन्त्योऽर्थः स्याद् विचक्षणैः ।
 सात्मा ना प्रकृतावात्मसहिते तु त्रिपु स्मृतः ॥ १९०५ ॥
 अत्यन्ताभ्यस्तताहेतोः प्रकृतित्वं गते परे ।
 ऊर्णायां तु कदल्यादेः स्नायः स्नायुनि चाथ नप् ॥ १९०६ ॥
 शाकटायन आह स्म हर्षनन्दी च पुंस्यमुम् ।
 स्वामी तु स्कन्ददेवे ना त्रि तु नाथे स्त्रियां पुनः ॥ १९०७ ॥
 स्वामिन्यनृपवंशोत्थराजपत्न्यां तथा पुनः ।
 नाट्योक्तिराजपत्न्यां च जीरकोशनसोस्तु ना ॥ १९०८ ॥
 सितः शौक्ल्ये च तद्युक्ते पुनर्निर्वद्ध एव च ।
 प्राप्तावसाने च स्त्री तु शर्करायां सिता स्मृता ॥ १९०९ ॥
 स्थिरं त्रिनिश्चले ना तु शनौ स्त्री तु स्थिरा भुवि ।
 सालपर्ण्याख्यभैषज्येऽप्यथ स्थित इति त्रिपु ॥ १९१० ॥
 सप्रतिज्ञे निवृत्ते च गतेः स्याद्दूर्ध्वतां गते ।
 स्थितौ तु स्त्री मृगेन्द्रे तु सिंहो द्वे स्त्री तु सिंहसौ ॥ १९११ ॥
 वार्ताकीकण्टकायोश्च वाशायां च पुमान् पुनः ।
 वेङ्कटाख्यगिरौ स्निग्धः पुनः स्याद् भेद्यलिङ्गकः ॥ १९१२ ॥
 वयस्येऽपि ससौहादे कृतस्नेहनकर्मणि ।
 पुमांस्तु गुग्गुलौ मन्त्रिजने (तुः)† स्नेहने तु नप् ॥ १९१३ ॥
 स्मितं तु त्रिपु फुले स्यात् स्मितवत्यपि नप् पुनः ।
 अदृष्टदशने हासे विकासे कुसुमस्य च ॥ १९१४ ॥

१. 'र' क. ख. पाठः. २. 'पुष्पे स्या' ग. पाठः.

† चेति 'स्यात्' ।

सिद्धस्तु सनकादौ ना देवजात्यन्तरं द्वयोः ।

निष्पन्ने तु त्रिषु क्ली तु सिद्धौ गत्यादिकेष्वपि ॥ १९१९ ॥

सिद्धो ना वृक्षभेदे त्यादयं साधुजने त्रिषु ।

*सिद्धस्तु द्वे किशोरं स्यात् पुमानेव वनस्पतौ ॥ १९१६ ॥

मधूच्छिष्टे तु सिक्थोऽस्त्री पुलाकेऽन्नस्य पुंस्ययम् ।

सिननने शरीरे च क्ली विल्वाख्यद्रुमे तु ना ॥ १९१७ ॥

सिणोऽनुदात्तः सर्वार्थं सर्वनाम त्रिषु स्मृतः ।

ग्रामगोचरभूमौ तु पुमान् नो सर्वनाम सः ॥ १९१८ ॥

क्षेत्रस्य मर्यादायां च द्वयोस्तु स्यात् तुरङ्गमे ।

सिमाः स्त्रियो महानाम्नीसंज्ञसामान्तरे तथा ॥ १९१९ ॥

स्किण्डुदे ना स्त्री त्वेपा शरीरावयवान्तरे ।

सिन्धुस्तु नद्यां स्त्री ना तु समुद्रेऽपि नदान्तरे ॥ १९२० ॥

अर्शत्पक्षरकेच्छन्दोभेदे च कृतसंज्ञके ।

गजानां दानतोये च कटेनत्रसमुद्रवे ॥ १९२१ ॥

नीवृद्धेदे तु पुंभूम्नि सिन्धवो द्वे तु कुजरे ।

क्ली तु सैन्धवसंज्ञे स्याद्ववणे सीमवाक् तु ना ॥ १९२२ ॥

क्षेत्रस्य मर्यादायां च ग्रामगोचरभुव्यपि ।

अथे तु द्वे पुमान् सीर आदित्ये लाङ्गलेऽपि च ॥ १९२३ ॥

लंताकुरे तु सीरी स्त्री लाङ्गलिकयां च कश्चन ।

नद्यां तु सीरा सीत्यं तु धान्ये क्ली भेद्यवत् पुनः ॥ १९२४ ॥

सीतायामपि साधौ स्यात् कृष्टभूमितलेऽपि च ।

अथ प्रत्यार्पणे †स्त्रीभिः स्त्री नभःपयसोः (भके?) ॥ १९२५ ॥

१. 'यतेर्जा' क. ख. घ. पाठः.

* 'सिचेः संज्ञायां हनुमौ कश्च' (उ. ५. ६२) इति व्युत्पादितः । † 'स्त्रीभिः' इति स्यात् । अस्यैव कोशान्तरेषु नभःपयसोऽपि दृश्यात् ।

तनौ च शोणिते चाथ स्यादजे द्वे सुखं तु नप् ।
 लम्नाद् राशौ चतुर्थेऽप्सु शस्तखे शर्मणि त्रि तु ॥ १५२६ ॥
 तत्ताधने शोभनखयुक्तेऽप्यथ सुखा स्त्रियाम् !
 शम्भोर्नवानां शक्तीनां शक्तावेकत्र ना पुनः ॥ १५२७ ॥
 सुतः सोमरसे भूषे लम्नाद् राशौ च पञ्चमे ।
 पुत्रयोस्तु द्वयोः स्त्री तु शाकवल्लचन्तरे सुता ॥ १५२८ ॥
 उपोदकाख्ये त्रिषु तु प्रसूतेऽभिपुतेऽपि च ।
 सूरस्तु देवे स्त्रीत्वे तु सुरा मद्ये जलेऽपि च ॥ १५२९ ॥
 सुप्तं तु त्रिषु निद्राणे प्रशस्तजटकेऽपि च ।
 खड्गरीढे पुनः कृष्णवक्षसि द्वे स्त्रियां पुनः ॥ १५३० ॥
 सुता जटायां शस्तायां ह्री तु स्वापे स्नुवा पुनः ।
 सल्लव्यामपि मूर्वायां पुमांस्त्वाधाराणाह्वये ॥ १५३१ ॥
 यज्ञपात्रविशेषेऽथ स्थूलं दूष्ये नपुंसकम् ।
 गुल्फे तु ना सुहृत् तु त्रिमित्रे ह्री शोभने हृदि ॥ १५३२ ॥
 ना तु मन्त्रिण्यथ स्थूलं जडे वृहति पीवरे ।
 (ह्री तु ! त्रिह्री) दाघ्नि त्रि तु स्थूरं पीवरेऽथ स्त्रियामियम् ॥ १५३३ ॥
 यश्चाद्भागो च जङ्घायां गोधूमादितुपेषु च ।
 स्थूराथ सूक्ष्ममत्यल्पे त्रिरध्यात्मे तु तन्नपि ॥ १५३४ ॥
 शक्तौ त्वेकत्र शक्तीनां नवानां शार्ङ्गधन्वनः ।
 सूक्ष्मा स्त्री ना तु सूर्यः स्याद् भास्करे वाचि तु स्त्रियाम् ॥ १५३५ ॥
 सूर्या स्याद् गिरिकर्ण्या च श्वेतायां स्यूतवाक् तु ना ।
 प्रसवेऽथ त्रिरूते स्यात् सूतस्तु नरि सारथौ ॥ १५३६ ॥
 पारदे द्वे तु तक्षिण स्याद् वन्दिन्यापि पठन्त्यमुम् ।
 ब्राह्मण्यां क्षनिनाम्नाते जनिते तु त्रिषु स्मृतः ॥ १५३७ ॥

प्रेरिते चाथ सूतौ च प्रेरणे च नपुंसकम् ।
 सूदो ना सूपकारे च सूपे रूपे च नप्लियोः ॥ १९३८ ॥
 सूदा स्यात् क्षरणे ना तु क्षरणे सूजवाक् तु (ना? नप्) § ।
 पुष्पे प्रसूते तु त्रि स्यात् पुष्पिते च स्त्रियां पुनः ॥ १९३९ ॥
 सूता वधे वधस्थाने स्याच्च दण्डार्पिताहुयो ।
 अधःसिरायां जिह्वाया (स्तथा? स्तथा) दुहितरि स्मृता ॥ १९४० ॥
 सुदादिभ्यस्तु लुङ्गते व्यञ्जने सूषमात्रियाम् ।
 सूपकारे तु ना सूर्षः पुनर्ना वायुसूर्ययोः ॥ १९४१ ॥
 द्वे मत्स्यजातौ सूर्मस्तु सूर्मत्पि च नृस्त्रियोः ।
 स्याल्लोहप्रतिमायां च शुष्ककाष्ठे च नप् पुनः ॥ १९४२ ॥
 सूत्रं पुंस्यपि मन्यन्ते स्त्रिशस्त्रकृतौ बुधाः ।
 तन्तौ सप्तद्वयावधे च यज्ञमूत्रेऽप्यथ स्त्रियाम् ॥ १९४३ ॥
 सूचा सूचौ पुमांस्त्रेप सूचनेऽन्यस्तत्रोचत ।
 दर्शने लीति सूक्ष्मस्तु ना चन्द्रे श्वयथावपि ॥ १९४४ ॥
 ली त्वन्तरिक्षे त्रिषु तु सदूमे* सदुमेऽपि च ।
 स्यूमं तु ली जलेऽन्ये तु पुंसि पुंस्येव मज्जले ॥ १९४५ ॥
 तन्तौ रत्नौ निरानाये ली तु दीर्घे स्त्रियां पुनः ।
 सूचिः स्यूतिशलाकायां कदाटस्यार्गलानु च ॥ १९४६ ॥
 अल्पामु द्वे तु देश्यायां निपादोत्पन्नमानये ।
 सूरिः पुनः पुंस्याचार्ये त्रि तु स्तोतरि षण्डिते ॥ १९४७ ॥
 सूनुस्तु पुंसि पुत्रे स्याद् भ्रातर्यप्यजयोऽब्रवीत् ।
 ह्यं दुहितरि ली स्यादथ सृष्टं नपुंसकम् ॥ १९४८ ॥

§ 'सूतं पुष्पे' (पु. २३८. श्लो. ९९) इति वैजयन्ती । * 'ऊमो व्योम्नि पुरेऽपि
 च' (पु. २१४. श्लो. ८) इति वैजयन्ती ।

भवेत् सर्पिषि तैले वा ना तु चन्द्रे स्त्रियां पुनः ।
 संप्रा हुज्जयिनीपार्श्ववाहिन्यां सरिति स्मृता ॥ १९४९ ॥
 सृकः पुंसि शरे वज्रे निरये द्वे पुनर्वके ।
 सृगाले चाथ सृष्टं क्ली सर्जने त्रि तु निश्चिते ॥ १९५० ॥
 बहुनिर्मितयोर्मुक्ते सृणिस्तु नरि पावके ।
 अङ्गुशे तु स्त्रियामेव केचिदन्ये तु पुंस्यपि ॥ १९५१ ॥
 सृपां तु द्वे शिशौ संपं यतिनि त्वेष भेद्यवत् ।
 सृत्वा प्रजापतौ वह्नौ पुंसि द्वे नीचजातिषु ॥ १९५२ ॥
 सृत्वरी तु स्त्रियां वाँचि जननीवैश्ययोरपि ।
 सेव्यं तु सेवनीये त्रिर्वातव्येऽप्यथ नक् जले ॥ १९५३ ॥
 उशीरे निःशरे दक्षि पत्राः ग्राह्यभेषजे ।
 अन्विजे लवणे ना तु मध्वासव इति श्रुते ॥ १९५४ ॥
 मद्यभेदे स्त्रियां तु स्यात् सेव्या नीवारधान्यके ।
 बन्दाकेऽप्यज्जटासंज्ञस्तम्बेऽथ चटके द्वयोः ॥ १९५५ ॥
 स्यूतौ तु सेवो ना न क्ली भजने त्रि तु सेनवाक् ।
 इनेन सहिते स्त्री तु सेना चम्बामथास्त्रियाम् ॥ १९५६ ॥
 स्नेहस्तैलघृतादौ च प्रेम्णि चाह त्वतः पृथक् ।
 सौहार्दे शाश्वतः क्ली तु वैजयन्ती समामनत् ॥ १९५७ ॥
 जले स्थेयः पुनः सखे कैश्चिदुक्तोऽभिधेयवत् ।
 विवादपदनिर्णेत्यन्ये स्थातव्यके तु नप् ॥ १९५८ ॥
 सेक्ता पुंसि धवे त्रिस्तु सेचके सैन्यवाक् तु नप् ।
 सेनायां समवेते तु सेनायां त्रिः पुमान् पुनः ॥ १९५९ ॥

सतुर्ज्येष्ठेषु कृष्णस्य कश्चिद्व्येः नृभूति तु । तस्यैव तस्यैः
 सैनाः स्युर्मध्यदेशस्थनीवृद्धेऽथ स त्रिषु ॥ १९६० ॥
 सीरस्य च सिरायाश्च सम्बन्धिन्यथ भेद्यवत् ।
 स्वैरी ल्वतन्त्रे वर्षक्यां पुनः स्यात् स्वैरिणी स्त्रियाम् ॥ १९६१ ॥
 सोमो ब्रह्मणि पूष्णीन्दौ कौ पुण्ये लतान्तरे !
 यागिकालां प्रतिद्धे ना सोमयागेषु चामृते ॥ १९६२ ॥
 वीर्येऽनृतरसे त्वाह कात्यः शैत्येऽथ तद्वति ।
 त्रिपुमया च सति तं जनेन सति तंऽपि च ॥ १९६३ ॥
 स्योनं तु सा मुने निजं साधने नव्य ना पुनः ।
 गुर्यं रक्षयि रक्षो च गामं गन्तुरागता ॥ १९६४ ॥
 तन्तुशयस्य भिन्दौ तु स्तोत्रां नालं तु स त्रिषु ।
 सोतः पुनर्नित्यैर्यगिपोतरि च त्रिषु ॥ १९६५ ॥
 उपाध्यायं तु ना र्थान्यः पुनस्त्रिः नामदेवते ।
 नृन्दो च पुनर्नित्यैर्यगिपोतरि च त्रिषु ॥ १९६६ ॥
 यूपः समवधारति र्गर्जयस्य यः श्रुतः ।
 तस्य पद्मदण्डेऽन्तर्गो सोमयागे च स पुनः ॥ १९६७ ॥
 गुरागणान्यनपराधे कृत्वा तंऽपि च ।
 गिर्यां तु सा निशीथिन्या गीन्या स्यादित्ययादिषुः ॥ १९६८ ॥
 सोमोऽन्तर्गो सुधया शुद्धोऽन्तर्गो नपि त्वदः ।
 रजते भेद्यनिजं तु सुधामन्दन्धिनि स्मृतम् ॥ १९६९ ॥
 हंसोऽन्तर्गोः स्मरे विष्णौ बहौ निलोभनृभुजि ।
 राजादिशब्दपूर्वस्तु श्रेष्ठे चेत्यजयोऽन्तर्गो ॥ १९७० ॥
 भिक्षो श्वेतगुपे पुंसि द्वयोस्तु स्यात् तुरङ्गमे ।
 विहङ्गनविशेषे च श्वेतपक्षादिसंज्ञकं ॥ १९७१ ॥

† शैव्यसुग्रीवमेघपुष्पवलाहकाख्याश्चत्वारोऽश्वाः प्रसिद्धाः । शैव्यानिधा शैव्यसंज्ञास्थाने
 वा स्यात्, शैव्यादन्यतमस्यैव वा नामान्तरं स्यादिति न ज्ञायते ।

अजयस्तु विशुद्धेऽपि तत्र न्यायात् त्रिषु स्मृतम् ।
 हस्तः शिखुपमाणे ना पाथौ प्रागे च दन्तिनः ॥ १९७२ ॥
 केशार्थात् तु परः केशनमूऽङो च दृश्यते ।
 अपि साधित्रनक्षत्रे तपुके कालात्रके ॥ १९७३ ॥
 हर्ता तुः स्तस्त्रि तत्र जाऽथ पूर्वोक्तार्थेषु कश्चन ।
 शण्डेऽप्येनं समाप्तासीद् हतं तु त्रिषु मारिते ॥ १९७४ ॥
 गते मत्तयति क्लीं तु मागे हननेऽपि च ।
 स्त्री तु कुतितकन्ध्यायां हता स्यादथ ना हतः ॥ १९७५ ॥
 मार्गे कश्चित्तु तं प्राह विषण्णं त्रिऽरस्तु ना ।
 शर्वेऽसौ गर्दभे तु द्वे हन्तस्तु त्रिषु घातके ॥ १९७६ ॥
 क्लीवं तु सन्निभातेऽपि बलाधानेऽथ ना हृद्दः ।
 स्यादगाधजलाधारे द्वे तु मेऽथ भेद्यत् ॥ १९७७ ॥
 ह्रस्वोऽल्पे वामने चैकमात्रार्णे यमे तु ना ।
 ह्यस्तु ना धनुराशौ गतां च तुरगे पुनः ॥ १९७८ ॥
 त्रयोऽपि च सन्त्यर्थे स्याद् क्षीपन्ता ह्यपी इति ।
 हरिर्ना विष्णुराद्यं ब्रह्मन्नामिषावायुषु ॥ १९७९ ॥
 अंशौ शक्ये मुद्रे रुक्मे रुक्माभवर्णके ।
 श्वेते वररुचिर्वर्णे व्रते तु जयनङ्गलः ॥ १९८० ॥
 हरिद्वर्णेऽपि कापले त्रिषु त्वेप गुणैर्युते ।
 एतैश्चतुर्भिर्द्वे त्वेप मर्त्यजात्यन्तरे भवेत् ॥ १९८१ ॥
 शूद्रानिषादजे सिंहकपिभेकशुक्राहिषु ।
 अश्वेऽश्वभेदे हरितभीतवर्ण इतीदृशः ॥ १९८२ ॥
 हरिशब्दः समुद्दिष्टो वाच्यानामेकविंशतौ ।
 चैद्यास्तु केचिन्नारीणां भगेऽप्येनं समामनन् ॥ १९८३ ॥

न तत् प्रमाप्यतेऽन्नाभिः स्वस्तेषामनासितः ।

हस्तु वृत्तिर्गण्ड योर्ध्वभागे द्वोः पुनः ॥ १९८४ ॥

कैवल्यवर्गीजाते मर्त्येऽप्यनरेऽथ ना ।

हरिर्त्सुर्गेषु त्वर्गेषु वर्गे च हरिते त्रि तु ॥ १९८५ ॥

तद्गतिं श्री तु दिङ्मोक्षेऽपि चाथ तत् कृणे ।

शब्दमेकं नरं त्वन्यं हरीं द्वे च मतङ्गजे ॥ १९८६ ॥

पद्मरेऽप्य त्वन्तरे श्रीं कामराजेऽपि विधुते ।

हरितनी हरितनुरेऽप्यथ पुंनि हरी भवेत् ॥ १९८७ ॥

बलमग्रे हलवति पुनर्हरिणी पुनः ।

शान्तुष्पाहमे तान्ने हस्तु त्रि तु हावके ॥ १९८८ ॥

विकसत्यपि चातारसप्ततं तु त्रि राभियम् ।

हस्ततो ना तु हरणे हारो गुणालम्बपि ॥ १९८९ ॥

श्री तु केन्निवासस्य हारा कस्या तु सा पुनः ।

हारी गार्गेऽपि दुष्टानां कल्याणमथ स त्रि तु ॥ १९९० ॥

हरत् च हरेऽपि सन्निविन्त्य हस्तवाक् ।

हस्तन्निविन्ति त्रि तान्द्विजित्तु विजित्ने ॥ १९९१ ॥

श्री तु हावी कविजायां परत्याः स्वतरि सा पुनः ।

हाज कुरायामथ नर् चन्दने तुहिने रिमम् ॥ १९९२ ॥

कर्पूरे तु पुमान् शीतगुणेषु त्रि तु तद्गति ।

दिना तु श्री विशीषित्यां गृज्यां च द्वितं पुनः ॥ १९९३ ॥

त्रिः पथे धारिते दशै हरीतम्यां तु सा हिता ।

श्री श्री तु धारणे दानेऽप्यथ हिं शान्ति घातके ॥ १९९४ ॥

श्री तु दिक्षा क्रौञ्चोली लताभेदे च पण्डिताः ।

आहुर्गृध्रासीसंज्ञे दिक्षा तु श्री स्वगन्तरे ॥ १९९५ ॥

पिङ्गलासंज्ञके हिकासंज्ञरोगान्तरेऽपि च ।

नृत्तो तु हिकने त्रिस्तु हिकके हीनवाक् पुनः ॥ १५९६ ॥

त्रिरुनगर्ह्योर्ना तु नागकेसरपादपे ।

हीरः पुंसि शिवे द्वे तु सर्पे सिंहे च स त्रि तु ॥ १५९७ ॥

घ्नीको लज्जापरे द्वे तु नकुले हीनवाक् पुनः ।

लज्जापरे लिङ्गिनि च नकुले तु द्वयोरयम् ॥ १५९८ ॥

घ्नीर्लज्जावति त्रि स्यात् कश्चित् त्वाह वक्त्रे द्वयोः ।

घ्नीर्लज्जावति त्रि स्याद् वनमार्जारके द्वयोः ॥ १५९९ ॥

हृद्यस्तु ना वशीकारमन्त्रे स्याद् वैदिके द्रुमे ।

कपिथाह्वये तत्फले तु क्ली दधन्यनुलेपने ॥ १६०० ॥

मधुमये च माध्वीकसंज्ञे त्रिषु तु हृद्भवे ।

हृत्प्रिये हृद्धिते हृज्जे चारौ हृद्या तु सा स्त्रियाम् ॥ १६०१ ॥

मनःशिलायां छा(त्र्याऽग्या)*मप्यृद्धिसंज्ञौपधान्तरे ।

हृष्टं तु हर्षे क्ली त्रिस्तु विस्मिते हर्षवत्यपि ॥ १६०२ ॥

तथा प्रतिहृतेऽन्ये तु सरोमाञ्चेऽप्यधीयते ।

मनोहरे त्वप्यजयः स्यात् तथा स्तब्धरोमसु ॥ १६०३ ॥

आयुर्वेदप्रयोगस्तु स्तब्धे मेऽप्यथो हृषिः ।

स्त्री दीप्तिगुणोर्ना धात्वोर्हर्षतौ हृष्यतावपि ॥ १६०४ ॥

अलीकवादिनि त्रि स्यात् स्त्री तु कुधि हृषिणि तु ।

ज्वलत्यथ हृषुस्तुष्टं त्रिष्वलीके तु पुंस्ययम् ॥ १६०५ ॥

हेलाँ त्वनादरे नृत्ती क्रुधि ना हेतिवाक् पुनः ।

रेवराचिपि वहेश्च ज्वाले स्वां नृत्तियोः पुनः ॥ १६०६ ॥

१. 'हे' ख. पाठः. २. 'ले' ग. पाठः. ३. 'डा' ख. ड. पाठः.

* 'चुलम्पा चित्रला हृद्या पर्णादा पलिकिन्यजा' (पु. ७०. श्लो. ६३) इति वैजयन्ती ।

शलेऽथ हेम की तोये कनकेऽप्यथ पुंसि सः ।

हेमन्ते स्त्री तु शैवा रयात् आचि यज्ञे तथर्हिजि ॥ १६०७ ॥

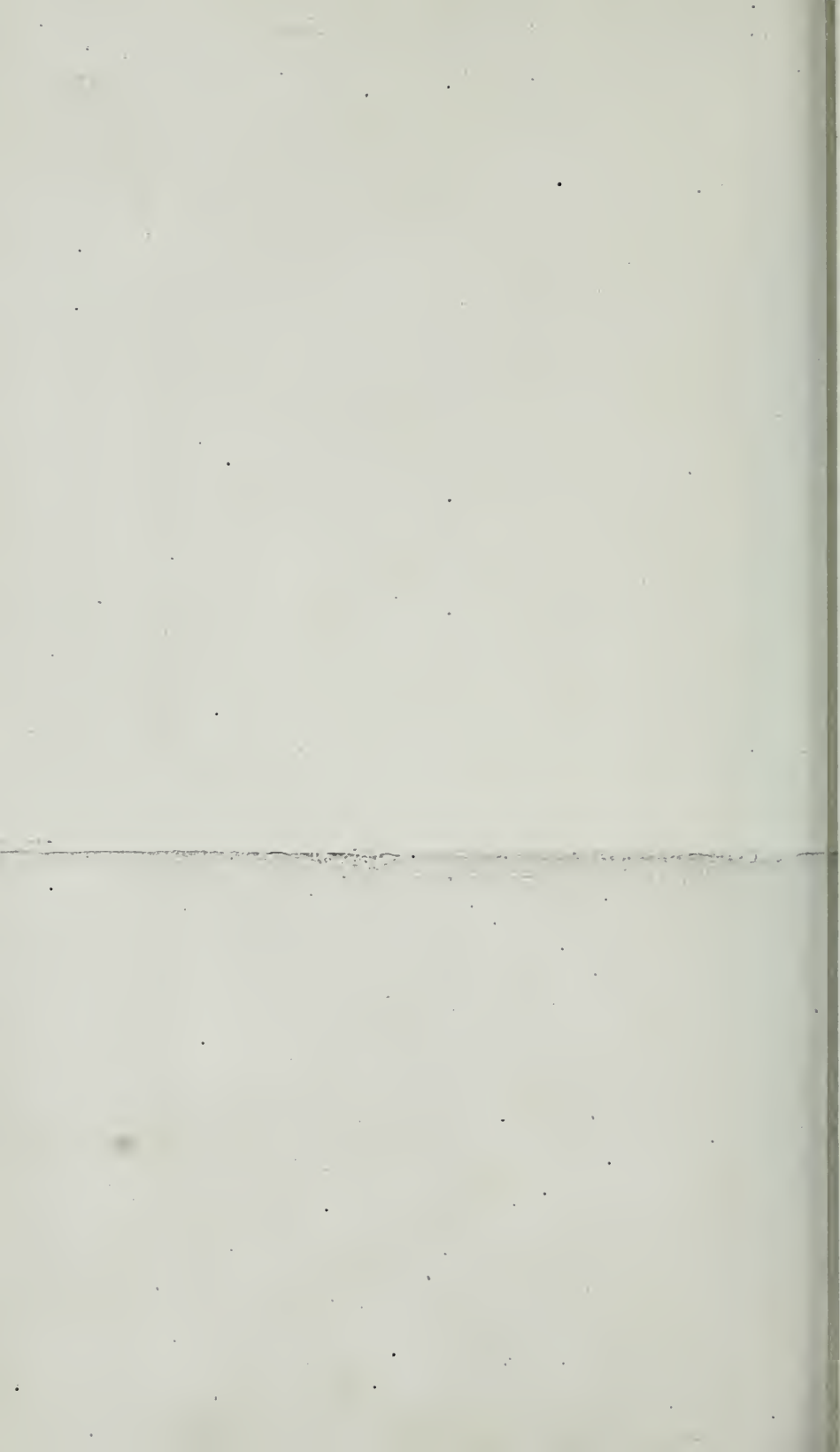
होत्रं तु भवने जीवं होत्वरतु वरि वारिवौ ।

यजमाने द्वयोर्होता तृद्विभेदे पुमानयम् ॥ १६०८ ॥

ह वके त्रिषु काण्डेऽयं व्यक्षराणामपूर्यत ॥ १६०८३ ॥

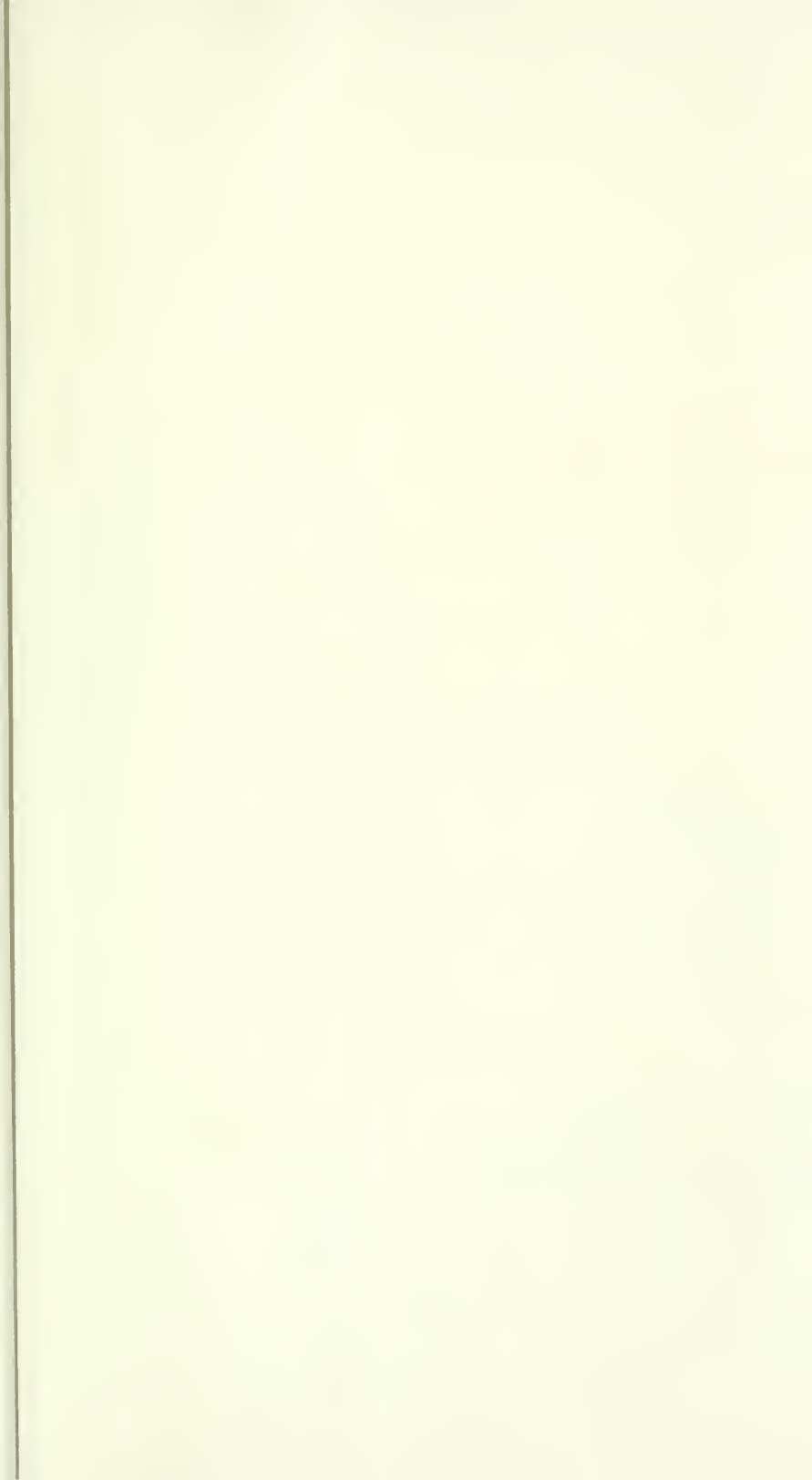
इति व्यक्षरकाण्डं नानालिङ्गाध्यायः ।

व्यक्षरकाण्डं समाप्तः ।

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PK
925
K47
1913a
v.1

Kesava-Svami
Nanartharnavasamksepah

(20)

